

A large, solid red curved shape that starts from the top left and curves downwards towards the bottom right, occupying the left side of the page.

TARİH

Hâkim/Savcı Aday Adaylarımıza Mektubumuzdur

Ülkemizin kıymetli hukukçuları, iktisatçıları, işletmecileri, maliyecileri...

Kısacası bir ideal uğruna yıllarını eğitim ve sınav maratonuna adanmış değerli Hâkim Aday Adayları...

12 yıllık lise eğitimi, 4 yıllık lisans eğitimi ve çoğunuzun yüksek lisans vs. eğitimlerinden sonra sizler için son aşama olan Adli/İdari Yargı Hâkimlik Sınavları ile karşı karşıyasınız.

Yıllar yılı almış olduğunuz eğitimlerin ve bilgilerin son tahlilde sağlıklı bir şekilde sınava hazır hale getirilmesi ve eksiklerinizin tamamlanması gerekmektedir.

Bu noktada uzun yıllardır ülkemizin nitelikli Hâkim/Savcı ihtiyacının giderilmesinde Türkiye'nin en başında gelen Hâkimlik Akademisi olarak sizlere güncel, zaman kaybettirmeyecek, sınavda karşılığı olmayan bilgi yoğunluğuna sokmadan sınava hazırlanabileceğiniz konu anlatım kaynaklarını sizlere sunmaktayız.

Sizler için bu sınavların çok önemli olduğunu biliyoruz.

Psikolojik ve çevresel baskılarla mücadele ettiğinizi biliyoruz.

İdeallerinize ulaşmak için çok çaba sarf ettiğinizi biliyoruz.

Maddi ve manevi bir sorumluluk altında olduğunuzu biliyoruz.

Bizler de bu bildiklerimizi unutmadan sizlere destek olmaya devam edeceğiz.

BAŞARILI OLMANIZ TEMENNİSİYLE...

"Adalet Akademisi'ne Giden Yolda Hâkimlik Akademisi Yanınızda"

HÂKİMLİK AKADEMİSİ

YAYIN KOMİSYONU

Üsküdar/2022

İLK TÜRK DEVLETLERİ – KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ	5
TÜRK İSLAM DEVLETLERİ TARİHİ VE KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ	26
TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK TARİHİ	36
TÜRKİYE TARİHİ – KÜLTÜR VE UYGARLIK TARİHİ	47
OSMANLI DEVLETİ KURULUŞ DÖNEMİ	60
OSMANLI DEVLETİ YÜKSELME DÖNEMİ	67
17. YY OSMANLI DEVLETİ TARİHİ (DURAKLAMA DÖNEMİ)	75
18. YY OSMANLI DEVLETİ TARİHİ (GERİLEME DÖNEMİ)	80
OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ	85
19.YY OSMANLI DEVLETİ TARİHİ (DAĞILMA DÖNEMİ)	108
XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ (1911 – 1912)	123
MİLLİ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ	140
I. TBMM DÖNEMİ (23 NİSAN 1920 – 11 AĞUSTOS 1923)	153
KURTULUŞ SAVAŞI CEPHELER	160
ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA	176
TÜRK İNKILAP TARİHİ	182
ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI	203
ATATÜRK'ÜN HAYATI	209

İLK TÜRK DEVLETLERİ TARİHİ

TÜRK ADI VE ANLAMLARI

Türk tarihine dair ilk bilgiler Çin kaynaklarında yer almaktadır.

Çin Kaynakları	Miğfer
Arap Kaynakları	Terk
İran Kaynakları	Güzel İnsan
Uygur Kaynakları	Güçlü
Kaşgarlı Mahmut	Olgunluk Çağı
Ziya Gökalp	Törelî

Türk kelimesini siyasî bir isim olarak ilk kez Köktürkler kullanmıştır.
Ünlü İtalyan seyyah Marco Polo Seyahatnamesinde 'Anadolu için Küçük Türkiye, Orta Asya için Büyük Türkiye' ifadesini kullanmıştır.
Coğrafi bir yer adı olarak Türkiye tabiri ilk defa VI. Yüzyılda Orta Asya için kullanılmıştır.
Türk tarihini bir bütün olarak incelemek zordur. Bunun en önemli nedeni göçebe hayat tarzıdır. Konargöçer hayat tarzına bağlı olarak yazılı kaynaklarında az olması buna eklenebilir.

TÜRKLERİN ANA YURDU

- Orta Asya, '**Türklerin İlk Ana Yurdu**'dur. Orta Asya'nın kuzeyinde Sibirya, doğusunda Kingan Dağları, güneyinde Karanlık ve Hindikuş Dağları ile batısında Hazar Denizi bulunur.
- Türk Memleketinin Yüreği ve Toprak Ana** gibi isimler ile anılan şehir **Ötüken**'dir.
- Orta Asya'nın coğrafi şartlarından ötürü Türkler genel olarak '**Göçebe hayat tarzını**' benimsemiştir. Türkler, konargöçer bir yaşam tarzını benimseyerek **hayvancılıkla** geçimlerini sağlamışlardır. Bozkır hayatı olarak adlandırılan bu yaşam tarzı kültürlerinin belirlenmesinde de etkili olmuştur
- Göçebe hayat tarzı Türklerin '**Askerlik, dokumacılık, hayvancılık**' gibi alanlarda gelişmesinde etkili olmuştur.
- Göçebe hayat tarzından dolayı '**Mimari, tarım ve yazılı kültür**' gelişmemiştir.

Türk'ün Kanadı olarak bilinen hayvan '**AT**'tir. At göçleri kolaylaştırdığı gibi, ordunun hareket kabiliyetini arttırmıştır.

ORTA ASYA'DAKİ BAŞLICA KÜLTÜR MERKEZLERİ

- Anav Kültürü** (MÖ. 4500 – MÖ. 1000): Batı Türkistan'da Aşkabat yakınlarında yapılan kazılar sonrasında ortaya çıkarılan ve **Orta Asya'ya ait en eski kültür olan** Anav kültürünü oluşturanlar tarım, hayvancılık, dokumacılıkta ileri gitmişlerdir. At ilk defa bu kültürde görülmüştür.
- Kelteminar Kültürü** (MÖ. 3000): Aral Gölü'ne dökülen Amu derya Deltası içinde yer alan Kelteminar kültürünü oluşturanlar balıkçılık ve avcılıkla uğraşmışlardır.
- Afanasyevo Kültürü** (MÖ. 3000 – MÖ. 1700): Altay-Sayan dağlarının kuzeybatısında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ve **Türklerle ait en eski kültür olan** Afanasyevo kültürünü oluşturanlar avcılık ve hayvancılık yapmışlardır.
- Andronova Kültürü** (MÖ. 1700 – MÖ. 1200): Hazar Denizi'nin kuzeydoğusundan Ural Dağlarına kadar uzanan bölgede ortaya çıkan ve Orta Asya'da en geniş yayılma alanına sahip olan Andronova kültürünü oluşturanlar hayvancılık ve bakır işlemeciliğinde ileri gitmişler ayrıca ilk defa tunç ve altından eşyalar yapmışlardır. Türk kültürüne yakınlığından dolayı **Proto Türkler (Ön Türkler)** de denilmiştir.
- Karasuk Kültürü** (MÖ. 1200 – MÖ. 700): Karasuk Nehri çevresinde ortaya çıkan Karasuk kültürünü oluşturanlar ilk defa demirden eşyalar yapmışlardır.
- Tagar (Abakan) Kültürü** (MÖ. 700 – MÖ. 100): Abakan bölgesinde yapılan kazılar sonrasında ortaya çıkarılan Tagar kültürü Orta Asya'nın **en gelişmiş** kültürüdür.

ORTA ASYA'DAN GÖÇLER

Nedenleri

- İklim elverişsizliği (Coğrafi)
- Boylar arası mücadele (Siyasi)
- Çin ve Moğol baskısı (Siyasi)
- Nüfus artışı (Sosyal)
- Cihan hâkimiyeti anlayışı (Siyasi)
- Bağımsızlık yaşama arzusu (Siyasi)

Sonuçları

- Türk tarihini incelemek zorlaşmıştır.
- Türk kültürü geniş alanlara yayılmıştır.
- Bazı Türk toplulukları milli benliklerini yitirmiştir.
- Diğer kültürler ile etkileşim yaşanmıştır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI**Orta Asya'da Hâkimiyet Sürmüş Türk Topluluk ve Devletleri**

- İskitler
- Asya Hun Devleti
- I. Köktürk Devleti
- Kutluk Devleti (II. Köktürk Devleti)
- Uygurlar
- Kırgızlar
- Hazarlar
- Türgişler
- Avarlar
- Sibirler
- Akhunlar
- Kimekler
- Başkurtlar

Avrupa'da Hâkimiyet Sürmüş Türk Devlet ve Toplulukları

- Avrupa Hun Devleti
- Avarlar
- Bulgarlar
- Macarlar
- Kıpçaklar
- Uzlar
- Peçenekler

İSKİTLER (SAKALAR) (M.Ö 8 YY – M.Ö 2 YY)

- İlk Türk topluluğudur.
- İran kaynaklarında Saka olarak geçmektedir. Yunan kaynaklarında İskit denilmektedir.
- En önemli lideri **Alp Ertunga**'dır. (Firdevsi'nin Şehnamesinde **Afrasyab** olarak geçer)
- İyonyalı tarihçi Herodot Alp Ertunga için **Modova** diye bahseder.
- Alp Ertunga ve **Şu Destanı** İskitlere aittir.
- İlk Türk kadın lideri **Tomris Hatun**, Amazon Kadınları adıyla birlik kurmuştur.
- Atı evcilleştiren ilk Türk topluluğudur.
- Balbal (Mezar taşı) ve Kurgan (Mezar) örneklerini vermişlerdir. (Ahiret inancı)
- Üzengi ve Süvari kılıcını icat etmişlerdir.
- Maden işlemeciliğinde ileri giden İskitler '**Bozkırın Kuyumcusu**' olarak bilinmektedir.
- Günümüzdeki **Yakut Türklerinin** atası kabul edilmektedir.
- İlk mumya örnekleri İskitlerde görülmektedir.

ASYA HUN DEVLETİ (M.Ö 220 – M.S. 216)

- Bilinen **ilk Türk devletidir**.
- **Teoman** tarafından merkez Ötüken olmak üzere kurulmuştur.
- Hunlar ile ilgili ilk bilgiler, Çin kaynaklarına İlk tarihsel belge ise MÖ 318 yılına ait M.Ö 318 "Kuzey Şansı" antlaşma metnidir. (Çin kaynaklarında Hiung-nu olarak geçmektedir.)
- Asya Hun Devleti döneminde İpek yolu mücadelesi kapsamında Çin'e seferler düzenlenilmiş bu akınlar sonucu **Çin Seddi** inşa edilmiştir. Çin Seddi Unesco Dünya mirası listesinde yer almaktadır.
- Türkler ile Çin devleti arasındaki mücadelenin temel faktörü **İpek ve Kürk yolu** üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesidir.
- En parlak dönemini **Mete Han** döneminde yaşamıştır. Bu dönemde:
- M.Ö 209 tarihinde **Onlu sistem** adıyla bilinen ilk düzenli Türk ordusunu kuruldu.
- Orta Asya'daki tüm **Türk boylarını bir bayrak** altında topladı.
- Türk devlet teşkilatı geleneğinin temelleri Mete Han döneminde atılmıştır.
- İkili yönetim anlayışı bu dönemde oluşturulmuştur. (Federatif yönetim)
- Önemli işlerin görüşülüp karara bağlandığı **Kurultay** adı verilen meclis kuruldu.

- Çin mağlup edilip **vergiye** bağlandı. (Mete Han, Çini yenilgiye uğratmasına rağmen Çini almadı çünkü kalabalık içerisinde **milli benliğimizi kaybetmemek** için Çin içine girip yerleşmemiş ve sınırlarına katmamıştır.)
- **Oğuz Kağan Destanı** Mete Han dönemini konu alır.
- **Vatan sevgisi**nden bahseden ilk Türk lideri Mete Han'dır.
- Mete Han'ın ölümünden sonra yerine **Ki-ok** geçmiştir. Ki-ok, Çin devletini baskı altına alma politikasını devam ettirmiştir. Bu dönemde **Çinli prensesler** ile yapılan evlilikler Hun ülkesinde iç karışıklıkların yaşanmasında etkili olmuştur.
- Ki-ok'un ölümüyle Mete'nin torunu olan Kün-çin tahta geçmiştir. Ancak Mete ve oğlunda görülen büyük devlet adamlığı ve güce bu hükümdarda rastlamak mümkün değildir.
- Hun Devleti, M.Ö 58 tarihinde Doğu- Batı sonra ise Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrıldı. Kuzey Hunları Orta Asya topraklarını terk ederken, Güney Hunları (Hohanyen) Çin denetimine girmiştir.

- Hun hükümdarları Tanyü ve Şanyü unvanlarını kullanmışlardır.
- İlk **Türk Milliyetçisi** Çiçi'dir.
- Orta Asya'da **en uzun ömürlü** Türk devletini Asya Hun Devleti kurmuştur.

KAVİMLER GÖÇÜ (375)

- Asya Hun Devleti'nin dağılmasından sonra Çin baskısına dayanamayıp Avrupa'ya göç etmişlerdir. Bu göçler sırasında Slavlar, Alanlar, Gotlar, Anglo – Saksonlar, Vandallar, Franklar gibi birçok kabile yer değiştirdiği için bu göçlere Kavimler Göçü adı verilmiştir.

KAVİMLER GÖÇÜ'NÜN SONUÇLARI

• İlk çağ sona erdi. Orta çağ başladı.
• Günümüz Avrupa'sının temelleri atıldı.
• Avrupa'daki krallıkların sürekli savaş ve yağmaların etkisinde kalmasıyla güçleri azalmış, feodalite (derebeylik) rejimi ortaya çıkmıştır. Baskılara dayanamayan Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında yıkılmıştır.
• Roma İmparatorluğu 395 yılında; Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
• Barbar kavimler arasında Hristiyanlık inancı yayılmıştır.
• Kilisenin güçlenmesi ile skolastik düşünce ortaya çıktı.
• Türk kültürü Avrupa'ya yayılmıştır.

AVRUPA HUN DEVLETİ (375 – 469)

- Balamir Han tarafından **Macaristan** topraklarında kurulmuştur.
- Balamir'den sonra devletin başına Uldız geçti. Uldız, kendisi ile barış görüşmeleri yapmak için gönderilen Bizans'ın Trakya valisine '**Ben güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her tarafı fethederim.**' demiştir. Anadolu'ya **İlk Türk akınlarını** Uldız döneminde başlamıştır. Uldız'dan sonra Karaton, Rua ve Atilla ve Ble-da birlikte geçtilerse bile, Avrupa Hunlarının **En Parlak Dönemini** Atilla döneminde yaşamıştır.
- Atilla (434-453) Doğu Roma (Bizans) ve Batı Roma imparatorluklarını vergiye bağlamıştır.
- Doğu Roma ile **Margos ve Anatolia Antlaşması**'nı imzalamıştır.
- Atilla, tarihte '**Tanrının Kılıcı, Cesur Kavimlerin Efendisi**' gibi unvanlar ile anılmaktadır.
- Germanlerin, Nibelüngen Destanı'nda '**Etzel**' olarak geçmektedir. Atilla, 453 yılında şüpheli bir şekilde öldü. Bazı tarih kaynakları Atilla'nın karısı tarafından zehirlendiğini ifade eder. Atilla'nın ölümünden sonra yerine sırasıyla 'İlek, Dengizik, İrnek' geçti. Ancak bu dönemlerde yaşanan taht kavgaları, iç karışıklıklar nedeniyle Avrupa Hun Devleti yıkılış sürecine girdi.

I. KÖKTÜRK DEVLETİ (551 – 630)

- Tarihte **Türk** adıyla kurulan ilk Türk devletidir.
- Köktürkler, Aşina soyuna mensuptur. Orta Asya'da Avarlara bağlı yaşamaktayken, Bumin Kağan tarafından Avarların hâkimiyetine son verilerek merkez **Ötüken** olmak üzere kuruldu.
- **Bumin Kağan** 'il Kağan' unvanını kullandı.
- İkili teşkilatı gereğince Bumin Kağan, ülkeyi 'Doğu-Batı' şeklinde ikiye ayırmış ve Batı'nın yönetimini de kardeşi İstemi Yabgu'ya vermiştir. (Bu yönetim anlayışına İkili Teşkilat veya Federatif yönetim denir.)
- Mukan Kağan zamanında **en parlak dönemini** yaşamıştır.
- İstemi Yabgu, Sasaniler ile ittifak yaparak Akhunlara son vermiş, ardından Sasanilere karşı Bizans ile ittifak yaparak Sasanileri zayıflatmışlardır.
- **Bizans'a ilk resmi heyet** İstemi Kağan zamanında gitmiştir.
- Tapo Kağan döneminde Budizm gündeme gelmişse de kabul görmemiştir.
- I. Köktürk devleti taht kavgaları, Çin Devleti'nin izlemiş olduğu böl parçala yönet politikası sonucu uzun sürmemiştir.
- 630 ile 680 arası Çin esareti yaşanmıştır. 630-680 yılları arasında 50 yıl esaret dönemi yaşayan Türkler bağımsızlık için isyan etmişlerdir. Bunlardan en önemlisi 639 tarihli **Kürşad Ayaklanması**dır. 639 yılında gelişen bu bağımsızlık hareketinde, **Kürşad ve 39 arkadaşı** Çin esaretine son vermek için Çin sarayını basmış, ancak çıkan mücadelede isyancıların tümü öldürülmüştür. 639'da başlayıp 40 Türk'ün ölümüyle sonuçlanan Kürşad Ayaklanması, **Türk tarihindeki ilk bağımsızlık** mücadelesi olarak bilinmektedir.
- Kürşad İsyanı başarıya ulaşamamışsa da sonraki süreçte Türklerin bağımsızlık mücadelelerine örnek olması bakımından önemlidir. Nitekim Köktürkler, bu isyandan sonra Kutluk Kağan'ın önderliğinde bağımsızlık mücadelesi vermiş ve II. Köktürk (Kutluk) Devleti'ni kurmuşlardır.

- Orta Asya Türkleri ile **Bizans arasındaki ilk ilişkiler** Köktürkler döneminde başlamıştır. İstemi Yabgu döneminde Manlak adında bir elçi gönderilmiştir.
- Türk Tarihinde **ilk milli istiklal ayaklanması Kürşat İsyanıdır**. İsyan başarılı olmamıştır, ancak Türkler arasında bağımsızlık fikrinin yayılmasında etkili olmuştur. (639)

II. KÖKTÜRK DEVLETİ (680 – 742)

- Kutluk Kağan tarafından Ötüken ve Karakum merkez olmak üzere kuruldu. Kutluk Kağan'a İliteriş unvanı verildi. (İliteriş: Derleyen, Toparlayan) Bazı kaynaklarda II. Köktürk Devleti'ne Kutluk Devleti'nde denilmektedir. Kutluk Kağan Çin'e 46 sefer düzenledi.
- Kutluk İliteriş Kağan'ın ölümünden sonra yerine kardeşi Kapgan geçti. Kapgan Kağan'ın hedefi, Çin'i baskı altında tutmak ve Çin'de yaşayan Türkleri Ötüken'e çekerek bütün Türk boylarını Kök Türk birliği içinde toplamaktı.
- **En parlak dönemini Bilge Kağan** döneminde yaşamıştır.
- Bilge Kağan, Çin ile yaptığı Şantan Savaşı'nı kazanmıştır.
- **Bilge Kağan, Kültegin ve Vezir Tonyukuk** devleti birlikte yönetmiştir.
- Kurultay'da Bilge Kağan'ın Budizmin kabul edilmesine dair fikrini Vezir Tonyukuk tarihi gerekçelerle çürütmüş, Bilge Kağan bunun üzerine teklifini geri çekmiştir. Bu durum Türklerde Kağan'ın yetkilerinin sonsuz olmadığına kanıttır.
- Kök Türklerin bu güçlü dönemi uzun sürmedi. 725 yılında Tonyukuk'un, 731 yılında Kültegin'in, 734 yılında da Bilge Kağan'ın ölümleri sonrası yaşanan karışıklıklar sonrası II. Köktürk devleti 742 tarihi dolaylarında yıkılmıştır.

- **Tonyukuk**, Türklerin Bismark'ı olarak tanımlanmıştır.
- **Vezir Tonyukuk**, Türk tarihinin ilk veziri kabul edilmektedir.
- Köktürkler '**Altay'ın Demircisi**' olarak bilinmektedir.
- İlk Türk alfabesi olan 38 Harfli Köktürk alfabesini geliştirmişlerdir. (Milliyetçilik göstergesi)
- Türk tarihinin ilk yazılı eseri olan Orhun kitabeleri bu dönemde dikilmiştir.
- **Ergenekon ve Bozkurt Destanları** Köktürklerle aittir.

UYGUR DEVLETİ (744 – 840)

- Kutluk Bilge Kül Kağan tarafından Ötüken’de kuruldu. Daha sonra başkentleri Karabalsagun olmuştur. (İlk Türk Şehridir. Türk Hakanlarının Şehri olarak bilinmektedir.)
- Arap kaynaklarında ‘Dokuz Oğuz’ olarak geçmektedir.
- Uygur adına 945 yılında yazılan bir Çin kaynağında ‘Şahin gibi dolaşan, hücum eden’ anlamı verilmektedir.
- **Moyençor** zamanı en parlak dönemini yaşamıştır.
- **Böğü Kağan zamanında** Çin’e özgü bir din olan Budizim – Manihizm benimsenmiş bu gelişmeden sonra Uygurların yaşam biçimi değişmiştir.
- Kırgızlar, 840 yılında Uygur Devleti’ne son verdiler.
- Uygurların günümüzde Çin egemenliğinde olan Sincan Özerk Uygur Bölgesi’nde yaşamaktadırlar.

Uygurların Önemli Özellikleri

• Yerleşik Hayata geçen ilk Türk devletidir.
• Saray ve tapınaklar yapıp Mimari eser veren, şehirler kuran ilk Türk devletidir. Kalıcı sanat ürünleri veren ilk Türk devleti Uygurlardır. Mimaride Türk Üçgeni tarzını ortaya çıkarmışlardır. Fresko (Duvar Resmi) ve çini örneklerini vermişlerdir.
• Uzun süreli tarımsal faaliyetlerde bulunan İlk Türk devletidir. Tarımı geliştirmek adına su kanalları yapıp, orak saban gibi araç gereçleri kullanmışlardır.
• Ticaretin gelişmesine bağlı olarak Çav, Kuanpo adlarıyla paralar basan Uygular aynı zamanda İlk bankacılık faaliyetlerinde de bulundular.
• Ticaretin gelişmesi aynı zamanda Hukukun yazılı hale gelmesinde de etkili oldu. Hukuku yazılı hale getiren ilk Türk devleti Uygurlar oldu.
• Kâğıt ve Matbaayı kullanan ilk Türk devleti Uygurlardır. • İlk kütüphaneyi kurdular. Sekiz Yükmek ve Altun Yaruk gibi önemli eserleri verdiler. • 18 Harfli Uygur Alfabesini geliştirdiler. (Hareketli Harf Sistemi) • Örgün eğitim sistemini başlattılar. Uygurlarda öğretmenlere Bahşi, resamlara ise Bedizci denilmektedir. • İlk orta oyunu, ilk minyatür örneklerini Uygular vermiştir. • Diz Çökmüş Adam heykeli Uygurlar döneminden günümüze kalmıştır.
• Türeyiş ve Göç Destanları Uygulara aittir. • Sine Uşi, (Moyençor) Karabalsagun, Taryat kitabeleri Uygurlara aittir.
• Manihizm inancı sonrası hükümdarları Ay Tengri unvanını kullanmışlardır.

DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI

AVARLAR (560 – 805)

- Hem Asya'da hem de Avrupa'da devlet kurmuşlardır. (Hunlar gibi)
- **İstanbul'u kuşatan** ilk Türk devletidir. (622 ve 626)
- Hristiyanlığı kabul eden ilk Türk topluluğu Avarlardır.
- Üzengi ve Süvari kılıcını Avrupa'ya tanıtmışlardır.
- En önemli hükümdarı Bayan Han'dır.
- Avarlar, Juan Juan ismiyle de bilinmektedir.
- Slav topluluklarını devlet teşkilatlanması yönünden etkilemişlerdir.

BULGARLAR (583 – 665)

- Bulgar sözcüğü karışmak anlamına gelmektedir.
- Karadeniz'in kuzeyinde Büyük Bulgar Devleti olarak kurulmuştur.
- Hazarlar'ın baskısı ile **Tuna Bulgarları** ve **İtil Volga Bulgarları** olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Tuna Bulgarları, Boris Han döneminde Hristiyanlık inancını benimsemiş ve hükümdarları Çar unvanını kullanmıştır. Çar unvanını kullanan ilk hükümdarları Çar Simon'dur. **Tuna Bulgarları** aynı zamanda **İstanbul'u kuşatmışlardır**. (İlk kuşatan Avarlardır.)
- **İtil Volga Bulgarları** ise Almış Han döneminde İslamiyet'i benimsemişlerdir.
- İslamiyet'i **devlet dini** olarak benimseyen **ilk Türk devleti İtil Volga Bulgarları'dır**.
- İbn-i Fadlan'ın Rihle isimli seyahatnamesi İtil Volga Bulgarlarından bahsetmektedir.
- İtil Volga Bulgarları Moğollar tarafından yıkılmıştır.

MACARLAR

- Bilinen ilk liderleri Arpad'dır.
- İlk Türk devletleri içerisinde yer alan Macarlar, Volga Nehri civarında yaşamışlar ancak Peçeneklerin baskısı sonucu bugünkü Macaristan topraklarına yerleşmişlerdir. Zaman içerisinde Slav topluluklarıyla asimile olmuşlardır.
- Macarlar, Slavların Germenleşmesini önlemiştir.
- Hristiyanlığın Katolik inancını benimsemişlerdir.
- Dünyadaki ilk **Türkoji Enstitüsünü** kurmuşlardır.

HAZARLAR (630 – 968)

- Köktürklerin yıkılmasından sonra 630'da Hazar Gölü çevresinde kurulmuşlardır.
- Yönetici kadro **Museviliği** benimsemiştir. (İlk semavi dine inanan Türk devletidir.)
- Hazarlarda toplumda diğer dinlere inananlar da bulunmaktadır. Bu da hoşgörülü bir yönetim anlayışına kanıt olarak gösterilebilir. Hazar ülkesinde dinî yönden hoşgörülü bir ortamın bulunduğu önemli bir başka kanıtı da halk arasındaki davalara Müslüman, Hristiyan ve Şamanlardan oluşan bir Hâkimler kurulunun bakmasıdır.
- Hazarlar, 7. ve 9. yüzyıllar arasında güçlü ordularıyla, bulundukları bölgede huzuru ve ulaşım ile ticaret güvenliğini sağladılar. Hazarların bu dönemi "Hazar Barış Çağı" olarak adlandırılır.
- Hazarlar aynı zamanda **Haz Osman döneminde Araplar ile mücadele ederek, İslamiyet'in Kafkasya ve Doğu Avrupa** coğrafyasında yayılmasını engellemişlerdir.
- İlk kez **paralı asker** bulunduran Türk devletidir.
- Günümüzde Polonya'da yaşayan Karay Türkleri Hazarların devamıdır.

TÜRGİŞLER (659 – 766)

- Köktürklerin On- Ok Boyundandır
- Uygurlardan sonra yerleşik hayata geçen ikinci Türk devletidir.
- Baga Tarkan tarafından Orta Asya'da kurulmuştur.
- Baga Tarkan, **kendi adına para bastıran** ilk Türk hükümdarıdır.
- Sulu Kağan döneminde **Emeviler** ile mücadele ederek **Orta Asya'da İslamiyet'in** yayılmasını engellemişlerdir.

KIRGIZLAR (840 – 1202)

- Kırgızlar, 840 yılında Uygur topraklarını (Ötüken ve çevresi) ele geçirerek Kırgız Kağanlığını kurdular.
- Kırgızlar, Ötüken'i başkent olarak kullanan son Türk devleti olmuştur.
- **Yenisey Kitabeleri** ve dünyanın en uzun destanı olan **Manas Destanı** Kırgızlara ait kültürel değerlerdir.
- Moğol hâkimiyetine giren ilk Türk devleti Kırgızlar olmuştur.

KARLUKLAR

- İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyu 'Karluklar'dır.
- 751 tarihinde Talas Savaşı'nın Abbasiler tarafından kazanılmasında etkili oldular.
- Karahanlılar Devleti'nin kurulmasında etkili olmuştur.

OĞUZLAR

- En kalabalık Türk boyudur.
- Oğuz adı ilk kez Orhun anıtlarında yer almıştır.
- Oğuz sözcüğü Kabile- boy anlamına gelmektedir.
- İslamiyet'i benimseyen Oğuzlara Türkmen denir.
- Hristiyanlığı benimseyenlere ise **UZ** denilmektedir. (Bizans ordusunda ücretli askerlik yaptılar.)
- **Dede Korkut hikâyeleri** Oğuzlar ile Kıpçakların mücadelesini konu alır.
- Bir kısım Oğuz topluluğu Bizans ordusunda ücretli askerlik yaptılar.
Günümüzde Romanya'nın Dobruca bölgesinden Gagavuz Türkleri olarak yaşamaktadırlar.

PEÇENEKLER

- IX-XII. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşayan bir Türk boyudur.
- Ruslar ile mücadele ederek Rusların güneye inmesini engellemiştir.
- Boy halinde yaşamış, devlet kuramamışlardır. Önemli işlerini **Komenton** adlı meclislerinde görüşmüşlerdir.
- Bizans ordusunda ücretli askerlik yaparken, 1071 tarihinde **Malazgirt savaşında saf değiştirip savaşı** Büyük Selçuklu Devleti'nin kazanmasında etkili olmuşlardır.
- Divanı Lügati Türk adlı eserde '**Rum Diyarına yakın oturan Türkler**' olarak geçmektedir.

SABİRLER (SİBİR)

- VI. Yüzyılda Anadolu'ya akınlar düzenlemişlerdir.
- Sabir adı, Türkçe "Sapan" demek olup "Yol değiştiren" anlamına gelmektedir.

KIPÇAKLAR (KUMANLAR)

- Rusların İgor destanına konu olmuşlardır.
- **Codex Cumanicus** adlı sözlük Kıpçaklar döneminde yazılmıştır.
- Sözlük Venedik'te San Marco Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.
- Altın Orda Hanlığı'nın Türkleşmesinde etkili olmuştur.

AKHUNLAR (EFTALİTLER)

- Afganistan civarında hüküm sürmüştür.
- Ak-suvar tarafından kurulmuştur.
- İran'da meydana gelen Mazdek İsyanı'nın bastırılmasında rol oynadılar.
- Köktürk – Sasani iş birliği sonucunda yıkıldı.

- **Tölesler:** Orta Asya'da Baykal Gölü ile Karadeniz arasında yaşayan Türk topluluklarına verilen genel addır.

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET**1. DEVLET YÖNETİMİ**

- İslamiyet öncesi Türk devletleri, boyların bir araya gelmesi ile devleti (İl,) oluşturmaktaydılar. Hükümdarlık yetkilerinin Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Bu anlayışa da **Kut** denilmektedir. Egemenlik hakkı hükümdar ve ailesine aittir.
- Bu **veraset anlayışı, sağlam bir temel oluşturmadığı için**, hükümdarlarda eşit hakka sahip olan erkek akrabalar arasında **taht kavgalarına** yol açmış ve devletlerin ömürleri bu yüzden kısa sürmüştür.
- Ülke **hükümdar ve ailesinin ortak malı anlayışı vardır. (Üleş)**
- Hükümdarlar yazısız hukuk kurallarına (**Töre**) uyarak ülkeyi yönetirlerdi. Bu bağlamda hükümdarın töreye uygun olmayan kararları sorgulanabilmekteydi. Ayrıca hükümdarlar adaleti, milletin huzurunu, güvenliğini ve mutluluğunu sağlamak zorundaydı.

İlk Türk Devletlerinde Hükümdarın Kullandığı Unvanlar

- Han
- Hakan
- Kağan
- İdikut
- İlteriş
- İlteber
- Tanyu
- Şanyu
- Yabgu

- Hunlar 'Sonsuzluk' anlamına gelen Şanyu unvanını kullanmışlardır.
- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde 'Sultan ve Padişah' gibi unvanlar kullanılmamaktadır.

İlk Türk Devletlerinde Hükümdarlık Sembolleri

- Otağ
- Örgin (Taht)
- Nevbet (Davul)
- Tuğ (Sancak)
- Sorguç (Başlık)
- Kemer
- Berge (Kamçı)
- Yay
- Kılıç

Kurultay (Toy – Kengeş) Danışma Meclisi	- Devletin önemli işlerinin görüşüldüğü danışma organıdır. Kurultaylarda siyasi mali askeri konular görüşülür, eğlenceler düzenlenir ve sonunda da tüm halkın katıldığı şöenler yapılır, (Toy) ziyafetler tertiplenirdi. - Kurultay üyelerine 'Toygun' adı verilirdi. - Kurultayda son söz hükümdara aitti. - Orun: Kurultayda boy beylerinin oturacağı yere Orun denir. - Kurultaya Katılanlar: - Hakan - Hatun - Boy Beyleri - Elçiler
--	---

Diğer Türk Devletlerinde Kurultay Farklı İsimler ile Devam Etmiştir

Köktürkler	Kengeş
Peçenekler	Komenton
Avrupa Hunları	Seçinler Meclisi
Hazarlar	İhtiyarlar Meclisi
Oğuzlar	Tirnek (Dernek)
Tabgaçlar	Nazırlar Meclisi
Tuna Bulgarları	Millet Meclisi

- **Hatun (Katun)** adı verilen hükümdar eşleri de idarede söz sahibiydi. Hatunların kurultaya katılma, elçi kabul etme gibi birtakım haklarının bulunması, Türklerde kadınlara değer verildiğinin göstergesidir.

- **İkili Teşkilat:** İlk Türk devletlerinde geniş toprakları daha kolay idare etmek amacıyla geliştirilen sistemdir. Bu sistemde **devlet doğu –batı**, sağ – sol gibi bölümlere ayrılmaktadır. Hükümdar devletin doğu kanadında olmakla beraber, Batı kanadında **Yabgu** unvanıyla genellikle hükümdarın kardeşi bulunmaktadır.
- Bu sistem Türk devletlerinde **merkezi otoritenin oluşmasını engellemiş ve** beraberinde taht kavgalarını getirmiştir.

İlk Türk Devletlerinde Devlet Yönetimine Dair Önemli Kavramlar

Ayukı:	Hükümet
Aygucı:	Vezir, Başbakan
Apa:	Sivil Yönetici, Saray Görevlisi
Ağılığ:	Hazine Görevlisi
Ataman:	Tiginlerin Eğitiminden Sorumlu Görevli
Şad:	Hanedan Üyesi Yönetici, Vali
Tigin:	Hükümdarın Erkek Çocuğu (Şehzade)
Otacı:	Şifacı
Bitigçi:	Yazıcı, Kâtip
Tudun:	Vali, Vergi Memuru
Yarlığ:	Hükümdar Emiri
Buyruk:	Bakan

2. ORDU

- İlk Türk devletlerinde **göçebe hayat tarzına bağlı olarak askerlik gelişmiştir**. Türklerde toplumun her kesimi asker olarak sayılırdı. Ordu millet anlayışı mevcuttu. Tarihsel süreçte Türklerin en az değişime uğrayan özelliğidir.
- **İlk düzenli Türk ordusunu** M.Ö 209 tarihinde Onlu Sistem adıyla Mete han tarafından kurulmuştur. (Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın temelini oluşturmaktadır.
- Ordu komutanlarına Tarkan, Subaşı, Böri ya da Noyan adı verilmiştir.
- Uygurların Mâni inancından dolayı **askerlik yönleri gelişmemiştir**.
- Hazarlar ordusunda paralı asker bulundurmıştır. (Ordu millet anlayışı gelişmemiştir.)
- Bizans ordusunda ücretli askerlik yapan Türk toplulukları **'Peçenek ve Uzlar'**dır.
- Savaşlarda düşmanın durumunu öğrenmek için **'Yelme'** adı verilen keşif kolları bulundurulmuş; savaş taktiği olarak ise Turan (Hilâl/Kapan) Taktiği kullanılmıştır.

3. SOSYAL YAPI

- Eski Türklerde halk, Oğuş (Aile)→Urug (Soy)→Bod (Boy)→Budun (Millet) adı verilen toplumsal bölümlerden oluşuyordu.
- Toplumsal hayatın küçükten büyüğe sıralaması yukarıdaki gibidir. Toplumda göçebe hayatın olmasından dolayı, özel mülkiyet gelişmemiştir.

İL	Devlet
BUDUN	Millet
BOY	En küçük siyasi yapı
URUG	Sülale
OĞUŞ (UR)	Aile

Öğ	Anne
Kang	Baba
Kün	Halk
Toy	Şölen
Ülüş	Pay
Börk:	Başlık
Yurt	Toprak

Yurt: Aynı zamanda halkın kaldığı çadırları ifade eder.

4. EKONOMİK YAPI

- Bütün toplumlar, içinde yaşadıkları coğrafi ortama uyum sağlayarak hayatlarını sürdürürler. Karasal iklimin hüküm sürdüğü Orta Asya coğrafyasında yaşayan Türkler de bu coğrafyanın şartlarına göre hayatlarını düzenlemişlerdir.
- İlk Türk devletlerinde ekonomik hayatın temeli hayvancılığa dayanıyordu. Hayvancılığa bağlı olarak dokumacılık da gelişmiştir.
- Uygurlarla birlikte yerleşik yaşamdan sonra tarım önem kazanmıştır. (Su kanalları, orak, saban vb araç gereçler tarım yapıldığının kesin göstergesidir.)
- Türkler, genellikle üzerinde hükümdarın mührü bulunan ipekten bez parçalarını para yerine kullanmışlardır. Bunlara Kamdu ya da Böz adı verilmiştir.
- İpek ve Kürk yolu üzerinde ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- Çin'den başlayıp Orta Asya'yı aşarak Akdeniz ve Karadeniz'de sona eren ticaret yoludur.
- İpek Yolu'nun güzergâhı incelendiğinde sık sık değişim yaşandığı göze çarpmaktadır. Bu durumun temel sebebi, İpek Yolu'na hâkim olan siyasi gücün değişmesidir.

- Türkler ticarete genellikle değiş tokuş (takas) usulüne başvurmuştur. Ticarete Çin, İran ve Bizans paralarını kullanan Türkler, daha sonra kendi paralarını basmıştır. Hunların IV ve VI. yüzyıllarda bastıkları Sasani tarzı sikkelerde Hint etkisi de vardır.

Yarmak	Madeni Para
Böz	Kumaş, Bez Para
Kuanpo	Kumaş Para
Kamdu	Mühürlü İpek Para
Çav	Kâğıt Para (ilk kez Uygurlarda görülmektedir.)

5. DİN VE İNANIŞ

- **Gök Tanrı**
- İlk Türk devletlerinde genellikle **Tek tanrı** inancına dayalı Gök Tanrı inancı bulunmaktaydı.
- Gök Tanrı inancında ahiret İnancı mevcuttur.
- Gök Tanrı inancında kurban anlayışı vardır.
- Ölen kişi eşyalarıyla birlikte '**Kurgan**' adı verilen mezarlara gömülürdü.
- Kurganların çevresine '**Balbal**' adı verilen küçük heykelcikler dikilirdi. (Mezar taşı)
- Türklerde ölen kişinin ardından yas tutulur ve ölümler için '**Yuğ**' adı verilen cenaze törenleri düzenlenirdi. Bu törenlerde ayrıca '**Yuğ Aşı**' denilen ziyafetler verilirdi.

Türklerde Ahiret İnancının Göstergeleri

- Mumyalama faaliyetleri
- Kurganlar
- Mezarlara değerli eşyaların ya da bazı hayvanların da gömülmesi
- Cennet (**Uçmağ**) ve cehennem (**Tamu**) anlayışlarının olması
- Balbal denilen heykelciklerin mezar taşı olarak dikilmesi

- **Şamanizm**: Şamancılık veya Kamcılık olarak da bilinen Şamanizm bir dinden ziyade merkezinde şamanın yer aldığı, kendine has inanç ve ritüelleriyle farklı formları bulunan yöntemdir. Şamanizm'de din adamlarına şaman, **Kam** ya da **Baksı** adı verilmiştir.
- **Totemizm**: İlk Türklerde bazı cisim, bitki ve hayvanlara kutsallık atfedilmesine Totem veya ongunculuk adı verilmiştir. Kutsal varlıklara **Ongun** denirdi. Kurttan türeyiş efsanesi, totem olgusunun en önemli kanıtıdır.
- **Atalar Kültü**: Türklerde ölen kişilere önem verilmesine, onların ruhlarına inanılmasına atalar kültü adı verilir. Ölmüş büyüklerin ruhlarının yaşayan Türkleri koruyacağına inanmışlardır.
- **Tabiat Varlıklarına İnanma**: Dağ, tepe, ırmak, ay, güneş gibi varlıklarda birtakım gizli güçlerin olduğuna inanılmasıdır.

Tarihsel Süreçte Türklerin İnandığı Bazı İnanç ve Dinler	
Manihizim ve Budizim	Uygur ve Türgişler
Musevilik	Hazarlar
Hristiyanlık	Avarlar, Macarlar, Tuna Bulgarları
İslamiyet	Karluklar, Oğuzlar, İtil Volga Bulgarları

6. HUKUK

- Türk devletlerinde toplumsal hayatı düzenleyen sözlü hukuk kurallarına **Töre** adı verilir.
- Töre gelenekler görenekler ve kurultay kararlarından meydana gelmektedir. Hükümdar dâhil herkes bu kurallara uymak zorundaydı.
- Türklerde hükümdarın başkanlık ettiği '**Yargu**' adı verilen yüksek mahkeme vardır.
- Töre zamanla **değişebilmekle birlikte**, değişmeyen özellikleri de vardır.
- Töreyi Uygurlar yazılı hale getirmiştir.

Törenin Değişmeyen Özellikleri

Oksızlık	İstiklal
Tüzlük	Eşitlik
Könilik	Adalet
Kişilik	İnsanlık
Uzluk	Faydalık

- Göçebe yaşam tarzı nedeniyle uzun süreli '**Hapis Cezası**' uygulanmamıştır.

7. BİLİM

- Eski Türkler, matematik, astronomi, tıp ve eczacılık alanında gelişmiştir.
- Türkler Orta Asya'da '**On İki Hayvanlı Türk Takvimi**'ni kullanmıştır. On iki hayvanlı Türk takviminde her yıla bir hayvan adı verilmiştir.

12 Hayvanlı Takvim	Daha çok İslamiyet'ten önceki Türk toplulukları tarafından kullanılan güneş takvimidir.
Hicri Takvim	Türk- İslam devletlerinde kullanılan ay takvimidir . Mekke'den Medine'ye göçünü başlangıç alır.
Celali Takvimi	Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah Dönemi'nde hazırlanan güneş takvimidir.
Rumi Takvim	Osmanlı Devleti'nde ekonomik amaçlı olarak güneş yılına göre hazırlanan takvimdir
Miladi Takvim	1 Ocak 1926'dan itibaren ülkemizde kullanılmaya başlanan ve günümüzde de kullanılan güneş yılına göre hazırlanmış takvimdir.

8. SANAT

- Eski Türk devletlerinde **göçebe hayat tarzından** dolayı sanat ürünleri **genellikle taşınabilir** malzemelerden yapılmıştır. Gündelik eşyalar, kılıç kabzaları, kemer tokaları ve çadırlar hayvan figürleriyle ve kıymetli taşlarla süslenmiştir. Türk sanatındaki bu tür süslemeye **hayvan üslubu** denilmiştir.
- **Balballar** Türk sanatındaki **ilk heykel** örnekleri olarak kabul edilmektedir.
- Uygurlarda **yerleşik hayata** bağlı olarak, **fresk (Duvar resmi)**, **Resim**, **Vitray**, **Minyatür** sanatları da gelişmiştir. Uygur tapınaklarına **Stupa** adı verilmiştir.
- Uygur ressamlarına '**Bedizci**' adı verilmiştir. Önemli müzik aletleri **Kopuz**'dur.
- Eski Türklerde adı bilinen ilk Türk şairi Aprın-Çur Tigin'dir.

Esik Kurganı

- MÖ VII. yüzyıla ait olan Kazakistan'da Isık Gölü yakınlarında bulunmuştur. Hunlara (Bazı kaynaklara göre İskitlere) ait olduğu tahmin edilen bu kurganda Bulunan en önemli eşya Altın Elbiseli Adam Zırhı'dır. Bu zırh günümüzde **Ermitaj Müzesi'nde** (Rusya) sergilenmektedir.

Pazırık Kurganı

- Altay Dağları'nda bulunan ve Hunlara ait olduğu tahmin edilen bu kurganda ise dünyanın en eski halısı olarak kabul edilen **Pazırık Halısı** çıkarılmıştır. Bu halı da günümüzde **Ermitaj Müzesi'nde** sergilenmektedir

8. YAZI, DİL VE EDEBİYAT

- İlk Türk devletlerinde göçebe hayat tarzına bağlı olarak **yazılı kültür gelişmemiştir**. Buna bağlı olarak sözlü edebiyat gelişmiştir.
- Sözlü edebiyat ürünleri:

Sav	Atasözü
Sagu	Ağıt
Koşuk	Şiir

Önemli Türk Destanları

Alp Ertunga Destanı ve Şu Destanı	İskitler
Oğuz Kağan Destanı	Asya Hun Devleti
Ergenekon ve Bozkurt	Köktürkler
Türeyiş ve Göç Destanları	Uygur Devleti
Dede Korkut Hikâyeleri	Oğuzlar
Manas Destanı	Kırgızlar
Şan Kızı Destanı	Bulgarlar

Tarihsel Süreçte Türklerin Kullandığı Alfabeler

Köktürk (Orhun) Alfabesi	II. Köktürk devleti döneminde geliştirilmiştir. 38 harften meydana gelmiştir. İlk milli alfabemizdir.
Uygur Alfabesi	Türklerin ikinci millî alfabesi olup, Uygurların Soğd alfabesinden etkilenecek oluşturduğu 14-18 harften oluşan alfabedir.
Soğd Alfabesi	M.S. 5. Yüzyılda önemli bir dil ve alfabe durumuna gelen Soğdca ve Soğd Alfabesi, sınırlı ölçüde de olsa Türkler tarafından da kullanılmıştır.
İbrani Alfabesi	Hazarlar döneminde kullanılmıştır.
Kiril Alfabesi	Kiril alfabesi ismini Ortodoks rahipleri Kiril ve Metodius'tan almış olduğu bilinmektedir. Karadeniz'in kuzeyinde hâkimiyet süren Türk devletleri tarafından kullanılmıştır.
Arap Alfabesi	Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra kullanılmıştır.
Latin Alfabesi	1 Kasım 1928 tarihinden itibaren kullanılmaya başlandı.

Türklere Ait Yazıtlar (Kitabeler)

Orhun Kitabeleri	- Türk tarihinin ilk yazılı edebi eseridir. 8. Yüzyıla aittir. - Önemli bir kısmı Yuluğ Tigin tarafından yazılmıştır. - Moğolistan'da bulunmaktadır. - Siyasetname türünde yazılmıştır. W. Thomsen tarafından çevirisi yapılmıştır. II. Köktürk Devleti dönemine aittir. - Bir yüzü Türkçe bir yüzü Çince yazılmıştır. - Tonyukuk, Kültegin ve Bilge Kağan adına dikilmiştir. - Kitabelerde Çin'e karşı verilen bağımsızlık mücadelesi anlatılır. Kağan millete hesap verir. Ayrıca Türk kültürü ve yasaları hakkında da bilgi verir. Bu durum, Köktürklerde sosyal devlet anlayışı olduğunu göstermektedir.
Karabalsagun Kitabesi	➤ Uygur Devleti dönemine aittir.
Sine Uşi Kitabesi (Moyençor)	➤ Uygur Devleti dönemine aittir.
Yenisey Kitabesi	➤ Kırgızlara aittir.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİ TARİHİ

TÜRK İSLAM İLİŞKİLERİ

- Türkler ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler Hz. Ömer dönemine kadar dayanmaktadır. Hz. Ömer Dönemi'nde İran'ın fethedilmesiyle **Araplarla Türkler komşu** olmuşlardır.
- Türklerle Araplar arasındaki ilk mücadele **Hz. Osman Dönemi'nde** başlamıştır. **Hazarlar**, bu dönemde Araplar ile mücadele ederek **Kafkasya bölgesinin Araplaşmasını** önlemiştir.
- Emeviler Dönemi'nde İslam ordularının Horasan ve Maverünnehir Bölgesi'ni fethetmesi, bu bölgedeki Türklerle Arapları karşı karşıya getirmiştir. **Türgişler** Sulu Kağan döneminde Emeviler ile mücadele ederek **Orta Asya'nın Araplaşmasını** önlemiştir.
- Emeviler Arap milliyetçiliği '**Mevali Siyaseti**' izlemiş bu siyaset İslamiyet'in yayılmasını önlemiştir.
- İslamiyet'in Türkler arasında yayılması **Abbassiler Dönemi'nde** başlamıştır. Abbassiler, Ümmetçilik siyaseti izlemiştir.

- Araplar ile mücadele eden Türk Devletleri Hazarlar ve Türgişler' dir.

751 TALAS SAVAŞI (ATLIK SAVAŞI)

- Çinliler ile Abbassiler arasında gerçekleşen bu savaşın en önemli sebebi, her iki devletin de Orta Asya'ya ve İpek Yolu ticaretine egemen olmak istemesidir. Savaş, Türk ordularının (**Karluklar'ın**) desteğini alan Abbassilerin zaferiyle sonuçlanmıştır.

- Talas savaşının sonucunda, kâğıt, matbaa, pusula vb. Çin dışına çıkmıştır.
- Türk İslam tarihi başlamıştır.
- Kâğıt ilk kez Semerkant bölgesinde üretilmiştir.
- Karluklar, İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyudur.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'E GEÇİŞİNİ KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER

- Türklerdeki Gök Tanrı inancı ile İslâmiyet'teki Tek Tanrı inancının benzerliği
- Her iki dinde de tek tanrı inancının olması
- Her iki kültürde de ahret ve cennet-cehennem inançlarının olması
- Türkler ile Araplar arasında ticari ilişkilerin olması
- Cihan hâkimiyeti anlayışı ile cihat ve gaza anlayışının benzerliği

TÜRKLERİN İSLAM DÜNYASINA HİZMETLERİ

- Türkler İslamiyet'i ve İslam kültürünü geniş alanlara yayılmasını sağladılar.
- İslam dünyasını Haçlı ve Bizans kuvvetlerine karşı korudular.
- Abbasî Halifeliği'ni Şîî Büveyhoğullarının baskısından kurtarmışlardır.
- Abbasilerin kurduğu 'Avasım' adı verilen sınır şehirlerine yerleşen Türk komutanlar sayesinde İslam devletini Bizans saldırılarına karşı korudular.

- **Samerra:** Abbasi Devleti'nin Türkler için kurduğu Bağdat yakınlarında kurduğu şehir.

TÜRK-İSLÂM DEVLETLERİ

1. KARAHANLILAR (840 – 1212)

- Karluk, Yağma, Çiğil Türklerinin birleşmesi ile Batı Türkistan'da kurulan Karahanlı Devleti'nin bilinen ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han**'dır.
- Yöneticilerinin Türk, halkının da Türk olmasından ötürü uzun ömürlü olmuştur.
- Karahanlılar Devleti, Hakaniye Devleti, Afrasyab Devleti olarak da bilinmektedir.
- Karahanlılar, **Semerland, Kaşgar, Buhara** gibi önemli merkezlerde hâkimiyet kurmuş ve bu bölgeler birer kültür merkezi haline gelmiştir.
- **Satuk Buğra** döneminde, 920 yılında İslâmiyet resmî din olarak kabul edilmiştir. İslamiyet'e geçtikten sonra Abdülkerim adını almıştır.
- Karahanlılar, Orta Asya'da kurulan İlk Müslüman Türk Devletidir.
- Abbasî Halifesi, Ebû Nasr Ahmet'i ilk kez "İslâm Hükümdarı" olarak tanımıştır.
- Karahanlılar 'da en parlak dönem **Yusuf Kadir Han** dönemidir.
- Yusuf Kadir Han'ın ölümünden sonra kardeş kavgaları ve Gazneli Devleti'nin saldırıları sonucunda Karahanlılar devleti ikiye ayrılmıştır. (1042)
- Batı Karahanlılara 1212 tarihinde Harzemşahlılar son verdi. Doğu Karahanlılara, 1211 tarihinde Karahitaylılar son verdi.

Karahanlıların Önemli Özellikleri

- Karahanlılar, Orta Asya'da İslamiyet'i benimseyen ilk Türk Devleti'dir.
- Türk İslam kültürünün temellerini atmıştır.
- Karahanlıların resmi dili Türkçedir. (Milliyetçi)
- Karahanlılar Uygur alfabesini kullanmıştır. (Milliyetçi)
- Türk İslam tarihinde ilk düzenli posta teşkilatını Karahanlılar kurmuştur. (Merkezi Otorite)
- Türk İslam tarihinde burslu ve yatılı öğrenci uygulaması Karahanlılar ile başlamıştır. (Sosyal Devlet)
- Türk İslam mimarisinin temellerini Karahanlılar atmıştır. (Ayşe Bibi Türbesi, Semerkant Medresesi)
- Türk İslam tarihinde Darüşşifa ve Bimarhane açan ilk Türk İslam Devleti Karahanlılar'dır.
- Ribat adlı 'Kervansaray' örneklerini Karahanlılar vermiştir. (Ticaret)
- Türk İslam edebiyatının ilk örneklerini Karahanlılar vermiştir.
- Karahanlılar da vezire 'Yuğruş' adı verilmiştir.

Kutadgu Bilig	Yusuf Has Hacib
Atebetül Hakayık	Edip Ahmet Yükneki
Divanı Hikmet	Ahmet Yesevi
Divanı Lügati Türk	Kaşgarlı Mahmut
Semerkand	Şehirlerin Şahı
Kaşgar	Işıldayan İnci
Buhara	İslam'ın Roması

2. GAZNELİLER (YEMİNİLER) (963 – 1187)

- Horasan emiri Alp Tigin tarafından Afganistan'ın Gazne Şehrinde kurulmuştur.
- Devlet adını kurulduğu yerden almıştır.
- Alp Tigin, 'Padişah' unvanını kullanan ilk Türk İslam hükümdarıdır.
- Gazneli Devleti'nde en parlak dönem Gazneli Mahmut dönemidir.
- Gazneli Mahmut Abbasîleri Şii Büveyhoğulları'nın baskısından kurtarmış kendisine 'Sultan' unvanı verilmiştir.
- Türk tarihinde 'Sultan' unvanını kullanan ilk hükümdar Gazneli Mahmut'tur.
- Gazneli Mahmut, Hindistan'a on yedi sefer düzenlemiş ve o coğrafyada İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır. Bu anlamda 'Hindistan Fatih'i' unvanı da vardır.
- Gazneliler, İslâm kültürünü Hindistan'a yayan ilk devlettir. Bunun bir sonucu olarak da bugünkü Pakistan ve Bangladeş devletlerinin kurulmasına zemin hazırlamışlardır.
- Gazneli Mahmut aynı zamanda 'Put Kırıcı' olarak da bilinmektedir.

- Gazneli Mahmut, Hindistan seferleri sonrasında bölgede '**Kast Sistemini**' zayıflatmıştır.
- 1025 tarihinde Karahanlılar ile Büyük Selçuklu Devletine karşı Maveraünnehir İttifakını kurmuşlardır.
- Gazneli Mahmut vefat etmesinin ardından '**Alemin Aslanı ve Zamanın Yeganesi**' olarak adlandırılmıştır. (1030)

- Firdevsi, Şehname isimli eserini **Gazneli Mahmut**'a sunmuştur.

- Sultan Mesut Dönemi'nde Büyük Selçuklular ile 1040 yılında yapılan **Dandanakan Savaşı** sonucunda yıkılma sürecine giren Gazneli Devleti, Afganistan'ın yerli topluluğu **Gurlular** tarafından tamamen yıkılmıştır. (1187)
- Gaznelilerin imparatorluk karakterine sahip olmaları devletin kısa zamanda yıkılmasında etkili olmuştur.

3. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040 – 1187)

- Selçuklular, Oğuzların Üçok kolunun **Kınık** boyuna mensuptur.
- Devlete adını veren **Selçuk Bey** Oğuzlarda ordu komutanı olan Dukak Bey'in oğludur. Babası ölünce subaşı (Ordu komutanı) olan Selçuk Bey bir siyasi anlaşmazlık nedeniyle kendine bağlı boylarla **Cend'e** yerleşmiştir.
- Selçuk Bey'den sonra 1038'de torunları olan **Tuğrul ve Çağrı Beyler** geçmiştir.
- Tuğrul Bey devletin gerçek kurucusu kabul edilmektedir.

Tuğrul ve Çağrı Beyler Dönemi (1038-1063)

- 1038'de Nesa ve Serahs savaşları ile Gaznelileri mağlup ederek Horasan'a egemen olan Tuğrul Bey, **Nişabur**'da tahta çıkıp kendi adına **hutbe** okutmuş ve **Selçuklu Devleti**'nin bağımsızlığını ilan etmiştir.

- Hutbe okutmak bir hükümdarlık alametidir. Türk- İslam devletlerinde görülen bu duruma İslamiyet öncesi Türklerde rastlamak mümkün **değildir**.

- **1040 Dandanakan Savaşı** ile Gaznelilere karşı üstünlük sağlamışlardır. Dandanakan Savaşı, Gaznelilerin yıkılışını hazırlamıştır. **Büyük Selçuklu Devleti** ise resmen kurulmuştur.
- **1048 Pasinler Savaşı** Büyük Selçuklu Devleti & Bizans-Gürcü İttifakı arasında gelmiştir. Erzurum dolaylarında yapılan savaş Tuğrul Bey komutasında Büyük Selçuklu Devleti kazanmıştır.
- Pasinler savaşı ile Bizans yıllık vergiye bağlanmış ve **Gürcü kralı Liparit esir** alınmıştır.
- Pasinler Savaşı ile ayrıca **Anadolu topraklarının fethi** de başlamıştır.
- Tuğrul Bey; Büveyhoğulları'nın baskısına uğrayan Abbasi halifesine 1055 tarihinde Bağdat seferi düzenleyerek yardım etmiştir. Bu gelişme üzerine Abbasî halifesi Kaim bin Emrillah, Tuğrul Bey'i '**Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı**' ilân etmiştir.
- Halifenin Tuğrul Bey'i Sultan ilân etmesi ile, halife dünyevî (siyasî) yetkilerini Tuğrul Bey'e devretmiş ve **ilk kez din ve devlet işleri birbirinden ayrılmıştır**. İslam dünyası Selçukluların koruyuculuğu altına girmiştir. Böylece İslam dünyasının siyasi liderliği Türklere geçmiş, halife ise dinî lider olarak kalmıştır. (1058)

Tuğrul Bey döneminde **Nişabur Medresesi** açılmıştır. Nişabur Medresesi Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk medresesidir.

Alp Arslan Dönemi (1063-1072)

- Çağrı Bey'in oğludur.
- İlk iş olarak Asıl adı "Ebû Ali Hasan" olan **Nizamü'l-Mülk**, Sultan Alp Arslan tarafından vezirlik makamına getirilmiştir.
- Azerbaycan fethedilmiş ve Ermeni Vaspuragan Krallığına son verilmiştir.
- Kars ve **Ani kalelerini** almış; bu yüzden de halife tarafından kendisine **Ebû'l-Feth** unvanı verilmiştir
- Malazgirt Savaşı (**26 Ağustos 1071**) (**Selçuklu Devleti- Bizans**)
- Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında yapılan bu savaşın temel nedeni, Anadolu'ya hâkim olma isteğidir.
- Bizans ordusundaki **Peçeneklerin** Selçuklu ordusuna geçmesi ile Bizans ağır bir yenilgi almış, Bizans İmparatoru Romen Diyojen esir alınmıştır.

Malazgirt Savaşı'nın Sonuçları:

- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.
- Bizans'ın İslâm dünyası üzerindeki baskısı azalmıştır.
- **Türkiye Tarihi** başlamıştır.
- Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi üzerine Haçlı Seferleri başlamıştır.
- Anadolu'da **I. Beylikler Dönemi** başlamıştır. (Danışmendliler, Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular, Çaka Beyliği)
- Malazgirt Savaşı "**Yurt Açan Savaş**" olarak da bilinmektedir.

Sultan Alparslan döneminde Nizamülmülk tarafından ilk **Nizamiye Medresesi** açılmıştır. Bu medresenin müderrisi **İmam Gazali**'dir. Medrese **devletin memur ihtiyacını** karşıladığı gibi aynı zamanda **batini akımı** ile mücadele etmiştir.

Melikşah Dönemi (1072-1092)

- Büyük Selçuklu Devleti'nin **en parlak** dönemidir. Melikşah Sultanı Azam unvanını kullanmıştır.
- Kudüs ve Şam bu dönemde ele geçirilmiştir.
- Süleyman Şah, İznik'i alarak Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur (1077).
- Sultan Melikşah adına **Ömer Hayyam** tarafından güneş yılı esaslı **Celali takvimi** (Takvim-i Meliki) hazırlanmıştır.
- Bu dönemde **ilk kez ikta sistemi** uygulanmıştır.
- Dönemin en önemli iç olayı **Batınilik** mezhebinin faaliyetleridir. **Hasan Sabbah** liderliğindeki **Bâtınîler** devleti parçalamak ve yönetimi ele geçirmek için pek çok devlet adamına suikast düzenlemişlerdir.
- Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra **taht kavgalarının** başlaması devleti zayıflatmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Sultan Melikşah'ın ölümü üzerine 'Fetret Devri' başlamıştır. 1092 ile 1118 arasında bu dönemde "**Mahmut, Berkyaruk, Mehmet Tapar ve Sencer**" arasında taht kavgaları yaşanmıştır. Fetret devri Sultan Sencer ile sona ermiştir.

Sultan Sencer Dönemi (1118 -1157)

- Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'in **1141 Katvan Savaşı'nda Karahitaylar'a** yenilmesi ile devlet dağılma sürecine girmiş ve 1157'de Sultan Sencer'in ölümüyle devlet yıkılmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılma Nedenleri
➤ Sınırlarının genişlemesi üzerine otoritenin korunamaması
➤ Ülke hanedanın ortak malıdır." anlayışının yol açtığı taht kavgaları
➤ Meliklerin eğitiminden sorumlu atabeylerin bağımsız hareket etmesi
➤ Bâtınilerin devlet adamlarına suikast faaliyetlerinde bulunması
➤ Katvan mağlubiyeti ve Karahitayların istilası
➤ İdari ve askerî alanda Türkmenlerin yerine İranlıların tercih edilmesi sonucunda Türkmenlerin küstürülmesi

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılmasından Sonra Kurulan Devletler ve Atabeylikler
• Kirman Selçukluları (1048-1187)
• Suriye Selçukluları (1069-1118)
• Anadolu (Türkiye) Selçukluları (1077-1308)
• Irak Selçukluları (1119-1194)
• Zengiler (Musul-Halep Atabeyliği) (1127-1259)
• Börililer (Şam Atabeyliği) (1128-1154)
• İldenizoğulları (Azerbaycan Atabeyliği) (1146-1225)
• Beg Teginoğulları (Erbil Atabeyliği) (1146-1232)
• Salgurlular (Fars Atabeyliği) (1147-1284)

MISIR'DA KURULAN TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

TOLUNOĞULLARI (868-905)

- Tolunoğlu Ahmet tarafından Fustat'ta (Kahire) kurulmuştur.
- **Mısır'da kurulan** ilk Müslüman Türk Devleti'dir.
- Halkın tamamı Arap, ordu ve yöneticiler ise Türk'tür. Toplum ile yöneticiler ve ordu arasındaki bu farklılık **devletin kısa sürede yıkılmasında** etkili olmuştur.
- Güçlü orduları ve donanmaları sayesinde Suriye ve Filistin'e egemen olmuşlardır.
- Tolunoğlu Ahmet Camii ve Ulu Cami Kahire'deki önemli mimarî eserlerdir.
- Tolunoğlu Ahmet'in "Maristan" adıyla kurmuş olduğu hastane ve eczanede ise tüm halka ücretsiz sağlık hizmeti verilmiştir.
- Abbasiler tarafından yıkılmışlardır.

AKŞİTLER (İHŞİTLER) (935 – 969)

- Kurucusu Mısır valisi Ebû Bekir Muhammed'dir.
- **Kutsal topraklara hâkim olan ilk Türk devletidir.** (Hicaz)
- Akşit, '**Beyaz Güneş**' olarak bilinmektedir.
- Tarih alanında önemli çalışmaları bulunan El-Kindi bu dönemde yaşamıştır.
- Halkın tamamı Arap, ordu ve yöneticiler Türk'tür. Toplum ile yöneticiler arasındaki bu farklılık, Tolunoğulları gibi devletin kısa sürede yıkılmasında etkili olmuştur.
- Fatımiler tarafından yıkılmıştır.

EYYUBİLER (1174- 1250)

- **Selahaddin Eyyubî** tarafından Mısır'da kurulmuştur.
- Selahaddin Eyyubî, 1187'de **Hittin Savaşı** ile Kudüs'ü Haçlılardan geri almış fetihten sonra gayr-i müslimlere gösterdiği hoşgörü ve insanî tavırları nedeniyle büyük takdir kazanmıştır.
- Kudüs'ün fethedilmesi 1189'da III. Haçlı seferinin başlamasına yol açmıştır. Ancak I. Richard (Aslan Yürekli Richard) hiçbir sonuca ulaşamamıştır.
- Selahaddin Eyyubi'ye başarılarından dolayı '**Kudüs Fatih**'i 'denilmektedir.
- Devlet, 1250 yılında Memlûk komutanı Aybeg tarafından yıkılmıştır.

MEMLÜKLER (1250- 1517)

- Memlûk; köle veya kölemen demektir.
- Eyyubî ordusundaki Türk kumandanlardan Aybek tarafından Mısır'da kurulmuştur.
- Moğolları tarihte ilk kez **1260 Ayn Calud Savaşı** ve **1277 Elbistan Savaşı**'nda yenerek Mısır'ın Moğollar tarafından istilâsı altına önlemişlerdir. (Sultan Aybars)
- Memluklerde her emire sultan olabilme hakkı verilmiştir. Bu durum sık sık taht kavgası yaşanmasına ve 260 yıllık bir dönemde çok fazla sultanın tahta geçmesine ortam hazırlamıştır.
- Saltanat Sistemi oluşmayan tek Türk İslam devleti Memlûkler'dir. (Kut Anlayışı yoktur.)
- Memlûk Devleti kaynaklarda **Eddevletü'l Türkiye** şeklinde geçmiştir.
- Memlûklerin resmi dili Türkçe'dir.
- Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde yapılan **(1516) Mercidabık ve (1517) Ridaniye** savaşları sonucunda Osmanlı Devleti tarafından yıkılmıştır.

- Abbasi Devleti'nden ayrılıp, Mısır'da kurulan Türk devletlerine **Tevafül Mülk** denir. (Tolunoğulları, Akşitler)

YAKIN DOĞU VE ASYA'DA KURULAN DİĞER DEVLETLER

HARZEMŞAHLI DEVLETİ 1097-1231)

- Merkezi Harezm şehri olan ve ismini kurulduğu yerden alan devletin bilinen ilk hükümdarı Anuş Tigin'dir.
- Kendilerini **Büyük Selçuklu Devleti'nin mirasçısı** olarak görmüşlerdir.
- 1218'de meydana gelen ve tarihte **Otrar Faciası** olarak bilinen savaş Moğollar ile Harzemşahlar arasında olmuştur.
- Celâleddin Harzemşah döneminde Anadolu Selçuklu Devleti ile yapılan **1230 Yassıçemen Savaşı**'nı kaybeden ve dağılma sürecine giren Harzemşahlar 1231'de Moğollar tarafından yıkılmıştır.
- Harzemşahlar, Moğol Devleti ile Anadolu Selçuklu Devleti arasında **tampon bölge** görevi görüyordu. Bu devletin yıkılması ile Anadolu Selçuklu Devleti toprakları saldırılara açık hale gelmiştir.

MOĞOL İMPARATORLUĞU (1196- 1227)

- 1196'da Timuçin (Cengiz Han) tarafından Karakum şehrinde kurulmuştur.
- Moğollar Türkler arasında Tunguz olarak bilinmektedir.
- Cengiz Han döneminde **en parlak dönemini** yaşayan Moğol İmparatorluğu'nun sınırları, Baltık Denizi'ne ve Macaristan'a kadar ulaşmıştır.
- Cengiz Han'ın ölümünden sonra imparatorluk parçalanmıştır.

Moğol İmparatorluğu'nun Önemli Yönleri

- Devleti Cengiz Yasası'na göre yönetmişlerdir.
- Orduyu Onlu Sistem'e göre düzenlemişlerdir.
- Devlet meselelerini kurultayda görüşmüşlerdir.
- Ülke topraklarını hanedanın ortak malı saymışlardır.
- Cengiz Han, Moğol âdetlerine göre ülkeyi oğulları arasında paylaşmıştır.

a) Altın Orda Devleti (1227-1502)

- Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından kurulmuştur.
- İslamiyet'i kabul eden **ilk Türk- Moğol devletidir.** (Özbek Han)
- Altınorda Devleti'nin Türkleşmesinde Kıpçaklar etkili olmuştur.
- Kuruldukları bölgede Rusların güçlenmesini engelleyen Altın Orda Devleti, **Timur İmparatorluğu tarafından yıkılmıştır.** Bu durum Rusya'nın birliğini kurmasına ve güçlenmesine olanak sağlamıştır.

b) İlhanlı Devleti (1256-1336)

- Cengiz Han'ın torunu Hülâgu tarafından İran'da kurulmuştur.
- Hülâgu Han, Batınilik faaliyetlerine karşı mücadele etmiş ve 1256 yılında **Alamut Kalesi'ni** yıkarak tüm **Batınîleri** ortadan kaldırmıştır.
- 1258 yılında **Bağdat'ı** alarak **Abbasi Devleti'ne son vermişlerdir.**
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında rol oynamış ve 1336'ya kadar Anadolu'ya hâkim olmuşlardır.

c) Çağatay Hanlığı (1227- 1369)

- Cengiz Han'ın oğlu Çağatay tarafından Doğu Türkistan'da kurulmuştur.
- İslâmiyet'i kabul etmişler, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgede kuruldukları için zamanla Türkleşmişlerdir.

d) Kubilay Hanlığı (1280- 1368)

- Cengiz Han'ın torunu Kubilay tarafından Pekin'de kurulmuştur.
- Devlet Çin'de kurulduğu için Türkleşmeyen ve İslamiyet'i benimsemeyen tek Moğol Devleti'dir.
- Ünlü gezgin Marco Polo, yaklaşık 20 yıl kadar Kubilay Han'ın hizmetinde çalışmış 'Seyahatnâme' sinde bu dönemden bahsetmiştir.

TİMUR DEVLETİ (1369-1507)

- Timur tarafından Çağatay Devleti'nin topraklarında kurulmuştur.
- Timur'un kendisi han soyundan gelmediği için Çağatay ailesinden bir kişiyi göstermelik olarak tahta çıkarmıştır. Timur ise emir unvanı kullanmıştır.
- Timur, 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni mağlup ederek Osmanlı Devleti'nin Fetret Devri'ne girmesine neden olmuştur.
- Hüseyin Baykara, Ali Şîr Nevaî (Muhakemetül Lügateyn) Ali Kuşçu gibi bilim adamları bu dönemde yaşamış, ayrıca Timur'un da torunu olan Uluğ Bey (Zic, Yıldızların Cetveli) kendi adına Semerkant'ta kurduğu rasathanede Ali Kuşçu ile önemli çalışmalar yapmıştır.

BABÜR DEVLETİ (1526-1858)

- Zahirreddin Muhammed Babürşah tarafından kurulmuştur. Babür Şah, Ali Şîr Nevâî'den sonra Çağatayca'nın en büyük şairi olarak kabul edilmektedir. Vekâyi" adlı Türkçe eserinde kendi hayatını anlatmıştır.
- Hindistan'da İslamiyet'in yerleşmesini sağlamışlardır. Hindistan'da siyasî birliği ilk kez sağlayan devlettir.
- Şah Cihan tarafından eşi Mümtaz Mahal (Ercümend Banu Begüm) adına yaptırılan Tac Mahal, dönemin önemli eserlerinden biridir
- Tac Mahâl, Babür Hükümdarı Şah Cihan tarafından genç yaşta ölen eşi Mümtaz Mahâl (Ercümend Begüm Banu Hatun) adına yaptırılmıştır. Anıt mezar niteliğindeki bu eserin yapımında, davet üzerine İstanbul'dan gelen Osmanlı mimarları Mehmet İsa Efendi, İsmail Efendi ve Hattat Settâr Efendi çalışmıştır.
- Sömürgeci politikalar sonucunda bu devlete 1858'de İngilizler son vermiştir.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK TARİHİ

1- DEVLET YÖNETİMİ

A) MERKEZ TEŞKİLATI

HÜKÜMDAR

- Eski Türk devletlerindeki hâkimiyet anlayışı İslamiyet sonrası dönemde de devam etmiştir. Türk- İslam devletlerinin birçoğunda 'Ülke hanedan üyelerinin ortak malı' sayılmıştır.
- Türk-İslâm devletlerinde Kut anlayışı, hükümdarın Allah adına ülkeyi yönetmesi şeklinde bir uygulamaya dönüşmüş, öte yandan bu anlayıştaki 'Kan bağı' esası aynen devam etmiştir.
- Bu anlayıştan dolayı hanedan içinde sık sık taht kavgaları yaşanmıştır.
- Türk-İslâm devletlerinde hükümdarlar geniş yetkilere sahiptir. Ancak hükümdarın yetkileri örfî hukuk (Türk gelenek ve görenekleri) ile şer'i hukuk kuralları tarafından sınırlandırılmıştır.
- Devletin idaresi, orduya komuta etmek, halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve ülkeyi dış tehlikelerden korumak hükümdarın başlıca görevleriydi. Ayrıca hükümdar, vezir ve memur ataması yapar, Divân-ı Mezâlim (Yüksek Mahkeme)'e başkanlık ederdi.
- İslâm öncesi Türk devletlerinden farklı olarak hükümdarlar halife tarafından onaylanır ve adına hutbe okuturdu. Halifenin gönderdiği onay belgesine 'Menşur' adı verilirdi.

- Türk tarihinde 'Sultan' unvanını ilk kez Gazneli Mahmut kullanmıştır.

Hükümdarlık Sembolleri	Hükümdarın Kullandığı Unvanlar
➤ Otağ-ı Hümayun ➤ Menşur (Tasdik Belgesi) ➤ Sancak ➤ Davul (Nevbet) ➤ Tuğra ➤ Arma ➤ Unvan ➤ Hilat (Giysi) ➤ Taht ➤ Asa ➤ Çetr (Saltanat Şemsiyesi) ➤ Tuğ (Sancak) ➤ Sikke (Para) ➤ Hutbe okutmak	• Sultan • Padişah • Han • Sultanı Azam • Sultanı Alem

SARAY

- Türk-İslâm devletlerinde saray, hükümdarın ve ailesinin yaşadığı, aynı zamanda devletin yönetildiği merkezdi. Sarayda hükümdarın resmî ve özel işlerinden sorumlu görevliler bulunurdu.
- Hükümdardan sonra en yetkili görevli vezirdi. Kutadgu Bilig adlı eserde vezir '**Sultanın Eli**' olarak geçmektedir.
- Vezire;

Karahanlılar	Yuğruş
Gazneliler	Hacı Buzurg
Büyük Selçuklu Devleti	Sahibi Divanı Devlet

ÖNEMLİ SARAY GÖREVLİLERİ

Hacibülhüccap- Ulu Hacıp	Hükümdar ile halk ve hükümdar ile hükûmet arasındaki ilişkileri düzenlemekle görevlidir.
Silahtar	Silahlardan sorumlu görevlidir.
Çaşıngar	Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenen görevlidir.
Şarabdar- İdişçibaşı	Sultanın içkilerini ve şerbetlerini hazırlar, ziyafetlerde içeceklerle ilgilenir.

Câmedar	Hükümdarın elbiseleriyle ilgilenir.
Alemdar	Savaşlarda bayrak ve sancağı taşır.
Emir-i Candar	Sarayı korumakla yükümlüdür.
Emir-i Hares:	Devlete ve hükümdara karşı suç işleyenleri yakalayıp cezalandıran görevlidir
Emir-i Ahur	Atların bakımı ile ilgilenen görevlidir.
Kapucubaşı	Sarayın günlük hizmetlerinden sorumludur.
Serhenk	Hükümdarlar bir yerden bir yere giderken yolunu açan görevlidir.
Taştdar (Abdâr)	Hükümdarın temizlik işlerinden sorumlu görevlidir.

HÜKÜMET

- Türk-İslâm devletlerinde merkezî yönetim teşkilâtında hükümdardan sonra gelen en yetkili kişi vezirdir. Devlet meseleleri konularına göre divan adı verilen meclislerde görüşülürdü. Alt divanlar bir araya gelerek **Büyük Divanı** oluştururdu.

Büyük Divan'a Bağlı Faaliyet Gösteren Diğer Alt Divanlar

Divan-ı İstifa	Mali işlerden sorumlu divandı. Vergi gelirlerinin toplanması ve harcanması bu divanın sorumluluğundaydı. Başında bulunan görevliye Müstemfi adı verilirdi.
Divân-ı İnşâ (Tuğra):	Devletin iç ve dış yazışmalarını yapan divandı. Başında bulunan görevliye Tuğraî (Münşî) adı verilirdi.
Divân-ı İşraf	Teftiş kuruludur. Devletin idarî ve malî işlerinin yolunda gidip gitmediğini (kontrol) ederdi. Başında bulunan görevliye 'Müşrif' denirdi.
Divan-ı Arz	Askerî işlerden sorumlu divandı. Başında bulunan görevliye Arz'ül Ceyş veya Emirül Arz adı verilirdi.
Divân-ı Mezâlim	Hükümdarın başkanlık ettiği ve büyük davaların bakıldığı yüksek mahkemedir.
Niyabet-i Saltanat	Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işleri ile ilgilenen divandır. Başında bulunan görevli naip olarak adlandırılır.

- Büyük Selçuklu Devlet teşkilatlanması ile Anadolu Selçuklu Devlet teşkilatlanması benzerlik göstermektedir. Fakat Anadolu Selçuklu Devleti'nde farklı olarak **'Divanı Pervane'** (Toprak dağıtımından sorumlu divandır.) bulunmaktadır.

Atabeylik Sistemi

- Ataabeylik Sistemi Büyük Selçuklu Devleti ile Türk İslam dünyasına girmiştir.
- Selçuklularda melikler (Şehzade) daha küçük yaşlardan itibaren eyaletlere gönderilmiştir.
- Bu uygulama Osmanlı Devleti'nde de 'Sancağa Çıkma Sistemi' olarak devam etmektedir. Bu sayede Melikler yönetim konusunda **deneyim sahibi** olmuştur.
- İlk Atabey **Nizamül Mülk** 'tür

B) TAŞRA YÖNETİMİ

- Türk- İslam devletlerinde ülke eyalet ya da vilayet adı verilen idari bölgelere ayrılmıştır. Ülke hanedanın ortak malı anlayışı çerçevesinde bazı eyaletlere hanedan üyesi kişiler Melik sıfatı ile gönderilmiştir. Eyaletler ile merkez arasındaki haberleşmeyi '**Divanı Berid**' teşkilatı sağlamıştır.

Taşra Yönetimindeki Devlet Görevlileri

Şihne	Eyalet ve vilayetlerin başında bulunan askerî idari yöneticidir.
Amid	Vilayetlerde yönetimden sorumlu sivil görevlidir.
Amil	Vilayetlerin vergisini toplamaktan sorumlu kişidir.
Muhtesip	Vilayetlerdeki ticari hayatın düzenlenmesi ve belediye çalışmalarının yürütülmesinden sorumlu kişidir.
Ulak	Habercilere verilen addır.
Subaşı	Taşrada şehirlerin güvenliğinden sorumlu kişidir.

2-HUKUK SİSTEMİ

- Türk-İslâm devletlerinde hukuk, 'Şer'i ve Örfi' olmak üzere ikiye ayrıldı. Ayrıca fethedilen yerlerdeki eski uygulamalar ve divan kararları da hukuk sisteminde Türk- İslam devletlerinde "Kanun önünde herkes eşittir." İlkesi mevcuttur.

a) Şeri Hukuk

- Şer'i hukuk temelini İslâm hukukundan alırdı.
- Miras, boşanma, evlenme, vakıflar ve ticaret meseleleri şeri hukuk kapsamındaydı.
- Şeri davalara taşrada kadılar bakardı. Kadılar merkezde bulunan '**Kadı-ül Kudat**'a bağlıydı.
- Kadıların verdiği kararı haksız bulanlar kadıdan şikâyetçi olabilirdi. Bu durumda diğer kadılardan oluşan bir kurul sorunu yeniden incelerdi.
- Kadıların mahkeme defterine '**Şeriye Sicilleri**' adı verilmektedir.

b) Örfi Hukuk

- Örfi davalara '**Emir-i Dâd**' başkanlığındaki mahkemeler bakardı.
- Örfi hukukun temelini töreler oluşturmuştur.

- Hükümdarın başkanlık ettiği ve büyük davaların bakıldığı **yüksek mahkeme** olan 'Divân-ı Mezâlim' de hukuk sisteminde önemli bir yere sahiptir. Divanı Mezalim yüce divan gibi düşünülebilir.
- Türk-İslâm devletlerinde **askerî** davalara ise 'Kadı-Leşker' adı verilen görevli bakmıştır

3- ORDU

Büyük Selçuklu Devleti Ordusu

Merkez Ordusu

- **Gulamânı Saray Ordusu:** Farklı milletlerden seçilip, Gulamhane'de özel olarak yetiştirilen ücretli askerlerdir. Verilen maaşa 'Bistegani' denir.
- **Hassa Ordusu:** Sultana bağlı ve onun güvenliğini sağlayan özel birliklerdir. İktâ toprak sisteminden elde edilen vergiler ile ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Eyalet Ordusu (Taşra Birlikleri)

- **İktâ Askerleri:** Selçuklu ordusunun en önemli kısmını oluşturmaktadır. İktâ sistemi Hz. Ömer döneminden itibaren uygulanmaktadır. Büyük Selçuklu Devleti veziri Nizamül Mülk tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Bu ordu **Osmanlı'da Tımarlı Sipahi Ordusuna örnek olmuştur.**
- **Melik ve Askerî Valilerin Birlikleri:** Melik ve valilere bağlı olan bu atlı askerî birlikler daha çok çeşitli Türk boylarından meydana geliyordu.
- **Bağlı Devlet ve Beylikleri Askerleri:** Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olan devletler ve beylikler ordu göndermekle yükümlüydüler.
- **Türkmenler:** Doğudan büyük kitleler hâlinde gelen Türkmenler uçlara yerleştirildi. Böylece sınırların güvenliği sağlandı. Bu şekilde hem yerleşik hayata geçmeleri hem de üretimde bulunmaları sağlanmaktaydı.

Gulam Sistemi

- Gulam 'Köle' demektir.
- Farklı milletlerden seçilip, Gulamhane'de özel olarak yetiştirilen ücretli askerlerdir. 'Bistegani' adıyla yılda dört defa maaş alırlardı.
- Doğrudan sultana bağlı muhafız birlikleri olup, sultanın sarayını korurlardı. (Osmanlı'daki karşılığı Pençik Sistemidir.)
- İlk kez Gazneliler tarafından oluşturulmuştur

4-SOSYAL YAPI

- Türk-İslâm devletlerinde toplum içerisinde sınıfsal ayrım yoktu. Egemenlik altında yaşayan herkese hoşgörü politikası izlenmiştir.
- İlk Türk İslam devletleri sosyal hayatı kolaylaştırıcı pek çok uygulamaya gitmiş ve kurum kurmuştur. Bunlardan bazıları:

Külliye:	Merkezinde cami olan birden çok yapıyı kapsayan türlerdir.
Arasta:	Benzer dükkanların yan yana bulunduğu çarşıdır.
İmarethane:	Aş evi.
Tabhane:	Misafirhane
Kapan:	Tek bir cins ürünün toptan dağıtımının yapıldığı yerdir.

5-TOPRAK SİSTEMİ

- Toprak, genel olarak devletin malı sayılmaktaydı. Bu uygulamanın sebebi, zamanla feodal bir yapının oluşmasını engelleme isteğidir.
- Kişiler '**Bağ ve Bahçe**' sahibi olabilmişlerdir.
- Türk İslam devletlerinde '**Saban giren yer mülk olmaz**' anlayışı vardır.

➤ Miri Arazi ➤ Mülkiyeti devlete ait olan arazidir. ➤ Bu arazi alınamaz, satılamaz. Köylü bu araziyi kullanma hakkına sahiptir. ➤ Kendi içerisinde 'Has, İktâ ve Vakıf' olarak üçe ayrılmaktadır.	Has Arazi: Geliri en yüksek arazidir. Geliri Sultan ve ailesine tahsis edilmiştir. Vakıf Arazi: Geliri hayır kurumlarının ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir. İktâ Arazi: Geliri ile memur ve askerin ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir.
➤ Mülk Arazi ➤ Mülkiyeti kişilere ait olan arazidir. Pek yaygın değildir. ➤ Kişiler yalnızca bağ ve bahçe sahibi olabilmektedir. ➤ Kişilerin mülkiyetinin önündeki en büyük engel müsadere uygulamasıdır. ➤ Mülk arazi alınabilir, satılabilir, miras olarak bırakılabilir.	Öşri Mülk Arazi: Müslümanlara ait arazidir. Haraci Mülk Arazi: Gayri Müslimlere ait mülk arazidir.

6- EKONOMİK HAYAT

- Türk- İslam devletlerinde ekonomik hayatın gelişmesinde, Siyasi istikrarın ve güvenliğin sağlanmasının, Ticaret yollarının korunmasının büyük katkısı olmuştur.
- Türk-İslâm devletlerinde toprak dışında ekonomi; hayvancılık, ticaret, dokumacılık, madencilik ve el sanatlarına dayalıdır.
- Türk devletlerinde ticaretin yanında tarım, demircilik, dokumacılık, el sanatları, hayvancılık, bakırcılık ve dericilik gelişmiştir.

- Esnafın kendi aralarında birleşerek kurdukları fütüvvet adı verilen dinî ve iktisadi bir teşkilatlanma vardı. Fütüvvet teşkilâtı, Anadolu Selçuklu döneminde 'Ahilik Teşkilâtı' Osmanlı döneminde ise Lonca Teşkilâtı adı ile varlığını sürdürmüştür.
- Devletlerin başlıca gelir kaynakları arasında '**Vergiler**' bulunmaktadır.

Öşür	Müslümanlardan alınan 1/10 miktarındaki ürün vergisidir.
Haraç	Gayrimüslimlerden alınan 1/5 miktarındaki ürün vergisidir.
Cizye	Gayrimüslimlerden alınan askerlik (Baş) vergisidir.
Çiftbozan	Mazeretsiz olarak toprağını üç yıl üst üste boş bırakan köylüden alınan vergidir.
Bac	Çarşı vergisidir.

- Cizye vergisi, yaşlı, kadın, din adamı, gibi gayrimüslimlerden alınmazdı.

7-EĞİTİM SİSTEMİ

- Karahanlılar döneminde Semerkand, Buhara, Kaşgar önemli kültür merkezleri olmuştur.
- **Karahanlılar** dönemine ait ilk medrese **Semerkand Medresesi**'dir.
- Büyük Selçuklu Devleti döneminde ilk Medrese ise Tuğrul Bey döneminde **Nişabur'da** açılmıştır.
- Sultan Alparslan döneminde Bağdat merkez olmak üzere Türk İslam tarihinin ilk modern üniversitesi **Nizamiye Medresesi** kurulmuştur. Bu medresede amaç Batini akımı ile mücadele edip, devletin memur ihtiyacını karşılamak olmuştur.

Müderis	Medreselerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu görevli – Hoca-
Muid	Müderis yardımcısı
İcazetname	Diploma – yetki belgesi
Mülazım	Atama bekleyen görevli
Danışmend	Öğrenci

8-YAZI, DİL VE EDEBİYAT

- Karahanlı devletinin '**Resmî Dili Türkçeydi.**' Aynı zamanda Uygur alfabesini kullanmışlardı. Bu durum Karahanlı Devleti'nin öz benliğinin koruduğunun göstergesidir.
- Gazneliler de saray ve ordu Türkçe konuşurken, bilim dili Arapça, edebiyat dilinde ise Farsça kullanılırdı.
- Büyük Selçuklularda ise resmî dil Farsçaydı. Bilim dili Arapça, edebiyat dili ise yine Farsçaydı. Bu durum Türkçenin gelişmesini engellemiştir.

ESER	YAZAR	DEVLET	ÖZELLİKLERİ
Kutadgu Bilig	Yusuf Has Hacib	Karahanlılar	➤ Türk İslam edebiyatının ilk örneğidir. ➤ Siyasetname türünde yazılmıştır. ➤ Mutluluk veren bilgi anlamına gelmektedir. ➤ Uygur alfabesi ile yazılan eser, Tabgaç (Uluğ Kara) Buğra Han'a sunulmuştur.
Divanı Hikmet	Ahmet Yesevi	Karahanlılar	➤ Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın ilk eseri,yazarı da ilk Türk mutasavvıfı olarak bilinir
Atabetül Hakayık	Edip Ahmet Yükneki	Karahanlılar	➤ Gerçeklerin eşiği anlamına gelen eser ahlaki bilgiler vermektedir. ➤ Karahanlı hükümdarlarından Muhammed Dâd İs-pehsalar Bey'e sunulmuştur
Divanı Lügati Türk	Kaşgarlı Mahmut	Karahanlılar	➤ İlk Türkçe ansiklopedik sözlüktür. ➤ Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek ve Türkçeyi Araplara öğretmek için yazılmıştır. ➤ Sonunda ilk Türk dünyası haritası vardır. ➤ Abbasi Halifesi Muktedi El Billah'a ithaf edilmiştir.
Şehname	Firdevsi	Gazneliler	➤ Eserde İran-Turan Savaşları anlatılır. ➤ Gazneli Sultan Mahmut'a sunulmuştur. ➤ Eser Farsça kaleme alınmıştır. ➤ 60.000 beyitten oluşur.
Tarihi Yemini	Utbi	Gazneliler	➤ Gazneli Sultan Mahmut'a sunulmuştur
Siyasetname	Nizamül Mülk	Büyük Selçuklu Devleti	➤ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a takdim edilmiştir.
Rubailer	Ömer Hayyam	Büyük Selçuklu Devleti	➤ Rubâilerde İran Saray Gecelerini anlatmıştır
Kaside	Enver	Büyük Selçuklu Devleti	➤ Büyük Selçuklu döneminde kasideleriyle tanınan en ünlü şair Enverî'dir.
Muhakemetü'l Lûgateyn	Ali Şir Nevai	Timur Devleti	➤ Türkçenin Farsça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek için yazılmıştır. ➤ Çağatay Türkçesi'nin en büyük şairidir.
Divanı Sultan	Hüseyin Baykara	Timur Devleti	➤ Eserde Türkçe şiirler yer almaktadır.
Mukaddimetül Edep	Mahmut Zemaşşehri	Harzemşahlılar	➤ 12. Yüzyılda yazılan eser Harzemşahlı hükümdarı Atsız'a sunulmuştur.

9-BİLİM

FARABİ	➤ Aristo'nun eserlerine yeni anlayış getirdiği için kendisine Muallim-i Sâni (İkinci Öğretmen) denmiştir. ➤ Avrupa'da Al-Phorobius adıyla tanınmıştır. ➤ Eserlerinin çoğu, Latinceye çevrilerek uzun yıllar Avrupa üniversitelerinde okutulmuştur ➤ El- Medinetü'l Fâzıla en önemli eseridir. ➤ İhsaü'l-Ulûm adlı eseriyle pozitif bilimleri ilk kez sınıflandırmıştır. ➤ Tarihte ilk kez "Birleşmiş Milletler" fikrini ortaya atan bilim adamıdır.
İBNİ SİNA	➤ Avrupa'da Avicenna adıyla tanınmıştır. ➤ En önemli eseri El-Kanun Fî't-Tıbb (Tıp Kanunu) olup, uzun yıllar Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuştur. ➤ Kan dolaşımı üzerine çalışmalar yapmıştır.
BİRUNİ	➤ Gazneli Mahmut döneminde yaşamış ünlü bilginlerden biridir. ➤ Sultan Mahmut, Birunî için 'Sarayımın En Değerli Hazinesi' demiştir. ➤ El Asâri'l Bakiye adlı eseri olup, bu eserinde Asyalı milletler hakkında bilgi vermiş ve astronomiden bahsetmiştir. ➤ Enlem ve boylam dairelerini tespit eden Birunî, dünyanın güneş etrafında dönüşünün bir yılda gerçekleştiğini ispatlamıştır.
HAREZMİ	➤ IX. yüzyılda yaşamış ünlü matematikçi ve filozoflardan birisidir. ➤ Matematikte sıfır (0) rakamını ilk kez kullanmıştır. ➤ Ünlü eserlerinden biri Kitabü'l-Cebir Ve'l-Mukabele' dir.
GAZALİ	➤ Büyük Selçuklu döneminde yaşamış, Nizâmiye Medresesi'nde baş müderris olarak görev yapmıştır. ➤ Eserleri arasında İhyaü'l-Ulûmiddin ve Tehâfütü'l Felâsife sayılabilir.
ÖMER HAYYAM	➤ Sultan Melikşah adına Celâli Takvimi'ni hazırlayan kurulun başkanıdır. ➤ Güneş Yılı esasına göre hazırlanan bu takvim, astronomi ve matematik biliminin çok geliştiğini göstermektedir. ➤ Ayrıca "Türk Üçgeni" de denilen Hayyam Üçgeni'ni bulmuştur.
ULUĞ BEY	➤ Timur'un torunu olan Uluğ Bey aynı zamanda astronomi bilginidir ➤ En önemli eseri Uluğ Bey Yıldızlar Cetveli' dir. ➤ Devrin bilginlerinden Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in öğrencisi olmuştur.
İBNİ RÜŞD	➤ İspanya'da yetişmiş ünlü bir filozoftur. Endülüs Emevîleri döneminde yaşamış ve Aristo'yu Avrupa'ya tanıtmıştır. ➤ Mütezile akımının öncülerinden olmuştur. ➤ Zamanın Volter'i olarak kabul edilmiştir. ➤ Tehâfütü't Tehafût ve önemli felsefî eseridir.
EL RAZİ	➤ El Havi isimli eseri kaleme almıştır. ➤ Doğu dünyasının ünlü kimyacısıdır.
İBNÜL HEYSEM	➤ Fizik alanında çalışmalar yapmıştır. ➤ Kitabül Menazir isimli önemli eseri vardır.

10- SANAT

Hat	➤ Hüsni hat olarak da bilinen güzel yazı sanatıdır. ➤ Bilinen ilk Türk hattatı Amasyalı Yakut'tur ➤ Bir dönem hakkında en fazla bilgiyi Hat (yazı) verir.
Minyatür	➤ Minyatür sanatçısına musavvir veya nakkaş denir. ➤ İslamiyet ile resim sanatı önemini kaybedince Minyatür sanatının önemi artmıştır. ➤ Minyatürde perspektif kuralları yoktur. ➤ Dönemin siyasal ve sosyal konuları hakkında bilgi verir.
Tezhip	➤ El yazması eserlerin dış yüzeyinin altın ve gümüş tozu ile yazdırılması sanatıdır. ➤ Tezhip ile uğraşan kişiye 'Müzehhip' denir.
Çini	➤ Pişmiş toprak üzerine boyama yapılması sanatıdır. ➤ Türklerde Uygurlarla başlayan bu sanat dalı özellikle Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin mimarisinin süslemesinde yaygın kullanılmıştır. ➤ Çini ile uğraşan kişiye 'Kaşi' adı verilmektedir.
Vitray	➤ Cam boyama sanatıdır.
Portal	➤ Kapı süsleme sanatıdır.
Oymacılık	➤ Ahşap, alçı vb. zeminlerin oyulmasına dayanan süsleme sanatıdır.
Mozaik	➤ Küçük cam ve taş parçalarının harç içerisinde yerleştirilmesi sanatıdır.

11- MİMARİ

Tür Bakımından Mimari

Dini Mimari Örnekleri	Sivil Mimari Örnekleri	Ticari Mimari	Askeri Mimari
➤ Cami ➤ Mescit ➤ Türbe ➤ Kümbet ➤ Külliye ➤ Tekke ➤ Zaviye ➤ Medrese	➤ Saray ➤ Köşk ➤ Hamam ➤ İmarethane ➤ Tabhane ➤ Darüşifa ➤ Bimarhane ➤ Maristan ➤ Darül Afiye	➤ Ribat ➤ Han ➤ Kervansaray ➤ Bedesten ➤ Kapan ➤ Çarşı	➤ Sur ➤ Kale ➤ Burç ➤ Hisar

Önemli Yapılar

Medrese:	Türk İslam devletlerinde eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü yüksek öğrenim kurumudur.
Külliye:	Merkezinde cami olan birden çok yapıyı içerisinde bulunduran kompleks yapı türüdür.
Kümbet:	Üzeri piramit çatı ile örtülü anıt mezarıdır. Türbe mimarisi ise ilk kez Büyük Selçuklular tarafından uygulanmıştır.
Kervansaray:	Ticaret yolları üzerine yapılmış tesislerdir. Ticaret yolları güzergâhında konaklama ve güvenlik hizmetlerini sağlamıştır.
Ribat:	Ticari amaçlı olup, ilk kez Karahanlılar döneminde görülmüştür.
Kapan Han	Tek bir cins ürünün toptan dağıtımın yapıldığı ticaret merkezidir.
Arasta:	Genellikle benzer dükkânların yan yana bulunduğu, ticari yapıdır.
İmarethane:	Yoksul insanlara yemek dağıtımının yapıldığı aşevi.

Önemli Eserler

➤ Karahanlılar	➤ Türk İslam Mimarisinin temellerini Karahanlılar atmıştır. ➤ Arap Ata Türbesi: En Eski Türbe ➤ Ribatı Melik: İlk Türk Kervansarayı ➤ Semerkand Medresesi: İlk Türk İslam Medresesi
➤ Gazneliler	➤ Zafer Kuleleri ➤ Leşkeri Bazar Ulu Cami ➤ Gaznelilerin önemli eserleri Afganistan'da bulunmaktadır. ➤ İlk ahşap direkli cami Gazneliler tarafından yapılmıştır. ➤ Arusü'l Felek Cami
➤ Büyük Selçuklu Devleti	➤ Mimaride süslemede en çok çini kullanılmıştır. ➤ İsfahan Mescidi Cuma ➤ Damgan Mescidi Cuma (En eski minareli cami) ➤ Tuğrul Bey Türbesi ➤ Nişabur Medresesi (İlk Selçuklu Medresesi) ➤ Nizamiye Medresesi ➤ İmam Gazali Türbesi
➤ Babür Devleti	➤ Tac Mahal Türbesi (Hindistan Agra kentinde) ➤ Agra Kalesi ➤ Lahor Kalesi
➤ Tolunoğulları	➤ Tolunoğlu Ahmet Cami ➤ Tolunoğlu Ahmet Maristanı

Mimaride süsleme motifleri olarak; **hayvan figürleri, bitki figürleri, melek tasvirleri, geometrik şekiller** ve **yazı** kullanılmıştır.

TÜRKİYE TARİHİ

- 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla Türkiye Tarihi başlamıştır.
- Türkiye Tarihi kendi içerisinde beş aşamadan meydana gelmektedir.

I.Beylikler Dönemi
Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi (1076-1308)
II. Beylikler Dönemi
Osmanlı Devleti Dönemi (1299- 1922)
Türkiye Cumhuriyeti Dönemi (1923-)

I.BEYLİKLER DÖNEMİ

SALTUKLULAR (1072- 1202)

- Ebu'l Kasım Saltuk Bey tarafından **Erzurum** Kars bölgesinde kurulmuştur.
- Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'da kurulan **ilk beyliktir**.
- Haçlı saldırılarına karşı mücadele etmiştir.
- 1202 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Rükneddin Süleyman Şah bu beyliğe son vermiştir.
- **Erzurum** Ulu Cami ve Mama Hatun **Türbesi**, Erzurum Üç Kümbetler ve Tepsi Minare önemli eserleridir.

DANIŞMENTLİLER (1080 – 1178)

- Danişmend Ahmet Gazi tarafından merkezi **Sivas** olarak kurulmuştur.
- Haçlılara karşı mücadele etmiştir.
- I.Beylikler içerisinde en geniş sınırlara ulaşan en güçlü yapıya ulaşan beylik Danişmendliler beyliğidir.
- **Anadolu'daki ilk medrese olan Yağlıbasan Medresesi**'ni (Tokat- Niksar) Danişmendiler yapmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı II. KılıçArslan tarafından beyliğe son verilmiştir.

MENGÜCEKLİLER (1080 – 1228)

- Alp Arslan'nın komutanlarından Mengücek Gazi tarafından Erzincan merkez olmak üzere kurulmuştur.
- Mengücekliler, Kemah ve Divriği kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır

- Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük katkıları olmuştur.
- I. Alaeddin Keykubat döneminde Anadolu Selçuklu Devleti'nin himayesine girmiştir.
- **Divriği Ulu Cami** en önemli eseridir. Anadolu'nun en eski külliyesidir. 1985 Tarihinde Unesco dünya mirası listesinde yer almaktadır

ARTUKLULAR (1102 – 1409)

- Artuk Bey'in oğulları **II Gazi** ve **Sökmen** tarafından kurulmuştur.
- Beyliği üç koldan idare etmişlerdir.
- Mardin Artuklular (1409 tarihinde Akkoyunlular tarafından yıkıldı.)
- Harput Artukluları (1234 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkıldı.)
- Hasankeyf Artukluları (1232 tarihinde Eyyubiler tarafından yıkıldı.)
- **Malabadi köprüsü** ve Artuklu Sarayı önemli eserlerindendir.

El Cezeri – Robotun Babası: Artuklular döneminde yaşamış Sibermetrik biliminin kurucusudur. Mekanik hareketlerden mühendislikten faydalanmayı içeren önemli eseri bulunmaktadır.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081 – 1093)

- İlk Türk beylikleri içinde yer alan Çaka Beyliği, Çaka Bey tarafından İzmir yöresinde kurulmuştur.
- Çaka bey Bizans'a düzenlenen akınlar sonrasında Bizans'a esir düşmüş ardından Bizans'ın elinden kurtulup, İzmir ve çevresinde beyliği kurmuştur.
- Çaka bey kurduğu donanma ile Midilli, Rodos, Sakız gibi adalara düzenlemiş olduğu akınlarla Bizans'a karşı zaferler kazanmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I.Kılıçarslan tarafından Çaka Beyliğine son verilmiştir.
- Çaka Bey İlk Türk donanmasını kurarak günümüzdeki Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın temelini atmıştır. (1081)

Anadolu'da Kurulan Diğer Beylikler

Çubukoğulları	Harput
Dilmaçoğulları	Bitlis
Sökmenliler	Ahlat
Tanrıvermişoğulları	Efes
İnaloğulları	Diyarbakır

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beyliklerinin Türk Tarihine Olan Katkıları

- Anadolu'nun fethinde ve Türkleşmesinde büyük rol oynamışlardır.
- Fethettikleri yerleri Haçlılara karşı başarılı şekilde korumuşlardır.
- İslamiyet'in Anadolu'da yayılmasında etkili olmuşlardır.
- Kendi dönemlerinde yeni şehirler, kasabalar ve kurmuşlar kurdukları bu şehir ve kasabalara Türkçe isimler vermişlerdir.
- Köprü, saray, imarethane ve kervansaray gibi mimari eserler yaparak Anadolu'yu imar etmişlerdir.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ

(TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ)

(1076 – 1308)

Süleyman Şah Dönemi

- Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Melikşah'tan aldığı ferman ile **İznik**'te devleti kurmuştur.
- Anadolu Selçuklu Devleti İznik'te kurulup Güney Marmara kıyılarını ele geçirerek bu bölgede hâkimiyetini sağladıktan sonra, Bizans imparatoru Aleksi Komnen ile **Drakon Çayı Antlaşmasını** imzalamıştır.
- Süleyman Şah'ın fetihleri Anadolu'nun Türkleşme sürecini hızlandırmış ve ülkenin sınırları Adana, Tarsus ve Hatay'a kadar genişlemiştir.
- Süleyman Şah'ın bu fetihleri Suriye Selçuklu Devleti Melik'i Tutuş ile arasının açılmasına neden olmuş iki ordunun yaptığı savaşı Anadolu Selçuklu Devleti kaybetmiş ve Süleyman Şah bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Yerine I. Kılıçarslan geçmiştir.

Anadolu Selçuklu hükümdarı **Süleyman Şah'ın mezarı hâlen Suriye sınırları** içerisinde yer alan **Caber Kalesi'ndedir**. Caber Kalesi Türk toprağı olarak kabul edilmiştir.

I. Kılıç Arslan Dönemi

- **Çaka Beyliği'nin güçlenmesini istemeyen Bizans imparatoru, I. Kılıç Arslan ile Çaka beyliğinin arasını açmış ve I. Kılıç Arslan Çaka beyliğine son vermiştir.**
- **I. Haçlı seferi sonucunda** devletin başkentini **İznik**'ten **Konya**'ya taşımıştır.
- Döneminde Haçlı ordusuyla mücadele etmek ve Anadolu Türk Birliğini sağlamak devletin iki temel politikası olmuştur.

I. Mesut Dönemi

- II. Haçlı Seferi'ne başarıyla karşı konulmuştur.
- Sultan I. Mesut kendi adına **ilk madenî (Bakır) parayı (Sikke) bastırmıştır.**

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk imar ve şehirleşme faaliyetleri I.Mesut döneminde gerçekleşmiştir.
- Bu dönemde **ilk kez Batı kaynaklarında** Anadolu '**Türkiye**' adıyla geçmiştir.

II. Kılıç Arslan Dönemi

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin yükselme dönemi başlamıştır.
- Kayseri'de uluslararası fuar niteliğinde olan '**Yabanlu Pazarı**' kurulmuştur.
- Anadolu'nun ilk kervansarayı **Alay Han** yapılmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk **Gümüş ve Altın** parası bastırılmıştır.
- Dönemin en önemli gelişmesi Bizans ile yapılan **Miryokefalon Savaşı**'dır. (1176)
- Bu savaşı Anadolu Selçuklu Devleti kazanmıştır. Böylece,
 - Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir.
 - Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden alma ümitleri sona ermiştir.
 - Haçlı Seferleri ile Bizans'a geçen üstünlük Anadolu Selçuklu Devleti'ne geçmiştir.
 - Miryokefalon Savaşı, **Yurt Tutan** veya **Kumdanlı** savaşı adlarıyla da bilinmektedir.

II. Kılıç Arslan ölmeden **önce 'Ülke hanedanının ortak malıdır.'** anlayışı doğrultusunda **ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştırmıştır.**

I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi

- Sultan öncelikle kardeşi II. Rükneddin Süleyman ile mücadele etmiş ve başarısız olunca tahttan çekilmiştir. Rükneddin Süleyman Şah'ın ölümü üzerinde tekrar gelip tahta çıkmıştır.
- Akdeniz'in önemli bir liman şehri olan **Antalya** alınmıştır.
- Antalya'da Hristiyanlar için **Mina** adı verilen bir mahalle kurulmuştur.
- **Venedikliler ile ilk ticaret antlaşması imzalanmıştır.** Böylece uluslararası ticaretin gelişmesi sağlanmaya çalışılmıştır.
- Anadolu Selçuklu dönemine ait ilk medrese olan **Kayseri'deki Koca Hasan Medresesi** bu dönemde yapılmıştır.
- Anadolu'daki ilk tıp okulu olarak bilinen **Kayseri Gevher Nesibe Dârüşifâsı** bu dönemde yapılmıştır.
- I. Gıyaseddin Keyhüsrev İznik imparatoru ile yapılan Alaşehir Savaşı'nda hayatını kaybetmiştir
- Dönemin ünlü tarihçilerinden Ravendi 'Selçuklu Tarihi' adlı eserini I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e sunmuştur.

I. İzzettin Keykavus Dönemi

- Trabzon Rum İmparatorluğu ve Çukurova'daki Ermeniler vergiye bağlanmıştır.
- Sinop fethedilmiş ve önemli bir ticaret merkezi konumuna getirilmiştir.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin **ilk tersanesi Sinop**'ta kurulmuştur.

I. Alâeddin Keykubat Dönemi

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin **en parlak** dönemidir.
- Moğollara karşı önlemler alınmış, Eyyubîlerle dostluk kurulmuştur.
- Devletin merkezi olan **Konya**, kültür ve sanat merkezi haline gelmiştir.
- Anadolu'da çok sayıda han ve kervansaray yapılmıştır.
- Yabancı tüccarlara bazı ticarî ayrıcalıklar verilerek mallarına '**Devlet Sigortası**' uygulanmıştır.
- **Alanya** bu dönemde fethedilmiştir.
- **İlk deniz aşırı sefer Kırım'ın Suğdak** limanına yapılmıştır. Bu durum donanmanın güçlü olduğunun bir göstergesidir.
- Harzemşah Devleti ile Yassıçemen Savaşı (1230) yapılmış ve bu savaş kazanılmıştır. Harzemşahların yenilmesiyle Anadolu Selçukluları ile Moğollar arasındaki **tampon** bölge ortadan kalkmış ve Moğollarla sınırdaş olunmuştur.
- Kubadabat Sarayı bu dönemde yapılmıştır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi

- 1240 yılında yaşanan Baba İshak Ayaklanması (Babaîler İsyanı) devletin güçsüzleşmesine yol açmıştır. (Anadolu'daki ilk dini sosyal içerikli isyandır.)
- 1243 yılında Moğollarla yapılan **Kösedağ Savaşı** kaybedilmiştir.
- Bu savaşın ardından Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait topraklar **İlhanlı (Moğol) Devleti**'nin kontrolüne geçmiştir. Devlet İlhanlıların atadığı bir vali tarafından yönetilmiştir.
- Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı bulunan devletler ve Anadolu beylikleri bağımsız hâle gelmiştir.
 - Sivas, Kayseri, Erzincan gibi kültür merkezleri tahrip edilmiştir.
 - Moğollar, ağır vergiler koyarak uzun yıllar Anadolu halkını yoksul bırakmıştır.
 - Moğolların Anadolu'daki baskısı sonucunda Orta Anadolu'daki Türkmenler batıya göç etmiştir.
 - Anadolu'da **II. Beylikler Dönemi** başlamıştır.

- Kösedağ Savaşı'nda Anadolu Selçuklu Devleti'ni mağlup eden komutan **Baycu Noyan**'dır.

- Moğolların etkisiyle kardeşler arasında ortaya çıkan taht mücadeleleri **yıkılma sürecini** hızlandırmış, Kösedağ Savaşı sonrası otoritesi azalan Anadolu Selçuklu Devleti, **1308'de Sultan II. Mesut'un ölümüyle yıkılmıştır.**

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin son hükümdarı **II. Mesut**'tur.
- Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un mezarı Türkiye sınırları dışındadır. (Kırım)

Anadolu'da Kurulan Diğer Devletler

Eretna Devleti (1335- 1381)

- Orta Anadolu'da Eretna Bey tarafından kurulmuştur.
- Bir süre Memluklere bağlanmışsa da yeniden bağımsızlığını ilan etmiştir.
- **Çocuk yaşta hükümdar olan Mehmet Bey'i naibi Kadı Burhaneddin Ahmet tahttan uzaklaştırmış ve devlete son vermişti.**

Kadı Burhaneddin Devleti (1381- 1398)

- Kadı Burhaneddin Ahmet tarafından Sivas'ta kurulmuştur.
- Kadı Burhaneddin'in ölümü üzerine yerine geçen oğlu Alaaddin Ali Bey Osmanlı hâkimiyetini tanımıştır

Karakoyunlular (1365- 1469)

- Bilinen ilk hükümdarı Bayram Hoca'dır.
- Doğu Anadolu'da kurulmuştur.
- Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından devlet ortadan kaldırılmıştır.

Akkoyunlular (1398- 1501)

- Diyarbakır dolaylarında kurulmuştur.
- Kara Yülük Osman devletin gerçek kurucusu olarak kabul edilir.
- Uzun Hasan Dönemi'nde Akkoyunlular Osmanlı Devleti'ne karşı hâkimiyet mücadelesine girmiştir.
- Uzun Hasan Fatih Sultan Mehmet'le yaptığı **Otlukbeli Savaşı**'nda yenilgiye uğramıştır (1473).
- Devlet, Uzun Hasan'ın ölümünden sonra gücünü yitirmiş ve Safeviler tarafından yıkılmıştır.

- Akkoyunlu Devleti **Kuran-ı Kerim'i** Türkçe'ye çevirmiştir.
- **Dede Korkut Hikâyelerini** yazılı hale getiren ve yine Akkoyunlu Devleti'dir.

İkinci Türk Beylikleri Dönemi

Karamanoğulları

- **Konya** ve dolaylarında hakimiyet sürmüştür.
- Kendisini **Anadolu Selçuklu Devleti**'nin devamı olarak görmüştür.
- Osmanlı Devleti ile **en yoğun mücadele** edip **Osmanlı'yı en çok uğraştıran beylik** olmuştur.
- Yıldırım Beyazıt bu beyliğe son son vermiş, fakat 1402 Ankara savaşıdan sonra tekrar kurulmuştur. II.Beyazıt döneminde kesin olarak son verilmiştir.
- **Karamanoğlu Mehmet Bey, Türkçe'yi Anadolu'da resmi dil kabul ederek**, Türkçe'nin gelişimine katkı sunmuştur.

Germiyoğulları

- Kütahya dolaylarında Yakup Bey tarafından kurulmuştur.
- I.Murat döneminde Osmanlı devleti ile akraba olmuş, Osmanlı Devleti'ne topraklarını '**Çeyiz**' olarak bırakmıştır. Ankara savaşından sonra tekrar kurulan bu beylik II.Murat döneminde vasiyet yolu ile Osmanlı'ya tekrar katılmıştır.

Karesioğulları

- Karesi Bey tarafından Balıkesir merkez olmak üzere Çanakkale civarında kurulmuştur.
- **Denizcilik** alanında ileri gitmiştir.
- Orhan Bey zamanında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin donanmasının temelini oluşturur.
- Osmanlı Devleti'ne **katılan ilk Türk Beyliği**'dir.

Hamitoğulları

- Dündar Bey tarafından Isparta, Antalya dolaylarında kurulmuştur.
- **Denizcilik** alanında faaliyet göstermiştir.
- I.Murat döneminde beyliğin bazı toprakları '**Satın alma yöntemi**' ile Osmanlı Devleti'ne katılmıştır.

Dulkadiroğulları

- Karaca Bey tarafından Elbistan dolaylarında kurulmuştur.
- Yavuz Sultan Selim döneminde 1515 tarihli Turnadağ Savaşı'nda Osmanlı'ya katılmıştır.
- Savaş yöntemiyle Osmanlı'ya katılan son Türk Beyliğidir.

Menteşeoğulları

- Menteşe Bey tarafından Milas dolaylarında kurulmuştur.
- **Denizcilikle** uğraşmıştır.
- Yıldırım Beyazıt **döneminde bu beyliğe son verilmiştir.**

Saruhanogulları

- Saruhangazi tarafından Manisa'da kurulmuştur.
- **Denizcilik** alanında çalışmalar yapmıştır.
- Yıldırım Beyazıt **döneminde Osmanlı'ya katılmıştır.**

Candaroğulları

- **Şemseddin Yaman Candar Bey tarafından** Kastamonu dolaylarında kurulmuştur.
- **Denizcilik** ile ilgilenmiştir.
- Fatih Sultan Mehmet döneminde beylik Osmanlı'ya katılmıştır.

Çobanoğulları

- Emir Hüsameddin tarafından Kastamonu dolaylarında kurulmuştur.

Taceddinoğulları

- Taceddin Bey tarafından Ünye – Niksar dolaylarında kurulmuştur.

Osmanoğulları

- Oğuzların Bozok koluna bağlı Kayı boyundan Ertuğrul Gazi liderliğinde Bizans sınırında Söğüt ve Domaniç bölgesinde kurulmuştur.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NDE KÜLTÜR VE UYGARLIK**DEVLET YÖNETİMİ****Merkez Teşkilatı**

- Anadolu Selçuklu Devleti'ne **İznik ve Konya** başkentlik yapmıştır
- **Anadolu Selçuklu Devleti**, devlet yönetimi konusunda kendisine **Büyük Selçuklu Devleti**'ni örnek almış ve **benzer şekilde örgütlenmiştir**.
- **Ülke hanedanının ortak malı sayılmıştır**.
- Anadolu Selçuklu Devleti, diğer Türk İslam devletlerine oranla merkezi otoriteye daha çok önem vermiştir. Ülkenin her yerinde hükümdar adına hutbe okutulmuştur.
- Saray teşkilatı Büyük Selçuklu Devleti'ne benzerlik gösterir.
- Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarları:

Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdarlarının Kullandığı Bazı Unvanlar:

- Anadolu Selçuklu Devleti, Keykavus, Keyhüsrev gibi unvanları kullanarak **Fars kültüründen** etkilendirilmiştir.

- Sultan,
- Keykubat,
- Rükneddin,
- Sultan-ı galip
- **İzzeddin**
- **İmameddin**
- Alaâddin
- Gıyaseddin

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde de hükümdarlar ülkeyi **örfi (töre) ve şer'i hukuk** kurallarına göre yönetmişlerdir.
- Anadolu Selçukluları'nda ve beylikler döneminde ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel vb. meseleleri **Divân-ı Saltanat** (Büyük Divan)'da görüşülürdü.
- Sultanın olmadığı zamanlarda ise divana **vezir başkanlık** ederdi.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin en ünlü veziri **Saadeddin Köpek**'tir

Anadolu Selçuklu Devleti'nde Büyük Divan'a Bağlı Alt Divanlar

Divan-ı İstifa	Mali işlerden sorumlu divandı. Vergi gelirlerinin toplanması ve harcanması bu divanın sorumluluğundaydı. Başında bulunan görevliye Müstevfi adı verilirdi.
Divân-ı İnşâ (Tuğra):	Devletin iç ve dış yazışmalarını yapan divandı. Başında bulunan görevliye Tuğraî (Münşî) adı verilirdi.
Divân-ı İşraf	Teftiş kuruludur. Devletin idarî ve malî işlerinin yolunda gidip gitmediğini (kontrol) ederdi. Başında bulunan görevliye 'Müşrif' denirdi.
Divan-ı Arz	Askerî işlerden sorumlu divandı. Başında bulunan görevliye Arz'ül Ceyş veya Emirül Arz adı verilirdi.
Divân-ı Mezâlim	Hükümdarın başkanlık ettiği ve büyük davaların bakıldığı yüksek mahkemedir.
Niyabet-i Saltanat	Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işleri ile ilgilenen divandır. Başında bulunan görevli naip olarak adlandırılır.
Divanı Pervane:	Anadolu Selçuklu Devleti'nde toprakların dağıtımından sorumlu divandır. Pervaneci adlı görevli başında bulunmaktaydı. Divanı Pervane Büyük Selçuklu Devleti'nde yoktur.

Taşra Teşkilatı

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde ülke, yönetimde kolaylık olması amacıyla birtakım idarî birimlere ayrılmıştır.
 - Meliklerin Yönettiği Vilâyetler:** Bu bölgelerde yönetim hanedan üyesi valiler tarafından yürütülmüştür. Bu valilere **Melik** adı verilmiştir. Melikleri devlet yönetimi konusunda yetiştiren eğitmenlere **Atabey** adı verilmiştir.
 - Merkeze Bağlı Vilâyetler:** Bu vilâyetlerin yönetiminden **Naibler** sorumluydu. Askeri valilere **Şihne**, sivil valilere ise **Amid** denilmiştir. Belediye işlerinden **Muhtesip**, adalet işlerinden **Kadı**, güvenlik ve asayişten ise **Subaşı** sorumluydu.
 - Sınırlarda Bulunan Vilâyetler:** Sınırlarda bulunan bu vilâyetlerin başında "uç beyi" bulunurdu.

HUKUK SİSTEMİ

- Şeri Hukuk:** Evlenme, boşanma, miras, nafaka ve vakıflar ile ilgili davalar şeri yargı kuralları ile çözüldü. Davalarına sa şeri mahkemeler bakardı.
- Örfi Hukuk:** Anadolu Selçukluları ve Türk beyliklerinde şeri mahkemelerin görev alanları dışındaki anlaşmazlıkları çözen ayrı mahkemelerdi. Bu mahkemelerde kanunlara uymayanlar ve güvenliği bozanlar yargılanırdı. Örfi mahkemelerin başkanına '**Emir-i dâd**' denirdi.

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde askerî davalara bakan mahkemelerin başkanı **Kadı asker (Kadıül Leşker)** idi.
- Türk- İslam devletlerinde ağır siyasi suçlar, sultanın başkanlığındaki **Divan-ı Mezalim** adı verilen mahkemede görüşülerek karara bağlanırdı. Bu divan, haftanın belirli günlerinde toplanır ve halktan gelen şikâyetleri dinlerdi.

ORDU SİSTEMİ

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde askerî teşkilatlanma bakımından Büyük Selçuklu Devleti'ne benzerlik göstermektedir. **Temel fark** Anadolu Selçuklu Devleti'nin askerî teşkilâtında **donanmanın** da yer almasıdır. Bu farklılığın temel nedeni ise devletin hâkim olduğu **coğrafyanın** etkisidir.

➤ Gulamalı Saray Ordusu: Sultana bağlı olan askerler değişik milletlerden küçük yaşlarda alınan, toplanan veya hediye edilen çocuklardan meydana getirilmiş ordudur. Askerlerin aldığı maaşa Bistegani denir. Bu sistem Osmanlı Devleti'nde Pençik sistemini oluşturacaktır.
➤ İkta Ordusu (Sipahiler): Kendilerine maaş yerine ikta (dirlik) verilen atlı askerlerdir.
➤ Ücretli Askerler: Rum, Frank ve Ruslardan oluşan kuvvetlerdir.
➤ Türkmenler: Sınır boylarında savaşa hazır durumda bulunan kuvvetlerdir.
➤ Bağlı Devlet ve Beylik Askerleri: Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı olan devlet ve beyliklerin gönderdikleri askerlerdir
➤ Donanma: Donanma komutanına Melikül Sevahil , veya Reisül Bahr adı verilmiştir. Anadolu Selçukluları, üç tarafı denizlerle çevrili olan Anadolu'da denizcilik faaliyetlerine önem vermişlerdir.

EKONOMİK YAPI

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin ekonomisi tarım, hayvancılık, sanayi, madencilik ve ticarete dayanıyordu.
- Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi'nde Konya, Ankara, Kayseri ve Denizli önemli birer dokuma merkezi hâline gelmiştir.
- Ticareti geliştirmek ve ticaret yollarının güvenliğini sağlamak Anadolu Selçuklu Devleti'nin ana politikalarından biri olmuştur. Selçuklular **ticaret yollarının güvenliğini sağlamak** için belli aralıklarla **kervansaraylar** ve hanlar yaptırmıştır. Kervansarayların ihtiyaçları ve giderleri vakıflar tarafından karşılanmıştır.
- Devletin bütün gelirleri hazineye toplanırdı. Hazine-i Amire ve Hazine-i Hassa olmak üzere iki hazine kurumu mevcuttu. Hazine-i Hassa hükümdarın şahsi tasarrufunda bulunuyordu.

Devletin gelir kaynakları arasında;

- Vergiler (**öşür- haraç- cizye**)
- Liman gelirleri,
- Gümrük vergileri,
- Maden ve tuzla işletmelerinden alınan vergiler,
- Pazar yerlerinden alınan vergiler,
- Hediyeler,
- Ganimetler bulunmaktadır.

Önemli Vergiler

Öşür:	Müslümanlardan alınan 1/10 miktarındaki ürün vergisidir.
Haraç:	Gayrimüslimlerden alınan 1/5 miktarındaki ürün vergisidir.
Cizye:	Gayrimüslimlerden alınan askerlik vergisidir.
Derbent:	Önemli ticaret yollarından geçerken ödenen vergidir.
Çiftbozan	Toprağını mazeretsiz olarak üç yıl üst üste ekmemen çiftçinin ödediği vergidir. Temel amaç toprağın boş kalmasını önlemektir.

Ahilik Teşkilatı

- Ahi Evran tarafından Konya, Kayseri ve Kırşehir bölgelerinde **esnaf birlikleri** olarak örgütlenmiş sosyal-ekonomik bir teşkilâttır.
- Ahilik teşkilatına **yalnız Müslümanlar** kabul edilirdi.
- **Ahi Evran'nın** asıl adı Şeyh Nasirüddin'dir.
- Fütüvet 'Yiğit, Eli Açık' anlamına gelmektedir.
- Ahiliğin temel mesleği Debbağlıktır. (**Dericilik**)
- Ahi Evran'ın önemli eseri **Letaifi Hikmet**'tir.
- Manevi lideri **Hacı Bektaşî Veli**'dir.
- Ahi Teşkilatı mesleki eğitim verir.
- Esnaf ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenler.
- Malın kalitesini korur.
- **İş yeri açma izni verir. (Ruhsat – Gedik)**
- Piyasadaki malların fiyatlarını ayarlama (**Narh Kesme**) gibi görevleri bulunurdu.
- Ahi Teşkilatı Osmanlı Devleti'nde Lonca Teşkilatı olarak devam etmekle birlikte **Lonca** Teşkilatına **herkes üye** olabilmekteydi.

YAZI DİL VE EDENİYAT

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin resmi dili Farsça'dır. Bilim dili Arapça'dır. Halkın konuşma dili ise Türkçe'dir.

Yazar	Eseri	Özelliği
Mevalana	Mesnevi Divanı Kebir Fihi Mafih Mektubat	➤ Alaeddin Keykubat döneminde Anadolu'ya gelmiştir. ➤ Tasavvuf alanında önemli eserler vermiştir.
Yunus Emre	Risâletü'n-Nushiyye Divan	➤ 1991 yılı Unesco tarafından Yunus Emre'nin doğumun 750. Yılı olarak anılmıştır.
Hacı Bektaşî Veli	Makalat Şehri Besmele	➤ Horasan'dan Anadolu'ya gelen ünlü mutasavvıflardan biri olup, Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynayan Bektaşîliğin de kurucusudur.
Âşık Paşa	Garipnâme	➤ Osman Bey'in hocasıdır. ➤ Eserini Türkçe yazmıştır.
Hoca Dehhani	Selçuklu Şehnamesi	➤ Divan edebiyatının ilk temsilcilerindendir.
Ahmet Gülşehri	Mantıkü't- Tayr Tercümesi,	➤ Kırşehirli olan Ahmet Gülşehrî Ahilik geleneğinden gelmektedir.

TOPRAK SİSTEMİ

- Toprak, genel olarak devletin malı sayılmaktaydı. Bu uygulamanın sebebi, zamanla feodal bir yapının oluşmasını engelleme isteğidir.
- Kişiler **bağ ve bahçe** sahibi olabilmişlerdir.

➤ Miri Arazi ➤ Mülkiyeti devlete ait olan arazidir. ➤ Bu arazi alınamaz, satılamaz. ➤ Köylü bu araziye kullanma hakkına sahiptir. ➤ Kendi içerisinde Has, İkte ve Vakıf olarak üçe ayrılmaktadır.	➤ Has Arazi: Geliri en yüksek arazidir. Geliri Sultan ve ailesine tahsis edilmiştir. ➤ Vakıf Arazi: Geliri hayır kurumlarının ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir. ➤ İkte Arazi: Geliri ile memur ve askerin ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir.
➤ Mülk Arazi ➤ Mülkiyeti kişilere ait olan arazidir. Pek yaygın değildir. ➤ Kişiler yalnızca bağ ve bahçe sahibi olabilmektedir. ➤ Kişilerin mülkiyetinin önündeki en büyük engel müsadere uygulamasıdır. ➤ Mülk arazi alınabilir, satılabilir, miras olarak bırakılabilir.	➤ Öşri Mülk Arazi: Müslümanlara ait arazidir. ➤ Haraci Mülk Arazi: Gayri Müslimlere ait mülk arazidir.

BİLİM

Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler döneminde Anadolu'da pek çok bilim adamı yetişmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Mehmet Ravendi	Dönemin ünlü tarihçilerinden olup, Selçuklu tarihi adlı eserini I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e sunmuştur.
İbni Bibi	Tarih alanında çalışmalar yapmıştır. En önemli eseri El-Evâmirü'l Alâiye'dir.
Caca Bey	Kırşehir bölgesinde Caca Bey Medresesini açmıştır. Anadolu'daki ilk gözlemevini açmıştır.
Kerimuddin Aksarayî	Döneminin ünlü tarihçilerindendir. Önemli eseri Mûsâmeretü'l-Ahbâr'dır.
El-Cezerî	Artuklular döneminin en tanınmış bilim adamlarındandır. Haberleşme ve ayarlama bilimi olan sibernetiğin ilk kurucusudur.

MİMARİ

- Anadolu Selçuklu Devleti'nde en fazla gelişme gösteren sanat dalı mimarîdir.
- Mimarî eserlerde süsleme sanatı olarak 'Geometrik şekiller, yazılar, bitki motifleri, hayvan figürleri vb' kullanılmıştır.
- Osmanlı Devleti'ne ait Bursa Ulu Cami dışında Anadolu'daki 'Ulu Camiler' Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine aittir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 'İstanbul, Bursa, Edirne ve Trabzon' gibi şehirlerde eseri yoktur.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin önemli eserleri genellikle **İç Anadolu** Bölgesinde'dir. (Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir vb.)
- Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen **Gevher Nesibe Dârüşşifası**, Anadolu'daki ilk Tıp Okuludur.
- Kayseri Koca Hasan Medresesi Anadolu Selçuklu dönemine ait ilk medresedir.
- Kırşehir Caca Bey Medresesi Anadolu'daki ilk gözlem evi olarak kabul edilmektedir.
- II. Kılıç Arslan döneminde Kayseri-Aksaray yolunda yapılan **Alay Han**, Anadolu'daki ilk **kervansaray** olarak kabul edilmektedir.

Camiler	Medreseler	Hanlar
Konya Alaeddin Cami Konya Sahip Ata Cami Niğde Alaeddin Cami Malatya Ulu Cami	Amasya Gök Medrese Erzurum Çifte Minareli Medrese Konya Karatay Medresesi Konya İnce Minareli Medrese Konya Sırçalı Medresesi Sivas Gök Medrese Sivas Buruciye Medresesi Kırşehir Caca Bey Kayseri Koca Hasan Medresesi	Evdir Han Kırgöz Han Hekim Han
Külliyeler	Hastaneler	Saraylar
Kayseri Hunat Hatun Külliyesi Kayseri Hacı Sahip Külliyesi Konya Sahip Ata Külliyesi	Kayseri Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası	Beyşehir Kubadabat Antalya Alaiye

OSMANLI DEVLETİ TARİHİ KURULUŞ DÖNEMİ (1299 - 1453)

Oğuzların Kayı Boyunun Anadolu'ya Gelişi

- Osmanlı Devleti'ni kuran **Kayı Boyu**, Oğuzların Günhan Soyunun Bozok koluna mensuptur.
- Kayı kuvvetli ve güçlü anlamına gelmektedir.
- Kayı boyu Anadolu'da ilk olarak **Bitlis- Ahlat (Kubbetül İslam)** bölgesine yerleşmiştir.
- Daha sonraları ise Ertuğrul Gazi liderliğindeki Kayı boyu I. Aleaddin Keykubat tarafından **Karacadağ** bölgesine yerleştirilmiştir.
- Aleaddin Keykubat, Bizans üzerindeki baskıyı arttırmak ve sınır güvenliğini sağlamak amacıyla güney Marmara bölgesindeki **Söğüt (Yazlık) Domaniç (Kışlık)** yörelerine yerleştirildi. Bu süreçte Kayı boyunun başında Ertuğrul Bey bulunmaktaydı.
- Osmanlı Devleti'nin temelleri Ertuğrul Gazi döneminde atılmış, ölümünden sonra ise Anadolu Selçuklu Devleti'nin otoritesini kaybetmesi üzerine oğlu Osman Bey 1299'da bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Kayı boyunun ongunu (Totem) şahindir. Simgesi '**Oy – Yay**' dır.

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu coğrafya 'da aşağıdaki devletler bulunmaktaydı.

- Anadolu Selçuklu Devleti
- Bizans İmparatorluğu
- Trabzon Rum İmparatorluğu
- İlhanlı Hanlığı
- Memlükler

Osmanlı Devleti'nin Kısa Zamanda Büyümesinin Nedenleri

- Merkeziyetçi devlet yapısına sahip olması
- Coğrafi konumu (jeopolitik konum)

- Tecrübeli devlet adamlarının var olması
- Bizans'ın içinde bulunduğu zayıf durum
- İzlenen Fetih ve İskân Siyaseti (İstimalet- hoşgörü)
- Ahi Teşkilatının desteği

Gazıyanı Rum	Rumeli'de gaza ve cihat yapan Türkmen birlikleridir.
Bacıyanı Rum	Ahi teşkilatının kadınlardan meydana getirdiği silahlı birliktir.
Abdalanı Rum	Anadolu'da İslamiyet'in yayılmasında etkili olan Horasan dolaylarından gelen dervişlerdir.

Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi Padişahları

Osman Bey	(1281-1324)
Orhan Bey	(1324-1362)
I. Murat (Hüdâvendigâr)	(1362-1389)
I. Bayezit (Yıldırım)	(1389-1402)
I. Mehmet (Çelebi)	(1413-1421)
II. Murat	(1421-1451)

OSMAN BEY DÖNEMİ (1281 – 1324)

- Ertuğrul Gazi'nin 1281 tarihinde vefat etmesi aşiretin başına Osman Bey geçmiştir.
- Bu dönem Osmanlı Devleti'nde 'Aşiretten Beyliğe Geçiş' dönemidir.
- 1291 tarihinde Karacahisar, 1301 tarihinde Yarıhisar, Bilecik, İnegöl fethedildi. Bilecik merkez yapıldı. (Bilecik Osmanlı Devleti'nin demir ihtiyacını karşılamıştır.)
- 1302'de Bizans ordusuyla Koyunhisar (Baphaeon) Savaşı yapılmış (Bizans ile Osmanlı'nın yaptığı ilk savaştır.) Ve Osmanlı bu savaştan zaferle ayrılmıştır. Bu zafer sonucunda Bursa üç koldan sarılmıştır.
- 1321 tarihinde Mudanya fethedildi.
- Osman Bey döneminde Ahi teşkilatının desteği alınmıştır.
- Bu dönemde meydana gelen diğer gelişmeler:

- İlk Kale fethi (Kulaca Hisar Kalesi)
- İlk Kadı ataması (Dursun Fakih)
- İlk Tımar uygulaması
- İlk Osmanlı vergisi (Bac vergisi)
- Lakabı Fahrüddin'dir.
- İlk Osmanlı Bakır parası bastırılmıştır. (Mangır)

ORHAN BEY DÖNEMİ (1324 – 1362)

- Bu dönem beylikten devlete geçiş dönemidir.
- 1326 tarihinde **Bursa** alınarak **başkent** yapıldı.
- 1329'da yapılan **Maltepe (Palekanon) Savaşı** sonucunda Bizans mağlup edilmiş ve 1331'de İznik alınmıştır. Bu gelişme üzerine İznik başkent yapılmıştır. (1331) İznik'in alınması ile **ilk kez Cizye vergisi** alınmıştır. İznik alınıncadan sonra İzmit'in alınması ile **Kocaeli Yarımadası'nın fethi tamamlandı**.
- 1345 tarihinde **Karesioğulları Beyliği** Osmanlı'ya katılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin donanmasının temeli atılmıştır. Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı'ya katılması **ile Rumeli'ye geçiş kolaylaşmıştır**.

➤ Osmanlı Devleti'ne katılan ilk Türk beyliği Karesioğlu Beyliği'dir.

- 1353 tarihinde Bizans imparator adaylarından Kantakuzen'e yardım karşılığında Rumeli'deki ilk toprak parçası olan **Çimpe kalesi** alınmıştır.
- 1354 tarihinde Ankara, Ahilerden alınmıştır.

Orhan Bey Dönemi Teşkilatlanma Çalışmaları

- İlk **Divan Örgütü** kurulmuştur. (**Divanı Hümayun**)
- İlk vezir ataması gerçekleşmiştir. İlk Osmanlı veziri **Alâeddin Paşa**'dır.
- Yaya ve Müsellem adı ile **İlk düzenli Osmanlı ordusu** kurulmuştur.
- İlk Vakıf teşkilatı kurulmuştur. (**Sosyal Devlet Anlayışı**)
- İlk Osmanlı medresesi İznik'te açılmıştır. (**Süleyman Paşa Medresesi**)
- İlk müderris ataması yapıldı. (**Davudi Kayseri**)
- İlk imarethane yapıldı.
- İlk Osmanlı Camisi olan **İznik Hacı Özbek Cami** yaptırıldı.
- İlk Osmanlı Sarayı **Bursa Bey sarayı** yaptırıldı.
- İlk Osmanlı tersanesi olan **Karamürsel tersanesi** yapıldı.
- İlk Osmanlı **Gümüş Para** bastırıldı. (Akçe- 1327)
- Rumeli'de ilk iskân siyaseti uygulandı.
- İlk kez sancağa çıkma sistemi uygulandı.
- Orhan Bey Osmanlı tarihinde **Sultan** unvanını kullanan ilk hükümdardır.
- Ünlü seyyah İbni Batuta seyahatnamesinde Orhan Bey için **'Türkmen Hükümdarının En Ulu'** ifadesini kullanmıştır.

I. MURAT (HÜDEVANDİGAR) DÖNEMİ (1362-1389)

- Sazlıdere Savaşı ile Bizans ve Bulgar birleşik orduları mağlup edilerek Edirne fethedilmiştir (1363). **Edirne, fethinden** bir süre sonra **Başkent** yapılmıştır.
- 1364 tarihinde Haçlı kuvvetleri ile **Sırp Sındığı (I. Çirmen Savaşı)** savaşı gerçekleştirilmiştir. Papa Urban öncülüğünde, Macar Kralı Layoş komutasında başlayan savaş sonrasında Haçlı kuvvetleri Meriç nehri dolaylarında mağlup edildi. Sırp Sındığı savaşı **Haçlılarla** yapılan **ilk savaştır**.
- 1371 II. Çirmen Savaşı'nda ise Trakya ve Makedonya prenslikleri mağlup edilmiş, **Makedonya'nın yolu açılmıştır**. 1387 Ploşnik Savaşı'nda Haçlılara mağlup olunmuştur.
- 1389 tarihinde Haçlılar ile **I. Kosova Savaşı** gerçekleşmiş, Türk beyliklerinin de destek gönderdiği bu savaşta Osmanlı ordusu **ilk kez bu savaşta top** kullanmıştır
- I. Kosova Savaşı **Haçlılara karşı ilk büyük meydan** savaşıdır.
- I. Murat savaş meydanında bir Sırp tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir.
- I. Murat döneminde Anadolu Türk Siyasi birliğini sağlama çalışmaları kapsamında **Germiyanogulları Beyliğinden** çeyiz, **Hamitoğulları Beyliğinden** ise para karşılığında toprak alınmıştır. **Karamanoğulları** ile ilk kez savaş yapılmıştır. (Frenk Yazısı Savaşı)

I.Murat Döneminde Teşkilatlanma Çalışmaları

- Merkezi **Manastır** olmak üzere, **İlk Rumeli Beylerbeyi kuruldu**. İlk Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'dır.
- İlk kez Pençik Sistemi uygulanarak **Kapıkulu (Yeniçeri) Ocağı** kurulmuştur
- Topçu ocağı kuruldu.
- İlk **Veziriazam**, ilk **Kazasker**, ilk **Defterdarlık** makamları oluşturuldu.
- Pençik sistemi uygulandı. **Pençik Sistemi**, savaşlarda ele geçen esirlerden 1/5'inin Yeniçeri Ocağı'na alınması sistemidir. Pençik sistemi "devşirme sistemi" adıyla varlığını sürdürmüştür.
- Veraset sisteminde değişikliğe gidilerek **"Ülke hanedanının ortak malı anlayışı** yerine. **Ülke padişah ve oğullarındır."** anlayışı getirilmiştir.
- Sancağa çıkan ilk Osmanlı padişahı Murat'tır.

I. BEYAZIT DÖNEMİ (1389-1402)

- Bu dönemde Karamanoğulları ile Akçay savaşı, Kadı Burhanettin beyliği ile Kırkdilim Savaşları yapılarak Anadolu Türk siyasi birliği **'Büyük ölçüde'** sağlanmıştır.
- Aydinoğulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları, Kadı Burhaneddin Devleti ve Saruhanoğullar toprakları ele geçirilmiştir.
- Merkezi **Kütahya** olmak üzere **Anadolu Beylerbeyliği** kuruldu. İlk Anadolu Beylerbeyi **Timurtaş Paşa**'dır.
- 1391 tarihinde İstanbul kuşatılmışsa da başarılı olunamamıştır.
- İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı Padişahı I. Beyazıt**'tır. Yedi ay süren kuşatma sonucunda Bizans imparatorluğu Osmanlı Devleti'ne bazı imtiyazlar vermek zorunda kaldı.
- 1395 tarihinde Yıldırım Beyazıt İstanbul'u tekrar kuşattıysa da Haçlı tehlikesi nedeniyle kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.

- Anadolu Hisarı (**Güzelce Hisar**) yaptırıldı.
- Gelibolu Tersanesi yaptırıldı.
- 1396 tarihinde **Haçlılar** ile **Niğbolu Savaşı** yapılmış, bu savaşı Osmanlı Devleti kazanarak Bulgar krallığına son vermiştir. Bu zafer sonrası Abbasi Halifesi I. Mütevekkil, Yıldırım Beyazıt'a **Sultân-ı İklîm-i Rum** unvanı vermiştir.
- 1400 tarihinde Yıldırım Beyazıt İstanbul'u tekrar kuşatmış, ancak Timur'un Anadolu'ya yönelmesi üzerine kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu kuşatma sonrasında Bizans ile yapılan Anlaşma gereği **İstanbul'da bir Türk Mahallesi** kurulmasına karar verilmiştir.

1402 Ankara Savaşı

Nedenleri	Sonuçları
- Çin üzerine sefere çıkmak isteyen Timur'un batı sınırından emin olmak istemesi - Anadolu Türk beylerinin Timur'a sığınması - Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf ile Bağdat hükümdarı Ahmet Celayir'in Osmanlı Devleti'ne sığınması	- İstanbul'un alınması gecikmiş, Bizans'ın ömrü uzamıştır. - Anadolu beylikleri yeniden kurulmuş ve Anadolu Türk birliği bozulmuştur. - Yıldırım Beyazıt, Timur'a esir düştü. - Osmanlı Devleti'nde Fetret Devri (1402-1413) başlamıştır.

- Ankara Savaşı'ndan sonra I. Bayezid'in oğulları arasında taht kavgalarının yaşandığı, yaklaşık 11 yıl süren bu bunalımlı döneme **Fetret Devri** adı verilmektedir. I. Bayezid'in oğullarından **Mehmet Çelebi** Amasya'da, **Musa Çelebi** Bursa'da, **İsa Çelebi** Balıkesir'de ve **Süleyman Çelebi** Edirne'de hükümdarlıklarını ilân etmişlerdir. Çamuluovası savaşını kazanan I. Mehmet'in tahta geçmesiyle Fetret dönemi sona ermiştir.
- Fetret devrinde İstanbul'u kuşatan **şehzade** Musa Çelebi'dir.
- Balkanlarda, Osmanlı Devleti'nin hoşgörülü (İstimalet) politikası sonucunda Hristiyan halklar devletten ayrılma girişiminde bulunmamışlardır.** Ayrıca, Avrupa'da Yüzyıl Savaşları'nın olması bu sıkıntılı dönemde Osmanlılara karşı Haçlı Seferi düzenlenmesini önlemiştir.
- Bursa Ulu Cami I. Beyazıt döneminde yaptırılmıştır.
- İlk kez Cûlus bahşîşi** dağıtan Osmanlı padişahı Yıldırım Beyazıt'tır.

I. MEHMET (ÇELEBİ) DÖNEMİ (1413-1421)

- Fetret Devri'ne son verdiği için Osmanlı tarihinde devletin 'İkinci Kurucusu' sayılmaktadır.
- Bozulan Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamaya çalışmıştır.
- Venedik'le ilk Deniz Savaşı olan Çalı Bey deniz savaşı yapıldı. Bu savaşta Osmanlı Devleti mağlup oldu.
- Dönemin en önemli gelişmelerinden biri de 1419'da çıkan Şeyh Bedreddin İsyanıdır.
- Şeyh Bedreddin İsyanı, Osmanlı Devleti'nde ilk dinî ve sosyal içerikli isyandır.
- Düzmece Mustafa İsyanı: Timur'a esir düşen Mustafa Çelebi, Timur'un ölümünden sonra Osmanlı'ya geri dönüp, kardeşi Çelebi Mehmet'e isyan etmiştir. Bastırılan bu isyan sonrası, Mustafa Çelebi Bizans'a sığınmıştır.

- **Surre Alayı** Sözlükte 'İçine altın ve para gibi kıymetli eşyaların konulduğu kese' anlamına gelen Surre kelimesi terim olarak her yıl hac döneminden önce genellikle Mekke ve Medine halkına dağıtılmak için yollanan para, altın ve diğer eşyaları ifade eder.
- Osmanlılar zamanında Haremeyn'e ilk Surre'nin hangi padişah tarafından gönderildiği tam olarak bilinmemektedir. Yaygın rivayete göre ise Çelebi Sultan Mehmet Surre gönderen ilk Osmanlı sultanıdır ve 1413-1421 yılları arasında iki defa Surre yollamıştır.

II. MURAT DÖNEMİ (1421-1451)

- Saltanatının ilk döneminde amcası Mustafa Çelebi isyanı ile uğraştı. **Düzmece Mustafa isyanı** olarak bu isyanı bastırdı.
- 1422 tarihinde **İstanbul'u kuşatılmış**, II. Murat'ın küçük kardeşi Şehzâde Mustafa'nın isyan etmesi üzerine kuşatma kaldırılmıştır.
- Menteşeoğulları ve Aydınöğulları Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı. Ankara Savaşı sonrası bozulan Türk siyasi birliği sağlanmaya devam edildi
- 1444'te **Haçlılarla Edirne-Segedin Antlaşması** imzalanmıştır. Anlaşmaya göre on yıl boyunca savaş yapılmayacaktır. Ayrıca Sırp Krallığı yeniden kurulacak ve Sırlar Osmanlı Devleti'ne vergi verecekti.
- Bu anlaşmadan sonra **II. Murat** yerini **II. Mehmet**'e bıraktı. Tahtta 12 yaşında olan II. Mehmet'i gören Haçlılar yaptıkları antlaşmayı bozarak, Osmanlı Devleti üzerine saldırıya geçtiler. Çandarlı Halil Paşa ve diğer devlet adamlarının ısrarı ile II. Murat ordunun başına geçerek Haçlı kuvvetlerini **1444 tarihinde Varna Meydan savaşında** mağlup edilmiştir.
- 1448 tarihinde Haçlılar ile II. Kosova savaşında tekrar karşı karşıya gelinse de Haçlı kuvvetleri tekrar mağlup edilmiştir. II. Kosova Savaşı ile **Balkanlar kesin olarak Türk yurdu** haline gelmiştir.

II. Murat Döneminin Diğer Önemli Bilgileri

- İlk yeniçeri isyanı olarak bilinen Buçuktepe İsyanı yaşanmıştır. II.Mehmet'in tahta olduğu sırada çıkarılan bu isyan kısa sürede bastırıldı.
- Devlet memuru ihtiyacını karşılamak amacıyla Edirne'de Enderun Mektebi açıldı.
- II. Murat, **Hayır Babası** olarak da bilinmektedir.
- Dönemin ünlü Şeyhülislamı **Molla Fenari**'dir.

Osmanlı Devleti Kuruluş Devrinde Haçlılarla Yaptığı Önemli Savaşlar

Sırp Sındığı Savaşı

I. Kosova Savaşı

Niğbolu Savaşı

Varna Meydan Savaşı

II. Kosova Savaşı

Osmanlı Devleti'nde İstanbul'u Kuşatan Padişahlar

- Beyazıt
- Murat
- II. Mehmet

Osmanlı Devleti'nde tahta iki kez çıkan Padişahlar

- II. Murat
- II. Mehmet
- I. Mustafa

OSMANLI DEVLETİ TARİHİ YÜKSELME DÖNEMİ (1453-1579)

Fatih Sultan Mehmet	(1451- 1481)
II.Beyazıt	(1481- 1512)
Yavuz Sultan Selim	(1512- 1520)
Kanuni Sultan Süleyman	(1520- 1566)
II. Selim	(1566- 1574)
III. Murat	(1574 – 1595)

Dönemin Genel Özellikleri

- Yükselme dönemi 1453 İstanbul'un fethi sonrası başlayıp, 1579 Sokullu Mehmet Paşa'nın vefatına kadar geçen süreyi kapsar.
- Sınırların genişlemesiyle devlet düzeninden imparatorluk düzenine geçilmiştir.
- İpek ve Baharat yollarının denetimi Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
- Anadolu Türk birliği tam olarak sağlanmıştır.
- Karadeniz ile Akdeniz'de hâkimiyet sağlanmış ve bu iki deniz Türk Gölü olmuştur.
- Mısır ve Arap Yarımadası'nın fethiyle İslam âleminin lideri olunmuştur.

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ (1451-1481)

Döneminin Siyasal Gelişmeleri

İstanbul'un Fethi (29 Mayıs 1453)
Nedenleri
• Bizans'ın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması • Bizans'ın Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bozması • İstanbul'un jeopolitik/coğrafi konumu ve ticarî merkez olması • Hz. Muhammed'in fethi teşvik edici hadisi • İpek Yolu'nun önemli bir geçiş noktasının İstanbul olması • Bizans'ın Avrupa devletlerini ve Balkan milletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması
İstanbul 'un Fethi İçin Osmanlı Devleti'nin Yaptığı Hazırlıklar
• Karadeniz'den gelebilecek yardımları önlemek amacıyla Rumeli Hisarı yaptırıldı. • Bizans'a ait Silivri ve Vize kaleleri alındı. • 400 parçalık yeni bir donanma kurulmuştur. • Surlara tırmanmak için tekerlekli kuleler yaptırıldı. • Şahi adı verilen güçlü toplar döktürüldü. • Karamanoğulları ile anlaşma yapılarak Anadolu'nun güvenliği sağlanmıştır.
Bizans İmparatorluğu'nun aldığı tedbirler
• Surlar güçlendirildi. • Haliç zincirler ile kapatıldı. • Grejuva Rum ateşi hazırlandı.
İstanbul'un Fethinin Sonuçları
• Bizans imparatorluğu sona erdi • Ortaçağ sonra erdi. Yeniçağ başladı. • Avrupa'da derebeylik sistemi zayıfladı. Merkezi krallıklar güçlendi. • İstanbul'da bulunan Ortodoks Kilisesinin koruyuculuğu Osmanlıların eline geçti. • Avrupalılar ilk kez İstanbul'da elçilikler kurmaya başlamıştır.

Balkanlar'daki Gelişmeleri

- 1459 Sırbistan
- 1460 Mora Yarımadası
- 1462 Eflak
- 1463 Bosna
- 1476 Boğdan
- 1479 Arnavutluk

- **Belgrad** hariç balkanların fethi büyük ölçüde tamamlandı. Belgrad Kalesi 1521 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman döneminde alındı.

Anadolu'daki Faaliyetleri

- 1459 Cenevizlilerden **Amasra** alındı.
- 1461 Candaroğullarından **Sinop** alındı.
- 1461 **Trabzon Rum İmparatorluğu**'na Son verildi. Böylece Bizans'ın tekrar kurulma ihtimali kalmamıştır.
- 1473 tarihinde Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan ile Fatih Sultan Mehmet Otlukbeli savaşında karşı karşıya gelmiş savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır.

Denizlerdeki Faaliyetler

- Gedik Ahmet Paşa komutasındaki bir donanma ile 1475'te **Kırım**'ı ele geçirildi. Böylece **Karadeniz Türk gölü oldu**. Kırım'ın fethi ile İpek yolu tamamen Osmanlı Devleti'nin kontrollüne geçmiştir.
- Rodos kuşatılmış ancak alınamamıştır. Rodos Adası Kanuni Sultan Süleyman döneminde fethedilmiştir.
- Venediklilerle 1463-1479 yılları arasında on altı yıl süren bir savaş yaşanmıştır. Osmanlı'nın üstünlüğüyle sonuçlanan savaşlarda Venedik barış istemiştir.
- Fatih Sultan Mehmet'e deniz seferleri sonucunda '**Sultanül Bahreyn ve Hakanü'l Berreyn**' unvanı verilmiştir.

- Venedik, İstanbul elçisine **Balyos** denir.

- 1480 tarihinde İtalya seferine çıkmış, Ortanto alınmış, Ancak Fatih Sultan Mehmet'in vefat etmesi üzerine sefer devam ettirilememiştir.

Fatih Sultan Mehmet Dönemine Dair Diğer Önemli Gelişmeler

- **İlk altın para** basdırıldı. (Sikke-i Hasane)
- İstanbul'un ilk yükseköğrenim kurumu olan **Sahnı Seman Medresesi** kuruldu.
- **Topkapı Sarayı** yaptırıldı. Osmanlı Devleti'ne en uzun hizmet eden saraydır.
- Çinili köşk yapıldı.
- Fatih'le birlikte padişahlar divan başkanlığını sadrazama bırakmıştır. (XV. yüzyıl)
- Modern matematiğin kurucu olan **Ali Kuşçu** İstanbul'a geldi.
- **Bellini ve Sinan Bey**, Fatih'in portresini yaptı.
- Kanunname – i Ali Osman yayınlandı. Bu kanun ile Kardeş katli vacip hale getirildi. Kanunname-i Ali Osman'da 'Protokol kuralları, Sancak sistemi, Cülus bahşişi, Müsadere' gibi konular yer almıştır.
- Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet) dünya tarihinde ilk havan topu projesini çizen âlim olarak bilinmektedir. Kayser-i Rum unvanını da kullanan Fatih, aynı zamanda "**Avnî**" mahlasıyla şiirler de yazmıştır.
- Devlet yönetimine devşirme kökenliler getirildi. (Amaç merkezi otoriteyi korumak)
- Fatih Sultan Mehmet'in ünlü hocası **Akşemsettin**'dir.
- **Altunuzade**, Fatih döneminin ünlü üroloji uzmanıdır.
- Fatih Sultan Mehmet'in bir diğer unvanı **Kayzeri Rum**'dur.

II. BEYAZIT DÖNEMİ (1481-1512)

- Bu dönem yükselme devri içinde '**Duraklama Evresi**' olarak bilinmektedir.
- **Cem Sultan Meselesi**
- Fatih Sultan Mehmet'in oğullarından Cem Konya'da, Şehzade Beyazıt ise Amasya'da şehzade olarak bulunmaktaydı. Fatih'in vefat haberi Amasya'daki Beyazıt'a önce ulaştırılınca, Beyazıt İstanbul'a gelip tahtta çıkmıştır. Şehzade Cem bu durumu kabullenmeyerek, Bursa'da adına hutbe okutmuştur. Yenişehir'de yapılan mücadeleyi kaybeden Cem, daha sonra **Karamanoğulları'na sığınmıştır**.
- Cem Sultan, Karamanoğulları'ndan **Rodos Şövalyelerine**, oradan da **Fransa'ya** sığınmıştır. Daha sonraki yaşamını Vatikan'da sürdüren **Cem Sultan**, Osmanlı Devleti'nin **iç meselesi iken dış meselesi** haline gelmiştir. Cem Sultan olayı nedeniyle **Osmanlı Devleti'nin fetihleri yavaşlamıştır**. Avrupa uzun bir süre Cem Sultan'ı Osmanlı'ya karşı koz olarak kullanmıştır. Cem Sultan 1495 tarihinde vefat etmiştir.
- II. Beyazıt döneminde İspanya'da baskıya uğrayan Yahudi toplumuna yardım edilmiştir. Kemal Reis komutasında bir donanma gönderilerek, oradaki Yahudiler İstanbul, İzmir ve Selanik dolaylarına getirilmiştir. (**Sefarad Yahudileri**)
- 1484'te Kili ve Akkerman kaleleri alınarak Boğdan'ın fethi kesinleşmiş, böylece Osmanlı ve Kırım toprakları karadan birleşmiştir.
- Anadolu'da **Şah Kulu** ayaklanması yaşanmıştır. Bu isyan İran (Safevi) destekli bir ayaklanmadır. 1511 tarihinde ayaklanma bastırılmıştır.
- **Kanunname-i İhtisabı Bursa** adıyla dünyanın ilk standartlar kanunu hazırlanmıştır.
- II. Beyazıt döneminde **ilk kez Avarız vergisi** (Olağanüstü hâl vergisi) toplanmaya başlanmıştır.
- II. Beyazıt'ın ünvanı Veli – Sofu'dur.

Edirne Sultan II. Bayezit Darüşşifası

1652 yılında Edirne'yi ziyaret eden Evliya Çelebi, kendi döneminden yaklaşık iki asır önce inşa edilmiş olan Sultan II. Bayezid Külliyesi'nden bahsederken duyduğu hayranlığı tarihe şöyle not düşer: "Orada bir darüşşifa vardır ki dil ile tarif edilmez, kalemler ile yazılmaz." Akıl hastalarının Avrupa'da cadı avıyla yakalanıp yakıldığı, hunharca katledildiği bir dönemde, diğer Osmanlı şifahanelerinde olduğu gibi Sultan II. Bayezit Külliyesi Şifahanesinde onlara şefkatle yaklaşıyor, sağlıklarına kavuşmaları için o zamana kadar emsali görülmemiş yöntemlerle muamele ediliyordu.

1509 Büyük İstanbul Depremi, Marmara Denizi'nde Adalar yakınlarında 10 Eylül 1509'da olmuş bir depremdir. Deprem büyüklüğü ve yarattığı ağır hasar sebebiyle halk arasında Küçük Kıyamet (Kıyamet-i Suğra) olarak adlandırılmıştır. Depremde 160.000 nüfusa ve 35.000 yerleşim birimine sahip olan İstanbul'da, aralarında Osmanlı Hanedanı'ndan bazı kişilerin de bulunduğu 13.000 kişi ölmüş, 1070 ev tamamen yıkılmıştır. İstanbul ve Pera'nın bazı bölgelerinde, yerde yarılmalar, su ve kum fışkırmaları oluşmuştur. Deprem, tsunamiye neden olmuştur. Tsunami, şehrin surlarını, Galata ve İstanbul'daki birçok duvarı aşmış ve ağır hasara neden olmuştur. Bu duvarlara yakın olan bazı evlerin denize battığı görülmüştür.

YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ (1512-1520)

- Babası II. Beyazıt'ı tahttan indirerek tahta geçen I. Selim, sekiz yıllık tahtta kalmıştır.
- Rumeli'de sancağa çıkan tek Osmanlı padişahıdır. (Trabzon sonra Semendire)
- Tahta geçtikten sonra, şehzade Ahmet ve Korkut'u idam ettirerek iktidarını güçlendirmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde Doğu siyasetini geliştirerek Türk İslam Birliğini sağlamak için mücadele etmiştir.
- Bu amaçla ilk olarak Safevi Devleti ile 1514 tarihinde Çaldıran Savaşı yapılmış bu savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır. Böylece Doğu Anadolu Osmanlı Devleti egemenliğine girmiştir.
- 1515 Turnadağ Savaşı ile Dulkadiroğulları Beyliğine son verilmiş, Anadolu Türk siyasi birliği tam olarak sağlanmıştır. Savaş yöntemiyle Osmanlı Devleti'ne katılan son Türk Beyliği Dulkadiroğulları beyliğidir.
- 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye Savaşları ile Mısır'da hâkimiyet süren Memlûk Devleti'ne son verilmiş ve Mısır toprakları Osmanlı'ya katılmıştır.

Mısır Seferi'nin Sonuçları:

- Memlûk Devleti ortadan kaldırılmıştır.
- Halifelik kurumu Osmanlı Devleti'ne geçti.
- Mısır, Suriye, Filistin, Lübnan ve Hicaz Osmanlı topraklarına katılmıştır.
- Baharat Yolu'nun denetimi tamamen Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
- Kutsal Emanetler İstanbul'a getirilmiştir.
- I. Selim'e Hadimül Haremeyn unvanı verilmiştir.
- Hazine tamamen doldu.
- I. Selim döneminde Yozgat'ta Bozoklu Celali İsyanı çıkmış, bu tarihten sonra Anadolu'da meydana gelen isyanlara Celali adı verilmiştir.
- I. Selim, Sırtında çıkan bir büyük ur (muhtemelen veba yumrusu) yüzünden Çorlu'da rahatsızlanmış, hekimlerin müdahalesine rağmen hastalığı giderek ağırlaşmıştır. İki ay kadar burada ümitsiz bir tedavi gördükten sonra 22 Eylül 1520 gecesi sabaha karşı yakın adamı olan Hasan Can yanında iken vefat etti. Hasan Can'ın, oğlu Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'ye naklettiğine göre ölüm halindeyken onun tilâvet ettiği Yâsîn sûresini tekrarlarlarken "Selâm" âyetine geldiğinde vefat etmiştir. Ölümü Manisa'da bulunan oğlu I. Süleyman'a gizli olarak ulaştırılmıştır.

➤ I. Selim, Muhyiddin Arabi'nin mezarını yaptırmıştır

Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi dönüşünde uğradığı Şam'da ilk iş olarak onun kabrinin yerini tesbit ettirerek üzerine bir türbe, yanına da bir cami ve bir tekke yaptırmıştır. II. Abdülhamit tarafından tamir ettirilen türbe bugün de şeyhi sevenlerce ziyaret edilmektedir. Abdülvehhâb b. Ahmet eş-Şa'rânî'nin naklettiği meşhur bir rivayete göre İbnü'l-Arabî, kabrinin harap olacağını ve Yavuz Sultan Selim tarafından ihya edileceğini, "Sîn (Selim) Şîn'e (Şam) girince Muhyiddin'in kabri ortaya çıkar" şeklindeki rumuzlu ifadesiyle önceden bildirmiştir.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ (1520-1566)

- Osmanlı Devleti tarihinde en uzun süre tahtta kalan padişah'tır.
- **Muhhibi** mahlası ile şiirler kaleme almıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi İç İsyanlar

- **Canberdi Gazali İsyanı:** Mısır'da Memlük Devleti'ni tekrar kurmak için isyan etmiş ve isyan bastırılmıştır.
- **Ahmet Paşa İsyanı:** Veziriazamlık makamı beklerken **Mısır**'a vali olunca bu duruma tepki olarak isyan etti ve yakalanıp öldürüldü.
- **Kalender Çelebi İsyanı:** Dönemin en önemli ayaklanmasıdır. Veziriazam Pargalı İbrahim Paşa tarafından bastırıldı.
- **Baba Zünnün İsyanı:** Toprak ve vergi meselesinden çıkan bu isyan kısa sürede bastırılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Doğu Siyaseti

- Yavuz Sultan Selim döneminde Safevi (İran) devleti ile olan mücadeleler bu dönemde de devam etmiştir.
- Kanuni Sultan Süleyman döneminde İran üzerine dört sefer yapıldı. Bunların en önemlisi 1534 tarihinde gerçekleşen İrakeyn Seferi'dir.
- 1555 tarihinde Safevi devleti ile Osmanlı Devleti arasında Amasya antlaşması yapıldı. **Bu antlaşma İran ile imzalanan ilk resmi antlaşmadır.**

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Batı Siyaseti

- 1521 tarihinde **Belgrad** fethedilmiştir. Belgrad kalesi Osmanlı'nın Avrupa'daki fetihleri için bir üs olmuştur. (Belgrad'ın fethi için Darül Cihad denir.)
- 1526'da Mohaç Meydan Muharebesi'nde Macarlar mağlup edilmiştir. Bu zafer ile Budin dahil bütün Macaristan alınmıştır.
- Macaristan'ı tekrar almak isteyen Avusturya kralı Ferdinand'ın Budin'e saldırması üzerine Osmanlı Devleti Budin'e girmek durumunda kalmıştır. Avusturya problemini çözmek isteyen Osmanlı Devleti Viyana'yı kuşatmışsa da kış şartlarının gelmiş olmasından dolayı kuşatma başarısız olmuştur.
- 1532'de Almanya Seferi düzenlenmiş ve **1533 yılında da Avusturya ile İstanbul Antlaşması** imzalanmıştır.

İstanbul Antlaşması (1533)

- Bu antlaşma ile Avusturya kralı Osmanlı sadrazamına denk sayılmıştır.
 - Bu antlaşma ilk Osmanlı – Avusturya antlaşmasıdır.
 - Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı diplomatik üstünlüğünü kabul ettirmiş oldu.
- İstanbul Antlaşması ile sağlanan bu üstünlük 1606 Zitvatoruk Antlaşması ile sona ermiştir.

- **Zigetvar Seferi (1566)** Avusturya'nın ödemesi gereken yıllık vergiyi ödememesi üzerine, Kanuni Sultan Süleyman son seferine çıkmış, bu sefer esnasında Zigetvar kalesini kuşatmış, ancak kuşatma esnasında Kanuni Sultan Süleyman vefat etmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Fransa ile İlişkiler

- Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki ilk ilişkiler I. Fransuva'nın Alman imparatoru Şarlken'e esir düştükten sonra Osmanlı'dan yardım istemesiyle başlamıştır.
- **1535'te Fransa'ya kapitülasyonlar verilmiştir.**
- Fransa'ya kapitülasyonların (Siyasî, hukukî ve ekonomik ayrıcalıklar) verilmesindeki **temel amaç**, Avrupa'daki Haçlı birliğini bozmak ve Akdeniz ticaretini canlandırmaktır.
- Fransa'ya verilen kapitülasyonlar 18.yy'da I. Mahmut döneminde sürekli hale getirilmiştir. Lozan Antlaşması'nda kaldırılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Denizlerdeki Faaliyetler

- 1521 tarihinde Rodos fethedildi.
- 1533 tarihinde Cezayir Osmanlı'ya katıldı. (Hızır Reis)
- 1538'de Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, Haçlıları **Preveze Deniz Savaşı**'nda yenilgiye uğratmıştır. Böylece Akdeniz '**Türk Gölü**' olmuştur. Bu zafer günümüzde '**Donanma Günü**' olarak kutlanmaktadır. (28 Eylül 1538)
- 1551 tarihinde Turgut reis tarafından Trablusgarp fethedilmiştir.
- 1560 tarihinde Cebre'nin fethi ile Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki üstünlüğü artmıştır.
- 1565 tarihinde **Malta adası kuşatıldı. Ancak alınamadı.** Turgut Reis bu kuşatmada şehit düşmüştür.
- 1566 tarihinde Sakız adası Piyale Paşa komutasında fethedildi.
- 1538 – 1553 tarihlerinde **Hint Deniz seferleri** düzenmiş ancak **başarısız olmuştur.**
- Hint Deniz Seferlerine Hadım Süleyman Paşa, Piri Reis, Murat Reis, Seydi Ali Reis gibi denizciler katılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Kültürel Gelişmeler

- Kanunî döneminin en ünlü minyatür sanatçısı **Matrakçı Nasûh**'tur. 1533-1535 yılları arasında gerçekleşen Irakeyn Seferiyle ilgili olarak yazdığı '**Beyân-ı Menâzil-i Irakeyn**' adlı eseri ile ünlüdür.
- Dönemin ünlü Divan şairi **Baki**'dir. **Sultanı Şuara** olarak bilinmektedir.
- Mimar Sinan bu dönemde **Şehzadebaşı ve Süleymaniye Camilerini** yapmıştır
- Dönemin ünlü Şeyhülislam'ı Ebu Suud efendi'dir. Ebu Suud aynı zamanda Divanı Hümayun'a katılan ilk Şeyhülislam'dır.
- Piri Reis '**Kitâb-ı Bahriye**' Seydi Ali Reis ise '**Mir'âtü'l Memâlik**' (Memleketlerin Aynası) isimli eserleri bu dönemde yazmışlardır.

Veziri Azam Sokullu Mehmet Paşa Dönemi (1566 – 1579)

- Kanuni Sultan Süleyman'ın son dönemlerinde veziri azam olan Sokullu Mehmet Paşa, II.Selim ve III. Murat dönemlerinde görev yapmış ve devlet yönetiminde etkili olmuştur.
- 1571 tarihinde Kıbrıs, Venediklilerden alınarak, fethedilmiştir. **Kıbrıs'ın fethi** ile Doğu Akdeniz Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girmiştir.
- 1571 tarihinde Kıbrıs'ın geri alınması amacıyla Avrupa'da Haçlı ordusu oluşturulmuş ve **İnebahtlı Deniz Savaşı** meydana gelmiştir. Osmanlı donanması yakılmış ve Kılıç Ali Reis birkaç gemi ile İstanbul'a gelmiştir. **Tarihte ilk kez Osmanlı'nın donanması yakılmıştır.**

Sokullu Mehmet Paşa, "Venedik elçisine İnebahtı Deniz Muharebesi ile ilgili olarak "Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'da bizi yenmekle sakalımızı traş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakalın yerine daha gürü çıkar." **cevabını vermiştir.**

- 1574 tarihinde yeni donanma ile Tunus alınmıştır.
- 1578 tarihinde Vadi-üs Seyl savaşı ile Portekiz mağlup edilerek, Fas Osmanlı himayesine girmiştir. Böylece **Kuzey Afrika'nın fethi tamamlanmıştır.**

Sokullu Mehmet Paşa'nın Projeleri

- **Don Volga Projesi:** Don-Volga Kanalı'nın açılmasında Rusların güneye yayılmasını ve Türk hanlıklarına zarar vermesini önlemek, Orta Asya Türkleri ile iyi ilişkiler kurmak amaçlanmıştır. Başarısız olmuştur.
- **Süveyş Projesi:** Akdeniz ticaretini canlandırmak, coğrafi keşiflerin etkisini azaltmak için tasarlanan bu proje de başarısız olmuş, Süveyş Kanalı, 1869 tarihinde Fransızlar tarafından açılmıştır.
- **Karadeniz Marmara Projesi:** Bu proje ile İstanbul boğazının yükü azaltılması amaçlanmıştır.

Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın 1579'da ölümüyle Osmanlı Devleti yükselme döneminden **"Duraklama Dönemi"** ne girmiştir.

17. YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ TARİHİ ARAYIŞ YILLARI – DURAKLAMA DÖNEMİ (1579-1699)

Osmanlı tarihinde 1579'da Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümünden 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar geçen sürece **Duraklama Dönemi** adı verilmiştir.

Duraklama Dönemi Padişahları

III. Murat	(1574-1595)
III. Mehmet	(1595-1603)
I. Ahmet	(1603-1617)
I. Mustafa	(1617-1618)
II. Osman	(1618-1622) Genç Osman
I. Mustafa	(1622-1623) 2. Kez Tahta Çıktı.
IV. Murat	(1623-1640)
I. İbrahim	(1640-1648)
IV. Mehmet	(1648-1687) Avcı Mehmet.

II. Süleyman	(1687-1691)
I. Ahmet	(1691-1695)
II. Mustafa	(1695-1703)

DURAKLAMANIN NEDENLERİ

İç Nedenler

• Yönetimin Bozulması

- Sancağa çıkma uygulamasına son verilerek, Kafes sistemine geçilmesi bunun sonucunda deneyimsiz padişahların tahta çıkması
- Rüşvet ve İltimasın yaygınlaşması
- Sık sık padişah değişikliğinin yaşanması istikrarsız bir yönetimi doğurmuştur. En sık taht değişikliği 17. Yüzyılda olmuştur. Bu durum culüs bahşişi giderlerini de artırmış Osmanlı maliyesi bu durumdan olumsuz etkilenmiştir.
- Küçük yaşta padişahların göreve gelmesi ve saray kadınlarının yönetimde etkili olması

• Ordu ve Donanmanın Bozulması

- Yeniçeri Ocağına usule uygun olmadan asker alınması
- Yeniçeri Ocağının kuruluş felsefesine aykırı davranması (Ocak devlet içindir, anlayışı yerine devlet ocak içindir anlayışının var olması)
- Tımar sisteminin bozulması ve buna bağlı olarak taşrada güvenlik faaliyetlerinde sorunların yaşanması
- Donanmanın başına denizcilik ile ilgisi olmayanların getirilmesi

• Maliyenin Bozulması

- Uzun süren savaşlar ve alınan mağlubiyetler giderleri artırırken, ganimet gelirlerini azaltmıştır.
- Saray masraflarının artması
- Tımar sisteminin bozulması ile tarımsal üretimin düşmesi
- Sık sık yaşanan padişah değişiklikleri hazine için büyük bir yük haline gelmiştir.

• Eğitimin Bozulması

- Medreselerde pozitif bilimlerin önem kaybetmesi
- Âlimin oğlu âlim anlayışının ortaya çıkması (Beşik Ulemalığı)

• Toplumsal Yapının Bozulması

- Taşrada tarımsal üretimin düşmesi ile köyden kente göç başlaması toplumsal dengeyi bozmuştur.
- Anadolu'daki Celali isyanları

Dış Nedenler

- Osmanlı Devleti'ne yönelik kutsal ittifakların oluşması
- Avrupa'da meydana gelen Coğrafi keşifler, Reform, Rönesans gibi hareketlerin takip edilememesi
- Osmanlı Devleti'nin doğal sınırına ulaşması

XVII. YÜZYIL İSYANLARI

İstanbul İsyanları (Merkez)

- Yeniçeriler ve ulema sınıfı tarafından çıkarılmıştır.
 - Yeniçeri ocağına "Ocak Devlet içindir" anlayışı yerine "Devlet Ocak içindir" anlayışının yerleşmesi (neden)
 - Yeniçeri ocağının düşük ayarda ulufeleri bahane etmesi ve Cülus bahşişi için almak için isyan çıkarıp padişah değiştirmek istemesi (Nedeni)
 - Bu ayaklanmaların sonucunda merkezi otorite zayıflamıştır.
 - Halkın devlete olan güveni azalmıştır.
- **II.Osman'ın yeniçeriler tarafından öldürülmesi**, İstanbul isyanlarının en önemlilerindendir.
- **Vakayı Vakvakiye (Çınar Olayı)**: IV. Mehmet döneminde ayaklanan Yeniçeriler, problemlerinin sorumlusu olduğunu düşündükleri 36 devlet adamının idamını istemişlerdir. Öldürülen devlet adamları çınar ağaçlarına asıldığı için Osmanlı tarihinde bu olaya Çınar Olayı ya da Vaka-i Vakvâkiye denilmiştir.

Celali İsyanları (Anadolu)

- 17. Yüzyılda **Anadolu'da Ağır Vergiler** ve toprak sisteminin bozulmasından kaynaklı çıkan ayaklanmalara **Celali İsyanı** adı verilmiştir.
- Celali İsyanlarının başlangıcı Yavuz Sultan Selim dönemidir. Yozgat'lı Bozoklu Celal isyanı meydana gelmiş ve o günden sonra Anadolu'daki isyanlara Celali isyanı adı verilmiştir.
- Bu isyanları **halk** çıkarmıştır.
- Önemli Celali İsyanları: Karayazıcı, Deli Hasan, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu, Tahvil Ahmet'tir.
- Bu isyanların sonucunda Anadolu'da devlet otoritesi sarsılmış, **Anadolu'dan İstanbul'a Büyük Kaçgun** olarak adlandırılan göçler yaşanmıştır. Güvenlik nedeniyle halk toprağını terk etmiş ve tarımsal üretim azalmıştır.

Eyalet İsyanları

- İmparatorluğun merkezine uzak olan yerlerde, merkezi otoritenin bozulmasına bağlı olarak meydana gelen ayaklanmalardır.
- Eflak – Boğdan, Erdel, Yemen gibi bölgelerde meydana gelmiştir.
- Eyalet isyanları da merkezî otoriteyi zayıflatmıştır.

- İsyanlarda, **rejim hedef alınmamış**, şahıslar hedef alınmıştır.
- İsyanlarda, **milliyetçilik fikri** etkili değildir.

17. YÜZYILIN ÖNEMLİ SİYASİ GELİŞMELERİ

- 17. Yüzyılda Osmanlı Devleti, Venedik, Avusturya Macaristan, Rusya, İran, Lehistan ve Malta gibi devletler ile mücadele etmiştir. (VARİL-M)

III. Murat döneminde 1577-1590 yılları arasında İran'la yapılan savaşlar sonucunda imzalanan Ferhat Paşa (İstanbul) Antlaşması ile Osmanlı Devleti ' Doğuda en geniş sınırlarına ' ulaşmıştır.
1596'da III. Mehmet döneminde Avusturya ile yapılan Haçova Savaşı kazanılmıştır. Haçova Savaşı Osmanlı Devleti'nin ' Batıda kazandığı son meydan Savaşı 'dır.
I. Ahmet döneminde 1606'da Avusturya ile Zıttoruk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Avusturya arşidükü Osmanlı padişahı ile denk sayılmış ve Osmanlı Devleti'nin Avusturya üzerindeki üstünlüğü son bulmuştur .
1664'te Osmanlı-Avusturya arasında imzalanan Vasvar Antlaşması ile Osmanlı son kez Avusturya'dan savaş tazminatı almıştır.
IV. Murat döneminde düzenlenen İran seferleri sonucunda 1639'da Osmanlı Devleti ile İran arasında Kasrı Şirin Antlaşması imzalanmıştır. 1639 Kasrı Şirin Antlaşması ile günümüz Türkiye-İran sınırı çizilmiştir.
IV. Mehmet döneminde ise Lehler ile yapılan savaşlar sonucunda 1672'de Bucaş Antlaşması imzalanmıştır. Bucaş Antlaşması ile Osmanlı Devleti ' Batıda en geniş sınırlarına ' ulaşmıştır.
1676-1681 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşları sonucunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1681'de Bahçesaray (Çehrin) Antlaşması imzalanmıştır. Bahçesaray Antlaşması Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan ilk resmî antlaşmadır .
16 yıl süren Osmanlı-Kutsal Haçlı İttifakı savaşları sonunda Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmış, Osmanlı Devleti 1699'da Avusturya-Lehistan-Venedik ile Karlofça Antlaşması'nı, imzalamıştır. Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti ilk kez büyük çapta toprak kaybetmiştir .

17. YÜZYIL ISLAHATLARI

- Bu dönemde genellikle '**Mali ve Askeri**' alanda ıslahatlar yapılmıştır.
- Islahatlar şahıslara bağlı kalmıştır. Kalıcı olmamıştır.
- Islahatların önündeki en büyük engel **Yeniçeri Ocağı ve ulema** sınıfı olmuştur.
- 17. Yüzyıldaki ıslahatlardaki amaç '**Kanuni Kadim**' olarak adlandırılan eskiye dönüş olmuştur.
- 17. Yüzyıl ıslahatlarında Avrupa (Batı) örnek **alınmamıştır**.

ISLAHATÇI DEVLET ADAMLARI

TARHUNCU AHMET PAŞA

- IV. Mehmet'in Sadrazamıdır. Osmanlı Devleti'nde ilk modern denk bütçeyi oluşturmuştur.

II. OSMAN (GENÇ)

- Saray dışı evlilik yapan ilk Osmanlı padişahıdır. Şeyhülislâm Esad Efendi'nin kızı Âkile'yle nikâhlandı.
- Şeyhülislâm Esad Efendi'nin yetkilerini kısıtladı.
- Başkenti Anadolu'ya taşımak istemiş ancak başarılı olamamıştır.
- Hotin seferi sonrası **Yeniçeri Ocağını kaldırmak istemiş ancak başarılı olamamıştır**.
- II. Osman, ilk ıslahatçı padişah olarak bilinmektedir.
- Osmanlı Devleti'nin ilk barajı olan Topuz Bendi barajı bu dönemde yapılmıştır.
- Farisi mahlası ile şiirler yazmıştır.
- Yeniçeriler tarafından Yedikule zindanlarından öldürülmüştür. Osmanlı tarihinde Yeniçeri isyanı sonucunda öldürülen ilk padişah II. Osman'dır. (II. Osman Vak'ası / Faciası, Hâile-i Osmâniyye).

KUYUCU MURAT PAŞA

- I. Ahmet döneminin önemli sadrazamlarındandır.
- Anadolu'da meydana gelen **Celali isyanlarını şiddetle bastırmıştır.**
- Kuyucu lakabının verilmesi ise bir rivayete göre âsileri katlettikten sonra kuyuya doldurtması, diğer bir rivayete göre de 1585 Tebriz Seferi'nde atıyla birlikte kuyuya düşüp İranlılara esir düşmesi dolayısıyladır.
- 9 Ekim 1609 günü Sultan Ahmet Camii'nin temeli atılırken ilk kazmayı vuran devlet ricâli arasında Kuyucu Murat Paşa da vardır.

IV. MURAT

- İstanbul'da asayiş düzenlemek için tütün, alkol vb. unsurları yasaklamıştır.
- Kahvehaneler, kapatılmıştır.
- Yeniçeri disipline edilmeye çalışılmıştır.
- İstanbul'da gece fenersiz sokağa çıkmak yasaklanmıştır.
- Devletin kötü gidişatını önlemek için, raporlar hazırlatmıştır. Bu çerçevede dönemin ünlü ilim adamlarından **Koçi Bey 1631 tarihinde padişaha Risale** sunmuştur.
- IV. Murat döneminde risâle hazırlayan bir diğer önemli kişi Kâtip Çelebi'dir. Pek çok alanda kendisini geliştirmiş olan Kâtip Çelebi, 4 bölümden oluşan "Düsturü'l Amel li-İslahi'l Halel" adlı risâlesinde, Osmanlı Devleti'nin ömrünün uzaması için çeşitli önerilere yer vermiştir.

I. AHMET

- On dört yaşında padişah oldu.
- Veraset sistemini değiştirip, **Ekber ve Erşed sistemi getirmiştir.** Padişahın oğulları arasında yaşı en büyük ve akil olanın tahta geçmesini öngören bu sistem ile taht kavgaları önlenmek istenmiştir.
- Sancağa çıkmadan **tahta çıkan ilk padişah I. Ahmet**'tir.
- 1612 tarihinde Hollanda'ya ticari imtiyazlar verilmiştir.
- Osmanlı tarihinde en büyük yapılar arasında sayılan ve mimari özellikleri bakımından sanat tarihinde önemli bir yeri olan **Sultanahmet Camii** onun tarafından inşa ettirilmiş, kendisi de temel atılırken altın bir kazma ile terleyinceye kadar bizzat çalışmıştır.

KÖPRÜLÜLER DÖNEMİ

- **Köprülü Mehmet Paşa:** Osmanlı tarihinde şartlı sadrazam olan ilk kişidir. (IV. Mehmet dönemidir.) Köprülü Mehmet Paşa'nın bazı şartlar ileri sürerek sadrazamlığı kabul etmiş olması, merkezî otoritenin zayıfladığını açıkça göstermektedir.
- **Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa:** IV. Mehmet dönemi sadrazamlarındandır. On beş yıl süren sadrazamlığı döneminde daha ziyade dış meselelerle meşgul oldu. 1663 tarihinde **Uyvar kalesini** aldı. 1669 tarihinde **Girit'i** aldı.
- **Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa:** II. Süleyman dönemi sadrazamlarındandır.
- **Amcazâde Hüseyin Paşa:** II. Süleyman dönemi sadrazamlarındandır. İstanbul'da "Baruthâne-i Âmire" adı ile barut imalathanesi kurdu muştur. **İlk vakanüvist Naima** tarihi bu dönemde yazılmıştır. (Vakanüvist: Resmi tarih yazıcısı)

18. YY OSMANLI DEVLETİ TARİHİ DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ GERİLEME DÖNEMİ (1699-1792)

Osmanlı tarihinde 1699 Karlofça Antlaşması ile başlayıp 1792 Yaş Antlaşması'na kadar geçen döneme "Gerileme Dönemi" adı verilmiştir.

Gerileme Dönemi Padişahları

III. Ahmet	(1703-1730)
I. Mahmut	(1730-1754)
III. Osman	(1754-1757)
III. Mustafa	(1757-1774)
I. Abdülhamit	(1774-1789)
III. Selim	(1789-1807)

Dönemin Genel Özellikleri

- Bu dönemde **Bati'nın üstünlüğü ilk kez kabul edilmiştir**. Özellikle Avrupa askeri alanda örnek alındı.
- Bu dönemin başlarında 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra **kaybedilen toprakları geri alma** politikası izlenmiş ancak 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile **mevcut toprakları koruma** siyaseti izlenmeye başlanmıştır

18. YÜZYILIN ÖNEMLİ SİYASİ GELİŞMELERİ

Prut Savaşı:

- 1711'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında meydana gelen Prut Savaşı sonrasında Prut Antlaşması imzalanmış, bu antlaşma ile Osmanlı Devleti daha önce İstanbul Antlaşması ile Rusya'ya verdiği yerleri (Azak Kalesi ve çevresi) geri almıştır.
- Bu Antlaşma ile Osmanlı Devleti kaybettiği yerleri alabileceğine inancı artmıştır.

Osmanlı – Venedik – Avusturya Savaşları

- Mora halkının Venedik yönetiminden memnun olmaması ve Osmanlı'dan yardım istemesi üzerine Venedik ile savaş yapılmış (1715 – 1718) Ancak bu durum Karlofça Antlaşmasının garantör ülkesi Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasına neden olmuştur. (Petervardin Savaşı) Aynı anda hem Venedik hem de Avusturya ile savaşmak durumunda kalan Osmanlı Devleti barış istemek durumunda kalmıştır.
- 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti Batı'nın üstünlüğünü kabul etmiştir. Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti içte Lale Devri'ne girmiştir.

1736 – 1739 Osmanlı – Rus / Avusturya Savaşları:

- Rusya'nın Lehistan'ın iç işlerine karışması
- Kırım Hanı'nın Osmanlı'ya gönderdiği yardımlara Rusya'nın el koyması
- Osmanlı Devleti her iki devlete karşı başarılar kazandı.
- Fransa'nın arabuluculuk etmesi ile Belgrat Antlaşması imzalanmıştır.

1739 Belgrat Antlaşması

- Azak Kalesi Rusya'da yıkılmak şartıyla Rusya'da kalacaktır.
- Rusya Karadeniz'de donanma bulunduramayacaktır.
- 1739 Belgrat Antlaşması Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda imzaladığı son kazançlı antlaşmadır.
- I.Mahmut döneminde yapılan bu antlaşmaya, Fransa'nın arabulucu olmasından dolayı Fransa'ya kapitülasyonlar sürekli hale getirildi.

1768 – 1774 Osmanlı Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması**Nedenleri**

- Rusların Lehistan'ı ele geçirmek istemesi
- Rusya'nın Balta kentinde katliam yapması
- Rus baskısından kaçan Lehlilerin Osmanlı topraklarına sığınması ve Rusya'nın Osmanlı topraklarını taciz etmesi

Rusya bu savaş esnasında Osmanlı donanmasını Çeşme'de yakmıştır. Savaşı kaybeden Osmanlı devleti ile Rusya arasında Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. (1774)

- Kırım'a bağımsızlık verilecektir. İlk kez Müslüman bir toprak parçası kaybedildi. (Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kaybetti.)
- Kırım halkı dini bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacaktır. (Osmanlı Devleti bu madde ile Kırım halkı ile dini bakımdan bağını sürdürmek istemiştir)
- Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş tazminatı ödeyecektir. (Osmanlı Devleti ilk kez savaş tazminatı ödedi)
- Rusya Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ortadoksların haklarını koruyabilecektir.
- Rusya kapitülasyonlardan yararlanabilecek

1779 Aynalıkavak Tenkihnamesi ile Kırım'ın başına Rus yanlısı Şahin Giray geçmiştir.

1792 Osmanlı Rus / Osmanlı Avusturya Savaşları

- Aynalıkavak Tenkihnamesi ile Kırım'ın başına Rus yanlısı Şahin Giray'ın geçmesini yeterli görmeyen Rusya Kırım'ı işgal etmiş bunun üzerine Osmanlı Devleti ile Rus savaşı başlamıştır. Avusturya'da bu savaş esnasında Rusya'nın yanında yer almıştır. (1789 Fransız Devrimi olunca Avusturya savaştan çekilmek durumunda kaldı.)
- Avusturya ile **Ziştovi Antlaşması** imzalandı. Savaş esnasında aldığı yerleri iade etti.
- Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında savaş yaşanmadı.
- Savaş esnasından tek kalan Rusya'da Osmanlı Devleti ile 1792 Yaş Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma ile **Kırım'ın Rusya'ya ait** olduğu kabul edildi.
- **1798** yılında Mısır'ın zenginliklerini ele geçirmek, sömürgeler elde etmek isteyen Fransa Mısır'ı işgal etmiştir. Bu işgal karşısında Akdeniz'deki çıkarları tehlikeye giren İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Bu durum karşısında daha fazla dayanamayan Fransa barış istemek zorunda kalmış ve Osmanlı Devleti ile 1801'de El-Ariş Antlaşması'nı imzalayarak Mısır'dan geri çekilmiştir.
- 1802'de Fransa ile imzalanan Paris Antlaşması ile Mısır Osmanlı'ya bırakılmıştır.
- Osmanlı Devleti **ilk kez** bu olayda **"Denge Politikası"** uygulamıştır.

18. YÜZYIL ISLAHATLARI

- 18. Yüzyıl'da yapılan ıslahatlarında **Avrupa örnek** alınmaya başlanmıştır.
- Hukuk ve yönetim alanında (Rejimsel) ıslahat yapılmamıştır.
- ıslahatlar şahıslara bağlı kalmıştır. Halk desteği alınmamıştır.
- Genellikle askeri alanda ıslahat yapılmıştır.

III. AHMET (1703 – 1730)**Lale Devri ıslahatları (1718 – 1730)**

- 1718 Pasaforça Antlaşması ile başlayıp, 1730 Patrona Halil ayaklanmasına kadar geçen dönemi kapsamaktadır.
- Dönemin padişahı III. Ahmet, Sadrazamı **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'dır.
- Dönemin ünlü divan şairi **Nedim**'dir.
- Dönemin ünlü **minyatür** ustası **Levni**'dir. Surname türünde eser vermiştir.
- Bu dönemde **'Askeri ıslahat Yapılmamıştır.'**
- Döneme adını veren ünlü yazar Yahya Kemal Beyatlı'dır.
- Avrupa'ya ilk kez **geçici elçilikler** açılmıştır. İlk geçici elçiliğimiz **Paris**'e açılmıştır. İlk geçici elçimiz **Yirmisekiz Mehmet Çelebi**'dir.
- Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Paris Seferatnamesi adlı eseri kaleme almıştır.
- **İlk Özel Osmanlı Matbaası** İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi öncülüğünde kuruldu. Matbaanın açılmasına **Yenişehirli Abdullah Efendi Fetva** verdi. (Dini eserlerin basımı yasak olmak şartıyla sivil eserler basılabilir-di. Burada özellikle hattatların ve müstensihlerin tepkisini çekmemekti.)

- Matbaada basılan **ilk eser Vankulu Lügati**'dir.
- Yeniçerilerden asker alınarak İstanbul İtfaiyesinin temeli olan **Tulumbacı ocağı** kuruldu.
- Doğu ve Batı klasikleri tercüme edildi. **İstanbul'da çok sayıda kütüphane kuruldu**. Tercümesi yapılan ilk batılı eser Aristo'nun Fizik eseridir.
- Mimaride Batı üslubu benimsendi. **Avrupa tarzı** üslup Barok, Rokoko gibi tarzlarda eserler yapıldı.
- **Avrupa tarzı ilk eser III. Ahmet Çeşmesi**'dir. Bu dönemde sivil mimari ön plana çıkmıştır.
- **İlk defa çiçek aşısı uygulandı**.
- İran ile süren savaşlardan istenilen sonucun alınamaması ve sarayın lüks bir yaşam sürmesine bağlı olarak 1730 tarihinde **Patrona Halil İsyanı** meydana gelmiş, bu isyan sonucunda **III. Ahmet** tahttan indirilmiş yerine **I. Mahmut** geçmiştir.

I. MAHMUT (1730 – 1754)

- Avrupa tarzı askerli ıslahatlar yapılmıştır.
- Avrupa'dan **Kont Dö Bonneval**, Humbaracı Ahmet Paşa adını almış ve **Humbaracı Ocağını ıslah etmiştir**.
- Teknik subay ihtiyacını karşılamak amacıyla **Hendeshane** kurulmuştur. Hendeshane Avrupa tarzı ilk teknik okuldur.
- Avrupa ordu yapısı örnek alınarak ordu, yeniden yapılandırıldı.
- Bu dönemde, 1748'de Barok tarzı **Nur-u Osmâniye Camii'nin** inşasına başlanmıştır. Caminin inşasında Mimar Mustafa Ağa ve Simon Kalfa görev almıştır. (Nur-u Osmaniye Camii Avrupa tarzı ilk camidir.)

III. MUSTAFA (1754 – 1774)

- Macar asıllı Baron dö Tott öncülüğünde **Sûrat topçu** ocağı kuruldu.
- Laleli Camii yaptırıldı.
- Koca Ragıp Paşa ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa bu dönemde yapılan ıslahatlarda etkili oldu.
- Bütçe açıklarını gidermek ve devlet harcamalarını finanse etmek amacıyla **Esham-ı Tahvilât** denilen devlet tahvilleri **hazırlandı**.

Esham kelimesi "Pay, hisse" anlamındaki sehmin çoğuludur. Osmanlı hukukunda miras ve vakıfla ilgili metinlerde bu anlamı ile kullanılır. Bir maliye terimi olarak ilk defa, 1775 yılında uygulamaya konularak 1860'lı yıllara kadar mahiyetini değiştirmeden devam eden belirli bir iç borçlanma sistemini ifade eder.

I. ABDÜLHAMİT (1774 – 1789)

- Lağımçı ocağı çağdaştırılarak, **İstihkâm okulu** kuruldu.
- Yeniçeri ocağı disiplin altına alınmak istendi bu doğrultuda Yeniçeri Ocağında asker sayımı yapıldı.
- **Mühendishane-i Bahri Hümayun** kuruldu.
- Ulufe alım ve satını yasaklandı.
- **Cülus bahşişi kaldırıldı.** (İlk dağıtan padişah Yıldırım Beyazıt)
- Doğu Beyazıt'ta İshak Paşa sarayı yaptırıldı. (Batı Tarzı)
- III. Mustafa döneminde hazırlanan esham senetleri **uygulamaya** konmuştur. (1775)
- Bu dönemde gerçekleştirilen ıslahatlarda Sadrazam Halil Hamit Paşa ve Cezayirli Gâzi Hasan Paşa etkili olmuştur.

III. SELİM (1789 – 1807)

- Osmanlı Devleti'nde planlı ve programlı ıslahat yapan ilk padişah'tır.
 - **İlk radikal ıslahat girişiminde** bulunan padişah'tır.
 - **İlhami mahlası** ile şiirler yazmıştır.
 - Türk sanat müziğine **Suzi Dilara** makamını kazandırmıştır.
 - ıslahat yapmadan önce meşveret meclisinden **lahiyalar (Rapor)** istemiş, bu doğrultuda devletin yeniden yapılanmasını sağlamıştır.
 - III. Selim yapacağı ıslahatların masraflarını karşılamak amacıyla **İradı Cedit** hazinesini oluşturmuştur.
 - III. Selim döneminde yapılan ıslahatlara **Nizamı Cedit (Yeni Düzen)** ıslahatları da denilmektedir.
- **Fransızca** askeri okullarda yabancı dil olarak okutuldu.
- İlk devlet matbaası olan **Matbaai Amire** kuruldu.
- Yerli malı teşvik edildi.
- Mühendishane-i Berri Hümayun kuruldu.
- Şeyhülislâmların yetkileri kısıtlanmıştır.
- **İlk kez Avrupa'ya daimî elçilikler açıldı.** İlk daimî elçiliğimiz **Londra**'ya açılmıştır. İlk daimî elçimiz **Yusaf Agâh Efendi**'dir.
- Döneme adını veren **Nizâm-ı Cedit** adı ile ilk kez Batılı tarzda bir ordu kurulmuştur.
- Yeni ordunun eğitimi için Levent ve **Selimiye Kışlaları** yaptırılmıştır
- III. Selim döneminde kurulan Nizâm-ı Cedit ordusu, 1798'de **Cezzar** (Kasap) **Ahmet Paşa** komutasında Fransızlara karşı Akka Kalesi'ni (Suriye) savunmuş ve ilk zaferini elde etmiştir. Akka mağlubiyeti sonrasında Napolyon "Eğer Türkler beni Akka Kalesi önünde durdurmasaydı, bütün Doğu'yu ele geçirmek işten bile olmayacaktı. Ancak kader, Akka'da beni bir ihtiyarın (Cezzar Ahmet Paşa) oyuncağı etti." Demiştir.
- III. Selim döneminde yapılan ıslahatlarda **Fransa örnek** alınmıştır.
 - III. Selim'in ıslahatlarına yeniçeriler ve ulema tepki göstermiş, bu tepkilerin sonucu olarak 1807'de **Kabakçı Mustafa İsyanı** meydana gelmiştir. Kabakçı Mustafa isyanı ile tahttan indirilen III. Selim yerine IV. Mustafa tahta geçmiştir. (1807 / 1808)

OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ

1- DEVLET YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nin teşkilât yapısı, özellikle Anadolu Selçuklu Devleti'nin kültür ve uygarlığından etkilenilerek gelişme göstermiştir.
- Osmanlı devlet yönetiminin oluşumunda;
 - Eski Türk gelenekleri
 - İslâm dininin kuralları
 - Hâkim olunan bölgelerdeki yönetim anlayışları etkili olmuştur.

A. Merkez Teşkilatı

Başkentler

- Devlete merkezlik yapan şehirler**, kuruluş döneminden itibaren doğudan batıya doğru bir istikamet takip etmiştir. Bunun nedeni, devletin fethedilen topraklara yakın olmak istemesidir. Osmanlı Devleti'ne merkezlik yapan şehirler şunlardır:

- Söğüt / Domanıç
- Karacahisar
- Bilecik (Demir ihtiyacının karşılanmasından dolayı önemli)
- Bursa
- İznik
- Edirne
- İstanbul

İstanbul'un İdaresi

Sadrazam	İstanbul'un genel düzeninden sorumludur.
Yeniçeri Ocağı	Şehrin güvenliğınden sorumludur
Taht Kadısı	İstanbul'un adalet işlerinden sorumludur.
Şehremini	1855'ten itibaren bayındırlık ve belediye işlerinden sorumlu olmuştur.

Muhtesip	Esnaflı denetleyerek pahalı, sağlıksız ürün satışını engellemekle görevlidir. (Bir nevi Zabita)
----------	---

Padişah

- Osmanlı Devleti'nde padişah ülkenin mutlak hâkimi olarak görülmüş, her türlü kuvvet ve kudret padişaha ait sayılmıştır. Devlet yönetiminin başı olan padişah, sahip olduğu egemenlik hakkını ve otoritesini keyfi olarak değil, adalet ile **İslam dini** kurallarına ve **Türk töresine** uygun olarak kullanılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde padişahın; halkı korumak, orduya komuta etmek, adaleti sağlamak, huzur ve refahı sağlamak, kanunlara uygun olarak ülkeyi yönetmek gibi görevleri vardı.
- Osmanlı devletinde padişahlar Eyüp Sultan'da **kılıç kuşanıp**, **Cülus töreni** ile tahta çıkmışlardır.
- Osmanlı padişahları yasama, yürütme ve yargı gücünü elinde bulundurmışlardır. Bu gücü dini kurallara göre kullanmışlardır. (Monarşi + Teokrasi)

Cülus bahşişi **dağıtan ilk** padişah **Yıldırım Beyazıt**, Cülus bahşişini **kaldıran** ise **Abdülhamit**'tir.

Hükümdarın Unvanları	Hükümdarlık Sembolleri
➤ Bey ➤ Gazi ➤ Sultan ➤ Hüdevandigar ➤ Han ➤ Padişah ➤ Hünkar ➤ Şevketlü	➤ Otağ (Çadır) ➤ Saray ➤ Tuğ ➤ Tabl (Bando) ➤ Tuğra ➤ Biat ➤ Hutbe ➤ Para bastırmak ➤ Cülus ➤ Kılıç Alayı

- Osmanlı padişahları **Yavuz Sultan Selim** ile '**Halife**' unvanını kullanmışlardır.
- Osmanlı tarihinde **Sultan** unvanını kullanan **ilk padişah Orhan Bey**'dir.

YASAMA

- **Ferman (Buyruk):** Padişahın yazılı emirleridir. (Padişah buyruğu)
- **Tuğra:** Padişahın imzasıdır.
- **Kanunnâme:** Birçok konunun ele alındığı padişah belgesidir.
- **Adaletnâme:** Tebaanın (halkın) haklarının yönetene karşı korunduğu padişah belgesidir.
- **Berat (İnhâ):** Atama belgesidir.
- **Hatt-ı Hümayun:** Bizzat padişah tarafından yazılmış emirlerdir.

YÜRÜTME

- Padişahın Divanı Hümayuna başkanlık etmesi
- Orduyu "Serdarı Ekrem" unvanı ile komuta etmesi

YARGI

- **Kulluk Hakkı:** Padişahın devşirmeler üzerindeki idam hakkıdır.
- **Müsadere Hakkı:** Devletin gerekli gördüğü hallerde haksız kazanç sağlayan ya da elindeki yetkileri kötüye kullanan kişilerin mal varlığına el koyma hakkıdır

- Osmanlı Devleti'nde ordunun başında **sefere çıkmayan ilk padişah II. Selim**'dir.
- Osmanlı Devleti'nde ordunun başında **sefere çıkan son padişah II. Mustafa**'dır
- En **küçük yaşta padişah** olan IV. Mehmet'tir.
- En kısa süre tahta kalan V. Murat'tır.

Osmanlı Devleti'nde Tarihsel Süreçte Veraset Değişiklikleri

- **Osman ve Orhan Beyler Dönemi:** Geleneksel Veraset Sistemi yani "Ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır." anlayışı bulunmaktadır.
- **I. Murat Dönemi:** "Ülke padişah ve çocuklarının malıdır." anlayışı kabul edilerek hem merkezî otoritenin güçlendirilmesi hem de taht kavgalarının azaltılması amaçlanmıştır.
- **II. Mehmet Dönemi:** Ülke padişahın malıdır. Anlayışı geçerlilik kazanmıştır. Ayrıca Kanunname-i Âl-i Osman ile kardeş katli yasallaştırılarak merkeziyetçi bir yapı güçlendirilmek istenmiştir.
- **I. Ahmet Dönemi:** Ekber ve Erşed sistemi kabul edilmiş, böylece tahta hanedanın en büyük ve olgun mensubunun geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

- İlk Osmanlı kanunnâmesi olan Kanunnâme-i Âl-i Osman ile; '**Sancağa çıkma, cülûs bahşişi, müsadere sistemi, protokol kuralları ve kardeş Katli**' yasalaşmıştır.

Şehzadelerin Eğitimi

- Osmanlı devletinde padişahın erkek çocuklarına **Şehzade** denilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, XVII. yüzyılın sonlarına kadar kimin padişah olacağı konusunda kesin bir kural yoktu. Bundan dolayı bütün şehzadeler padişah adayı olarak görülmüş ve önemli bir eğitime tabi tutulmuşlardır.
- Şehzadeler küçük yaşlardan itibaren sarayda dinî eğitime tabi tutulur, ardından **lala** denilen **eğitmenler** eşliğinde **sancaklara gönderilerek** idari ve askerî alanlarda eğitim almaları sağlanırdı. Bu sisteme Sancak Sistemi adı verilmiştir. **Bu uygulama ile deneyimli ve yetenekli padişahların yetiştirilmesini amaçlamıştır**
- Şehzadeler Anadolu sancaklarına gönderilirdi. Yabancı devletlerin kışkırtmalarını engellemek amacıyla şehzadeler Rumeli'ye gönderilmezlerdi.
- Sancağa çıkan şehzadeye '**Çelebi**' denir.
- Sancak uygulamasını **başlatan padişah** Orhan Bey
- Sancağa çıkan **ilk Osmanlı Padişahı** I. Murat
- Sancak Sistemini **yasalaştıran padişah** Fatih Sultan Mehmet
- **Sancağa Son Çıkan** Padişah III. Mehmet'tir.
- **Sancağa çıkmadan ilk padişah olan** I. Ahmet aynı zamanda Kafes uygulamasını başlatmıştır.

Önemli Sancak Şehirleri

- Manisa (Darül Mülki Kadime)
- Amasya (Tathi Kadim)
- Trabzon
- Kütahya
- Konya
- Sivas
- Çankırı
- Kastamonu
- Kefe (Anadolu'da dışında bulunan tek sancak)

Kafes Sistemi: Osmanlı İmparatorluğu haremi içinde tahta çıkması muhtemel şehzadelerin muhafızlar tarafından sürekli olarak ev hapsinde tutuldukları yerdir. I.Ahmet ile yasalaşan bu sistem sonucunda **Osmanlı padişahları yönetim tecrübesinden yoksun** bir şekilde tahta çıktılar bu durum merkezi otoritenin bozulmasında etkili oldu.

- En uzun süre **kafes sisteminde** kalan padişah **III. Osman**'dir. (51 yıl)

Saraylar

Bursa Bey Sarayı	Orhan Bey dönemi yapılan bu saray ilk Osmanlı sarayıdır.
Edirne Sarayı	I. Murat döneminde yapıldı.
Sarayı Atık	İstanbul'un fethinden sonra Fatih tarafından kullanıldı.
Topkapı Sarayı	Fatih zamanı yapılan saray zamanla eklemeler yapılarak büyümüştür.
Dolmabahçe Sarayı	19.yüzyılda Sultan Abdülmecit döneminde yapıldı.
Çırağan Sarayı	Sultan Abdülaziz döneminde yapıldı.
Beylerbeyi Sarayı	Sultan Abdülaziz döneminde yapıldı
Yıldız Sarayı	III. Selim döneminde yapılan saray II. Abdülhamit döneminde yönetim merkezi oldu.

Topkapı Sarayı

Birun	Enderun	Harem
➤ Dış Saray ➤ Yeniçeri Ağası'nın bulunduğu yer buradadır. ➤ Babüssaade kapısı ile Enderun'a bağlanır. - Yeniçeri Ağası - Çavuşbaşı - Çeşnigarbaşı - Cebeciler - Mehterhane	➤ İç Saray ➤ Devlet memuru ihtiyacının karşılandığı ve devşirmelerin eğitim gördüğü saray okulu Enderun Mektebi burada bulunur. - Saray Okulu - Arz Odası - Kapı Ağası - Has Odabaşı - Silahtar - Çuhadar - Hazine Odası	➤ Hükümdar ve ailesinin özel hayatını geçirmiş olduğu yerdir. ➤ Harem aynı zamanda saray hatunlarına eğitim verilen yerdir. - Darüssade (Kızlar) Ağası - Harem Ağası

Saray Teşkilatındaki Bazı Görevliler

Müneccimbaşı:	Müneccimbaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nda 15-16. yüzyıllardan itibaren saray görevlileri arasında yer alan müneccimleri yöneten kişi. İlmiye sınıfından seçilen müneccimbaşılar müneccimliğin kelime anlamında mevcut astroloji ve kehanet gibi görevlerinin yanı sıra zamanla devlet katında kullanım için takvim, imsakiye ve zayıçe hazırlamaya başlamışlardır.
Müteferrikalar:	Osmanlı sarayında çeşitli işler yapmakla görevli kimselerin genel bir adlandırması olup diğer hizmetlilerden farklı olarak soy ve mevki açısından seçkin şahıslardan seçilenler ve muayyen bir işle değil değişik hizmetlerde görevlendirilenler için kullanılır.
Vakanüvis	Arapça vak'a ile Farsça nūvīs (Yazan, yazıcı) sıfatından meydana gelen tabir önceleri vekā'i'nūvīs şeklinde de kullanılmıştır. Osmanlılar 'da resmî tarihçiliğin yazıcısıdır. İlk vakanüvis Na'imâ Efendir. Son Vakanüvist Abdurrahman Şeref Efendi 'dir

Divanı Hümayun

- Orhan Bey zamanında kurulmuştur. II. Mahmut döneminde kaldırılmış yerine **Nazırlıklar** kurulmuştur.
- Osmanlı Devleti'nin klasik dönemde bakanlar kuruludur.
- Devletin mali, askeri, siyasi vb. konuları burada görüşülürdü. Son söz padişaha ait olmasından ötürü bir nevi danışma organı olarak hizmet vermiştir.
- Divanı Hümayun da alınan kararlara '**Hüküm**' denir.
- Divanı Hümayun da alınan kararlar '**Mühimme Defterine**' yazılırdı.
- Divan'a '**Seyfiye, İlmiye, Kalemîye**' gibi sınıflar katılırdı.
- Divan'da önemli davaların görülmesinden ötürü aynı zamanda yüksek mahkeme görevi görmektedir.
- Fatih Sultan Mehmet'e kadar padişah başkanlık ederken, Fatih ile sadrazam başkanlık etmeye başlamıştır. (15. yüzyıla kadar)
- Padişahlar Divan toplantılarını '**Kasrı Adil**' adı verilen yerden dilerlerse izlerlerdi.

Divanı Hümayun Üyeleri

1. Veziri Azam (Sadrazam)

- Padişahın mutlak vekilidir.
- Günümüzün başbakan veya Cumhurbaşkanı yardımcısıdır.
- Padişahın mührünü taşır. (Mührü Hümayun)
- Bizzat padişah tarafından atanır.
- Padişah'tan sonra en yetkili kişidir.
- Üst düzey memurların atamasından sorumludur.
- Fatih Sultan Mehmet'ten sonra Divanı Hümayun'a başkanlık etmiştir.
- Padişah sefere çıkmadığı zaman Serdarı Ekrem olarak orduyu komuta etmiştir.
- I. Murat dönemi oluşturulmuştur.
- Sadrazamın görev yaptığı devlet dairesine Paşakapısı, Sadâret Dairesi ve son olarak Bâbîâlî denilmiştir.
- Veziriazam **seyfiye sınıfına** mensuptur.
- Veziriazamın emirlerine 'Buyruldu' denir.

2. Kubbealtı Vezirleri

- Vezirlik makamı Orhan Bey zamanında oluşturulmuştur. Sınırların genişlemesine bağlı olarak sayısı artmıştır.
- İlk vezir Alâeddin Paşa'dır.
- Devlet işlerinde veziriazamın yardımcısı görevinde bulunurlar.
- Vezirler de **seyfiye sınıfına** mensuptur.

3. Kazasker

- Osmanlı devletinde **adalet ve eğitim** işlerinden sorumlu görevlidir.
- Kadı ve müderrislerin atamasından sorumludur.
- Divan'da önemli davaları karar bağlar.
- I. Murat döneminde oluşturulan Kazaskerlik makamı sınırların genişlemesine bağlı olarak Rumeli Kazaskeri ve Anadolu Kazaskeri olarak sayısı artmıştır. (Rumeli protokolde üstündür.)
- Kazasker **ilmiye sınıfına** mensuptur.

4. Defterdar

- Devletin gelir ve gider işlerinden sorumludur. (Maliye Bakanı)
- I. Murat döneminde oluşturulan Defterdarlık makamı sınırların genişlemesine bağlı olarak sayısı Rumeli ve Anadolu Defterdarı olarak artmıştır.
- Defterdar Kalemîye sınıfına mensuptur.

5. **Nişancı**

- Padişahın mektuplarını, beratlarını, fermanlarını ve kanunnameleri kaleme alır, bu belgelere bir nev'i padişahın imzası sayılan **Tuğra çekerdi**.
- Fethedilen yerlerin kaydından sorumludur. (**Tahrir Defteri**)
- **Kalemiye sınıfına** mensuptur.
- Devletin iç ve dış yazışmalarından sorumludur.
- 17.yüzyıldan sonra dış işlerine 'Reisül Küttap' bakmaya başladı.

6. **Reisül Küttab**

- Diplomasi ve uluslararası ilişkilerin önem kazanmasına bağlı olarak ortaya çıktı.
- **Kalemiye sınıfına** mensuptur.
- Önceleri nişancının yardımcısı iken 17. yüzyıldan itibaren divan üyesi olmuştur.
- Beylikçi, Tahvil, Rüus ve Ahmedi gibi kalemeleri vardır.
- Osmanlı Devleti'nin dış işleri bakanıdır. 19.yüzyılda Hariciye nazırı olmuştur.

7. **Şeyhülislam**

- Divan'da alınan kararların İslam'a uygun olup olmadığı hususunda fetva verir.
- İlmiye sınıfına mensup olup atamasından bizzat padişah sorumludur.
- İlk Şeyhülislam II. Murat döneminde Molla Fenari'dir
- Kanuni Sultan Süleyman döneminde sadrazama denk sayıldı.
- Divanı Hümayun'a katılan ilk Şeyhülislam Ebu Suud Efendi'dir.
- Son Şeyhülislam ise Mehmet Nuri Efendi'dir.

8. **Kaptanı Derya**

- Donanma ve tersanelerden sorumludur.
- İlk kaptanı derya Orhan Bey dönemi Karamürsel'dir.
- Seyfiye sınıfına mensuptur.
- Kanuni Sultan Süleyman döneminde Divan'a katılan ilk kaptanı derya 'Barbaros Hayrettin Paşa'dır.

9. **Yeniçeri Ağası**

- İstanbul'un güvenliğinden sorumludur.
- Seyfiye sınıfına mensuptur.
- Gerekli durumlarda Divan'a katılırdı.

Osmanlı Devleti'nde Diğer Divanlar

Ayak Divanı	Olağanüstü durumlarda toplanan divandır
Galebe Divanı	Elçilerin ağırlandığı divandır
Cuma Divanı	Sadrazam konağında yapılan divanda genellikle örfi davalar görüşülürdü.
İkinci Divanı	Sadrazamın konağında Divanı Hümayun 'da yarım kalan işlerin görüşüldüğü divandır.
Sefer Divanı	Ordunun seferi öncesi toplanan divandır
Çarşamba Divanı	Sadrazamın konağında İstanbul'un sorunlarının görüşüldüğü divandır.

Osmanlı Devleti'nde Önemli Kalemler

Beylikçi Kalem:	Divan-ı Hümayun 'da alınan kararların ve görüşülen konuların tutanaklarını yazıya geçirirdi. Ayrıca, dış ilişkiler ile ilgili alınan kararları yazıya geçirir, anlaşmalarla ilgili metinleri düzenlerdi. Bu kalemin başında olan kişiye "Beylikçi Efendi" denirdi.
Tahvil Kalem:	Yüksek dereceli görevlilerin (vezir, beylerbeyi, sancakbeyi) özlük işleriyle ferman ve beratları düzenlerdi. Ayrıca, zeamet ve tımar kayıtları da bu kalem tarafından tutulurdu.
Rüüs Kalem:	Genellikle küçük beratların tutulduğu kalemdir. Devlet memuriyetine girenlerin kayıtlarının tutulduğu yerdir. Bu beratlar (atama emirleri) Rüüs defterlerine kaydedilerek muhafaza edilmiştir.
Ahmedi Kalem:	Reisül Küttabın özel kalemidir. Genellikle dış yazışmalara bakar.

B- Taşra Teşkilatı

- Osmanlı Devleti'nde İstanbul'un dışında kalan yerler taşra denilmektedir.
- Taşra teşkilatında en büyük idari birim eyaletlerdir.
- Taşradaki **en üst düzey yetkili Beylerbeyi**'dir.
- Beylerbeyi sayısının artması aynı zamanda sınırların genişlemesinin göstergesidir.

Rumeli Beylerbeyi	I.Murat	Merkezi Manastır	Lala Şahin Paşa
Anadolu Beylerbeyi	I.Beyazıt	Merkezi Kütahya	Timurtaş Paşa

Klasik Dönem Taşra İdaresi

İdari Birim	Yönetim	Güvenlik	Adalet
Eyaletler	Beylerbeyi	Subaşı	Kadı
Sancaklar	Sancakbeyi	Subaşı	Kadı
Kaza	Kadı	Subaşı	Kadı
Köy	Kethüda	Yiğitbaşı	Kadı Naibi

- Tanzimat Dönemi'nde yayımlanan Vilayet Nizamnamesi (1864) ile ülke idari bakımdan yeniden teşkilatlandırılmıştır.
 - Vileyet (Vali)
 - Liva (Mutasarrıf)
 - Kaza (Kaymakam)
 - Nahiye (Müdür) (1871'de eklendi)
 - Köy (Muhtar)

Taşra Teşkilatındaki Diğer Görevliler

Muhtesip	Çarşı ve pazar denetlemesini yapardı. Muhtesip, Kadı'nın da izni ile narh (fiyat) belirler ve esnafın belirlenen fiyata uymasını sağlardı.
Kapan Emni	Bir beldede üretilen malların toplandığı yerlere kapan denirdi. Kapan emini, hububat, sebze ve meyvelerden alınacak vergileri belirlerdi. Ürünlerin tartılması ve adaletli dağıtılması işlerini de yürütürdü.
Bac Emni	Şehir ve kasabalarda ticaret ve sanat ile ilgili vergileri toplardı
Beytülmal Emni	Bir yerleşim yerinde kamu haklarını koruyan görevlidir.

Osmanlı Devleti'nde Eyaletler

Osmanlı Devleti'nde eyaletler **merkeze olan uzaklık** ve **vergilerin toplanış biçimine** göre kendi içinde bölümlere ayrılırdı.

Salyanesiz Eyaletler (Yıllıksız Eyaletler)	➤ Merkeze yakın yerlerdir. ➤ Doğrudan doğruya merkeze bağlıdır. ➤ Tımar sistemi uygulanmaktadır. ➤ Topraklar kendi içinde Has, Zeamet ve Tımar olarak ayrılmıştır. ➤ Genellikle Anadolu ve Rumeli topraklarını kapsar. ➤ Rumeli, Anadolu, Budin, Bosna, Erzurum, Diyarbakır, Van, Karaman, Sivas, Musul'dur.
Salyaneli Eyaletler (Yıllıklı Eyaletler)	➤ Merkeze uzak yerlerdir. ➤ İltizam sistemi uygulanmaktadır. ➤ Vergi toplayan kişiye 'Mültezim' denir. ➤ Mısır, Basra, Tunus, Cezayir, Yemen, Trablusgarp gibi eyaletlerdir. ➤ Osmanlı Devleti'nde Kuzey Afrika toprakları için 'Garp Ocakları' tabiri kullanılmaktadır.
İmtiyazlı Eyaletler Özerk Eyaletler	➤ Eflâk, Boğdan, Kırım, Hicaz ve Erdel gibi eyaletlerdir ➤ İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı olan eyaletlerdir. ➤ Kutsal bölge olma özelliğinden dolayı Hicaz'dan vergi ve asker alınmazken, Kırım da asker gönderir ancak vergi vermezdi.

İltizam Sistemi: İltizam, Osmanlı devlet gelirlerinin bir bölümünün belli bir bedel karşılığında devlet tarafından kişilere devredilerek toplanması yöntemidir. Vergiyi toplamayı üstlenen kişiye "Mültezim» denirdi.

OSMANLI DEVLETİ'NDE SINIFLAR

- Osmanlı Devleti'nde devlet memuru olmanın **genel şartı** Müslüman olmak ve Türkçe bilmektir.

Seyfiye	Kalemiye	İlmiye
- Osmanlı Devleti'nde asker ve asker kökenlilerin oluşturduğu sınıftır. - Genellikle Enderun mektebi çıkışlılardır.	- Bürokrat ve memurların oluşturduğu sınıftır. - Genellikle Enderun mektebi çıkışlılardır.	- Din, adalet ve eğitim ile uğraşanların sınıfıdır. - Bu sınıf Medrese mezunudur.
- Veziri Azam - Kaptanı Derya - Yeniçeri Ağası - Beylerbeyi - Sancakbeyi - Subaşı	- Defterdar - Nişancı - Reisül Küttap - Katipler	- Kazasker - Şeyhülislam - Müderis - Muid - Nakibüleşraf - Kassam

- **Nakibül Eşraf:** Sözlükte “Vekil, bir topluluğun başkanı” anlamındaki nakī b kelimesiyle Hz. Muhammed’in, kızı Fâtıma’nın iki oğlundan Hasan’ın soyunu ifade eden eşrâftan (tekili şerîf) oluşan terkip, peygamber soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilâtın sorumlusu için kullanılmıştır.
- Resûl-i Ekrem’in ailesi, yakın akrabası ve soyundan gelenler Müslümanlar nazarında müstesna bir mevkie sahip olmuş, bunları sayıp sevmenin dinî bir vecîbe olduğu kabul edilmiş ve onlarla ilgili bazı hizmetleri ifa etmek üzere görevliler tayin edilmiştir. Böylece zamanla nikī bet müessesesi ortaya çıkmış, bununla ilgili görevlilere de nakib, nakī bü'l-eşrâf ve nakī bü'n-nükabâ gibi isimler verilmiştir. **Nakibül Eşraf**’ın defterine **Secereyi Tayyibe** adı verilmektedir.
- **Kassam:** Sözlükte “Bölmek” anlamındaki kısmet masdarından türeyen kassâm “taksim eden, bölüştüren” mânasına gelmektedir. İslâm hukuk literatüründe ganimet, şirket ve miras gibi konularda her türlü menkul ve gayrimenkul malı bölerek şâyi hisseleri belirli hale getiren kişi ya da resmî görevliye kısım veya kassâm denilmiştir.

2- HUKUK SİSTEMİ

- Osmanlı Devleti’nde **hukuk birlikteliği** yoktur. **1926 Türk Medeni Kanunu** ile sağlanmıştır.
- Hukukun temelini kendisinden önce kurulan Türk İslam devletlerinden alan Osmanlı Devleti zaman içerisinde bu uygulamaları çağa göre güncellemiştir.
- Tanzimat döneminde özellikle Hukuk alanında ikilikler artmıştır.
- İlk Şeri Medeni Kanun **Ahmet Cevdet Paşa** tarafından **Mecelle** adıyla hazırlanmıştır.
- Gayrimüslimlere uygulanan hukuka **Zimmi hukuk** denilmektedir.
- Türk tarihindeki ilk anayasa **1876 Kanuni Esasi**’dir.
- **İlk hukuk mektebi** 19. Yüzyılda **Abdülaziz** döneminde açılmıştır.

Şeri Hukuk:

- Kaynağını İslam hukukundan almaktadır.
- Bu alanın sorumlusu Şeyhülİslam ve Kazasker’dir.
- Taşrada Kadı’lar tarafından uygulanmaktadır.
- İlk Osmanlı Kadısı **Dursun Fakih**’tir.
- ‘Aile, Borçlar, Miras, Şahıs, Ticaret’ gibi konuları kapsar.
- Mahkemelerde alınan kararlar Şeriye Sicillerine yazılmıştır.

Kadının Görevleri

- Merkezden gelen ferman vb. bilgileri halka ulaştırmak
- Halkın isteklerini merkeze bildirmek
- Vakıfların denetlenmesini sağladı.
- Aldıkları kararların kanunlara uygun olup olmadığını **Şuhûdû'l-hâl** denetlerdi.
- En önemli kadı ‘**Taht Kadısı**’ dır.

Örfi Hukuk

- Padişahın ferman ve kanunlarından oluşmaktaydı.
- Vergi, yönetim, askerlik gibi alanları kapsamaktadır.
- İlk kanunname Fatih zamanında Kanunname-i Ali Osman adıyla hazırlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler

Tanzimat Öncesi Mahkemeler	Tanzimat Sonrası Mahkemeler
Şeri Mahkemeler: Müslümanlar arasındaki davalara ve gayrimüslimlerin kamu hukuku alanındaki davalarına bakardı.	Şeri Mahkemeler: Müslümanların evlenme, boşanma, miras gibi konulardaki davalarına bakardı.
Cemaat Mahkemeleri: Gayrimüslimlerin özel hukuk alanına giren davalarına kendi dinlerine göre bu mahkemelerde bakılırdı.	Cemaat Mahkemeleri: Tanzimat öncesiyle aynı görev ve yetkilere sahipti.
Konsolosluk Mahkemeleri Kapitülasyonlardan yararlanan yabancı devletlerin kendi vatandaşları arasındaki davalara bakardı.	Konsolosluk Mahkemeleri Tanzimat öncesiyle aynı görev ve yetkilere sahiptir.
—	Nizamiye Mahkemeleri: Şariat ve cemaat mahkemelerinin yetkileri dışında kalan hukuk ve cinayet davaları ile ticaret mahkemelerinin yetkileri dışında kalan davalara bakardı.
—	Ticaret Mahkemeleri Osmanlı Devleti ile yabancı devletlerin vatandaşları arasındaki anlaşmalara bakardı. 1847 tarihinde Karma Mahkeme adını almıştır.

3- ORDU

- İlk düzenli Orhan Bey zamanında 'Yaya ve Müsellem' adıyla kurulmuştur.
- Askeri personel ihtiyacı özellikle 'Pençik, Devşirme ve Tımar' uygulamalarından karşılanmıştır.
- Osmanlı Devleti ordusu temel olarak 'Kara ve Donanma' olarak ikiye ayrılmıştır.

KARA ORDUSU

a) Kapıkulu Ocağı

- I.Murat döneminde kurulmuştur.
- Kapıkulu ordusu merkezde bulunmaktadır.
- Merkezden **Ulufe** adıyla maaş almaktadır.
- Sefer öncesi **Sefer Bahşişi** alır.
- Padişah değişikliği olduğu zamanlarda **Culüs Bahşişi** alır.
- Askerlik dışında başka bir iş ile uğraşmazlar.
- Kendi içerisinde yaya ve müselleme adıyla faaliyet göstermektedir.

Kapıkulu Piyadeleri (Yaya)	Kapıkulu Süvarileri (Atlı)
- Humbaracı Ocağı	- Silahtar
- Acemi Ocağı	- Sağ ve Sol Ulufeciler
- Topçu Ocağı	- Sağ ve Sol Garipler
- Cebeci Ocağı	
- Bostancı Ocağı	
- Yeniçeri Ocağı	
- Lağımçı Ocağı	

• Acemi Ocağı: Küçük yaşta devşirilen çocuğun ilk geldiği birimdir. Burada Türkçe, İslamiyet, gelenekler gibi konularda eğitim alırlardı. Acemi oğlanları daha çok Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek gibi Hristiyan tebaanın oturduğu yerlerden devşirilirdi.
• Yeniçeri Ocağı: Yeniçeri Ocağı, Padişah'a bağlı Kapıkulu Ocakları'nın piyade kısmının büyük kısmını oluşturmaktaydı. Kapıkulu ocaklarının en itibarlı olan Yeniçeri Ocağı savaşlarda padişahın bulunduğu merkez kolunda bulunur, savaş esnasında padişah onların arkasında ve ortasında at üzerinde dururdu. Sefere gidişlerde ve konaklarda yeniçeriler padişahın etrafında bulunup onu muhafaza ederlerdi. Yeniçeriler barış zamanında İstanbul'u korurlardı. II. Mahmut döneminde (1826) kaldırılmıştır.
• Topçu Ocağı: Kapıkulu Ocakları'nın yaya kısmına mensup, top dökmek ve kullanmakla vazifeli askerlerin bağlı olduğu ocaktır. Top ilk kez I. Kosova Savaşı'nda kullanılmıştır.
• Cebeci Ocağı: Silahların bakımından sorumludur.
• Lağımçı Ocağı: Osmanlı askerî teşkilâtında geri hizmet kitalarından biri olan bu ocak adını "yer altı tüneli" anlamına gelen lağımdan alır. Genellikle kale surlarını yıkmak için yer altından tünel açma işine "lağım bağlama", barut koyarak ateşlemeye ise "Lağım Atma" denir.
• Humbaracı Ocağı: Askerî terim olarak demirden yapılmış, içine patlayıcı madde doldurulan yuvarlak bir çeşit merminin adıdır.
• Bostancı Ocağı: Saray muhafızı olarak görev yapmaktadırlar. Bostancı Ocağı'nın efradı devşirme oğlanlarının güçlü ve gösterişli olanlarından seçilerek sağlanırdı.

• Silahtar: Osmanlılar da daha çok sultanların silâhlarını taşıma görevinden sorumludur.
• Sağ ve Sol Garipler: Osmanlı Devleti hazinesinin korunmasından sorumludur.
• Sağ ve Sol Ulufeciler: Savaş esnasında sancakların taşınmasından sorumludur.

b. Eyalet Ordusu

Tımarlı Sipahiler: Osmanlı ordusunun en kalabalık askerî grubunu oluşturur ve dirlik olarak kendilerine verilen arazilerden topladıkları vergiler karşılığında atı ve yardımcısıyla birlikte sefere katılır, 'Sâhib-i Arz' tabiriyle de anılırdı. Tımarlı Sipahilere 'Cebellü' adı verile atlı asker de denilmiştir. II. Mahmut döneminde Tımar Sistemine son verilmiştir.
Tokatçılar: Mermer döverek yetiştirilen, çok güçlü ellere ve kol yapısına sahip düzensiz birliklerdir
Azaplar: Bekar erkeklerden meydana gelen birliktir.
Deliler: 'Kaderde ne yazarsa o gelir başa' felsefesiyle savaşan birliktir.
Beşliler: Savaş esnasında sınır boylarındaki köylerden her beş haneden bir erkek alınarak oluşturulmuş birliktir.
Akıncılar: Osmanlı hafif süvari birliklerinden biridir. Genellikle sınır boylarında keşif harekâtı yaparlardı.
Sakalar: Ordunun su ihtiyacını karşıarlardı.
Turnalar: Ordunun haberleşmesinden sorumludur.
Derbentler: Geçitlerin korunmasından sorumludur.
Bozanalar: Nara atarak düşmana korku salan gruptur.
Martoloslar: Gayri Müslimlerden meydana gelen sınır güvenliğini sağlayan birliktir.
Voynuk: Gayri Müslimlerden meydana gelen savaş esnasında atların bakımından sorumlu birliktir.

Osmanlı Devleti'nde Donanma

- Osmanlı Devleti'nin donanmasının temelini **Karesioğlu Beyliği** oluşturur. (Orhan Bey)
- Donanmadan sorumlu kişiye Kaptanı Derya denir
- İlk Kaptanı Derya Karamürsel Alp'tir.
- Divanı Hümayuna katılan **ilk Kaptanı Derya Barbaros Hayretin Paşa**'dır.
- Donanma subayına **Reis**, donanma askerine ise **Levent** denir.
- İlk tersane **Karamürsel Tersanesi**'dir.
- İlk büyük tersane Yıldırım Beyazıt döneminde Gelibolu'da açılmıştır.
- En büyük tersane ise Fatih Sultan Mehmet dönemi yapılan Haliç tersanesidir.
- 19. Yüzyılda dünyanın en büyük üçüncü donanmasını kuran padişah Abdülaziz'dir.
- Türk denizcilik tarihindeki en önemli zafer 28 Eylül 1538 tarihli **Preveze Deniz Savaşı**'dır. Bu savaş ile '**Akdeniz Türk Gölü**' haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin donanmasının yakıldığı yerler

İnebahtlı	1571 Haçlılar tarafından
Çeşme	1770 Ruslar tarafından
Navarin	1828 Rus, İngiliz, Fransız donanmaları tarafından
Sinop	1853 Ruslar

- Osmanlı tarihinde **Havacılık II.Meşrutiyet** döneminde oluşmaya başlamıştır.
- Öncülüğünü Mahmut Şevket Paşa yapmıştır. İstanbul Yeşilköy'de havacılık okulu kurulmuştur.

4- TOPRAK SİSTEMİ

- Osmanlı Devleti'nde toprak '**Miri Arazi ve Mülk Arazi**' olmak üzere ikiye ayrılırdı.
- Özel mülkiyet pek yaygın değildi. Kişiler genellikle **bağ ve bahçe** sahibi olabiliyorlardı.

Miri Arazi

- Mülkiyeti devlete ait arazilere miri arazi denir.
- Mülkiyeti devlete ait olduğu için miri arazi '**Satılamaz, devredilemezdi**'.
- Halk (Reaya) toprağın sadece işleme hakkını elinde bulundurdu.
- Miri arazi kendi içerisinde '**Geliri ve Kullanım Amacına**' göre çeşitli bölümlere ayrılmıştır.

Paşmaklık: Geliri padişahın **eşine ve kızlarına** bırakılan arazidir.

Ocaklık: Kale muhafızlarına ve **tersane giderlerine** ayrılan topraklardır.

Arpalık: Devlet görevlilerine **emeklilik** döneminde geçimlerini sağlamaları için geliri bırakılan topraklardır.

Yurtluk: Geliri sınır boylarındaki Türkmenlere tahsis edilmiş arazidir. Bu arazi sayesinde hem sınır güvenliği sağlanmış hem de toprak işlenerek üretime katkı sağlanmıştır.
Mevat: Vasfından dolayı (çorak, bataklık vb.) tarıma elverişli olmayan arazidir.
Metruk: Devlet tarafından kamu yararı gözetilerek, halkın kullanımına terk edilmiş arazidir.
Vakıf: Geliri ile hayır kurumlarının ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir.
Malikâne: Geliri, üstün hizmet gösteren devlet memuru ve askerlere tahsis edilmiş arazidir.
Dirlik: Geliri ile memuru ve askerlerin ihtiyaçlarının karşılandığı arazidir.
➤ Miri arazinin içinde en önemli bölümü oluşturmaktadır. ➤ Bu araziye ekip biçenler devlete ödemeleri gereken vergiyi hükûmetin göstereceği memurlara ve sipahilere öderlerdi. Böylece devlet hazinesinden memur ve askerin maaşları için para çıkmamış olurdu. ➤ Her memur ve askerin rütbe, derece ve mevki aynı olmadığından dirlik arazi kendi içinde üçe ayrılmıştır. ➤ Dirlik sisteminde yetiştirilen atlı askere 'Cebellü' adı verilmiştir. ➤ Dirlik arazi kendi içinde Has, Zeamet ve Tımar olarak üçe ayrılırdı. ➤ Has: Geliri en yüksek arazidir. Yıllık geliri 100 bin akçe ve üzeri olan topraklardır. Geliri üst düzey devlet görevlilerine tahsis edilmiştir. ➤ Zeamet: Orta dereceli devlet görevlilerine tahsis edilmiştir. Yıllık geliri 20 bin akçe ile 100 bin akçe arasındadır. ➤ Tımar: Yıllık geliri 3 bin ile 20 bin akçe arasında olan dirlik arazidir.

Tımar Sistemi'nin Özellikleri	• Hazineden yük olmadan devletin asker ihtiyacı karşılanmıştır. • Devlet memurlarının maaşı karşılanmıştır. • Vergilerin toplanması kolaylaşmıştır. • Uygulandığı bölgede devlet otoritesi sağlanmıştır. • Bayındırlık işleri yürütülmüştür. • Merkezi otorite artmıştır. Tımar Sistemi, II. Mahmut Dönemi'nde kaldırılmıştır.
--------------------------------------	--

Mülk Arazisi	- Mülkiyeti şahıslara ait arazidir. - Bu araziler alınabilir, satılabilir, miras olarak bırakılabilir. - Öşri ve Haraci olarak kendi içinde ikiye ayrılmıştır. - Öşri Arazisi: Müslümanlara ait mülk arazidir. - Haraci Arazisi: Gayri Müslümlere ait arazidir.
---------------------	--

5- BİLİM

➤	Kadızaade Rumi: En önemli eseri Muhtasâr-ı Fî'l-Hisab'dır.
➤	Akşemseddin: Fatih Sultan Mehmet'in alasıdır. Mikrobiyolojinin kurucusu sayılmaktadır. Maddetül Hayat adlı eseri vardır.
➤	Sabuncuoğlu Şerafettin: Mücerrebname ve Cerahiyetül Haniye adlı eserleri mevcuttur.
➤	Ali Kuşçu: Matematik ve astronomi alanında önemli eserler verdi. Rislaeyi Fî'l Heye adlı eseri bulunmaktadır. Nasa Ay'ın bir yüzeyine adını vermiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'da dersler verdi.
➤	Kâtip Çelebi: Hacı Kalfa olarak da bilinmektedir. 17. Yüzyılda ün kazanmıştır. En önemli eserleri; Keşfü'z-zünûn, Fezleke ve Cihannümâ'dır.
➤	Hazerfan Ahmet Çelebi: IV. Murat döneminde ilk kanatlı uçuş denemesini gerçekleştirdi.
➤	Lagari Hasan Çelebi: IV. Murat döneminde ilk roketli uçuş denemesini gerçekleştirdi.
➤	Evliya Çelebi: En ünlü eseri "Seyahatnâme"dir.
➤	Seydi Ali Reis: "Miratül Memalik" adlı önemli bir eseri Kanuni'ye takdim edilmiştir.
➤	Pirî Reis: İlk dünya haritasını çizmiş, ayrıca "Kitâb-ı Bahriye" adlı önemli bir eser kaleme almıştır.
➤	Takiyüddin Mehmet: Osmanlı'da ilk kez rasathaneyi kurmuştur. (III. Murat dönemi)
➤	Matrakçı Nasuh: Kanuni'nin 1534 İran seferini 128 minyatürden oluşan Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han'da, 1538 Karaboğdan seferini de Fetihnâme-i Karaboğdan'da resmetmiştir.
➤	Altunîzâde: Fatih Sultan Mehmet döneminde Üroloji alanında çalışmalar yapmıştır
➤	Nâimâ Efendi: Osmanlı Devleti'nde ilk vak'anüvistir.
➤	Molla Fenârî: Osmanlı'da ilk şeyhülislâm olarak kabul edilir.
➤	Ebussû'ud Efendi: Kanuni döneminin ünlü şeyhül-islâmıdır. En önemli eserleri "Kanunnâme" ve "Duanâme"dir.

6- SANAT:

Hat	➤ Güzel yazı yazma sanatıdır. ➤ Hat ile uğraşanlara hattat denir. ➤ Önemli temsilcileri: Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi (Hattatların Kiblesi), Ahmet Karahisari, Hafız Osman,
Tezhip	➤ El yazması eserlerinin dış yüzeyinin altın veya gümüş tozu ile yaldızlanması sanatıdır. ➤ Bu sanat ile uğraşan kişilere ' Müzehhip ' denir. ➤ Kara Mehmet önemli temsilcisidir.
Minyatür	➤ Minyatür sanatının diğer adları "Nakış" ve "Tasvir"dir. ➤ Minyatür ressamlarına ise "nakkaş" ya da "Musavver" denilmiştir. ➤ El yazması kitaplarda ışık ve gölge düzenlemesi yapılmadan çizilen, derinlik (perspektif) kurallarının olmadığı çok renkli ve küçük boyutlu resimlerdir. ➤ Matrakçı Nasuh, Levni, Nakkaş Osman önemli temsilcileridir.
Ebru	➤ Su üzerine yayılmış toz boyları kâğıt üzerine aktarmak suretiyle yapılan sanattır

Resim	➤ Osmanlı'da portresini yaptıran ilk padişah Fatih Sultan Mehmet'tir. (Gentile Bellini, Matteo Di Pasti ve Costanzo Da Ferrara'ya yaptırmıştır.) ➤ Resim öğrenimi için ilk kez Fatih tarafından İtalya'ya Sinan Bey gönderilmiştir. Gül Koklayan Fatih portresi Sinan Bey'e aittir. ➤ Şeker Ahmet Paşa: Osmanlı'da ilk resim sergisini Abdülaziz döneminde (1874'te) açmıştır. Ormanda Geyik, Çoban, Koyunlar ve Doğa, Oduncu gibi eserleri vardır. ➤ Osman Hamdi Bey: Aynı zamanda bir arkeolog da olan Osman Hamdi Bey, Osmanlı Devleti'nde ilk Arkeoloji Müzesi ile ilk resim eğitimi veren okul olan Sanayi-i Nefise Mektebi'ni açmıştır. ➤ Silah Taciri, Genç Kız Portresi ve Kaplumbağa Terbiyecisi ünlü eserleri arasında yer alır.
Tiyatro	➤ Modern Tiyatronun temeli 19. Yüzyılda Güllü Agop atmıştır. ➤ Modern Tiyatro okulu Darül Bedayi'dir
Müzik	➤ Osmanlı Devleti'nde musikî eğitimi Enderun Mektebi'nde verilirdi. Bu okulun musiki bölümü konservatuar gibi görev yapardı. Ayrıca Dârü'l-bedâyi ve Dârü'l-elhan'da (Konservatuar) da müzik eğitimi verilmiştir. ➤ Safiyüddin Urme: Bugün kullanılan Türk müziği ve ses sitemini bulmuştur. ➤ Abdülkadir Merâğî: Ebced Notası ve Nağmelerin Külliyyatı adlı eserleri yazmıştır. ➤ Buhurizâde Mustafa İtrî Efendi: XVII. yüzyılda yaşamış olup, Klâsik Türk Müziği'nin kurucusu sayılır. Nevakâr makamı ile Tuti-i Mucize-i Guyem bestesiyle ünlüdür. Ayrıca günümüzde de kullanılmakta olan Bayram Tekbiri, Cuma Ezanı öncesi okunan Sala, Kutsal Emanetlerin ziyareti sırasında okunan Salat-ı Ümmiye besteleri de meşhurdur. ➤ Hacı Arif Bey: Klâsik Türk Musikisinde çığır açmıştır. ➤ Tamburi Cemil Bey: 1873 yılında doğan ve tambur icrasına yeni bir üslup getiren ve ünlü Çeçen Kızı adlı eserin sahibi olan besteci ve icracıdır. ➤ Hamamizâde İsmail Dede Efendi: 1778-1845 yılları arasında yaşamış, "Nakış" ve "Yine Bir Gülnihal" adlı ünlü şarkıların bestecisidir. ➤ Bunların dışında "Suzi Dilâra" makamını bulan ve günümüze kadar 64 eseri ulaştıran Osmanlı Padişahı III. Selim de ünlü bir bestekâr ve sanatçıdır.

7- MALİYE

- Osmanlı maliyesinin başında defterdar bulunmaktadır.
- İlk modern denk bütçe 17.yüzyılda Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından yapıldı.

Osmanlı Devleti'nde Paranın Gelişimi

İlk Osmanlı Bakır Parası	Mangır	Osman Bey
İlk Osmanlı Gümüş Parası	Akçe	Orhan Bey
İlk Osmanlı Altın Parası	Sultani	Fatih Sultan Mehmet
İlk Osmanlı Kâğıt Parası	Kaime	Abdülmecit
İlk Osmanlı Madeni Parası	Mecidiye	Abdülmecit

Bankacılık

Bankı Dersaadet	1847'de açılmış olan ilk Osmanlı bankasıdır.	Abdülmecit
Bankı Osmani	Osmanlı Bankası 1856 yılında "Ottoman Bank" adıyla İngiliz sermayesi ile kuruldu. 1862 yılında Fransızların ortak olması ile Abdülaziz döneminde Bankı Osmani Şahane adını aldı.	Abdülmecit
Memleket Sandıkları	1862 yılında Mithat Paşa öncülüğünde çiftçiye destek olmak amacıyla kuruldu.	Abdülaziz
Ziraat Bankası	1888 tarihinde Memleket Sandıklarını temel alarak kuruldu.	II. Abdülhamit
İtibari Milli Bankası	1917 tarihinde İttihat ve Terakki Fırkası'nın milli ekonomiyi tesis etmek amacıyla kurduğu bankadır.	V. Mehmet Reşat

Osmanlı Devleti'nde Borçlanma

Osmanlı Devleti'nde ilk iç borçlanma 18. Yüzyılda I. Abdülhamit döneminde (1775) Esham Senetleri ile başlamıştır.
İlk dış borç ise 19. Yüzyılda Abdülmecit döneminde Kırım savaşı esnasında İngiltere'den alınmıştır. (Kırım Savaşı başlangıcında İngiltere'den 200.000 sterlin alınmıştır.)
1881 tarihinde Duyunu Umumiye İdaresi II. Abdülhamit döneminde kurulmuştur. Bu kurum da İngiltere, İtalya, Almanya, Avusturya ve Fransa gibi alacaklı devletler bulunmaktadır

Vergiler

Öşür: Müslümanlardan alınan 1/10 miktarındaki ürün vergisidir.
Haraç: Gayrimüslimlerden alınan 1/5 miktarındaki ürün vergisidir.
Cizye: Gayrimüslimlerden alınan askerlik vergisidir.
İспенç: Gayrimüslimlerin ödemiş olduğu arazi vergisidir.
Ağnam: Küçükbaş hayvancılık vergisidir.
Çift bozan: Mazeretsiz olarak üç yıl üst üste toprağını terk eden köylünün ödemiş olduğu vergidir. Amaç toprağın boş kalmasını önlemek ve üretimde sürekliliği sağlamak olmuştur.
Avarız: Olağanüstü hâl vergisidir. (İlk kez II. Beyazıt döneminde alınmıştır.)
Bac: Çarşı vergisidir.
Derbent: Önemli ticaret yollarından geçerken alınan vergidir.
Bâd-ı Hevâ: Bir kişinin malına alınan tazminat
İzni Seferiye: Boğazlardan geçen yabancı ticaret gemilerinden alınır
Bennak: Evli olup yarım çift toprak eken erkeklerden alınan vergidir.
Mücerred: Bekâr çiftçilerden alınan vergidir.
Cerime: Suç işleyenlerden alınan vergidir.
Arus: Evlilik esnasında kız tarafının tımar sahibine ödediği vergidir.

Amediye: Dış ülkelerden gelen mallardan alınır. (İthalat)

Ticaret:

Mekkâri Taifesi: Yolcu ve mal taşıma işlerini meslek edinen gruplara verilen isimdir.

Menzil Teşkilâtı: Ticaret yolları üzerinde taşımacılığın hızlı bir şekilde yapılmasına ve kervanların sefer yapmalarına olanak sağlayan teşkilâttır.

Derbent Teşkilatı: Ticaret yolları üzerindeki geçitlerde güvenlik sistemini sağlayan teşkilâttır.

Hacegi: Osmanlı Devleti'nde uluslararası ticaret seferi yapan kişilere "hacegi" adı verilmiştir.

Hirfet: Lonca teşkilatı içindeki küçük meslek gruplarıdır.

İltizam Sistemi:

- Devlete ait gelirleri toplama hakkının açık artırma (ihale) yoluyla peşin paraya şahıslara kiralanması sistemine "**İltizam Sistemi**", bu sistemin uygulandığı topraklara ise "**Mukataa**" adı verilmiştir.
- XVI. yüzyıldan sonra uygulamaya konulan bu sistemde, devlete ait vergilerin toplanması genellikle 3 yıl için açık artırmaya çıkarılır, en yüksek bedeli veren kişiye de devredilirdi. Bu ihaleyi kazanan kişiye "**Mültezim**" adı verilmiştir.
- Bu sistemin **en önemli yararı devletin nakit para** ihtiyacını karşılamasıdır.
- İltizamların genellikle o bölgedeki zengin ve güçlü kişilere (Ayan) verilmesi, taşradaki âyanların güç kazanmasına olanak sağlamıştır. Taşrada asker yetiştirilememiş ve devlet otoritesi zayıflamıştır.
- İltizam Sistemi Tanzimat Dönemine kadar yürürlükte kalmıştır.

8. EĞİTİM

Osmanlı Devleti'nde eğitim ve öğretim birlikteliği yoktur. Bundan ötürü kültür birliği oluşmamıştır. 3 Mart 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat ile eğitim birlikteliği sağlanmıştır.

Örgün Eğitim Kurumları

Sıbyan Mektebi	➤ Mahalle mektebi olarak da bilinir. Genellikle okuma yazma eğitimi verilir.
Medreseler	➤ Osmanlı Devleti'nin yüksek öğrenim kurumudur. ➤ Haric, Dahil ve Sahn olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur. ➤ Medresenin başında bulunan görevliye Müderri denir. ➤ Müderri yardımcısına Muid denir. ➤ Öğrencilere Sufte veya Danişment denir. ➤ Mezun olduktan sonra alınan yetki belgesine İcazetname denir. ➤ Giderleri vakıflar tarafından karşılanmaktadır. ➤ İlk Osmanlı medresesi İznik'te Orhan Bey zamanında açılmıştır. ➤ İlk Osmanlı Müderri Davudi Kayseri'dir. ➤ İstanbul'daki ilk medrese Sahnı Seman Medresesidir. ➤ 17. Yüzyılda beşik ulemalığının yaygınlaşması sonucu önemini kaybetmeye başlamıştır. ➤ Darül Kurra: Kuran eğitiminin verildiği bölüm. ➤ Darül Hendese: Matematik eğitimin verildiği bölüm.
Enderun Mektebi	➤ II. Murat döneminde devşirmelerden memur yetiştirmek için Edirne'de açılmıştır. Daha sonra Fatih döneminde Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. ➤ 19. Yüzyılda önemi azalmıştır.
Harem	➤ Cariyelerin ve hizmetkârların eğitildiği yerdir.
Şehzadegan Mektebi	➤ Sarayda padişahın erkek çocuklarına eğitim vermek için açılmıştır.
➤ Osmanlı'da açılan ilk yabancı okul bir Fransız Okulu olan Saint Benoit 'dir. (1523)	

9. MİMARİ

➤ Osmanlı Devleti'nde mimarî eserler çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmektedir.

➤ Erken Dönem

- Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemi kapsar.

Erken dönem Osmanlı Mimarisinde

- Bilinen ilk yapı Orhan Bey döneminde inşa edilen **İznik Hacı Özbek Camii**'dir.
- İlk medrese yine Orhan Bey döneminde yapılan **İznik Süleyman Paşa Medresesi**'dir.
- İlk Osmanlı sarayı **Bursa Bey** sarayıdır.
- İlk külliye Mimar Sinaneddin Yusuf tarafından inşa edilen **Fatih Külliyesi**'dir.
- En eski köşk ise 1472'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan **Topkapı Sarayı**'nın birinci avlusundaki **Çinili Köşk**'tür.

Erken Dönem Mimari Eserleri

Dini Mimari	Sivil Mimari	Askeri Mimari
- İznik Hacı Özbek Cami - Süleymanpaşa Medresesi - Bursa Yeşil Cami - Hacı Bayram Veli Cami - Edirne Üç Şerefeli Cami - II.Beyazıd Külliyesi - Bursa Ulu Cami	- Edirne Sarayı - Uzunköprü - Irgandı Köprüsü - Bursa Çarşısı - İpek Han - Geyve Han - Çinili Köşk - Topkapı Sarayı	- Kale-i Sultâniye - Kilitbahir Kalesi - Bozcaada Kalesi - Çimenlik Kalesi - Anadolu Hisarı - Rumeli Hisarı

➤ Klasik Dönem

- Klâsik dönem Osmanlı mimarîsi, mimarîde **doruk noktasına ulaşıldığı** dönemdir.
- Klâsik dönem Osmanlı mimarîsinde;
 - İnşa edilen ilk yapı Mimar Hayrettin'in yaptığı **Bayezid Camii**'dir.
 - Önemli mimarlar arasında Mimar Sinan, Mimar Hayrettin, Mimar Davut Ağa, Mimar Mustafa Ağa, Sedefkâr Mehmet Ağa, Mimar Hasan Ağa gösterilebilir.
 - **Dönemin en ünlü mimarı (XVI. yüzyılın mimar ustası) Mimar Sinan'dır.** Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde Mimarbaşı olarak görev yapmıştır.
 - **Mimar Sinan**'ın bilinmesi gereken başlıca eserleri:

İlk eseri Haseki Hürrem Sultan Cami ve Külliyesi İstanbul
Çıraklık Eseri Şehzâde Cami İstanbul
Kalfalık Eseri Süleymaniye Cami İstanbul
Ustalık Eseri Selimiye Cami Edirne

- **Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi, 2011 yılında UNESCO** tarafından “Dünya Miras Listesi”ne alınmıştır.
- 1609-1616 yılları arasında **Mimar Sedefkâr Mehmet Ağa** tarafından inşa edilen ve Avrupalıların **Mavi Cami** (Blue Mosque) olarak adlandırdığı, ayrıca Türkiye'nin “Altı minareli ilk camisi” olan ünlü eser ise **Sultan Ahmet Camii**'dir.

Klasik Dönem Osmanlı Mimari Eserleri

Dini Mimari	Sivil Mimari
- Bayezid Camii (İstanbul) - Haseki Camii (İstanbul) - Şehzâde Camii (İstanbul) - Süleymaniye Camii (İstanbul) - Selimiye Camii (Edirne) - Rüstem Paşa Camii (İstanbul) - Mihrimah Sultan Camii (İstanbul) - Sultan Ahmet Camii (İstanbul) - Rüstem Paşa Medresesi (İstanbul) - Süleymaniye Medresesi (İstanbul) - Selimiye Medresesi (Edirne) - Hürrem Sultan Türbesi (İstanbul) - II. Selim Türbesi (İstanbul) - Eyüp Sultan Türbesi (İstanbul) - Şehzâde Mehmet Türbesi (İstanbul) - Yeni Camii ve Külliyesi (İstanbul) - Köprülü Mehmet Paşa Külliyesi - Kara Mustafa Paşa Külliyesi	- Mostar Köprüsü (Bosna) - Osiyek Köprüsü (Hırvatistan) - Drina Köprüsü (Bosna) - Rüstem Paşa Kervansarayı (İstanbul) - Kara Mustafa Paşa Kervansarayı - Sokullu Mehmet Paşa - Kervansarayı - Revan Köşkü (İstanbul) - Bağdat Köşkü (İstanbul) - Hünkâr Kasrı (İstanbul) - Mısır Çarşısı (İstanbul) - Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi (İst.)

➤ Geç Dönem

- Geç dönem Osmanlı mimarîsinde **Batı (Avrupa)** etkisinin görüldüğü dönemdir.
- İlk ciddi değişim Lâle Devri ile başlamış, Batı etkisinde sivil mimarî örnekleri oluşturulmuştur. Bunlar içerisinde **III. Ahmet Çeşmesi** sivil mimarînin en güzel örneğidir. Aynı zamanda III. Ahmet Çeşmesi Avrupa tarzı ilk eserimizdir.
- XVIII. yüzyılın sonlarına doğru **Barok ve Rokoko** tarzı üslûplar yaygınlaşmıştır. Barok ve Rokoko tarzı etkisinde olan Nuru Osmaniye Camii **Avrupa tarzı ilk camii**imizdir.
- XIX. yüzyılda Batı'ya özgü olan **Ampir üslûp**, sonraki süreçte farklı tarzların karıştırılmasıyla oluşturulan Eklektik (Seçmeci) üslûp etkili olmuştur.
- XX. yüzyıl başlarından itibaren ise seçmeciliğin yerini "Millî Tarz" almıştır. Türk mimarîsinde bu döneme Neoklâsik Dönem (1900-1930) adı verilmiştir.

Geç Dönem Osmanlı Mimari Eserleri

Lale Devri (1718 – 1730)	- Sadâbad Ksarı (İstanbul) - Nevşehirli İbrahim Paşa Külliyesi (İstanbul) - III. Ahmet Çeşmesi (İstanbul)
Barok ve Rokoko Tarzı (1730 – 1808)	- Nûr-u Osmâniye Camii (İstanbul) - Lâleli Camii (İstanbul) - Eyüp Sultan Camii (İstanbul) - Selimiye Kışlası (İstanbul) - Levent Kışlası (İstanbul) - İshak Paşa Sarayı (Ağrı-Doğubayazıt) (1784)
Ampir Tarz (1808 -1860)	- Ortaköy Camii (İstanbul) - Nusretiye Camii (İstanbul) - Dolmabahçe Camii (İstanbul) - Dolmabahçe Sarayı (İstanbul) - Yıldız Sarayı (İstanbul) - Alay Köşkü (İstanbul)
Eklektik Dönem (1860 – 1900)	- Vâlide Camii (İstanbul) - Hamidiye Camii (İstanbul) - Çırağan Sarayı (İstanbul) (Mimarı Sarkis Balyan'dır.) - Beylerbeyi Sarayı (İstanbul) (Mimarı Sarkis Balyan'dır.) - Aynalıkavak Ksarı (İstanbul) (Mimarı Sarkis Balyan'dır.)
Neoklasik Dönem (1900 – 1930)	- Bebek Camii (İstanbul) - Bostancı Camii (İstanbul) - Haydarpaşa İskelesi (İstanbul) - Alman Çeşmesi (İstanbul) (Alman İmparatoru II. Wilhelm'in hediyesidir.)

10. EDEBİYAT

Divan Edebiyatı	Halk Edebiyatı	Tekke Edebiyatı
- 13.yy. Dehhani - 14.yy. Nesimi - 16. yy. Baki, Fuzuli - 17.yy. Nefi - 18.yy. Nedim	- 14.yy. Gevheri - 15.yy. Karacaoğlu - 18.yy. Dadaloğlu - 19.yy. Bayburtlu Zihni - 20.yy. Erzurumlu Emrah	- 14.yy. Eflaki Dede - 15.yy. Kaygusuz Abdal - 16.yy. Pir Sultan Abdal - 17.yy. Mahmut Hüdai - 18.yy. İbrahim Hakkı

Padişah Mahlasları

Fatih Sultan Mehmet	Avni
Kanuni Sultan Süleyman	Muhibbi
I. Ahmet	Bahti
II. Osman	Farisi
III. Selim	İlhami
II. Mahmut	Adli

19. YY. OSMANLI DEVLETİ TARİHİ İMPARATORLUĞUN EN UZUN YÜZYILI DAĞILMA DÖNEMİ (1792-1922)

- 1792 Yaş Antlaşması ile başlayıp, 1 Kasım 1922 Saltanatın kaldırılmasına kadar geçen döneme “Dağılma Dönemi” denir.

Dönemin Padişahları

IV. Mustafa	1807-1808
II. Mahmut	1808-1839
Abdülmecit	1839-1861
Abdülaziz	1861-1876
V. Murat	1876-1876 (En Kısa Tahtta Kalan Padişah)
II. Abdülhamit	1876-1909
V. Mehmet Reşat	1909-1918
Vahdettin	1918-1922

Dönemin Genel Özellikleri

- Bu dönemde Osmanlı Devleti genellikle “Denge Siyaseti” izlemiştir.
- 19.yüzyılda Osmanlı Devleti’nin amacı devletin toprak bütünlüğünü korumak ve dağılmayı önlemektir.
- Dönemin başlıca sorununu “1789 Fransız Devrimi” ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı ve sonrası yaşanan azınlık isyanları oluşturmuştur.
- Diğer bir sorunu ise “Sanayi Devrimi” ile başlayan ham madde ve pazar arayışı yani sömürgecilik oluşturur.

Dönemin Siyasi Gelişmeleri

- Azınlık İsyanları

Genel Nedenleri

- Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçilik fikrinin imparatorluklar içerisinde yaşayan azınlıkları etkilemesi
- Avrupalı devletin kışkırtmaları

1- Sırp İsyanı (1804)

- Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçilik fikri ve Çarlık Rusya’nın izlemiş olduğu Panslavizm siyaseti neticesinde Sırlar, Kara Yorgi önderliğinde ayaklandılar.
- Osmanlı Devleti’nde ilk isyan eden azınlık Sırlardır.

Sırlar Tarihsel Süreçte

- 1812 Bükreş Antlaşması ile: İmtiyaz
- 1829 Edirne Antlaşması ile: Özerklik
- 1878 Berlin Antlaşması ile: Bağımsızlık verilmiştir.

2- Yunan İsyanı (1820)

- Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçilik fikri ve Avrupalı devletlerin kışkırtmaları sonucu ilk kez 1820 tarihinde Eflak bölgesinde ayaklanmışlardır.
- Ayaklanmanın meydana gelmesinde Filiki Eterya cemiyetinin çalışmaları etkili olmuştur. Yine bu isyana Fener Rum Patrikhanesi destek vermiştir.
- Eflak’ta ayaklanan Rumlar bekledikleri desteği bulamayınca 1821 tarihinde bu sefer Mora yarımadasında ayaklanmışlardır.
- Mora’da meydana gelen ayaklanmanın bastırılması esnasında dönemin padişahı II. Mahmut, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa’dan yardım istemiştir.
- Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi şartıyla yardım teklifini kabul etmiştir. Mısır Valisi Mora’da meydana gelen ayaklanmayı bastırmışsa da Yunan (Rum) sorunu bitmemiştir.
- Bu duruma İngiltere, Fransa ve Rusya tepki göstermiş ve Yunanistan’ın bağımsızlığını istemişlerdir. Osmanlı Devleti bu teklifi kabul etmemiştir.
- Talepleri reddedilen Avrupa devletleri, bunun üzerine 1827 yılında Navarin’de Osmanlı donanmasını yakmıştır. Zor durumda kalan Osmanlı Devleti 1829 tarihinde Edirne Antlaşması’nı imzalayarak savaştan çekilmiştir.
- Bu antlaşma ile Yunanistan Bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı Devleti’nde ayrılan ilk azınlık ulus Yunanlılar olmuştur.

- İlk isyan eden **Sırlar**
- İlk bağımsız olan **Yunanlılar**
- Son bağımsız olan **Arnavutluk**

➤ Mehmet Ali Paşa İsyanı (Mısır Sorunu)

- Yunan isyanının bastırılması esnasında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya verilen **sözlerin tutulmaması** üzerine Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'ne isyan etmiştir.
- Osmanlı Devleti'nden Girit ve Suriye valiliklerini isteyen Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tekliflerinin kabul edilmemesi üzerine Osmanlı Devleti üzerine doğru kuvvetleri ile ilerlemiş, Kütahya önlerine kadar gelmiştir.
- Mısır meselesi Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi iken zamanla Avrupalı devletlerin meselesi haline gelmiştir. (İç sorun dış sorun olmuştur.)
- Rusya ve İngiltere'nin araya girmesiyle Osmanlı Devleti ile Mısır Valisi arasında Kütahya Antlaşması imzalanmıştır.

➤ 1833 Kütahya Antlaşması

- Girit, Suriye, Adana ve Şam valilikleri Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ve oğullarına bırakılmıştır.

➤ 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması

- Kütahya Antlaşması'nın yapılmasına rağmen II. Mahmut, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya güvenmiyor, tekrar saldırıya geçmesinden endişe ediyordu. Osmanlı Devleti Mısır sorunda Avrupalı Devletlere güvenmediğinden Rusya ile Hünkâr İskeleyi antlaşmasını imzaladı.

II. Mahmut: **Denize Düşen Yılana Sarılır.**

Antlaşmaya Göre:

- Osmanlı Devleti bir saldırıya uğrarsa Rusya yardım edecek
- Rusya bir saldırıya uğrarsa Osmanlı Devleti Boğazları kapatacaktır.
- Antlaşma sekiz yıl geçerli olacaktır

➤ Hünkâr İskeleyi Antlaşması ile ilk kez **"Boğazlar Sorunu"** ortaya çıktı

➤ Bu Antlaşmanın bir diğer özelliği ise Osmanlı Devleti Boğazlar üzerinde **son kez egemenlik hakkını** kullanmıştır.

➤ Balta Limanı Ticaret Antlaşması (1838)

- Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanmıştır.
 - Osmanlı Devleti, 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması (Sözleşmesi) ile Avrupa'nın pazarı hâline gelmiş ve yarı sömürge durumuna düşmüştür.
 - Mısır sorunda İngiltere'nin desteğinin alınması bu antlaşmanın yapılmasında etkili olmuştur.
- Bu Antlaşmaya göre:

- İngiltere Osmanlı iç ticaretine katılabilecek,
- İngilizler, iç gümrük vergisinden muaf tutulacak, % 3 olan gümrük vergisi oranları; ithalatta % 5, ihracatta % 12 olacaktır.

➤ Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin uyguladığı Yedi Vahit (Tekel) uygulaması önemini yitirmiştir.

➤ 1840 Nizip Savaşı / Londra Konferansı

- 1833 Kütahya Antlaşması'ndaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı Devleti ordusu Nizip yakınlarında karşı karşıya gelmiş, yapılan mücadeleyi Osmanlı Devleti kaybetmiştir.
- Araya Avrupa'lı devletlerin girmesi ile, İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın katılımıyla 1840 Londra Antlaşması imzalanmıştır. **Konferansta:**

- Mısır Valiliği Mehmet Ali Paşa ve ailesine bırakıldı. (Hidivlik)
- Suriye, Adana ve Girit valilikleri Osmanlı yönetimine bırakıldı.

➤ Boğazlar Sorunu / Londra Boğazlar Sözleşmesi 1841

- 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın süresinin bitmesinin ardından, Avrupalı devletlerin Rusya'nın Boğazlardaki etkinliğini azaltmak istemesi üzerine toplanmıştır.
- Konferansa, İngiltere, Rusya, Fransa, Prusya ve Osmanlı Devleti katılmıştır.
- Konferansla birlikte Osmanlı'nın Boğazlar üzerindeki mutlak egemenliği sona ermiştir.

- Londra Boğazlar Sözleşmesi ile **Boğazlar ilk kez uluslararası statü** kazanmıştır.

➤ 1853 – 1856 Osmanlı / Rus Savaşı (Kırım Savaşı)

Nedenleri:

- Rusya'nın sıcak denizlere inmek istemesi
- Balkanlarda izlediği Panslavizm politikası
- Kutsal yerler sorunun yaşanması

Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açarak, Eflak ve Boğdan topraklarını işgal etmiş, Sinop'ta Osmanlı donanmasını yakmıştır.

Rusya'nın güçlenmesi Avrupalı devletlerin çıkarlarına gelmediğinden İngiltere, Fransa, Piyomente Osmanlı Devleti'nin yanında yer almış ve savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır.

- Kırım savaşı esnasında Osmanlı Devleti İngiltere'den **ilk kez dış borç almıştır**. İngiltere'den 200.000 sterlin alınmıştır. Bu Osmanlı İmparatorluğunun bilinen ilk borcudur.
- Modern hemşireliğin kurucusu **Florence Nightingale** Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım etmiştir.

➤ 1856 Paris Antlaşması

- Osmanlı Devleti, Avrupalı devlet sayılacak, Avrupa hukuk sisteminden yararlanacaktır.
- Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerinin garantisinde olacaktır.
- Karadeniz'de Osmanlı Devleti ve Rusya donanma bulunduramayacaktır. (Bu madde Osmanlı Devleti'ni galipken mağlup saymıştır.)

- Bu antlaşmanın imzalanması esnasında Avrupalı devletlerin desteğini almak için dönemin padişahı Abdülmecit tarafından **Islahat Fermanı** ilan edilmiştir.

- **Kuleli Olayı 1859**

Fedailer Cemiyeti tarafından dönemin padişahı Abdülmecit'i tahttan indirip, yerine Abdülaziz'i tahta geçirmeyi hedefleyen başarısız bir darbe girişimidir. Bu darbe girişimi Islahat Fermanı'na tepki olarak meydana gelmiştir.

➤ **1877 – 1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi)**

- Rusya'nın uyguladığı Panslavizm (Slav Birliği) politikasına bağlı olarak Balkanlarda ortaya çıkan isyanlarla ilgili sorunu çözmek amacıyla, 1876'da İstanbul (Tersane) Konferansı toplanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti konferansta alınan kararları kabul etmemiştir.
- Bunun üzerine Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş, Bu savaş esnasında İngiltere Rusya'yı desteklemiştir. İngiltere ilk kez Osmanlı Devleti'nin topraklarını koruma politikasından vazgeçmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yakınlaştırmıştır.
- Doğu cephesinde Gazi Ahmet Muhtar paşa önemli mücadeleler vermiş olsa bile Erzurum'a kadar Ruslar gelmiştir.
- Batı Cephesinde ise Ruslar Çatalca'ya kadar gelmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti barış istemek durumunda kalmıştır.

Nene Hatun / Erzurum Savunması

1877/1878 Osmanlı Rus savaşında, Erzurum **Azizye Tabyasında** çalışarak 20 yaşında Erzurum'u savunmuştur.

Gazi Osman Paşa / Plevne Savunması

Osman Nuri Paşa (d. 1832, Tokat- ö. 5 Nisan 1900, İstanbul), Osmanlı Ordusu'nda askerlik görevi boyunca birçok savaşta başarılı sonuçlar almıştır. Plevne Muharebelerindeki üstün savunmasının ardından Sultan II. Abdülhamit tarafından "Gazi" unvanına layık görülmüş, o günden bugüne Gazi Osman Paşa olarak da anılan Türk subayıdır.

1878 Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması

- Büyük Bulgaristan kurulacak (Bu maddeye Avrupalı devletler karşı çıkmıştır.)
- Sırbistan, Karadağ, Romanya bağımsız olacaktır. **(SKR)**
- Kars Ardahan ve Batum Rusya'ya verilecektir.
- Bosna Herkes'e özerlik verilecektir.
- Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş tazminatı ödeyecektir.
- Ermenilerin bulunduğu yerlerde ıslahat yapılacaktır. **(İlk kez Ermeni Sorunu)**

- Ayastefanos Antlaşmasının maddeleri **Avrupalı devletlerin çıkarlarına ters düştüğü için, İngiltere'nin müdahalesiyle** Ayastefanos Antlaşması iptal edilmiş ve yürürlüğe girememiştir. Bu nedenle **ölü doğmuş** bir antlaşmadır.

- Bu antlaşmanın iptal edilmesi ile 1878'de **Berlin Antlaşması** imzalanmıştır

1878 Berlin Antlaşması

- Bulgaristan üçe ayrılacaktır. (Böylece Rusların Balkanlarda güçlenmesini engellenecekti)
- Sırbistan, Romanya ve Karadağ Bağımsız olacak
- Kars Ardahan Batum Rusya'ya bırakılacak, Doğu Beyazıt Osmanlı'ya verilecektir.
- Ermenilerin yaşamış olduğu yerlerde ıslahat yapılacaktır.

- Dönemin padişahı **II. Abdülhamit'tir.** (1876 – 1909)

- **Halepa Fermanı** (1878) Girit'teki Rumlara imtiyaz veren fermandır.

➤ Dömeke Meydan Savaşı (1897)

- Yunanistan'ın Girit'e müdahil olma çabası ve Girit'teki Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtması sonucunda Osmanlı Devleti ve Rusya karşı karşıya geldi. Osmanlı Devleti Yunanistan'ı ağır bir şekilde mağlubiyete uğrattı. Araya Avrupalı Devletlerin girmesi ile 1897 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalandı.
- Dömeke Meydan Savaşı 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin kazandığı son meydan savaşıdır.

➤ 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Uğradığı Diğer Toprak Kayıpları

Cezayir	Fransa	1830
Kıbrıs	İngiltere	1878
Tunus	Fransa	1881
Mısır	İngiltere	1882

- Kuzey Afrika'daki ilk toprak kaybı **Cezayir**'dir.
- Kuzey Afrika'daki son toprak kaybı **Trablusgarp**'tir.

19. YÜZYIL ISLAHATLARI

➤ Genel Özellikleri:

- İlk kez “Yönetim” ve “Hukuk” alanlarında ıslahatlar yapılmıştır.
- İlk kez halk yönetime katılmıştır.
- İlk kez padişahın yetkileri kısıtlanmıştır.
- İlk kez kanunun üstünlüğü kabul edilmiştir.
- İlk kez Osmanlı'da “parlamentolu dönem” başlamıştır.
- Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması önlenmek istenmiştir.
- Islahatlar devlet politikası haline gelmiştir.
- Hemen hemen her alanda ıslahat yapılmıştır.

II. MAHMUT DÖNEMİ (1808 – 1839)

- II. Mahmut, “Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevîleri de havrada görmek isterim. Aralarında başka bir fark yoktur.” diyerek, Fatih Sultan Mehmet’e benzerlik göstermektedir.
- II. Mahmut Adli mahlası ile şiirler kaleme almıştır.

Senedi İttifak (1808)

- II. Mahmut ile dönemin etkili gücü Ayanlar arasında yapılmış sözleşmedir.
- Sened-i İttifak’ın imzalanmasında, II. Mahmut’un tahta çıkmasını sağlayan Rusçuk Âyanı Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa etkili olmuştur.
- Bu belge ile ilk kez padişahın otoritesi sınırlandırılmıştır.
- Padişah ilk kez kendisinin dışında bir gücü resmen tanımıştır. O güç Ayanlardır.
- Senedi ittifak Türk tarihinde demokratikleşmenin de ilk adımı olarak bilinmektedir.
- İlk anayasal belge özelliğini taşıyan Senedi İttifak, İngiltere’deki Magna Carta’ya benzerlik göstermektedir.
- Sened-i İttifak’ın imzalanmasında Avrupalı devletlerin ya da Avrupa’da ortaya çıkan fikir akımlarının herhangi bir etkisi yoktur.

II. Mahmut Dönemi Askeri Alanda Yapılan İslahatlar

- Sekbanı Cedit Ocağı adıyla III. Selim dönemindeki Nizamı Cedit ordusuna benzeyen bir ordu kuruldu. Ancak başarısız oldu.
- Eşkinici Ocağı (1826) adıyla yeni bir ordu kurulmuşsa da bu girişimde başarısız oldu.
- Vakayı Hayriye (1826) Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla padişahın otoritesi arttı. İslahatların önündeki bir engel kaldırıldı.
- Asakiri Mansurei Muhammediye adıyla (1826) Yeniçeri Ocağının yerine yeni bir ordu kuruldu.
- Genelkurmayın temeli olan “Seraskerlik Makamı” oluşturuldu.
- Anadolu’da güvenliği sağlamak amacıyla “Redif Birlikleri” oluşturuldu.
- İtalyan müzisyen Donezetti öncülüğünde Mızıkayı Hümayun kuruldu. (Askerli Bando)
- Askerlik işlerini düzenlemek adına Darı Şurayı Askeri kuruldu.
- Askerli ve mali amaçlı ilk nüfus sayımı yapıldı. (1831) (Toplam 3.640.996)
- Harbiye (1834)
- Tıbbiye kuruldu. (1839/ Askerli Tıp Okulu)
- İlk silah fabrikası açıldı.

II. Mahmut Döneminde Yönetim Alanında Yapılan İslahatlar

- 1835 tarihinde Orhan Bey zamanında kurulmuş olan Divanı Hümayun kaldırıldı. Yerine “Nazırlıklar” kuruldu. (Dahiliye Nazırlığı, Hariciye Nazırlığı vb)
- Salgın hastalıkları önlemek için ilk kez “Karantina teşkilatı” kuruldu.
- Posta teşkilatı kuruldu.
- Tımar sistemi kaldırılarak memurlara merkezden maaş bağlandı.
- Müsadere uygulaması “Büyük ölçüde” kaldırıldı. Böylece özel mülkiyetin önü açıldı.
- Mürür tezkeresi ile İstanbul’a olan göç önlenmek istendi. (İstanbul vizesi)
- İlk kez pasaport uygulamasına geçildi.
- Muhtarlıklar kurularak köylerde merkezi otorite sağlanmaya çalışıldı.
- Devlet memurlarına fes ve pantolon zorunlu kılındı.
- Devlet kurumlarına padişahın portresi asıldı.
- Yurt içi gezisi yapan ilk padişah II. Mahmut’tur.
- Adli işleri düzenlemek amacıyla “Meclisi Valayı Ahkamı Adliye” kuruldu.
- İdari işleri düzenlemek amacıyla “Darı Şurayı Babı Ali” kuruldu.
- Takvimi Vekayi adıyla ilk resmi gazete yayınlandı.
- Mahmudiye milli marşı kabul edildi.

II. Mahmut Dönemi Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İslahatlar

- Avrupa tarzında eğitim veren ortaokul düzeyince "Rüştiye" açıldı.
- İstanbul'da ilk öğretim zorunlu oldu. (Kız ve erkek çocuklara) Ancak başarısız oldu.
- İlk kez Avrupa'ya öğrenci gönderildi. (1830)
- Mekteb-i Ulûm-u Edebiye açıldı.
- Enderun mektebinin önemini yitirmesiyle devlet memuru ihtiyacını karşılamak amacıyla Mektebi Maarifi Adliye açıldı.
- Tercüme odaları kuruldu.
- Katolik Ermeni Patrikhanesi'nin kurulmasına izin verilmiştir.
- II. Mahmut'un yaptığı yurt içi gezilerini "Sefaretnâme-i Hayr ve Ayetül Hayr" adlı eserlerde kaleme almıştır.

II. Mahmut Döneminde Ekonomi Alanında Yapılan İslahatlar

- Ticaret Nezareti kuruldu.
- Memurlara yerli malı kullanımı zorunlu kılındı.
- İstanbul'da Çuha fabrikası açıldı. (Kumaş)
- Redif askerlerinin giderleri için İlane-i Cihâdiyye vergisi çıkarılmıştır.
- Unkapanı köprüsü yapıldı.
- Mülk sayımı yapıldı. (Vergi için)
- İstanbul esnafının işlerini düzenlemek için İhtisap Ağalığı kuruldu.

TANZİMAT DÖNEMİ (1839-1876)

- Bu dönemde Abdülmecit, Abdülaziz ve V. Murat padişahlık yapmıştır.
- Tanzimat Dönemi, 1839'da Abdülmecit devrinde Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından okunan Gülhaneî Hattı Hümayunu ile başlamıştır.
- Bu dönemde "Hukuk ve Eğitim" alanında ikilikler meydana gelmiştir.

SULTAN ABDÜLMECİT DÖNEMİ (1839 – 1861)

- 1839 Tanzimat Fermanı (Gülhaneî Hattı Hümayun)

Fermanın Yayınlanmasının Temel Nedeni	➤ Fermanla Müslüman ile Gayrimüslim halk arasında "Eşitliğin sağlanıp devletin dağılmasını önlemek amaçlanmıştır." ➤ Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması önlenmek istenmiştir.
Fermanın Yayınlanmasının Dış Gelişmesi	➤ 1840 Londra Konferansı'nda Avrupalı Devletlerin desteğini almak
Fermanın Yayınlanmasında Etkili Kişi	➤ Mustafa Reşit Paşa
Fermanın Yayınlanmasında Etkili Fikir	➤ Osmanlıcılık
Fermanın Önemli	➤ İlk kez kanun üstünlüğü ilkesi vurgulanmıştır.

- Demokratikleşme yolunda önemli bir adım atılmıştır. (Önemi)

- Fermana genel olarak 'Vergi, Askerlik, Hukuk, İltimas, Müsadere' gibi konular yer almıştır.

Tanzimat Fermanı'nın Önemli Hükümleri

- Vergiler herkesin gelirin göre toplanacaktır.
- Askerlik hizmeti herkese dört yıl zorunlu hale getirilmiştir.
- Mahkemeler herkese açık hale getirilecektir.
- Rüşvet ve iltimas önlenektir.
- Herkesin can mal ve namus güvenliği sağlanacaktır. (Müsadere kesin olarak kalktı)

- Tanzimat Fermanı başarılı olmamıştır.

1856 Islahat Fermanı

Tanzimat Fermanı'nın başarısız olması ile padişah Abdülmecit, 18 Şubat 1856 tarihinde Islahat Fermanı'nı yayınlamıştır.

Fermanın Yayınlanmasının Temel Nedeni	➤ Fermana Müslüman ile Gayrimüslim halk arasında "Eşitliğin sağlanıp devletin dağılmasını önlemek amaçlanmıştır." ➤ Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin İç İşlerine karışması önlenmek istenmiştir.
Fermanın Yayınlanmasının Dış Gelişmesi	➤ 1856 Paris Antlaşması'nda Avrupalı Devletlerin desteğini almak
Fermanın Yayınlanmasında Etkili Kişi	➤ Sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa
Fermanın Yayınlanmasında Etkili Fikir	➤ Osmanlıcılık
Fermanın Önemli	➤ Genellikle azınlıklara haklar verildi. ➤ Islahat Fermanı'nda dış baskı vardır.

Islahat Fermanı'nın Maddeleri

- Azınlıklara devlet memuru olabilme hakkı verildi.
- Azınlıklar banka ve şirket kurabilecek
- Azınlıklara kötü söz söylenmesi yasaklanacak
- Azınlıklardan alınan cizye vergisi kaldırılacak
- Azınlıklara il genel meclislerine üye olabilecek
- Azınlıklar kendi dillerinde okul açabilecek
- İltizam sistemi kalkacak.
- Azınlıklara Nakdi Bedel şartıyla askerlikten muaf olabilecek. (Bedelli Askerlik)
- Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki ceza ve ticaret davaları için Karma Mahkemeler kurulacak

- Islahat Fermanı başarılı olmamıştır. Gayri Müslimler, Müslümanlardan daha ayrıcalıklı duruma gelmişlerdir.
- Islahat Fermanı'na tepki olarak Kuleli Olayı yaşanmıştır.

Abdülmecit Döneminin Diğer Islahatları

• Memur ihtiyacını karşılamak amacıyla Mülkiye mektebi açılmıştır.
• Askeri İdadiler açılmıştır.
• Jandarma teşkilatı kuruldu.
• Polis teşkilatı kuruldu. 1845
• Tercümanı Ahval adıyla ilk özel gazete çıkarıldı.
• Cerideyi Havadis adıyla ilk yarı resmî gazete çıkarıldı. (1845)
• İlk kez Kırım Savaşı esnasında İngiltere'den ' Dış Borç ' alındı. (1854)
• İstanbul Belediyesi kuruldu. (6. Daire-i Belediye)
• Ticaret Mahkemeleri kuruldu.
• İlk telgraf hattı kuruldu. (Kırım – Şumnu- Edirne)
• İlk demiryolu hattı yapıldı. (İzmir- Aydın)
• İl genel meclisleri kuruldu. (Yerel yönetim)
• Bankı Dersaadet adıyla ilk Osmanlı Bankası kuruldu. (1847)
• İngiliz sermayesi ile (1856) Bankı Osmani açıldı. Daha sonra bu bankaya Fransızlar ortak olunca banka adını Bank-ı Osmani Şahane (1862) olarak değiştirdi. Bu banka Osmanlı devletinde merkez bankası işlevi gördü.
• İltizam sistemi kaldırılmış, yerine Muhassıllık getirilmiştir. (1840)
• Kaime adıyla ilk kâğıt para bastırılmıştır. (1840)
• Mecidiye adıyla ilk madeni para bastırıldı.
• İlk kafa kâğıdı bastırıldı.
• Arazi kanunnamesi çıkarıldı.
• Darülmualimin adı verilen erkek öğretmen okulu açıldı.
• Encümeni Daniş adıyla (İlimler Akademisi kuruldu) İlimler akademisi ülkedeki bilimsel çalışmaları yürütmek, müfredat ve kitapları hazırlamak gibi işlerle ilgilenmekteydi.
• Eğitim işlerinin düzenlenmesi Meclisi Maarifi Umumiye kuruldu. (Milli Eğitim Bk)
• İlk anonim şirket olarak Şirketi Hayriye kuruldu.
• Dolmabahçe Sarayı yapıldı.

SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ (1861 – 1876)

- İlk medeni kanun olan **Mecelle 1868** tarihinde yürürlüğe girdi. (Ahmet Cevdet Paşa)
- Hukuk mektebi açıldı.
- Şurayı Devlet (Danıştay) ve Divanı Ahkamı Adliye (Yargıtay) kuruldu.
- Kanunların yayınlanması amacıyla **Düstur** adıyla dergi çıkarıldı.
- Mahkeme kararlarını duyurmak amacıyla **Cerideyi Mehakim** çıkarıldı.
- **Beylerbeyi ve Çırağan Sarayları** yaptırıldı.
- Vilayet nizamnamesi yayınlandı. (1864 Livalar oluşturuldu.)
- **Mektebi Sultani kuruldu.** (Günümüzdeki Galatasaray Lisesi) T. Fikret ilk müdürü
- Şeker Ahmet Paşa öncülüğünde **ilk kişisel resim sergisi** açıldı.
- Kimsesiz çocukların eğitimini sağlamak amacıyla Darüşafaka açıldı.
- Muhaderat adıyla **ilk kadın dergisi yayınlandı.** (Fatma Aliye)
- Darülmualimat adıyla kız öğretmen okulu açılmıştır.
- İlk mizah dergisi Diyojen yayınlandı. (Teodor Kasap)
- **Yurt dışına gezi amaçlı çıkan** ilk Osmanlı padişahı Abdülaziz'dir. (**Fransa Gezisi**)
- 1867'de Mithat Paşa'nın öncülüğünde Ziraat Bankası'nın temeli sayılan **Memleket Sandıkları (Menafi Sandıkları)** kurulmuştur.
- Operaya giden ve heykelini yaptıran ilk Osmanlı padişahı Abdülaziz'dir.
- İlk Posta Pulu bastırılmıştır.
- 1868'de **Hilâl-i Ahmer** Cemiyeti (Kızılay) kurulmuştur.
- 1871'de Ameleperver Cemiyeti adı ile ilk sendika kurulmuştur.
- 1869'da **Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi** yayımlanmıştır. Tarih dersi zorunlu oldu.
- 1863'te küçük sanayi dallarını korumak için Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulmuştur.
- Sultan Abdülaziz döneminde donanmaya önem verildi. Dünyanın **3. büyük donanması** kuruldu.
- Abdülaziz aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'den sonra **Mısır'ı ziyaret eden ilk Osmanlı padişahıdır.**
- 1869 tarihinde Süveyş Kanalı açıldı

Jön Türkler (Genç Osmanlılar)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ortaya çıkan meşrutiyetçi, batı tarzı eğitim almış genç ve aydın kuşağa verilen isimdir. Jön Türkler cemiyetinde 2000'e kadar üye bulunduğu bilinmektedir. Bunlar önemlileri **'Namık Kemal, Ali Suavi, Mustafa Fazıl Paşa, Ahmet Mithat Paşa, Ziya Paşa'**dır. Jön Türkler devletin dağılmasını önlemek için meşruti düzenin ve anayasanın gerekliliğinden bahsediyor ve padişah Abdülaziz'e bu yönde isteklerde bulunuyorlardı. Ancak bu istekleri padişah tarafından kabul görmemiştir.

Jön Türkler (Genç Osmanlılar) meşrutiyetin ilanını kabul etmeyen Abdülaziz'i tahttan indirerek, (1876) yerine V. Murat'ı tahta çıkarmışlardır. V. Murat'ın aklı dengesinin bozuk olması nedeniyle, meşrutiyeti ilan etmesi şartıyla II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştır. (1876)

Sultan V. Murat, 93 günlük saltanat hayatıyla Osmanlı tarihinde **en kısa süre tahtta kalan** Osmanlı padişahıdır

SULTAN II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ (1876 – 1909)

I. Meşrutiyet'in İlanı (23 Aralık 1876)

İlan edilmesinin nedenleri

- Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını önlemek
- Halkın yönetime katılmasını sağlayıp devletin dağılmasını önlemek
- 1876 Tersane konferansında Osmanlı lehine karar çıkmasını sağlamak

I Meşrutiyet'in Özellikleri

- I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde **Jön Türkler** etkili olmuştur.
- Meşrutiyet'in ilan edilmesinde **Osmanlılık fikri** etkili olmuştur.
- Meşrutiyet'in ilanı ile ilk anayasamız olan **Kanuni Esasi** yürürlüğe girmiştir.
- Kanuni Esasi'nin hazırlanmasında etkili olan kişi **Mithat Paşa'dır**.
- I. Meşrutiyet'in ilanı ile **halk ilk kez yönetime** katılmıştır.
- İlk kez Mebusan Meclisi açılmış, halk sınırlı da olsa ilk kez yönetime katılmıştır.
- Yürütme yetkisi **Heyet-i Vükelâ** (Meclis-i Vükelâ)'ya aittir. (Hükümet)
- Parlamento, Mebusan ve Âyan Meclislerinden oluşur. (**Çift yapılı meclis sistemi**)
- Âyan Meclisi üyeleri padişah tarafından seçilir ve ömür boyu görevde kalırlar.
- **Mebusan Meclisi üyeleri ise halk (sadece erkekler) tarafından 4 yılda bir seçilir.**
- İlk mebusan meclisinde 69 Müslüman, 46 gayri Müslüm olmak üzere **155 vekil** vardır.
- Ayan meclisi üye sayısı 26'dır. Oturumlarını kapalı gerçekleştirmiştir.
- İlk seçimler 19 Mart 1877 tarihinde yapılmıştır.
- 14 Şubat 1878 tarihinde Kanuni Esasi uygulamadan kaldırıldı.

1876 Kanuni Esasi

- İlk yazılı Türk anayasasıdır.
- Prusya ve Belçika anayasaları temel alınmıştır.
- 119 maddeden oluşan anayasanın ilk beş maddesi, padişahın haklarını sayan ve tanımlayan maddelerdir.
- Devletin dini İslâm, resmî dili Türkçe, başkenti İstanbul'dur.
- Padişahın meclisi açma-kapatma yetkisi vardır.
- Hükümet padişaha karşı sorumludur ve son söz padişahındır.
- Âyan Meclisi üyeleri padişah tarafından seçilir ve ömür boyu görevde kalırlar.
- Mebusan Meclisi'nin hazırladığı kanun teklifleri padişahın onayını gerektirir.
- Padişahın veto, sürgün, sansür, soruşturma, af ve idam yetkisi vardır.
- Parlamentoda siyasî partilere yer verilmemiştir
- Savaşa ve barışa padişah karar verebilir.
- Mebusan meclisine seçilebilmek için vergi verme şartı vardır.
- Seçme yaşı 25, seçilme yaşı 30'dur.

- **II. Abdülhamit**, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek, Kanun-i Esasi'yi yürürlükten kaldırmış, Mebusan Meclisi'ni kapatarak meşrutiyet yönetimine son vermiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nde yeniden mutlak monarşi sistemine geri dönmüştür. Bu gelişme ile, II. Abdülhamit'in 30 yıllık **İstibdat Dönemi** başlamıştır

Çırağan Baskını

II. Abdülhamit'in Meclisi feshetmesi üzerine, 20 Mayıs 1878 tarihinde Jön Türklerden biri olan Ali Suavi, V. Murat'ı tekrar tahta çıkarmak için Çırağan Sarayı'nı basmıştır. "Çırağan Baskını" olarak bilinen bu olay başarısız olmuş, Ali Suavi, 7/8 Hasan Paşa tarafından öldürülmüştür.

İstibdat Dönemi Gelişmeleri (1878 – 1908)

- Bu dönemde **İslamcılık** siyaseti izlenmiştir.
- Uluslararası ilişkilerde **Almanya** ile yakınlaşılmıştır.
- **Yıldız Sarayı** yönetimin merkezi olmuştur.
- Yıldız İstihbarat teşkilatı kurulmuştur.
- Doğu Anadolu'da Ermeni ayaklanmalarını önlemek için **Hamidiye Alayları** kuruldu.
- Erkanı Harbiye kuruldu.
- 1881 tarihinde **Muharrem Kararnamesi** (Muharrem kararnamesi, Osmanlı Devleti'nin ödeyemediği iç ve dış borçlarını düzenlemek amacıyla, alacaklıların talepleri doğrultusunda II. Abdülhamit döneminde, 15 Ekim 1881 (28 Muharrem 1299) tarihinde açıklanan mali kararlardır.
- 1881 Tarihinde **Dünyu Umumiye İdaresi kuruldu**. (İngiliz, Alman, Hollandalı, Avusturya, Fransız temsilciler bulunmaktaydı) Osmanlı Devleti, Dünyu-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasıyla ekonomik bağımsızlığını kaybetmiştir.
- **Reji idaresi kuruldu**.
- Bağdat, Berlin demiryolu hattının yapımına başlandı.
- Ertuğrul Fırkateyni Japonya'ya gönderildi.
- Tarihi Osmani Encümeni kuruldu.
- Almanların öncülüğünde Berlin, Boğazlar ve Bağdat demiryolu yapımına başlandı.
- **Ziraat Bankası** açıldı.
- Şişli Etfal kuruldu
- 1903 Beşiktaş Jimnastik Kulübü kuruldu.
- Osman Hamdi Bey öncülüğünde **Asar-ı Atika** adıyla İstanbul Arkeoloji müzesi açıldı.
- **Sanayi Nefise Mektebi** Osman Hamdi Bey tarafından güzel sanatlar alanında eğitim verilmesi için kuruldu.
- 1895 yılında II. Abdülhamit'in fermanıyla yardıma muhtaçlar için Okmeydanı'nda **Darülaceze** kurulmuştur.

II. Meşrutiyet'in İlanı (1908)**İttihat ve Terakki Cemiyeti**

- **1889 yılında İstanbul'da askerî tıbbiye** öğrencileri olan İbrahim Temo, İshak Sukuî, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşit, Hikmet Emin Bey, Hüseyinzâde Ali ve Nâzım Bey tarafından İttihad-ı Osmânî adıyla gizlice kurulan cemiyettir.
- Aynı yıl içinde Paris'teki Jön Türkler (Genç Osmanlılar) ile temas kuran bu grup Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almıştır.
- Cemiyet İtalya'daki **Carbonari örgütünün** yapılanmasını örnek alarak kurulmuştur.
- **Mustafa Kemal'in 1906'da Şam'da kurduğu Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**, 1907 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmış ve iki cemiyet birleşmiştir.
- Başlıca yayın organları Mizan, Meşveret ve İttihat gazeteleridir.
- Terakki Cemiyeti'nin başlıca amaçları 'Devletin dağılmasını önlemek, Avrupalı devletlerin Osmanlı üzerindeki baskılarını son vermek, milli kültüre hizmet etmektir.'

II. Meşrutiyet'in İlan Edilmesinin Nedenleri

- Devletin dağılmasını önlemek
- **1908 Reval Görüşmeleri** (İngiltere ve Rusya'nın Makedonya'da ıslahat talep etmesi)
- Padişaha, "Serez'den İstanbul'a bir ordunun yürüyeceği" şeklinde bir telgraf ulaştırılması
- İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısı

II. Meşrutiyet'in İlanı (24 Temmuz 1908)

- İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları Almanya istihbaratından aldıkları **Reval Görüşmeleri** bilgisine dayanarak, silah zoruyla da olsa padişaha Meşrutiyet'i ilan ettirebilmek için Hürriyet Taburları'nı kurmuşlar ve isyan çıkarmışlardır.
- İttihat ve Terakki liderlerinden Enver Paşa, Resneli Niyazi Bey ve Eyüp Sabri Bey'in ordularıyla İstanbul'a geleceği dedikoduları üzerine endişelenen II. Abdülhamit, 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'i ilan ederek Kanun-i Esasi'yi yeniden yürürlüğe koymuştur. Böylece **İstibdat Dönemi** sona ermiştir.

31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)

- II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bu yönetimi istemeyen grupların, Volkan Gazetesi yazarı Derviş Vahdeti öncülüğünde İstanbul'da başlattıkları isyandır.
- **31 Mart Olayı Türk tarihinde rejime (yönetim şekline) karşı çıkan ilk isyandır.**
- Osmanlı Mebusan Meclisi'nin ikinci kez açılışından sonra çatışmalar artmıştır. İttihatçılara muhalif olanların kurduğu Ahrar Fırkası, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çalışmalarına engel olmak istemiştir.
- Politik istikrarsızlık ve çatışmalar, Serbesti Gazetesi yazarı Hasan Fehmi'nin öldürülmesi ile daha da şiddetlenmiştir.
- **Taksim Kışlası'ndaki Avcı Taburları'na** bağlı askerler ayaklanma çıkararak, ülkenin şeriatı göre yönetilmesini istemişlerdir.
- İsyan, Selanik'ten gelen Komutanlığını **Mahmut Şevket Paşa'nın**, Kurmay Başkanlığını **Mustafa Kemal'in** yaptığı **Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır.** Mustafa Kemal ayrıca Hareket Ordusu'nda "Kolağası" olarak görev almıştır.
- 31 Mart İsyanının bastırılması **Mustafa Kemal'in** tarih sahnesine **ilk kez çıkışıdır.**
- 31 Mart Ayaklanmasının bastırılmasıyla **İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimdeki etkinliği artmış** ve Meşrutiyet rejimi korunmuştur.
- İsyanın bastırılmasından sonra sıkıyönetim ilan edilmiş **ve II. Abdülhamit tahttan indirilerek yerine Mehmet Reşat (V. Mehmet) tahta çıkarılmıştır**
- Osmanlı tarihinde meclis kararıyla tahttan indirilen iki padişah vardır. Bunlardan ilki Sultan II. Abdülhamit, diğeri de Sultan Vahdettin (VI. Mehmet)'dir.

1876 Kanun-i Esasisi'nde Yapılan "1909 Yılı" Değişiklikleri

- Hükûmet, padişaha değil Mebusan Meclisi'ne karşı sorumlu tutulmuştur.
- Padişahın Meclis'i kapatma yetkisi büyük oranda sınırlandırılmıştır.
- Uluslararası antlaşmalarda "**Mebusan Meclisi'nin Onayı**" zorunluluğu getirilmiştir.
- Kanun teklifi için gerekli olan padişah izni kaldırılmıştır.
- Padişahın sürgün ve **sansür yetkisine son** verilmiştir.
- Padişahın veto hakkı sınırlandırılmıştır. .
- Dernek ve **parti kurma** hak ve hürriyetleri kabul edilmiştir.

II. Meşrutiyet Döneminde Kurulan Siyasî Partiler

- Türk tarihinde çok partili hayata ilk kez II. Meşrutiyet Dönemi'nde geçilmiştir.
- **İttihat ve Terakki Cemiyeti**
 - Türk siyasî tarihinin ilk partisidir.
 - Siyasî fikir olarak Türkçülük (Turancılık/Pantürkizm) akımını savunmuştur.
 - Mizan, Meşveret ve İctihad gazeteleri desteklemiştir.
- **Osmanlı Ahrar Fırkası**
 - Prens Sabahattin önderliğinde kurulmuştur.
 - Türk siyasî tarihinin ilk muhalefet partisidir.
 - Volkan ve Serbestî gazeteleri desteklemiştir.
- **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**
 - Liderleri Dr. Rıza Nur ve Damat Ferit Paşa'dır.
 - 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı
 - Kurulan en önemli muhalefet partisidir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Kurulan Diğer Siyasi Partiler

- Fedakâran-ı Millet Fırkası,
- İttihad-ı Muhammedî Fırkası,
- Osmanlı Demokrat Fırkası,
- Islahat-ı Esâsiye-i Osmaniye Fırkası,
- Mutedil Hürriyetperverân Fırkası,
- Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Ahâli Fırkası gibi siyasî partiler de kurulmuştur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE DAĞILMAYI ÖNLEME ÇABALARI

Osmanlıcılık	- Osmanlı Devleti içinde yaşayanların din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın, herkesi eşit gören düşünce akımıdır. - Ziya paşa, Namık Kemal, Ali Suavi, Şinasi gibi temsilcileri mevcuttur. - Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Meşrutiyet'in ilanında etkili olan düşünce akımı Osmanlıcılık 'tır. - Balkan savaşı sonucunda önemini kaybetmiştir.
İslamcılık	- II. Abdülhamit döneminde devletin politikası olmuştur. Bu düşünce akımına göre halifenin etrafında birleşerek, İslam birliğinin kurulmasını sağlamak esastır. - Mehmet Akif Ersoy, Said Halim Paşa, II. Abdülhamit önemli savunucularıdır. - Sıratı Müstakim önemli yayın organıdır. - I. Dünya savaşı esnasında bazı Arap topluluklarının İngilizler ile ittifak kurması sonucunda önemini kaybetti.
Batıcılık	- Türk toplumuna Batı'da gelişen düşünce, yönetim biçimi, yaşama tarzını getirerek ülkenin kalkınmasını sağlamaktır. - Lale Devri, Tanzimat döneminde etkili olmuştur. - Celal Nuri, Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret önemli temsilcileridir.
Turanlılık	- Dünyadaki bütün Türkleri millî bir duygu ile birleştirerek Osmanlı bayrağı altında kuvvetli bir unsur olarak yeniden dünya devletleri arasına sokmak --- - Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin - Türkçülük ilk olarak kendisini dil de göstermiştir. - Türk Ocakları önemli kültür kurumudur.
Ademi Merkeziyetçilik	- Önemli temsilcileri Prens Sabahattin'dir. - II. Meşrutiyet döneminde etkili olmuştur. - İdare olarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesini savunmuştur.

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ (1911-1912)

1- TRABLUSGARP SAVAŞI (1911 – 1912) Nedenleri

- 1871 tarihinde siyasi birliğini kuran İtalya'nın **sömürgeciliğe** yönelmesi
- İtalya'nın Habeşistan'daki başarısızlığını (1896) telâfi etmek istemesi
- İtalya'nın Roma imparatorluğundaki eski günlerine geri dönmek istemesi
- Trablusgarp'ın **savunmasız olması**

Çünkü;

- Osmanlı Devleti'nin bölge ile kara bağlantısının olmaması (Mısır'ın İngiltere'nin işgali altındadır.)
- Osmanlı Devleti'nin bölgeyi savunacak deniz gücü bulunmamaktadır.

Savaşın Gelişimi

- İtalya, Trablusgarp'ı işgal girişimini 20. Yüzyılın başlarında planlamıştır.
- Trablusgarp'ı işgal etmek isteyen İtalya bu amacına ulaşmak için Avrupa devletleriyle, kendisine Trablusgarp'ta hareket serbestliği tanıyacak antlaşmalar yapmıştır.
- Fransa, 1900'de Fas'ı işgal etmesine yardım etmesi karşılığında, İtalya'ya destek vereceğini belirtmiştir.
- 1902 tarihinde Avusturya'da Bosna'yı almasına destek vermesi karşılığında İtalya'ya destek vereceğini belirtmiştir.
- İtalya, 1909 **Racconigi Antlaşması** ile Trablusgarp üzerindeki çıkarlarını Rusya'ya kabul ettirmiştir.

- İngiltere'de **İtalya'nın Almanya'ya yaklaşmasını önlemek ve Kuzey Afrika'da Fransa ile arasında tampon oluşturmak için** İtalya'nın Trablusgarp'ı işgaline onay vermiştir.

- İtalya Osmanlı Devleti'ne verdiği notalarda Trablusgarp'ta önce ıslahat yapılması gerektiğini ardından da kendisine verilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti istekleri kabul etmemiştir. **28 Eylül 1911** tarihinde **İtalya Trablusgarp'ı** işgale başlamıştır.
- Osmanlı Devleti İtalya'nın tutumunu uluslararası arenada protesto etmiş, bölge ile **bağı olmamasından** dolayı asker gönderememiştir. Dönemin padişahı V. Mehmet Reşat cihat ilan etmesine rağmen destek görmedi. Bu durum ümmetçilik politikasının önem kaybettiğinin göstergesidir.

- Osmanlı Devleti'nin vatansever subayları Mustafa Kemal (Tanin Gazetesi Muhabiri Şerif), Enver Bey (Kuyumcu Hamdi), Nuri Bey, Fethi Okyar ve Ali Çetinkaya, Mısır ve Tunus üzerinden buraya gizlice geçmişlerdir.

- Gönüllü subaylar bölgedeki yerel halkı İtalya'ya karşı halkı örgütleyip Milli Müdafaa Komiteleri kurmuşlardır.

➤ Mustafa Kemal Derne ve Tobruk'ta

➤ Enver Paşa Bingazi bölgesinde mücadele etmiştir.

- Türk subaylarının mücadelesi karşısında İtalya çıkarma girişiminde istediği sonucu alamamıştır.
- II.Abdülhamit döneminde Trablusgarp'ta kurulan 'Kuloğulları' adlı teşkilat Trablusgarp savunulmasında önemli rol oynamıştır.

- Bunun üzerine İtalya, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için;
 - Beyrut Limanlarını bombalamıştır.
 - Çanakkale Boğazını ablukaya almıştır.
 - On iki Ada'yı işgal etmiştir.

- Balkan Devletlerinin Osmanlı'ya savaş ilan etmesiyle, iki cephede birden savaşamayacağını anlayan Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır.
- 15 Ekim 1922 tarihinde Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Uşi Antlaşması imzalanmıştır.

Ouchy (Uşi) Antlaşması (15 Ekim 1912)

- Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya bırakılacaktır. Bu madde ile Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son toprağını kaybetmiştir.
- Trablusgarp halkı dini ve kültürel bakımdan Osmanlı Halifesine bağlı kalacaktır. Bu madde ile bölge halkı ile kültürel bağların sürmesi sağlanmak istenmiştir.
- Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını, padişah adına naibü's-sultan olarak tayin edilen bir görevli koruyacak, dini ve adli işler, padişah tarafından seçilecek kadılar eliyle yürütülecekti. Kadı ve Naibü's-Sultan'ın maaşları, Osmanlı maliyesince ödenecektir.
- Rodos ve On İki Ada geçici olarak (Balkan Savaşları bitene kadar) İtalya'ya bırakılmıştır. İtalya Balkan Savaşları bitmesine rağmen Rodos ve On iki Ada'yı Osmanlı'ya geri vermemiş, II. Dünya Savaşı sonunda 1947 Paris Antlaşması ile Yunanistan'a bırakmıştır.
- Trablusgarp bölgesinin Duyunu Umumiye 'ye olan borçlarını İtalya üstlenecektir.

- Trablusgarp Savaşı Mustafa Kemal'in ilk savaşıdır.
- Mustafa Kemal bu savaşta Kurmay Binbaşı rütbesinde görev yapmıştır.
- Mustafa Kemal 'Tanin' gazetesinin muhabiri olarak bölgeye gitmiştir.
- Dünya tarihinde ilk kez bu savaşta uçak kullanılmıştır.

2. BALKAN SAVAŞLARI (1912 – 1913)

I.BALKAN SAVAŞI

- Bulgar ve Sırp kiliselerinin birleşmesi ile oluşan Balkan ittifakına Yunanistan ve Karadağ'ında dahil olması ile Balkan ittifakı güçlenmiştir.
- Balkan ittifakının Osmanlı Devleti'nden Makedonya bölgesi için ıslahat yapılması talebinin Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesi üzerine, 8 Ekim 1912 tarihinde savaş başlamıştır.

Nedenleri

- Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığına son verilmek istenmesi
- Rusya'nın Panslavizm politikası

Savaşın Gelişimi

- Savaş **Karadağ'ın Yenipazar'a saldırması** ile başladı.
- Sırp lar Manastır'a, Yunanlılar Selanik'e saldırmışlardır.
- **Bulgarlar Doğu Trakya'yı ele geçirmişlerdir.**
- Yunanlılar Bozcaada ve Gökçeada dışındaki tüm **Ege adalarını** işgal etmişlerdir.
- Bu kargaşa ortamından Arnavutluk yararlanmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir.
- **Rauf (Orbay) Bey, Hamidiye Kruvazörü** ile Ege'de başarılı mücadeleler vermişse de Yunanlılar Ege adalarını işgal etmeyi başarmışlardır.
- **Mustafa Kemal**, 25 Kasım 1912'de Çanakkale ve Gelibolu'yu savunmak için kurulan **Akdeniz Boğazı Birleşik Kuvvetler Harekât Şubesi Komutanlığı'na** atanmıştır.
- Balkan savaşı esnasında varlık gösteremeyen Osmanlı Devleti, Avrupalı Devletlerin araya girmesi ile **Londra Antlaşması'nı** imzalamış ve savaştan çekilmiştir.

Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913)

- Osmanlı Devleti'nin batı sınırı **Midye-Enez** hattı olarak belirlenmiştir.
- Ege adalarının durumu Avrupalı devletlerin alacağı karara bırakılmıştır.
- Gelibolu Yarımadası dışındaki tüm **Trakya**, Dedeağaç, Kavala, Kırklareli ve Edirne **Bulgaristan'a** bırakılmıştır.
- Orta ve Kuzey **Makedonya** Sırbistan'a bırakılmıştır.
- Güney Makedonya, Selanik ve **Girit Yunanistan'a** bırakılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Savaşı'nda Mağlup Olmasında

- Orduda particilik yaşanması
- Ordu içerisinde mektepli alaylı mücadelesinin yaşanması
- Ordudaki tecrübeli subayların terhis edilmesi
- Ordunun önemli bir kısmının Vahabî ayaklanmasını bastırmak için Yemen'e gitmesi

- I.Balkan Savaşı'na katılan devletleri **B-Y-S-K** olarak kodlayabiliriz. (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ)
- Hamidiye Kahramanı **Rauf Orbay**'dir.
- Edirne Müdafii **Şükrü Paşa**'dır.
- I.Balkan savaşı'ndan **en karlı çıkan** Bulgaristan olmuştur.
- Arnavutluk Osmanlı'dan ayrılan son ulustur. Böylece **Osmanlılık** düşüncesi önemini kaybetmiştir. **Türkçülük** düşüncesi önem kazanmıştır.
- Dönemin padişahı **V.Mehmet Reşat**'tır.

Babı Ali Baskını (23 Ocak 1913)

- Osmanlı Devleti'nde yaşanmış **ilk modern hükümet darbesidir**.
- Enver Paşa öncülüğünde düzenlenen bu hükümet darbesi ile Kâmil Paşa Hükûmeti düşürülmüş, yerine Mahmut Şevket Paşa Hükûmeti kurulmuştur.
- Bâb-ı Âli Baskını ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimdeki etkinliği artmıştır.
- Bâb-ı Âli Baskını sadece bir hükümet darbesidir. Sonucunda padişah değişikliği yaşanmamıştır.

Sopalı Seçimleri

- 1912 yılında yapılan seçimlere verilen isimdir.
- İttihat ve Terakki Fırkası'nın seçimi kazanmak için muhaliflere uygulamış olduğu baskıyı ifade eder.
- Seçimi İttihat ve Terakki yönetimi kazanmıştır.

II. BALKAN SAVAŞI (29 Haziran 1913)

Nedenleri

- Bulgaristan'ın I. Balkan Savaşı sonucunda fazla toprak elde etmesi
- Bulgaristan'ın Ege Denizi'ne kadar ulaşması

Gelişimi

- Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgar Krallığına karşı birleşmiştir.
- I.Balkan Savaşı'nda olmayıp II. Balkan Savaşı'na katılan devlet **Romanya**'dır.
- Bulgaristan'nın zor durumda kaldığını gören Osmanlı Devleti bu durumdan yararlanmış ve **Doğu Trakya'yı** kurtarmıştır.
- II. Balkan Savaşı'nı Bulgaristan kaybetmiştir.
- II. Balkan Savaşı sonunda, Balkan devletleri kendi aralarında **Bükreş Antlaşması**'nı imzalamışlardır.

- **Edirne Fatih**i Enver Paşa'dır.
- II. Balkan Savaşı'nda **Mustafa Kemal Bolayır Kolordusu** Kurmay Başkanı, olarak görev yapmıştır.
- I. Balkan savaşı'na Londra Antlaşması II. Balkan Savaşı'nı ise Bükreş Antlaşması bitirmiştir.

Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)	Balkan devletleri kendi aralarında imzalamıştır. Antlaşmaya göre; - Manastır, Üsküp ve Priştina Sırbistan'a verilecek. - Serez, Drama, Selanik ve Kavala Yunanistan'a verilecek. - Dobruca ve Silistre Romanya'ya verilecek.
İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)	Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanmıştır. -Bulgaristan Doğu Trakya'yı Osmanlı Devleti'ne bırakmış, -Meriç Nehri sınır kabul edilmiştir.
Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)	Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Selanik, Yanya ve Girit Yunanistan'a bırakılmış ve Meriç Nehri sınır kabul edilmiştir.
İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)	Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında imzalanmıştır. -Sırbistan'da kalan Türklerin haklarının ve mallarının korunması ile ilgili hükümler vardır

Balkan Savaşları'nın Genel Sonuçları

- Batı Trakya Türkleri sorunu ortaya çıkmıştır.
- Osmanlı ordusunda Alman subayların etkinliği artmıştır.
- Türkçülük fikri önem kazanmıştır.
- Anadolu'ya Türk göçü yaşanmıştır.

- **Darül Eytam:** Balkan ve I. Dünya savaşlarında kimsesiz kalan çocukları barındırmak ve bir meslek edindirmek amacıyla kurulan müesseselerin adıdır.

I. DÜNYA SAVAŞI (1914 – 1918)**Genel Nedenleri**

- Sanayi Devrimi sonrasında başlayan **sömürgecilik** faaliyetleri
- Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan **milliyetçilik** fikrinin etkisi
- Silahlanma yarışı
- Bloklaşma

Özel Nedenleri

- Almanya ile İngiltere arasında başlayan rekabet
- Almanya ile Fransa arasında yaşanan **Alsas Louren** bölgesi üzerinde yaşanan anlaşmazlık (Alsas Louren, zengin kömür havzasının bulunduğu yer)
- Rusya'nın **sıcak denizlere** inme politikası
- Rusya'nın Balkanlarda izlediği **Panslavizm** siyaseti, imparatorluk özelliği taşıyan Avusturya Macaristan imparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nu rahatsız etmesi
- İtalya'nın Akdeniz de güçlenmek istemesi
- Japonya'nın Uzakdoğu'da ve Büyük Okyanus'ta büyümek istemesi

Bahane

- Avusturya Macaristan Velihtı Ferdidand'ın Saray Bosna ziyareti esnasında **Sırlı Gabriel Princip** adlı genç tarafından öldürülmesi savaşın başlamasına neden olmuştur. (28 Haziran 1914) Bu gelişme sonrasında Avusturya Macaristan, Sırbistan'a savaş açmış, Rusya, Sırbistan'ın yanında yer almıştır. Kısa zamanda savaş diğer devletlerinde katılımıyla geniş alana yayılmıştır.

Savaş başladığında Osmanlı Devleti **tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırmış** ve Boğazları geçişi kapatmıştır.

Bloklaşma

İttifak Devletleri (Bağlaşma)	İtilaf Devletleri (Anlaşma)
- Almanya - Avusturya Macaristan - İtalya (1915'e kadar) ➤ Osmanlı Devleti ➤ Bulgaristan Osmanlı ve Bulgaristan savaş başladıktan sonra savaşa dahil olmuşlardır.	- İngiltere - Fransa - Çarlık Rusya - İtalya - Sırbistan - Romanya - Portekiz - Japonya - ABD - Yunanistan

I.Dünya Savaşı'ndan İlk Ayrılan Devlet	Japonya
I.Dünya Savaşı'na En Son Katılan Devlet	Yunanistan
I.Dünya Savaşı'nda Saf Değiştiren Devlet	İtalya
I.Dünya Savaşı'nın Süresini Kısaltan Devlet	ABD (Wilson İlkeleri)
I.Dünya Savaşı'nın Süresini Uzatan Devlet	Osmanlı Devleti (Çanakkale Cephesi)
I.Dünya Savaşı Esnasında Rejimi Değişen Devlet	Rusya (1917 Rus Devrimi)

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Tutumu

- Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın yaralarını henüz saramadığı için savaşın başlangıcında tarafsız bir tutum sergilemiştir.
- Osmanlı Devleti, (Cemal Paşa öncülüğünde) siyasi yalnızlıktan kurtulmak ve kaybettiği yerleri geri almak maksadı ile İngiltere ve Fransa nezdinde girişimlerde bulunmuşsa da bu teklifleri geri çevrilmiştir.
- Teklifleri reddedilen Osmanlı Devleti, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa Almanya ile temas kurmuştur.
- 2 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı Devleti ile Almanya arasında ittifak anlaşması imzalanmıştır.

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin Giriş Nedenleri	Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Yanında İsteme Nedenleri
• Yakın dönemde kaybettiği yerleri geri almak • Siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemesi • Dış borçlar ve kapitülasyonlar kurtulmak • Savaşı Almanların kazanacağına inanılması • Turancılık fikrini hayata geçirme isteği	• Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan yararlanmak istemesi • Osmanlı Devleti'nin insan gücünden yararlanmak istemesi • Halifelik gücünden yararlanmak • Yeni cepheler açarak savaş yükünü hafifletmek

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi

- İngilizlerden kaçan "Goeben" ve "Breslav" adlı iki Alman savaş gemisi Çanakkale Boğazı'nı geçip Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldığını bildirerek gemilere Türk bayrağı çekmiş ve isimlerini de "Yavuz" ve Midilli" olarak değiştirmiştir.
- Adları Yavuz ve Midilli olarak değiştirilen bu savaş gemileri, Alman Amiral komutasında Karadeniz'e açılarak 28 Ekim 1914 tarihinde Ruslara ait Sivastopol ve Odessa limanlarını bombalamış bu gelişme ile Osmanlı Devleti fiilen savaşa dâhil olmuştur.
- 14 Kasım 1914 tarihinde Padişah V. Mehmet Reşad Cihadı Mukaddes ilan etmiştir.

- Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girerken tahtta V. Mehmet Reşat bulunuyordu.
- I. Dünya savaşı başladığında Sadrazam Sait Halim Paşa hükümeti vardı.
- I.Dünya Savaşı başladığında Mustafa Kemal Sofya Ateşemiliteri olarak görev yapmaktaydı.
- I. Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal sırasıyla, Çanakkale, Kafkas ve Suriye Filistin cephelerinde görev yapmıştır. (Ç-K-S)

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler

Taarruz Cepheleri	Savunma Cepheleri	Yardım Cepheleri
• Kafkasya • Kanal	• Çanakkale • Irak • Hicaz Yemen • Suriye Filistin	• Makedonya • Galiçya • Romanya

Taarruz Cepheleri

Kafkas Cephesi

- Bu cephede Osmanlı Devleti, Çarlık Rusya ve Çarlık Rusya ile iş birliği yapan Ermeniler ile mücadele etmiştir.

Cephenin Açılış Nedenleri

- Bakü, Hazar petrollerine ulaşılma istenmesi
- Enver Paşa'nın Turancılık politikasını hayata geçirme isteği
- Çarlık Rusya'nın güneye inmesini engellemek istenmesi
- Hindistan'a ulaşmak istenmesi
- Kars Ardahan ve Batum'u geri almak istemiştir.

Gelişmeler

- **23 Aralık 1914** tarihinde düzenlenen Sarıkamış Harekâtı düzenlenmiş ancak bu taarruz girişimi, soğuk iklim şartlarının elverişsizliği, lojistik imkânlarının sınırlı olmasından ötürü başarısız olmuştur.
- **1915** tarihinde Çarlık Rusya Erzurum, Bitlis, Muş, Van gibi önemli kentleri işgal etmiştir.
- **1916** tarihinde Çanakkale Cephesi'ndeki görevi bittikten sonra Kafkas Cephesi'ne XVI. Kolordu Komutanı olarak atanan **Mustafa Kemal**, 6-7 Ağustos 1916'da **Muş ve Bitlis'i** Rusların elinden geri almıştır.
- Cephede savaş devam ederken 1917 tarihinde Rus Devri'mi meydana gelmiş bu devrim sonucu **Çarlık Rusya yıkılmış** yerine **Bolşevik Rusya** kurulmuştur.
- Bolşevik Rusya önce Erzincan Ateşkes Antlaşması'nı sonra da **Brest Litowsky Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan çekilmiştir.
- Bolşevik Devrim sonrası yeni kurulan rejim (Komünist) savaş esnasında ve öncesinde **işgal ettiği yerleri geri iade** etmiştir.

- Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda **toprak kazandığı tek cephe** Kafkas Cephesi'dir.
- Bolşevik Devrim sonucunda Rusya tüm **gizli antlaşmaları** dünya kamuoyuna açıklamıştır. (**Lenin- Sarı Kitap**)
- Doğu'da savaş nedeniyle kimsesiz çocuklara sahip çıkan '**Gülbüzler Ordusu**' adıyla Ordu kurup onları yetiştiren komutanımız **Kazım Karabekir**'dir.

Kanal Cephesi

Cephenin Açılma Nedenleri

- Almanların isteği ile açılan bu cephe de İngilizlerin sömürgeleri ile bağı kesilmek istenmiş
- Osmanlı Devleti'nin 1882'de İngilizler tarafından işgal edilen Mısır'ı geri almak istemesi

Gelişmeler

- Cephenin komutanı İttihat ve Terakki'nin önemli simalarından biri olan Cemal Paşa'dır.
- 1915 tarihinde başlayan Süveyş Kanal'ı harekâtı bazı Arap topluluklarının İngilizler ile iş birliği yapması ve gerekli lojistiğin gelmemesi sonucunda başarısızlıkla sonuçlanmıştır.
- Osmanlı ordusunun geri çekilmesi üzerine İngilizler, Sina Yarımadası'nı ele geçirmiş ve Suriye'ye kadar ilerlemişlerdir.

Savunma Cepheleri

Çanakkale Cephesi

- Çanakkale Cephesi İtilaf Devletleri tarafından açılmıştır.

Cephenin Açılış Nedenleri

- İtilaf Devletleri'nin Boğazları geçerek Çarlık Rusya'ya yardım götürmek istemesi
- Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakarak, I. Dünya Savaşı'nın süresini kısaltmak
- İstanbul ve Boğazları ele geçirmek

Gelişmeler

- İtilaf Devletleri'nin 19 Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'nı bombalamasıyla başlayan savaş, 18 Mart 1915'te Nusret Mayın Gemisi'nin döşediği mayınlar ve topçuların mücadelesiyle Kumkale ve Seddül bahir'de zaferle sonuçlanmıştır.
- 18 Mart Kahramanı Cevat Çobanlı' dır.
- Deniz savaşında alınan mağlubiyet sonrası İtilaf devletleri General Hamilton komutasında Gelibolu'ya asker çıkarma kararı aldılar.
- Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerlerden oluşan Anzakların da desteği ile 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarak karadan saldırıya geçmiştir.
- Gelibolu Yarımadası'nda 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in emrindeki kuvvetler Anafartalar, Kireçtepe, Conkbayırı ve Arıburnu cephelerinde büyük zaferler kazanmıştır.

19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal emrindeki askerlere: "Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçecektir." emrini vermiştir.

- İtilaf Devletleri Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayınca bölgeden çekildiler.

- Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal'dir.
- Alçıtepe Kahramanı Kazım Karabekir'dir.

Çanakkale Cephesi'nin Sonuçları

- Çarlık Rusya'ya yardım ulaşmamış ve **Rus Devrimi'ne zemin oluşmuştur.**
- Bulgaristan İttifak Devlet'lerinin yanında savaşa girmiş böylece Osmanlı **Devleti ile Almanya arasında kara bağlantısı sağlanmıştır.**
- I. Dünya Savaşı'nın süresi uzamıştır.
- İngiltere de hükümet değişikliği yaşamıştır
- Mustafa Kemal'e başarılarından ötürü **Albay rütbesi** verilmiştir.
- İstanbul ve Boğazların işgali engellenmiştir.
- I. Dünya Savaşı'nda **kapanan ilk cephe Çanakkale Cephesi olmuştur.**

Seyit Onbaşı (Seyit Ali) 215 kilogramağırlığındaki top mermilerini sırtlayarak top kundağına yerleştirdi. Seyit Ali, ilk iki atışta **Ocean'a** hafif bazı hasarlar verdiyse de üçüncü atışında İngiliz zırhlısı Ocean'a ağır yara verdi. Atılan mermi geminin su kesiminin altına isabet ederek geminin yan yatmasına neden oldu. Gemi sürülemez bir durumda olduğundan Nusret Mayın Gemisi'nin döktüğü mayınlardan birine çarptı. Ocean' da bu yaradan kısa bir süre sonra alabora olarak battı.

Çanakkale Savaşı " **Yedek Subay Savaşı, Dardanel Savaşı, Aydınlar Savaşı, Centinmenler Savaşı**" olarak da bilinmektedir.

Irak Cephesi

- İngiliz kuvvetleri ile Osmanlı kuvvetleri arasında mücadelelerin yaşandığı cephedir.

Cephenin Açılış Nedenleri

- İngilizlerin Musul petrollerini ele geçirmek istemesi
- Çarlık Rusya'ya Kafkaslar üzerinden yardım götürmek

Gelişmeler

- İngilizlerin saldırısı sonucu başlayan savaşta, Osmanlı Devleti **Kutul Amare ve Selmanı Pak** bölgelerinden önemli başarılar kazanmışsa da cephenin ilerleyen günlerinde İngiliz kuvvetleri karşısında Osmanlı Devleti tutunamamıştır.
- Osmanlı Devleti Irak Cephesi'nde Musul ve Kerkük dışında tüm Irak'ı kaybetmiştir.

- **Kutul Amare Kahramanı** Halil Paşa'dır.
- Halil Paşa İngiliz General Towshend'i ve İngiliz askerlerini esir almıştır.
- Ülkemizde 1952 yılına kadar Kut Bayramı olarak kutlanmıştır.

Hicaz Yemen Cephesi

- İngilizler tarafından açılan bu cephede Osmanlı Devleti, Arap Yarımadası'ndaki İngiliz ilerleyişini durdurmak ve kutsal yerleri korumak amacıyla mücadele etmiştir.
- Bu cephede Arap topluluklarının Hicaz Emiri Şerif Hüseyin öncülüğünde Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmesi **Ümmetçilik fikrinin** önem kaybettiğinin göstergesidir.
- Cepheyi Osmanlı Devleti kaybetmiştir.

- Cephede gösterdiği mücadeleler sonucunda **Fahrettin Paşa'ya Medine Kahramanı**, Çöl Kapkanı gibi unvanlar verilmiştir.

Suriye Filistin Cephesi

- Cephe, Kanal Cephesi'nin devamı niteliğindedir. Cepheye İngilizler ile mücadele edilmiştir.
- Bu cephede Osmanlı ordusu Halep'in kuzeyine kadar geri çekilmiştir.
- Mustafa Kemal** bu cephede, Alman General Limon Van Sanders komutasındaki **Yıldırım Orduları Komutanlığı'na** bağlı **7. Kolordu** Komutanı olarak görev yapmış ve Halep'in kuzeyinde oluşturduğu savunma hattıyla düşman ilerleyişini durdurmuştur. Mustafa Kemal daha sonra Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na atanmıştır.

- I. Dünya Savaşı'nda **Mustafa Kemal'in** görev yaptığı **son cephe** Suriye Filistin cephesidir
- Mustafa Kemal'in Suriye Filistin Cephesi'nde mücadele ettiği önemli muharebe **Nablus (Megiddo)** Muharebesidir.

Yardım Cepheleeri (Osmanlı Devleti'nin Sınırlarının Dışında Mücadele Ettiği Cepheleeri)

- Osmanlı Devleti'nin sınırları dışında açılan cepheleeridir.
- Romanya, Makedonya ve Galiya cepheleeridir.

I. Dünya Savaşı Sırasında Yapılan Gizli Antlaşmalar

Boğazlar Antlaşması (İstanbul) 1915	İngiltere Fransa Rusya	Boğazlar ve çevresi Çarlık Rusya'ya bırakılmıştır. Böylece Rusya'nın Almanya'nın yanına geçmesi önlenmiştir.
Londra Antlaşması 1915	İngiltere Fransa İtalya	On iki Ada İtalya'ya bırakılmıştır. Bu Antlaşma sonrası İtalya İtilaf Devletleri tarafında geçmiştir.
Sykes – Picot Antlaşması 1916	İngiltere Fransa	Bu antlaşma ile Ortadoğu paylaşılmıştır.
Petrograd Antlaşması 1916	İngiltere Fransa Rusya	Doğu Anadolu Rusya'ya bırakılmıştır.
Mac Mahon 1916	İngiltere Şerif Hüseyin	İngiltere Arapların bağımsızlıklarını tanıyacak ve büyük bir Arap İmparatorluğu kurulmasına yardımcı olacaklardı.
St. Jean dö Maurienne 1917	İngiltere Fransa İtalya	On iki Ada, İzmir ve çevresi İtalya'ya bırakılmıştır.

- Gizli antlaşmaları Dünya'ya ilk defa duyuran **Bolşevik Devrim** sonrasında **Rus lider Lenin** olmuştur
- **1917 Balfour Deklarasyonu:** Filistin topraklarında İsrail Devleti kurulması için Yahudilere verilen teminat

I. Dünya Savaşı'nda ABD

- I. Dünya Savaşı'nın genelinde tarafsız kalan (İtilaf Devletlerine silah satıyordu) ABD, 1917'nin sonlarına doğru Alman denizaltılarının Atlas okyanusunda gemilerini batırması sonucu ABD (2 Nisan 1917) savaşa dâhil olmuştur.
- ABD'nin savaşa girmesi ile savaşın kaderi değişmiş, savaşın süresi kısalmıştır.

Wilson Prensipleri (8 Ocak 1918)

- ABD başkanı Wilson'nun savaşın bitmesi için yayınlamış olduğu 14 maddelik bildirgedir.
 - Gizli antlaşmalar yapılmayacaktır. **Açık diplomasi** olacaktır.
 - Galip devletler mağlup devletlerden **savaş tazminatı almayacaktır.**
 - Galip devlet mağlup devletlerden **toprak almayacaktır.**
 - **Alsas Louren Fransa'ya** verilecektir.
 - **Belçika** toprakları boşaltılıp, **yeniden inşa** edilecektir.
 - Bağımsız **Polonya devleti** kurulacak, toprak bütünlüğü sağlanacaktır.
 - Ekonomik engeller kaldırılıp, ticaret serbestliği sağlanacak
 - Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'ndaki **Türk kesimlerine güvenli bir egemenlik tanınmalı**, Türk yönetimindeki öbür uluslara da her türlü kuşkudan uzak yaşam güvenliğiyle özerk gelişmeleri için tam bir özgürlük sağlanmalıdır. Ayrıca **Çanakkale Boğazı** uluslararası güvencelerle gemilerin özgürce geçişine ve uluslararası ticarete sürekli açık tutulmalıdır.

I. Dünya Savaşı'nı Bitiren Ateşkes ve Barış Antlaşmaları

Bulgaristan	Selanik Ateşkesi	Nöyyi Barış Antlaşması
Osmanlı Devleti	Mondros Ateşkesi	Sevr Barış Antlaşması
Almanya	Rethanders	Versay Barış Antlaşması
Avusturya	Villa Quist	St. Germain
Macaristan	Villa Quist	Tirannon

I. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- Yeni devletler kurulmuştur. (Macaristan, Yugoslavya, Çekoslovakya, Estonya, Polonya)
- Yeni Rejimler kurulmuştur. (Almanya'da Nazi, İtalya'da Faşizm Rusya'da Komünizm)
- Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Kimyasal silah kullanımı Sivil Savunma Örgütleri'nin kurulmasına yol açmıştır.
- II. Dünya Savaşı çıkmıştır.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 Ekim 1918)

- Osmanlı Devleti'nin Savaştan Çekilmesinde Etkili Olan Faktörler
 - Wilson İlkelerine **güvenmesi**
 - 1918 yılı sonlarına doğru Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki bağlantının kesilmesine yol açmış, Trakya ve İstanbul da olası bir Yunan saldırısına karşı açık hâle gelmesi
 - Osmanlı Devleti'nin savaşacak gücünün olmaması
 - **Sadrazam Ahmet İzzet Paşa**, devletin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek İtilaf Devletleri'ne ateşkes isteğinde bulunmuştur.
 - Mondros Ateşkes Antlaşması **25 maddeden** meydana gelmektedir.

İmzalayan Padişah	Vahdettin
İmzalayan Hükümet	Ahmet İzzet Paşa
İmzalandığı Yer	Limni Adası (Agamennon Zıhlısı)
İmzalayanlar	Bahriye Nazırı Rauf Orbay Amiral Calthorpe (İtilaf Devleti Adına)

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Önemli Maddeleri

- Çanakkale ve **İstanbul** Boğazları açılacak, bölgedeki istihkâmlar (askerî üsler) İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecektir.
- Hükümet haberleşmeleri dışındaki tüm **haberleşme araçları** İtilaf Devletleri'nin denetimine girecektir.
- Osmanlı Devleti'nin elindeki bütün **savaş esirleri serbest bırakılacak**, buna karşılık Türk esirler İtilaf Devletleri'nin denetiminde kalacaklardır.
- İtilaf Devletleri kömür, akaryakıt ve benzeri maddeleri Anadolu'dan temin edecekler, bu maddelerin hiçbirini ihraç edilmeyecektir.
- İtilaf Devletleri güvenliklerini tehlikede gördükleri herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdir. **(7. madde)**
- Vilâyet-i Sitte'de** (Bitlis, Elâzığ, Diyarbakır, Erzurum, Van, Sivas) herhangi bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu bölgeleri işgal edebileceklerdir. **(24. madde)**
- Sınırların denetlenmesi ve iç düzenin korunması için gerekli olan birlikler dışında kalan Osmanlı orduları terhis edilecek, bütün savaş gemilerine, ordunun araç, gereç, silah ve cephanesine el konulacaktır.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Önemi

- Mondros Ateşkes Antlaşması ile **Osmanlı Devleti fiilen bitti.**
- Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası İttihat ve Terakki Fırkasının önemli temsilcileri olan **Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa** ülkeden ayrılmıştır.
- İşgallere Osmanlı Devleti hükümeti kayıtsız kalmıştır.
- İşgaller karşısında Osmanlı yönetimi tepkisiz kalınca, Türk halkından işgallere karşı gelen **ilk tepki de direniş cemiyetleri kurmak** olmuştur.
- 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri İstanbul'a çıkarma yapmış; bu gelişme üzerine, o dönemde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'ndan ayrılarak İstanbul'a gelen **Mustafa Kemal**, karşılaştığı manzara karşısında **"Geldikleri gibi giderler"** demiştir

İlk İşgal Edilen Yer	Musul – 3 Kasım 1918- İngiltere
İşgallere Karşı İlk Tepki	Hatay Dörtyol'da Fransızlara karşı gösterilmiştir. (19 Aralık 1918)
En Uzun Süre İşgale Uğrayan Yer	İstanbul (13 Kasım 1918 – 6 Ekim 1923)

İngiltere	Musul, Urfa, Antep, Maraş, Samsun, Merzifon, Kars, İzmit, Kütahya, Eskişehir, Çanakkale Bilecik
Fransa	Adana, Mersin, Zonguldak, Hatay, Bursa, Balıkesir
İtalya	Antalya, Konya, Muğla, Afyon, Milas, Akşehir

- İngilizler, Musul'a karşılık Urfa, Antep, Maraş'ı **Suriye Antlaşması** ile Fransa'ya bırakılmıştır.

Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)

- İtilaf devletlerinin, mağlup devletlerin durumunu görüşmek ve mağlup devletler ile yapacakları **barış antlaşmalarının taslaklarını hazırlamak** için düzenlediği konferanstır.
- Konferansa 32 devlet katılmıştır. Konferansta en etkili devlet **İngiltere** olmuştur.
- Konferansta, Batı Anadolu, İzmir ve çevresi Yunanistan'a verilmiştir. Bu duruma İtalya tepki göstermiş böylece İtilaf Devletleri arasında **ilk görüş ayrılığı** yaşanmıştır.

İngiltere'nin bölgede (Doğu Akdeniz) güçlü bir İtalya yerine, kendi güdümünde olacak zayıf bir Yunanistan'ı istemesidir.

- Konferansta **Milletler Cemiyet'i** kurulması kararlaştırılmıştır. 10 Ocak 1920'de Milletler Cemiyeti kurulmuştur.
- Konferansta, **Manda ve Himaye** sistemi benimsenmiş böylece sömürgeciliğin adı değişmiştir. İtilaf devletleri bundan böyle sömürgecilik faaliyetlerini manda ve himaye adı altında devam ettirmişlerdir.
- Konferansta, Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulması kararlaştırılmıştır.
- Konferansa, Osmanlı Devleti adına Damat Ferit Paşa katılmıştır.
- Anlaşma Devletleri'nin ABD Başkanı Wilson'un yayımladığı "Wilson Prensipleri" ne uymaması üzerine, ABD **"Monroe Doktrini"** ne dayanarak dünya siyasetinden çekilmiştir.

Monroe Doktrini (Yalnızlık Politikası)

ABD Başkanı James Monroe'nin 2 Aralık 1823 tarihinde kongreye sunduğu doktrindir.

Bu doktrin ABD dış politikası için önemli bir gelişmedir. Bu doktrine göre, Avrupa kıtasındaki herhangi bir olay ABD'yi ilgilendirmeyecek, ABD hiçbir ittifak ya da anlaşmaya dâhil olmayacak, kendisi dışında gerçekleşen Avrupa olaylarına müdahil olmayacaktır.

İzmir'in İşgali (15 Mayıs 1919)

- Paris Barış Konferansı'nda alınan karar gereği Megalo İdea'yı (Büyük Ülkü) gerçekleştirmeyi, Batı Anadolu ve Trakya'yı topraklarına katmayı ve Doğu Karadeniz'de Pontus Devleti'ni kurmayı hedefleyen Yunanistan, **15 Mayıs 1919**'da İzmir'i işgal etmiştir.
- İzmir halkı işgali önlemek için örgütlenmeye başlamış, bu doğrultuda **İzmir Reddi İlhak Cemiyeti** oluşturulmuştur.
- 14 Mayıs 1919 tarihinde **Maşatlık Mitingi** ile yapılacak işgal protesto edilmiştir.
- İzmir'in işgaline ilk tepki **Hukuku Beşer** gazetesi başyazarı olan **Hasan Tahsin** göstermiştir. (Osman Nevres)
- İşgali kınayan 19 Mayıs 1919 tarihinde **Fatih** ve 23 Mayıs 1919 tarihinde **Sultanahmet Mitingleri** düzenlenmiştir. Mitinglerde " Halide Edip, Nakiye Hanım, Selim Sırrı Tarcan ve Mehmet Emin Yurdakul" gibi yazarlar konuşma yapmışlardır.
- İşgal sırasında "Zito (Yaşasın) Venizelos" diye bağırmadığı için Albay Süleyman Fethi Bey şehit edilmiştir.
- İzmir'in işgalini Türk Milletinde "**Kuvayı Milliye**" ruhunun doğmasında etkili olmuştur.

Amiral Bristol Raporu (11 Ekim 1919)

- ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un başkanlığında İngiltere, Fransa ve İtalya'nın temsilcilerinden oluşan bu komisyon, bölgede yaptığı incelemeler sonucunda bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor "Amiral Bristol Raporu" adıyla anılmaktadır.
- Millî mücadeleyi **haklı gösteren ilk uluslararası belge** olmasından dolayı önemlidir.
- İzmir'in işgali sonrası yayınlanmıştır.
- İzmir'in çoğunluğunu Türkler oluşturur.
- Bölgede yaşayan Hristiyanların güvenliği tehlikede değildir.

General Milne Hattı (3 Kasım 1919)

- İngiliz Generali Milne'nin, Türk kuvvetleriyle İtilaf Devletleri kuvvetleri arasında bir tampon bölge oluşturacak şekilde belirlediği sınırdır. (**Milne Hattı**)
- Tampon hat **Ayvalık ile Aydın** arasını kapsamaktadır.
- Bu hattın temel amacı, Yunan kuvvetlerine zaman kazandırmaktır.
- Mustafa Kemal bu hatta uyulmamasını emretmiştir. Nitekim Anadolu'daki Kuvayı Milliye bu hattı tanımamıştır.

CEMİYETLER

Yararlı Cemiyetler

Kars İslam Şurası	- Kuruluşunda Yakup Şevki Paşa etkili olmuştur. - Osmanlı Devleti dağılırsa bölgede devlet kurmayı amaçlamıştır. Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti'ni kurmuştur.
Trakya Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti	Cafer Tayyar tarafından kuruldu. - Yeni Edirne ve Ahali isimli yayın organlarını çıkarmıştır. - Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini önlemek için faaliyet göstermiştir. - Osmanlı Devleti'nin dağılması durumunda Doğu Trakya'da ayrı bir devlet kurmayı amaçlamıştır.
Kilikyalılar Cemiyeti	- Adana ve Çukurova bölgesinde Fransız ve Ermenilere karşı mücadele etmiştir. - Ali Fuat Cebesoy ve Rıfat Menemencioğlu cemiyetinin kurulmasında etkili olmuştur. 30 Mayıs 1920'de Pozantı Kongresi'ni düzenlemiştir.
İzmir Reddi İlhak Cemiyeti	Balıkesir ve Alaşehir Kongresi'nin düzenlenmesinde etkili olmuştur.
İzmir Müdafaai Hukuku Osmaniye Cemiyeti	Nurettin Paşa tarafından kurulmuştur. - İzmir'in Yunanlılara verilmesini önlemek için kurulmuştur.
Trabzon Muhafazai Hukuku Milliye Cemiyeti	- Merkezi Trabzon'dur. - Pontus Rum Cemiyeti'nin faaliyetlerine karşı mücadele etmiştir. - Erzurum Kongresi'ne üye göndermiştir.
Şark Vilayetleri Müdafaai Hukuk Cemiyeti	- Merkezi İstanbul'dur. - Doğu Anadolu'da Ermenistan kurulmasına karşı mücadele etmiştir. - Doğu Anadolu'dan göç edilmemesi için mücadele etmiştir. Le Pays, Hadisat ve Albayrak isimli yayın organları çıkarmıştır.
Milli Kongre Cemiyeti	- Bütün ulusal güçlerin birleştirilmesini savunmuştur. Kuvayi Milliye adını kullanan ilk cemiyettir. Dr Esat Işık raporu bu cemiyete aittir.
Mim Mim Grubu (Müdafaai Milliye)	- İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve malzeme kaçırmıştır. İstihbarat faaliyetleri yaptı. - Topkapılı Mehmet Cambaz kurulmasında etkili oldu. - Mustafa Kemal'de bu cemiyetin üyesi olup NUH kod adını kullanmıştır.
Gizli Karakol Cemiyeti	- Kara Vasıf ve Kara Kemal tarafından kuruldu. - İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve mühimmat kaçırmıştır.
Anadolu Kadınları Müdafaai Hukuk Cemiyeti	Mustafa Kemal'in isteği ile 5 Kasım 1919'da Sivas'ta kurulmuştur.
Menteşeliler Cemiyeti	Muğla ve çevresinde mücadele göstermiştir.

Yararlı Cemiyetlerin Ortak Özellikleri

- Milliyetçi fikirler ile kurulmuştur.
- Türk milletinin işgallere ilk tepkisi cemiyetler üzerinden olmuştur.
- Genellikle bölgesel faaliyetler göstermişlerdir.
- Sivas Kongresi'nde **Anadolu Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti** adıyla yararlı cemiyetler birleştirilmiştir.
- Kuvâ-yi Milliye Ruhu bu cemiyetlerin çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Zararlı Cemiyetler**Türkler Tarafından Kurulan Zararlı Cemiyetler**

Wilson Prensipleri Cemiyeti	• Amerikan manda ve himayesini savunmuştur.
İngiliz Muhipler Cemiyeti	• Sait Molla tarafından İstanbul'da kurulmuştur. • İngiliz manda ve himayesini savunmuştur. • Alemdar isimli yayın organı kullanmışlardır. • Damat Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı Ali Kemal tarafından desteklenmiştir.
Sulh ve Selameti Osmaniye Fırkası	• Padişaha bağlı kalmayı savunmuştur. • İngilizler tarafından desteklenmiştir. • Millî mücadele karşıtı isyanlar çıkarmıştır.
Kürt Teali Cemiyeti	• Seyit Abdülkadir tarafından kuruldu. • Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kürt devleti kurmayı amaçlamıştır. • Merkezi İstanbul'dur.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	• Merkezi İstanbul'dur. • İttihat ve Terakki Fırkasına karşı mücadele etmiştir. • İngilizler ile hareket etmişlerdir. • Peyamı Sabah isimli yayın organını çıkarmıştır.
İslam Teali Cemiyeti	• Merkezi İstanbul olan cemiyet, padişaha bağlı kalarak kurtuluşu amaçlamıştır. • Konya ve Kayseri bölgesinde faaliyet göstermiştir.
Osmanlı Nigehban Cemiyeti	• Saltanat yanlısı olan bazı emekli subaylar tarafından kurulmuştur.

Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler

Mavri Mira Cemiyeti	- İstanbul Fener Rum Patrikanesi'ne bağlı faaliyet göstermiştir. - Büyük Bizans'ı kurmak için faaliyet göstermiştir.
Etniki Eterya Cemiyeti	1814 Filiki Eterya adıyla kuruldu. - Büyük Yunanistan'ı kurmak için faaliyet göstermiştir.
Pontus Rum Cemiyeti	- Merzifon'da Amerikan Koleji bünyesinde faaliyet göstermiştir. - Doğu Karadeniz'de Pontus Rum İmparatorluğu'nu tekrar kurmak için faaliyet göstermiştir.
Kordos Rum Göçmenleri	Anadolu'daki Rum Nüfusunu artırmak için çalışma yapmıştır.
Hınçak Taşnak Cemiyeti	Doğu Anadolu'da Ermenistan kurmayı amaçlamıştır.
Alyans İsrailit Cemiyeti	- İstanbul'da kurulmuştur. - Büyük İsrail Devleti'ni kurmayı amaçlamıştır.

KUVAYİ MİLLİYE (Milis Güçler)

- İşgallere karşı İstanbul Hükümeti'nin kayıtsız kalması Kuvayı Milliye'nin kurulmasında etkili olmuştur.
- Silahlı mücadelenin ilk örnekleridir.
- Halk tarafından kurulmuş, düzensiz birliklerdir.
- Ortaya çıkmasında milliyetçilik fikri etkili olmuştur.
- İşgalleri yavaşlatmıştır.
- Düzenli orduya zaman kazandırmıştır.
- TBMM'ye karşı ayaklanmaların bastırılmasında etkili olmuştur.
- İhtiyaçlarını halktan karşılamışlardır.
- 3 Aralık 1920 tarihinde Yeni Düzenli ordunun kurulması ile dağıtılmıştır.

Önemli Kuvayı Milliye Şefleri

Topal Osman	Giresunlulardan oluşan birliği milli mücadeleye önemli katkılar yapmıştır.
İpsiz Recep	Zonguldak, Rize, Sakarya dolaylarında milli mücadeleye destek vermiştir.
Yahya Kaptan	- Karakol Cemiyeti'nin üyesidir. - Nutuk'ta Mustafa Kemal'in en çok bahsettiği kişidir.
Gökbayrak Taburu	Kuvayı İnzibatiye isyanının bastırılmasında etkili olmuştur.

MİLLİ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ

KURTULUŞ SAVAŞI KRONOLOJİSİ

19 Mayıs 1919	Samsun'a Çıkış
22 Mayıs 1919	Samsun Raporu
28 Mayıs 1919	Havza Genelgesi
8 Haziran 1919	İstanbul Hükümeti'nin Mustafa Kemal'i Geri Çağırması
22 Haziran 1919	Amasya Genelgesi
9 Temmuz 1919	Mustafa Kemal'in Askerlik Görevinden İstifa Etmesi
23 Temmuz 1919	Erzurum Kongresi
4 Eylül 1919	Sivas Kongresi
20-22 Ekim 1919	Amasya Görüşmeleri
16 Kasım 1919	Komutanlar Toplantısı
27 Aralık 1919	Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi
12 Ocak 1920	Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Açılışı
28 Ocak 1920	Misakı Milli Kararlarının Kabulü
16 Mart 1920	İstanbul'un Resmen İşgali
23 Nisan 1920	TBMM'nin Açılışı

Mustafa Kemal'in İstanbul Günleri

- 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığında Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı bünyesinde Adana'da bulunan Mustafa Kemal, burada işgallere karşı halkı örgütlemek istemiş hatta bölgede bulunan Ali Fuat Cebesoy ile görüş alışverişinde bulunmuştur.
- Mücadeleye devam etme niyetinde olan Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'nin kendisini İstanbul'a çağırması üzerine 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir.
- Mustafa Kemal, İstanbul Boğazı'nda Kartal istimbotu ile Avrupa yakasına geçerken Boğazda demirlemiş düşman gemilerini görünce yaveri Cevat Abbas Güler'e Geldikleri Gibi Giderler demiştir.
- Mustafa Kemal, İstanbul'a 13 Kasım 1918 tarihinde gelmiş ve 16 Mayıs 1919 tarihine kadar İstanbul'da kalmıştır.

- Bu süre zarfından silah arkadaşları ile işgallere karşı nelerin yapılacağı hususunda fikir alışverişlerinden bulunulmuştur.
- Ali Fethi Okyar ile 18 sayılı **Minber** isimli gazeteyi çıkarmıştır.
- Tevfik Paşa Hükümeti'nin güvenoyu almasını önlemeye çalışmıştır.
- Padişah Vahdettin ile **dört defa** görüşmüştür.
- Daha önce yazdığı **Zabit ve Kumandan ile Hasbihal** isimli eserini yayımlamıştır.

Mustafa Kemal'e 9. Ordu Müfettişliğinin Verilmesi (30 Nisan 1919)

- Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmek için fırsat aradığı günlerde Doğu Karadeniz bölgesinde Türkler ile Pontus Rum çeteleri arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştı.
- Bölgedeki karışıklığın son bulması amacıyla İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe, **21 Nisan 1919'da** Osmanlı Harbiye Nazırlığına **nota** vermiştir. Asayişin sağlanmaması halinde Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince bölgenin işgal edilebileceğini belirten bu nota üzerine Damat Ferit Paşa Hükümeti, hiç zaman kaybetmeden Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da asayişi sağlamak için harekete geçti.
- Hükümet, bu işin üstesinden gelecek; Anadolu'ya gidip yer yer başlayan direnişe son verecek **güçlü bir komutan aramaya** başladı.
- **30 Nisan 1919** Mustafa Kemal Paşa **9. Ordu müfettişi** olarak atandı. Mustafa Kemal Paşa'nın atama kararnamesi 30 Nisan 1919'da Padişah tarafından onaylanmış ve 5 Mayıs'ta da dönemin resmî gazetesi olan Takvimi Vekayi'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Mustafa Kemal Paşa, Müfettişlik göreviyle ilgili görev ve yetkilerini belirleyecek olan bir talimatnamenin hazırlanması için Genelkurmay'da bulunan yakın dostlarıyla çalışmalara başladı. Nitekim **9'uncu Ordu Müfettişliği** (15 Haziran'dan itibaren 3'ncü Ordu olarak değişecektir) unvanı altında, kullanacağı yetkileri içeren talimatnameyi, Genelkurmay İkinci Başkanı Diyarbakır'lı Kâzım Paşa ile birlikte hazırladı. 6 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nezaretince kendisine verilen bu talimatnameye göre Mustafa Kemal Paşa'nın görevleri sadece **askerî** görevler değil aynı zamanda da **mülkîdir**.
- 9. Ordu Müfettişliğinin merkezi **Erzurum**'dur.
- 9. Ordu Müfettişliği **Ankara, Samsun, Erzurum, Trabzon, Sivas, Van, Bitlis, Diyarbakır** gibi illeri kapsamaktadır.
- Mustafa Kemal 15 Mayıs 1919 tarihinde Vahdettin ile görüşmüştür.

9. Ordu Müfettişi Olan Mustafa Kemal'in Görevi

- Görev bölgesinde **asayişi ve huzuru yeniden sağlamak** ve asayişsizliğin sebeplerini belirlemek.
- Görev bölgesinde, değişik yerlerde bulunan **silah ve cephaneleri bir an evvel toplattırmak**, bunları münasip depolara yığmak ve koruma altına aldirmek.
- Görev bölgesi içerisinde, değişik yerlerde birtakım şuraların (kurul-küçük danışma meclisi) kurulduğu, bunların asker topladıkları ve gayri resmi olarak da ordunun bunları koruduğu belirtilerek, bu şuraların faaliyetlerinin önlenmesi ve lağvedilmesini sağlamak,

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı (19 Mayıs 1919)

- 15 Mayıs 1919 tarihindeki padişah ile görüşmesinden sonra kendisi için hazırlanan ve onu Samsun'a götürecek olan **Bandırma Vapurunun** kaptanı **İsmail Hakkı Beyi** makamına çağırarak yolculuk hakkında bilgi almış ve ertesi gün öğleüzeri hareket edeceklerini bildirmiştir.
- Yolculuk günü vapur, Sirkeci Garı açıklarında İngilizler tarafından aramaya ve kontrole tabi tutulmuş ve Mustafa Kemal, Karaköy İskelesi'nden motor ile Kız Kulesi açıklarında vapura binmiştir. Vapur hareket etmeden önce Rauf Bey Mustafa Kemal'e vapurun işgal kuvvetlerine mensup bir torpido tarafından takip edileceğini ve batırılacağını haber aldığını belirtmiş fakat **o, yolculuğun plânlandığı gibi süreceğini** söylemiştir.
- Mustafa Kemal, İsmail Hakkı Bey'e karaya yakın bir rota izlemesini ve düşman saldırısı halinde gemiyi en yakın sahile oturtmasını emretmiştir. Samsun'a 19 Mayıs'ta Tütün İskelesi'nden çıkan Mustafa Kemal görevinin gereklerini yerine getirmeye koyulmuş ve bazı incelemelerde bulunmuştur. Mustafa Kemal Samsun'da **Mintika Palas** otelinde kalmıştır.

19 Mayıs 1919 Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yolun ilk durağı kabul edilen bu olay Türk tarihindeki dönüm noktalarından birisidir. Şark Meselesi adı altında yok edilmek istenen Türkler için **19 Mayıs 1919** günü millî bağımsızlığa, çağdaşlaşma ve demokratikleşmeye giden yolun ilk adımıdır.

Samsun Raporu (22 Mayıs 1919)

- Mustafa Kemal'in 22 Mayıs 1919'da İstanbul'a gönderdiği rapordur.
- Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan sonra bölgedeki durumu inceledikten sonra İstanbul Hükümeti'ne gönderdiği rapordur.
- Bu raporda;** bölgedeki karışıklıklara Türklerin değil Rumların ve işgalci İngilizlerin sebep olduğunu, Türklerin manda ve himayeye karşı olduğunu ve İzmir'in işgalinde Yunanlıların haksız olduğunu bildirmiştir.
- Mustafa Kemal, Samsun'un güvenli olmamasından dolayı 25 Mayıs günü Havza'ya geçmiştir.
- Samsun Raporu **Millî Mücadelenin ilk yazılı belgesidir.**
- Samsun Raporun'da İzmir hakkında görüşlerin bulunması Mustafa Kemal'in **yetkisi dışında hareket ettiğinin göstergesidir.**

Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919)

- Mustafa Kemal'in işgallere karşı Türk milletini harekete geçirmek, **millî bilinci** uyandırmak için yayınlamış olduğu genelgedir.
- Genelgede, işgallere karşı **mitingler** yapılarak, işgallerin **protesto** edilmesi, yapılacak mitinglerde **azınlıklara** olumsuz davranılmaması gerektiği vurgulanmıştır. İşgallere karşı Kuvayi Milliye birlikleri kurulmasını, **silah ve cephanenin**, teslim edilmemesi, birliklerin **dağılmaması istenmiştir.**
- Havza Genelgesi millî mücadelenin **ilk genelgesidir.**
- Bu genelgeyle **millî bilincin** oluşmasına katkı sağlamıştır.
- Genelge, Mustafa Kemal tarafından yayınlanmış **bireysel** bir genelgedir.

İstanbul Hükümeti, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey aracılığıyla 8 Haziran 1919 tarihinde **İstanbul'a geri çağırılmış** ancak Mustafa Kemal çağrışı dikkate almamıştır.

- Mustafa Kemal 12 Haziran 1919 tarihinde **Amasya'ya** geçmiştir.

Amasya Genelgesi / Amasya Tamimi (22 Haziran 1919)

- Amasya Genelgesi milli mücadelenin **amacı yöntemi ve gerekçesidir**.
- Amasya Genelgesi'nde **milli mücadelenin planı ve programı** ortaya konmuştur.
- Amasya Genelgesi **Saraydüzü kışlası**nda yayınlanmıştır.
- Amasya Genelgesi Mustafa Kemal'in yaveri **Cevat Abbas Bey** tarafından kaleme alınmıştır.
- Amasya Genelgesi ile milli mücadele **bireysellikten çıkıp ulusallaşmıştır**.

Amasya Genelgesi'ni Onaylayan Komutanlar	• Kazım Karabekir • Ali Fuat Cebesoy • Refet Bele • Atatürk (M. Kemal) • Rauf Orbay • Cemal Paşa
--	---

- Amasya Genelgesi'ni Erzurum'da bulunan **Kazım Karabekir** ve Yıldırım Kitaları Müfettişi Mersinli **Cemal Paşa telgrafla** onaylamıştır.

Amasya Genelgesi (Tamimi) Maddeleri

• Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.	Millî Mücadele'nin gerekçesini belirtmektedir
• İstanbul Hükûmeti üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmemektedir.	Millî Mücadele'nin bir diğer gerekçesini belirtmektedir.
• Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.	Millî Mücadele'nin amacı ve yöntemi belirtilmiştir. Bu maddede ilk kez ulusal egemenlik ilkesinden bahsedilmiştir.
• Her türlü etki ve denetimden uzak millî bir heyet oluşturulacaktır.	Temsil Heyeti fikri oluşmuştur. Millî Mücadele'nin kurumsallaşması yönünde karar alınmıştır.
• Anadolu'nun güvenli bir bölgesi olan Sivas'ta millî bir kongre toplanacaktır	Sivas Kongresi'nin kararı alınmıştır.
• Bu kongreye her ilden halkın güvenini kazanmış 3'er delege katılacaktır.	Her bölgeden temsilci istenilerek, ulusun iradesinin tam olarak yansıması sağlanmak istenmiştir.
• Sivas Kongresi'ne katılacak temsilcileri Müdâfaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyetleri ile belediyeler seçecektir.	Alınacak kararlarda halkın etkili olması istenmiştir.
• Ordular kesinlikle dağıtılmayacaktır	Mondros Ateşkes Antlaşması'na karşı çıkılmıştır .

Amasya Genelgesi'nin Önemi ve Özellikleri

- İlk kez millî egemenlikten bahsedilerek rejimin değişeceğini sinyali verilmiştir.
- İlk kez ulusal bir kongre olan **Sivas Kongresi'nin toplanması** istenmiştir.
- Genelge de Osmanlı Devleti'nin görevini yapamadığı ilk kez belirtilmiştir.
- Temsil Heyeti'nin **fikri** ilk kez gündeme gelmiştir.
- Ulus egemenliği esasını öngördüğü için bir "**İhtilâl Bildirisi**" niteliği taşımaktadır.
- Millî Mücadele'nin **amacı, gerekçesi ve yöntemi** ilk kez belirtilmiştir.
- Millî Mücadele'nin programını belirten resmî bir belgedir.
- Amasya Genelgesi yayımlandıktan sonra Mustafa Kemal: "**Artık İstanbul Anadolu'ya egemen değil, bağlı olmak zorundadır.**"
- Amasya Genelgesi'ni Ali Fuat Cebesoy "**Mukaddes İttifak**" olarak tanımlamıştır.
- Amasya Genelgesi'nde **sonra** 9 Temmuz 1919 tarihinde Mustafa Kemal '**Sine-i Millet**' kararı alıp askerlik görevinden **istifa etmiştir**.

Erzurum Kongresi (23 Temmuz 1919 – 7 Ağustos 1919)

- Amasya Genelgesi'nden sonra Mustafa Kemal 3 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum'a gelmiştir. 9 Temmuz 1919 tarihinde **Sine-i Millet** kararı alıp Erzurum Kongresi'ne sivil olarak katılmıştır. Dolayısıyla Mustafa Kemal'in **sivil olarak katıldığı ilk faaliyet** Erzurum Kongresi'dir.
 - Resmî görevi sona eren Mustafa Kemal'e en büyük desteği, "**Ben ve kolordum, emrinizdeyiz paşam**" diyen XV. Kolordu Komutanı **Kâzım Karabekir** Paşa vermiştir.
 - Kongre'nin toplanmasında **Vilayeti Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti** etkili olmuştur.
 - Erzurum Kongresi'ne "**Bitlis, Erzurum, Sivas, Trabzon, Van**" illerinden toplam 62 delege katılmıştır. (**BESTVAN**)
 - Kongreye İstanbul Hükümeti'nin baskılarından ötürü '**Diyarbakır, Elâzığ ve Mardin**' delege gönderememiştir.
 - Kongre'nin açılış konuşmasını **Hoca Raif Bey** yapmıştır.
 - Kongre başkanı ise **Mustafa Kemal**'dir.
- Erzurum Kongresi'ne Mustafa Kemal'in resmi delege olarak katılabilmesi için **Cevat Dursunoğlu** istifa etmiştir. Kongreye Rauf Orbay'ın katılabilmesi için ise **Kazım Yurdalan** istifa etmiştir.

Erzurum Kongresi Kararları

• Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz.	İlk kez ulusal sınırlardan bahsedilmiştir. Misâk-ı Milli'nin temelleri atılmıştır.
• Kuvâ-yi Milliye'yi etkin ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır.	Ulusal egemenlik fikri ortaya konmuştur.
• Azınlıklara siyasî hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozucu özel haklar (imtiyazlar) verilemez.	Kapitülasyonlara ve Islahat Fermanı'na tepki gösterilmiştir.
• Manda ve Himaye kabul edilemez.	Manda ve Himaye ilk kez reddedilmiştir.
• İstanbul Hükûmeti vatanın bağımsızlığını sağlayamazsa geçici bir hükûmet kurulacaktır.	İlk kez yeni bir hükûmetin gerekliliğinden bahsedilmiştir.
• Mebusan Meclisi derhal toplanmalıdır.	İstanbul Hükûmet'i denetlenmek istenmiştir.
• Bağımsızlığımıza saygı duymak kaydıyla dış yardım alınabilir.	Uluslararası ilişkilerde bağımsızlık esas alınmıştır.
• Ulusal güçler padişah ve saltanat makamını düştüğü bu durumdan kurtaracaktır.	Padişah yanlılarının desteği alınmak istenmiştir.

Erzurum Kongresi'nin Önemi

• Toplanış amacı bölgesel, aldığı kararlar ulusal bir kongredir. • Bölgesel nitelikte olan 9 kişiden meydana gelen Temsil Heyeti oluşturulmuştur. • Temsil Heyeti başkanı Mustafa Kemal'dir. Mustafa Kemal, TBMM açılıncaya kadar bu görevi devam etti. • İlk kez milli sınırlardan bahsedilmiştir. • Erzurum Kongresi kararları çerçevesinde Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'deki cemiyetler birleştirilmiştir. • Manda ve Himaye ilk Erzurum Kongresi'nde reddedilmiştir.

Sivas Kongresi (4- 11 Eylül 1919)

- 2 Eylül 1919 tarihinde Mustafa Kemal Sivas'a gelmiştir.
- Sivas Kongresi kararı Amasya Genelgesi'nde alınmıştır.
- İstanbul Hükûmeti'nin başında bulunan Damat Ferit Paşa Hükûmeti Sivas Kongresi'ni engellemek istemiştir.
- Sivas Kongresi Sivas Sultanisi adlı binada Mustafa Kemal'in açılış konuşmasıyla başlamıştır.

Sivas Kongresi'ni Engelleme Girişimleri başarısız olmuştur.	• Elâzığ Valisi Ali Galip • Ankara Valisi Muhittin Paşa
--	--

Sivas Kongresi'nde En Çok Tartışılan Konular

Kongre Başkanlığı Sorunu	Kongre Başkanı Mustafa Kemal seçilmiştir.
Manda ve Himaye Sorunu	Manda ve Himaye Kesin Reddedilmiştir.

Sivas Kongresi'nde Temsil Heyeti'nin çalışmalarını duyurmak amacıyla **İradeyi Milliye** isimli gazete çıkarılmıştır. **İradeyi Milliye** milli mücadelenin ilk yayın organıdır.

Sivas Kongresi Kararları

Erzurum Kongresi kararları aynen benimsenmiş **kapsamı ulusallaştırılmıştır**.

➤ Anadolu'daki tüm millî cemiyetler " Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti " adı altında birleştirilmiştir.	Millî Mücadele'nin tek merkezden yürütülmesi noktasında önemli bir adım atılmıştır.
➤ Temsil Heyeti üye sayısı 15'e yükseltilmiş, Temsil Heyeti bütün yurdu temsil eder kararı alınmıştır.	Temsil Heyeti TBMM açılıncaya kadar ulusal mücadeleyi sevk ve idare etmiştir.
➤ Manda ve Himaye kesin olarak reddedilmiştir.	' Ya İstiklal Ya Ölüm ' sözü Sivas Kongresi'nde söylenmiş olup manda ve himaye bir daha gündeme gelmemiştir.
➤ Mebusan Meclisi derhal açılmalıdır.	Millî İradeye verilen önemin bir göstergesi olmasının yanı sıra, Hükümetin çalışmalarının denetlenmesi istenmiştir.
➤ Bağımsızlığımıza saygı duymak şartıyla dış yardım alınabilir.	Dış yardım konusunda özellikle Rusya'ya mesaj verilmiştir.
➤ Her türlü işgal ve müdahaleye karşı mücadele etme kararı alınmıştır.	İşgallere karşı topyekûn mücadele kararı alınmıştır.
➤ Ulusal Sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz.	Erzurum Kongresi'nde de yer alan ulusal sınıra vurgu yapılmıştır.
➤ Kuvayı-i Milliye'yi etkin millî iradeyi hâkim kılmak esastır.	Erzurum Kongresi'nde alınan bu karar, Sivas Kongresi'nde güçlendirilmiştir.

Sivas Kongresi'nde, Temsil Heyeti Batı Cephesi Kuvayı Milliye Komutanlığı'na **Ali Fuat Cebesoy'u** atamıştır. **Temsil Heyeti bu kararla yürütme** yetkisini kullanmış, bir nevi **hükümet** gibi çalışmıştır.

General Harbord Raporu

- ABD Başkanı Wilson, General James G. Harbord başkanlığındaki bir heyeti Doğu Anadolu'da Ermenilerle ilgili incelemeler yapmak üzere Sivas'a göndermiştir.
- General Harbord'un hazırladığı rapora göre;
 - Doğu Anadolu'da Türkler çoktur, Ermeniler azdır.
 - Anadolu'nun kaynakları ABD'nin ihtiyaçlarını karşılayabilecek güçte değildir.
- Millî Mücadelenin haklılığını vurgulayan ikinci uluslararası belgedir. (İlk Amiral Bristol Raporu)
- 20 Eylül 1919'da Mustafa Kemal ile görüşen General Harbord, izlenimlerini ve raporunu kendisine aktarmış, Mustafa Kemal Paşa'ya "Eğer Amerikan ordusunda muvazzaf bir subay olmasaydım, gelir sizinle mücadelenizi izlerdim!" demiştir

Tıbbiyeli Hikmet

Sivas kongresine katılanların büyük çoğunluğu o günlerde Türk vatanının bağımsızlığına kavuşacağına inanmıyordu. Bazı delegeler Türkiye'nin birkaç devlet elinde parçalanmasını değil, bir devletin manda ve himayesinde kalmasını ehven-i şer yani kötünün iyisi olarak görüyordu. Mustafa Kemal Paşa bu görüşe karşı çıktı ve delegelerle görüşmek için bir toplantı düzenledi. Kalabalığın arasında Tıbbiyeli Hikmet de vardı. İstanbul'dan gelen delegeler ısrarla manda taraftarı idi. Arkalardan Hikmet sesini yükseltti ve şöyle dedi: "Paşam delegesi olduğum tıbbiyeliler beni buraya bağımsızlık davamızı başarıya ulaştırmak yolundaki çalışmaya katılmak üzere gönderdi. Mandayı kabul edemem. Eğer kabul edecek olanlar varsa ve bunlar kim olursa olsun, karşı çıkarız ve şiddetle reddederiz. Siz de manda fikrini kabul ederseniz, sizi de reddederiz." Bu kararlı duruş Mustafa Kemal Paşa'yı son derece memnun etti. Belki ona kuvvet verdi ve dedi ki: "Evlât müsterih ol. Sizin gibi gençlerle iftihar ediyorum. Biz azınlıkta kalsak dahi mandayı kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez: **Ya istiklâl Ya ölüm**"

Sivas Kongresi'nden sonra İstanbul Hükümeti'nde bulunan **Sadrazam Damat Ferit Paşa** Hükümeti istifa etmiş yerine **Ali Rıza Paşa** Hükümeti kurulmuştur. Bu değişim **Temsil Heyeti'nin ilk siyasi başarısıdır.**

Amasya Görüşmeleri (20 – 22 Ekim 1919)

- Sivas Kongresi'ni ve Millî Mücadele çalışmalarını önleyemeyen Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifa etmesinden sonra, Millî Mücadele'ye karşı daha ılımlı olan Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuştur.
- Bu gelişme Temsil Heyeti ile İstanbul Hükümeti arasında yapılacak olan Amasya Görüşmeleri 'ne ortam hazırlamıştır.

- İstanbul Hükümeti bu görüşme ile **Temsil Heyeti'nin varlığını resmen kabul** etmiştir.

- Görüşmelerde üçü açık ve imzalı, ikisi gizli ve imzasız beş protokol tespit edilmiştir.
- Amasya Görüşmeleri öncesinde Temsil Heyeti'ni zor durumda bırakmak amacıyla **Şeyh Recep isyanı** çıkarılmıştır.
- İstanbul Hükümeti, Amasya Görüşmelerinde tespit edilen protokollerden sadece **Mebusan Meclisi'nin açılması ve seçimlerin yapılması** ile ilgili kararı kabul etmiş, diğer kararları otoritesini sarsmamak amacıyla reddetmiştir.
- Görüşmelerde Mustafa Kemal Mebusan Meclisi'nin İstanbul dışında açılması hususunda istekte bulunmuş olsa da Salih Paşa bu isteğin Kanuni Esasi (Anayasaya)'ye aykırı olduğu gerekçesi ile bu isteği kabul etmemiştir.

İstanbul Hükûmeti	Temsil Heyeti
- Salih Paşa - Bahriye Nazırı	- Mustafa Kemal (Temsil Heyeti Başkanı) - Rauf Orbay - Bekir Sami Bey

Amasya Protokolü

Birinci Protokol	- Ordunun siyasetle uğraşmaması gerekir. - Hükûmeti küçük düşürücü müdahalede bulunulmamalıdır. - Hükûmet aleyhine yazı yazılmamalıdır.
İkinci Protokol	- Azınlıklara dengeyi bozacak ayrıcalıklar verilmemelidir. - Meclis'in İstanbul'da açılması uygun değildir. - Mondros Ateşkesi imzalandığı sırada işgal edilmemiş sınırlar korunmalıdır.
Üçüncü Protokol	- Temsil Heyeti seçimlere müdahale etmeyecektir. - Siyasî partiler ve Hristiyan toplulukların seçimlere katılması sağlanacaktır.
Dördüncü Protokol	- Bazı komutanlar görevden alınacaktır. - Malta'ya sürülenler İstanbul'a getirilip yargılanacaktır. - Zararlı cemiyetlerin faaliyetlerine son verilecektir. - Millî güçler maddî olarak desteklenecektir.
Beşinci Protokol	Barış Konferansı'na gönderilecek kurul delegelerinin isimlerine yer verilmiştir.

Komutanlar Toplantısı (16 Kasım 1919)

- Başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı toplantı Sivas'ta yapılmıştır.
- Amasya Görüşmesinden sonra, İntihabı Mebusan Kanunu Layihasına göre yapılan seçimlerle yeni milletvekilleri belli olmuştu. **Erzurum Mebusu seçilen Mustafa Kemal**, Mebusan Meclisi toplanmadan önce önemli konuları görüşmek, alınan kararları milletvekillerine ve meclise yansıtmak amacı ile toplantı düzenlemiştir.
- Toplantıda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin, Temsil Heyeti'nin geleceği, Meclis-i Mebusan'ın toplanma yeri, Paris Barış Konferansı kararları ve **Temsil Heyeti'nin Ankara'ya** taşınması konuları yer almıştır.

Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi (27 Aralık 1919)

- 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Mustafa Kemal, burada Ankara Ziraat Okulu'na yerleşmiştir. Bu aşamadan sonra Ankara'yı Temsil Heyeti'nin ve Millî Mücadele'nin merkezi yapmıştır.

Ankara'nın Merkez Olmasında Aşağıdaki Faktörler Etkili Olmuştur.

- İşgale uğramamış, güvenli bir bölge olması,
- Anadolu'nun tam orta noktasında yer alması,
- Ulaşım olanaklarına sahip olması
- Haberleşme olanaklarına sahip olması özellikleri etkili olmuştur.
- İstanbul'a yakın olması
- Batı Cephesi'ne yakın olması
- 20. Kolordu'nun burada olması

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Açılması (12 Ocak 1920)

- Osmanlı Mebusan Meclisi 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından padişah Vahdettin tarafından 21 Aralık 1918 tarihinde meclisi kapatılmıştı.
- Amasya görüşmelerinde Mebusan Meclisi'nin yeniden açılması kararlaştırılmıştı.
- Mebusan Meclisi'nin yeniden açılabilmesi için seçimlerin yapılması gerekiyordu. 7 Kasım 1919'da yapılan seçimleri genellikle Müdâfaai Hukuk cemiyeti mensubu adaylar kazanmıştır.
- Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne **Mustafa Kemal**'de **Erzurum Milletvekili** seçilmiş olsa bile İstanbul'da toplanan meclise gitmemiştir. (Güvenli Bulmuyor) Ancak, İstanbul'a gidecek milletvekillerinden bazı isteklerde bulunmuştur.

Mustafa Kemal'in istekleri

Kendisinin meclis başkanı seçilmesini	Kendisi yerine Reşat Hikmet Bey meclis başkanlığına getirilmiştir.
Müdafaai Hukuk grubunun kurulmasını	Felah-ı Vatan Grubu kurulmuştur. Başkanı Rauf Orbay'dır.
Misakı Milli kararlarının kabul edilmesini	28 Ocak 1920 tarihinde kabul edildi.

12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan son Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanlığına seçilmedi. Hatta Müdafaai-i Hukuk Grubu yerine de Felah-ı Vatan Grubu kuruldu. Millî Mücadele için tehlike yaratacak bu duruma oldukça kızan Mustafa Kemal Paşa, yazdığı Nutuk adlı eserde, Ankara toplantılarında söz verip yerine getirmeyen mebuslar için; **Sözlerinde durmayan bu efendiler imansızdırlar. Korkaktırlar, cahildirler.** dedi

Osmanlı Mebusan Meclisi'nin **Son Başkanı Celalettin Arif Bey**'dir. Kendisi daha sonra I. TBMM'de Adalet Bakanlığı görevinde bulunmuştur.

Misakı Milli Kararları (28 Ocak 1920)

- Türk Kurtuluş Savaşı'nın siyasi manifestosu olan **altı maddelik** bildiri olan Misakı Milli'nin temeli **Erzurum Kongresi**'nde atılmıştır.
- İstanbul'da toplanan son Meclis-i Mebûsan tarafından 28 Ocak 1920'de **oy birliği** (121 mebus) ile kabul edilmiş ve 17 Şubat'ta kamuoyuna açıklanmıştır.
- Bildiri mecliste Ahdi Millî Beyannamesi adıyla kabul edilmiş, ancak daha sonra "Misakı Millî" olarak anılmıştır. Her iki deyim de **Ulusal Yemin** anlamına da gelir.
- Hazırlanmasında Mustafa Kemal'in etkisi vardır.
- Belgeyi padişah onaylamamıştır.
- Misakı Milli'de **ulusal bağımsızlık** anlayışı vardır.
- Galip devletlerin barış tekliflerine karşı Osmanlı Parlamentosu'nun cevabı olarak ilân edilen Misakı Millî tepkiyle karşılandı. İtilâf devletleri 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal ettiler. Meclisi basarak ileri gelen mebusları ve aydınları tutuklayıp Malta'ya sürdüler.
- 18 Mart'ta çalışmalarına ara veren Meclisi Mebusan 11 Nisan'da padişah tarafından feshedildi. Milletin temsilcileri 23 Nisan'da Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi adıyla toplanarak ülke yönetimine el koydular. Misakı Millî yeni Türk Devleti'nin ilkelerini belirleyen, gerçekleşmesi için sonuna kadar çalışılacak millî ülkü, hedef ve kutsal ant oldu.

Misakı Milli Kararları

Kapitülasyonlar	Siyasi ve mali gelişmemizin imkân dairesine girmesi ve daha modern bir idareye kavuşmamız için her devlet gibi bizim de gelişme araçlarımızın temininde tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve bekamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasî, adlî, malî ve diğer gelişmelerimizi engelleyici kayıtlara karşıyız . Tahakkuk edecek borçlarımızın ödenme şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır
Boğazlar	İslâm hilâfetinin makamı, saltanatın pâyitahtı ve Osmanlı hükümetinin merkezi olan İstanbul şehriyle Marmara denizinin güvenliği her türlü tehlikeden korunmuş olmalıdır. Bu esas saklı kalmak şartıyla Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya ticaret ve taşımacılığına açık kalması hakkında bizimle diğer bütün ilgili devletlerin müttefikan verecekleri karar geçerlidir.
Osmanlı Borçları	Sadece millî sınırlar içinde kalan bölgelerin borçları kabul edilmiş, diğerleri reddedilmiştir.
Referandum	Halk Oylaması İstenen Yerler Batı Trakya Arap Vilayetleri Kars Ardahan Batum
Sınırlar	30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı esnada düşman işgaline uğramamış, Türk sancağının bulunduğu her yer vatan toprağıdır.
Azınlıklar	Azınlıklara, diğer ülkelerdeki Türk azınlığa tanınan haklar tanınacaktır. (Mütekabiliyet Esası)

İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)

- İtilaf Devletleri, Mebusan Meclisi'nin toplanması ile Anadolu'da başlayan mücadelenin zayıflayacağını düşünmüşlerdi. Misakı Milli'nin kabul edilmesi ile ümitleri sona eren İtilaf Devletleri, bu konuyu kendi lehlerine çevirebilmek amacı ile İstanbul Hükümeti'ne baskı yapmaya başlamışlardır.
- Bütün bu olaylar karşısında daha fazla dayanamayan Ali Rıza Paşa Hükümeti istifa etmiş ve yerine Salih Paşa Hükümeti kurulmuştur.
- 9 Mart'ta **Türk Ocağını** basan **İtilaf Devletleri**, İstanbul'un çeşitli semtlerinden yüz elli civarında Türk aydınını tutuklamışlar ve sonunda, **16 Mart 1920**'de İstanbul'u **resmen işgal** etmişlerdir.
- 20 Mart'ta Mebusan Meclisi, İtilaf Devletleri tarafından basılmış ve milletvekilleri tutuklanarak **Malta'ya** sürülmüştür.
- İtilaf Devletleri, Salih Paşa'yı görevden almış ve **Damat Ferit Paşa'yı tekrar** sadrazam yapmışlardır. (5 Nisan 1920)
- Padişah Vahdettin 11 Nisan 1920 tarihinde Mebusan Meclisi'nin hukuki varlığına son vermiştir.
- İstanbul'un resmen işgal haberini Mustafa Kemal'e bildiren kişi **Manastırlı Telgrafçı Hamdi Bey**'dir.

Şehzadebaşı baskını, 1920'de 16 Mart sabahı saat 05.45'e karşı İstanbul'da bir İngiliz müfrezesinin Şehzadebaşı'nda 10. Kafkas Tümeni ve Mızıka Takımının koğuş olarak kullandığı binaya aniden girerek, yataklarında uyuyan Türk askerlerinin üzerine ateş açması olayıdır. Dört Türk askerinin hayatını kaybetmesi, onunun yaralaması ile sonuçlanan bu baskın, İstanbul'un işgalinin en ibret verici olaylarından biri olarak tarihe geçmiştir.

Mustafa Kemal'in İstanbul'un Resmen İşgaline Tepkileri

- İstanbul ile her türlü haberleşmeyi kesmiştir.
- Geyve ve Ulukışla demiryolunu tahrip etmiştir.
- Anadolu'dan İstanbul'a vergileri göndertmemiştir. (Duyunu Umumiye 'ye kaynak Oluşmasını Engellemek)
- Anadolu'daki İtilaf devletleri subaylarını tutuklatmıştır.

BÖLGESEL – YÖRESEL KONGRELER

Balıkesir Kongresi	- Başkanlığını Hacim Muhittin Bey yapmıştır. - Padişaha bağlılık bildirmiştir. (Ulusal egemenliğe ters) - Batı Cephesinde Kuvayi Milliye'nin oluşmasında etkili olmuştur.
Alaşehir Kongresi	- Başkanlığını Hacim Muhittin Bey yapmıştır. - Gerektiğinde Yunan işgaline karşı İtilaf Devletlerinden yardım alınabileceğini belirtti. (Manda ve Himayeyi çağırıştırılmıştır. Ulusal bağımsızlığa ters.)
Nazilli Kongresi	Kongre başkanlığını Galip Hoca lakaplı Celal Bayar yapmıştır.
Afyon Kongresi	Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak gibi komutanlar katılmıştır.
Pozantı Kongresi	Mustafa Kemal katılmıştır. - Adana ve Çukurova bölgesinde Fransız işgaline karşı mücadele kararı alınmıştır. - Millî Mücadele'nin son kongresidir.

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ BASIN

Millî Mücadele'yi Destekleyen Yayın Organları

Hakimiyeti Milliye	(1920) TBMM'nin yarı resmi organı olarak faaliyet göstermiştir. Mustafa Kemal'in yazılarına yer vermiştir.
Anadolu Ajansı	- Halide Edip ve Yunus Nadi öncülüğünde kurulmuştur. (1920) - Kurulmasında Mustafa Kemal etkili olmuştur.
Yenigün	Yunus Nadi tarafından çıkarılmıştır.
Açıksöz	İstiklal Marşı'nı yayımlayan ilk gazetedir.
Tasviri Efkâr	- Basın tarihimizin en köklü yayın organıdır. - İstanbul'da faaliyet göstermiştir.
İradeyi Milliye	1919 tarihinde Sivas Kongresi'nde Temsil Heyeti'nin çalışmaları hakkında bilgi vermek üzere çıkarılmıştır. Mustafa Kemal'in yazılarına yer vermiştir. - Millî Mücadelenin ilk yayın organıdır.
Albayrak	Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olmuştur.
Babalık	Konya'da çıkarılmış mizah dergisidir.
İleri	Mustafa Kemal'in isimsiz yazılarının yayınlandığı gazetedir.
Minber	1918 tarihinde Mustafa Kemal'in İstanbul'da Ali Fethi Okyar ile çıkardığı yayın organıdır.

Millî Mücadele Karşıtı Basın Yayın Organları

Peyamı Sabah Aydede Türkçe İrşad Köylü Alemdar

I. TBMM DÖNEMİ (23 NİSAN 1920 – 11 AĞUSTOS 1923)

I. TBMM'NİN AÇILIŞI (23 Nisan 1920)

- 16 Mart 1920'de İtilâf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmesi üzerine Temsil Heyeti Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa, 19 Nisan 1920'de valilere ve komutanlara gönderdiği genelgede seçimlerin yapılacağını ve Ankara'da **olağanüstü yetkilere sahip** millî bir meclisin açılacağını bildirmiştir.
- Mebusan Meclisi'ne seçilen ancak işgal üzerine Anadolu'ya kaçıp Ankara'ya gelen milletvekillerinin haklarının saklı tutulacağı ve meclise katılabileceği belirtilmiştir. Bu gelişme ulusal egemenliğe verilen önemin göstergesidir.
- 23 Nisan Cuma** günü Hacı Bayram Camii'nde kılınan Cuma namazının ardından dualar ile meclis açıldı.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Meclis-i Mebusan üyelerinden oluşan **324 milletvekili ile kurulan meclis**, zorluklar nedeniyle **115 milletvekili** ile açıldı.
- 23 Nisan 1920 tarihinde, parlamento geleneklerine göre, en yaşlı üye olan Sinop Milletvekili **Şerif Bey**, başkanlık kürsüsüne çıktı ve konuşma yaparak Meclis'in ilk toplantısını açtı.

'Bu Yüksek Meclisin **en yaşlı üyesi** sıfatıyla ve Allah'ın yardımıyla milletimizin iç ve dış tam bağımsızlık içinde alın yazısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip, kendi kendisini yönetmeye başladığını bütün dünyaya ilan ederek, **Büyük** Millet Meclisi'ni açıyorum.'

- Mustafa Kemal I. TBMM'de **Ankara** milletvekili seçilmiştir.
- TBMM seçimlerine gayrimüslimler katılmamıştır.
- TBMM'nin açılmasıyla Temsil Heyeti'nin görevi sona ermiştir.
- 24 Nisan 1920 tarihli oturumunda Mustafa Kemal meclis başkanı seçilmiştir. TBMM'nin başkanlığını Cumhurbaşkanı seçildiği gün olan 29 Ekim 1923 tarihine kadar sürdürdü.
- 8 Şubat 1921 tarihli oturumunda Türkiye Büyük Millet Meclisi adı kullanılmaya başlanmıştır.

I. TBMM'NİN ÖZELLİKLERİ

Kurucu Meclis	➤ 1921 Teşkilatı Esasiye (Anayasa) ➤ Yeni bir devlet kurmuştur.
Demokratik Meclis	➤ Seçimle göreve gelmiştir.
Siyasi Partiler yoktur.	➤ Gruplar vardır. Temel amaç birlik ve beraberliğin sağlanmasıdır.
Olağanüstü Meclis'tir.	➤ Güçler birliği ilkesini benimsemiştir. Yasama + Yürütme + Yargı = TBMM
Meclis Hükûmeti sistemini benimsemiştir.	➤ Meclis Başkanı aynı zamanda hükûmetin de başkanı olduğu sistemdir. ➤ Bakanlar meclis içerisinde tek tek seçilir.
İhtilalci Meclis'tir.	➤ Padişahı ve İstanbul Hükûmetini yok saymıştır.

I. TBMM'DE YER ALAN GRUPLAR

Müdafaa-i Hukuk Grubu	Mustafa Kemal taraftarlarının oluşturduğu gruptur.
Yeşil Ordu Grubu	Çerkez Ethem'in etkili olduğu gruptur.
Halk Zümresi Grubu	Sosyalist bir grup olarak yer almıştır.
Tesanüd Grubu	Eski ittihatçıların etkili olduğu gruptur.
İstiklal Grubu	Mustafa Kemal taraftarı gençlerin grubudur.
Islahat Grubu	Padişah taraftarlarının içinde bulunduğu ve yenileşmeyi savunan gruptur.
➤ Mim Mim Grubu ve Felahı Vatan Grubu I. TBMM'de yer almamaktadır.	

24 Nisan Önergesi

- TBMM'nin 24 Nisan 1920'deki toplantısında Mustafa Kemal Meclis Başkanlığı'na seçilmiş ve hükûmetin bir an önce kurulması için meclise bir önerge vermiştir.

Hükûmet kurmak zorunludur.	➤ İstanbul hükûmeti yok sayılmıştır.
TBMM, yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamıştır.	➤ Hızlı karar almak amacıyla güçler birliği ilkesini benimsemiştir.
Geçici bir hükûmet başkanı ya da padişah vekili tanımak doğru değildir.	➤ Meclisin sürekliliği vurgulanmıştır.
Padişah ve halife, Anlaşma Devletleri'nin baskısından kurtulduktan sonra meclisin düzenleyeceği yasaya göre hareket edecektir.	➤ Birlik beraberlik sağlanmak istenmiştir.
Meclis tarafından seçilecek bir heyet hükûmet işlerini yürütür, meclis başkanı aynı zamanda hükûmetin de başkanıdır.	➤ Meclis hükûmeti sistemi benimsenmiştir.

- 3 Mayıs 1920'de bakanların meclis içerisinde meclis tarafından tek tek oylanarak Seçilmesiyle "İcrâ Vekilleri Heyeti" adıyla I. TBMM Hükûmeti kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanına kadar 4 icra vekilleri heyeti kurulmuştur.

Mustafa Kemal	TBMM Başkanı ve İcra Vekilleri Heyeti Başkanı
Bekir Sami Bey	Dış İşleri Bakanı
Celalettin Arif Bey	Adalet Bakanı
Dr. Rıza Nur	Milli Eğitim Bakanı
Dr. Adnan Adıvar	Sağlık Bakanı
İsmet Fazıl Paşa	Bayındırlık Bakanı
Yusuf Kemal	İktisat Bakanı
Hakkı Behiç Bey	Maliye Bakanı
Fevzi Çakmak	Milli Savunma Bakanı
İsmet İnönü	Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Bakanı
Cami Baykut Bey	İç İşleri Bakanı

I. TBMM'NİN GERÇEKLEŞTİRDİ ÖNEMLİ İŞLER

Ağnam Vergisini dört kat artırmıştır.	➤ TBMM'nin ilk gerçekleştirdiği faaliyetidir.
Hıyaneti Vataniye Kanunu çıkarmıştır.	➤ TBMM tarafından çıkarılan ikinci kanun olan Hıyanet-i Vatan Kanunu uyarınca "Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyana yönelik sözlü, yazılı veya eylemli muhalefet ve fesatlıkta bulunanlar vatan haini sayılır." (Madde 1) "Fiilen vatan hainliğinde bulunanlar asılarak idam edilir." (Madde 2) "Vaiz ve hitabet suretiyle alenen ve çeşitli zeminlerde söz ve hareketleriyle vatan hainliği cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki yazı ve resimlerle yayanlar geçici küreğe konulurlar." (Madde 3) "Vatana ihanet sanıklarının yargılanması en çok 24 gün içinde karara bağlanır (Madde 7) ve temyiz edilemez.
Firariler Kanunu	➤ 11 Eylül 1920 çıkarılan kanun ile asker kaçaklarının önlenmesi istenmiştir.
İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.	➤ İstiklal Mahkemeleri'nin yargıçları milletvekillerinden oluşmaktadır. Kararları kesindir.
Nisabı Müzakere Kanunu çıkarmıştır.	➤ Bu kanun I. TBMM'nin iç tüzüğü ile ilgilidir.
Meni İsrifat Kanunu çıkarmıştır.	➤ Düğünlerde havaya kurşun atılmaması, düğünlerde köçek oynatılmaması gibi maddeler yer almaktadır.
Meni Müskirat Kanunu	➤ Alkol üretim ve tüketimi ile kumar yasaklanmıştır. Duyunu Umumiye 'ye kaynak oluşması engellenmek istenmiştir.
Yeni Düzenli Ordu'yu kurmuştur.	➤ 3 Aralık 1920 tarihli kanun ile kurulmuştur.
Başkomutanlık Kanunu çıkarılmıştır.	➤ Kütahya Eskişehir savaşları sonrasında 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal'e hızlı karar alıp uygulaması için verilmiştir.
İstiklal Marşı'nın kabul etmiştir.	➤ 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilmiştir.
Teşkilât-ı Esasîye Kanunu çıkarmıştır.	➤ 20 Ocak 1921 tarihli yeni Türkiye'nin ilk Anayasa'sıdır.

Saltanatı kaldırmıştır.	➤ 1 Kasım 1922 tarihinde I. TBMM'nin gerçekleştirdiği tek devrimdir.
Lozan Antlaşması'nı imzalamıştır.	➤ Lozan Antlaşması'nı imzalayan I. TBMM'dir.

- Tekalifi Milliye Emirleri 7 Ağustos 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal tarafından çıkarılmıştır. TBMM'nin çıkardığı bir kanun değildir.

İstiklal Mahkemeleri 5 olayda kurulmuştur.	• 1920 TBMM'ye yönelik meydana gelen isyanlar sonrasında • 1921 Tekalifi Milliye Emirlerinin uygulanması sonrasında • 1925 Şapka Kanunun uygulanması esnasında • 1925 Şeyh Sait İsyanı sonrasında • 1926 Mustafa Kemal'e yönelik İzmir Suikastı sonrasında
--	--

I. TBMM'YE YÖNELİK MEYDANA GELEN İSYANLAR

İstanbul Hükümeti'nin Çıkardığı İsyanlar	• Ahmet Anzavur İsyanı: İsyen Balıkesir ve çevresinde etkili olmuştur. Çerkez Ethem tarafından bastırıldı. • Kuvayı İnzibatiye İsyanı: (Hilafet Ordusu) Geyve Boğazında milli kuvvetlere karşı meydana gelen bu isyanı, Batı Cephesi Kuvayı Milliye komutanı Ali Fuat Cebesoy bastırmıştır. • Bu isyanları Boğazlar ve çevresini kontrol etmek amacıyla İngilizler desteklemiştir.
İtilaf Devletleri'nin Çıkardığı İsyanlar	• Sivas Koçgiri İsyanı: 1921 Mart ayında başlayan bu isyandan Yunan Kuvvetleri yararlanmış II. İnönü Savaşı'nı başlatıp saldırıya geçmişlerdir. Yeni kurulan düzenli ordu tarafından bastırıldı. • Bolu Düze Hendek İsyanı: • Afyon Çopur Musa İsyanı • Urfa Milli Aşiret İsyanı • Bayburt Şeyh Eşref İsyanı • Mardin Ali Batı İsyanı • Konya Bozkır İsyanı • Yozgat Çapanoğulları
Azınlıkların Çıkardığı İsyenlar	• Rum • Ermeni
Kuvayı Milliye Şeflerinin Çıkardığı İsyenlar	• Çerkez Ethem İsyanı (Kuvayı Seyyare İsyanı) • Demirci Mehmet Efe İsyanı • (Yeni kurulan düzenli orduya karşı)

TBMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler

- Hiyaneti Vatanîye Kanunu uygulanmaya konmuştur.
- İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- Seyyar jandarma birlikleri oluşturulmuştur.
- Anadolu Ajansı kurulmuştur.
- İrşad adı verilen nasihat heyetleri kurulmuştur.
- **Ankara Müftüsü Rifat Börekçi** öncülüğünde İstanbul'daki Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin Fetvalarına karşı fetvalar yayınlanmıştır.

SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

- Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasının ardından İtilaf devletleri Osmanlı ile henüz bir barış antlaşması imzalamamışlardır. Bunda temel neden **kendi aralarında henüz mutabakata varamamış** olmasıdır.
- 24 Nisan 1920 tarihinde **San Remo Konferansı'nda** Sevr Barış Antlaşması'nın **taslak** metni oluşturulmuş ve Osmanlı Devleti'ne haber verilmiştir.
- Son Osmanlı Mebusan Meclisi dağıttığı için padişah ve sadrazam tarafından barış görüşmelerinin yürütülmesi için **Saltanat Şurası** toplanmıştır.
- Saltanat Şurası içerisinde yer alan **Topçu Feriki Rıza Paşa**, antlaşmanın kabul edilmemesi yönünde görüş bildirip, olumsuz oy vermiştir.
- Sevr Barış Antlaşması'nı **Hadi Paşa, Reşat Halis ve Rıza Tevfik'ten** oluşan heyet imzalamıştır.
- Toplam **433 maddeden** meydana gelmektedir.

➤ İstanbul, Osmanlı'nın başkenti kalacak, Osmanlı azınlık haklarını koruyamaz ise, İstanbul Osmanlı'dan alınacaktır.
➤ Doğu Anadolu'da bir Ermenistan devleti kurulacak
➤ Doğu Trakya ve Batı Anadolu Yunanistan'a bırakılacak
➤ Boğazlar, içinde Türk üyenin olmadığı bir komisyon tarafından yönetilecek.
➤ Kapitülasyonlar tüm devletlere verilecek
➤ Osmanlı Devleti'nin ordusu, donanması ve ağır silahları olmayacak
➤ Urfa, Antep, Maraş, Suriye dolayları Fransa'ya bırakılacak

Sevr Barış Antlaşması'nın Önemi

- Osmanlı Devleti'nin imzalamış olduğu son antlaşmadır.
- Sevr Barış Antlaşması hukuken geçersiz bir antlaşmadır. Çünkü meclisin onayından geçmemiştir.
- Antlaşmayı imzalayan Damat Ferit Paşa, Hıyaneti Vataniye Kanunu kapsamsında gıyaben yargılanmış ve vatandaşlıktan çıkarılmıştır.
- Türk milletinin direnişiyle karşılaştığı için uygulanamamıştır. (Ölü doğmuştur)

BİLECİK GÖRÜŞMELERİ (5 ARALIK 1920)

- Son Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa'nın girişimleriyle TBMM adına Mustafa Kemal ile İstanbul Hükûmeti adına Ahmet İzzet Paşa ve Salih Paşa arasında gerçekleşen görüşmelerdir
- Bu görüşmede TBMM'yi Mustafa Kemal, İsmet Paşa, İstanbul Hükûmeti'ni ise Salih Paşa ve Ahmet İzzet Paşa temsil etmiştir.

- Bilecik Görüşmeleri ile Osmanlı Devleti **TBMM'nin siyasî varlığını** ilk kez tanımıştır.
- Amasya Görüşmelerinde (20 Ekim 1919) İstanbul Hükûmeti, **Temsil Heyeti'nin varlığını** resmen tanımıştır.

Millî Mücadele Dönemi İstanbul Hükümetleri (1918 – 1922)

Hükümet	Döneminde Meydana Gelen Önemli Gelişme
Ahmet İzzet Paşa Hükümeti	Mondros Ateşkes Antlaşması
Damat Ferit Paşa Hükümeti (Farklı tarihlerde beş hükümet kurmuştur.)	- Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı - Havza Genelgesi - Amasya Genelgesi - Erzurum Kongresi I. TBMM'nin Açılışı - Sevr Barış Antlaşması
Ali Rıza Paşa Hükümeti	- Amasya Görüşmeleri - Son Osmanlı Mebusan Meclisi Açılışı - Misakı Milli Kabulü
Salih Paşa Hükümeti	İstanbul'un Resmen İşgali
Tevfik Paşa (Son Osmanlı Sadrazamıdır.)	- Londra Konferansı - Mudanya Ateşkes Antlaşması

KURTULUŞ SAVAŞI

CEPHELER

A. DOĞU CEPHESİ

- Sevr Barış Antlaşması'nda Doğu Anadolu Bölgesinde bir Ermenistan kurulması öngörülmüştür.
- Bu cephede **Ermenistan** ile mücadele edilmiştir.
- Cephede Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası ordusunu terhis etmeyen **15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir** mücadeleyi TBMM adına yürütmüştür.
- Ermenilerin, Doğu Anadolu'yu ele geçirmek için harekete geçmesi üzerine **Kazım Karabekir** komutasındaki Türk ordusu 28 Eylül 1920 tarihine taarruza geçmiştir.
- Doğu Cephesinde Kuvayı Milliye görev yapmamıştır.
- Türk kuvvetleri karşısında dayanamayan Ermeni kuvvetleri barış istemek durumunda kalmıştır.

GÜMRÜ ANTLAŞMASI (3 ARALIK 1920)

- TBMM Hükûmeti ile Ermenistan arasında imzalanan bu antlaşmayı, **TBMM adına XV. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir** imzalamıştır.
- Kars, Sarıkamış, Iğdır, Selim, Kulp Türkiye'nin olacak
- Sevr Barış Antlaşması'nı Ermenistan kabul etmeyecek.
- Türk-Ermenistan sınırı Aras Nehri – Çıldır Gölü hattı olarak belirlenecek
- Türklere karşı silah kullanmayan Ermeniler altı ay içinde Türkiye'ye dönebilecek
- Ermenistan hükûmeti dilerse, TBMM hükûmeti Ermenistan'a yardım da bulunabilecek

- **Misakı Milli'yi ve TBMM'yi tanıyan ilk devlet Ermenistan'dır.**
- TBMM siyasî ve askerî alanda ilk uluslararası zaferini kazanmıştır.
- İlk kez uluslararası bir sözleşmede **Türkiye** adı kullanılmıştır.
- Bu cephenin kapanması ile buradaki birlikler Batı cephesine kaydırılmıştır.
- Kazım Karabekir '**Yetim Babası, Şark Fatihi, Alçitepe Kahramanı**' gibi unvanlar ile tanınmaktadır.
- İstiklal Harbimizin Esasları adlı eser Kazım Karabekir'e aittir.

BATUM ANTLAŞMASI (23 ŞUBAT 1921)

- Gürcistan, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumu fırsat bilip Ardahan, Artvin ve Batum'u ele geçirmiştir.
 - TBMM Gürcistan'a bir uyarıda bulunulmuş ve toprakların iadesi istenmiştir. Ermenilere karşı kazanılan zaferinde etkisiyle Gürcistan işgal ettiği topraklardan geri çekilmiştir.
 - 23 Şubat 1921'de Gürcistan ile imzalanan Batum Antlaşması ile Artvin, Ardahan ve Batum Türkiye'ye bırakılmıştır.
- Millî Mücadele Dönemi'nde Ankara'da **büyükelçilik** açan **ilk devlet Gürcistan**'dır.

B. GÜNEY CEPHESİ

- Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası 'Antep, Maraş, Urfa, Adana ve Mersin' gibi kentler Fransızlar tarafından işgale uğramıştır.
- İlk işgal planında, Antep, Maraş, Urfa İngilizlerin işgaline bırakılmıştır. Ancak daha sonra Fransa ile İngiltere arasında yapılan **Suriye İtilafnamesi** ile bölge Fransızlara bırakılmıştır.
- Fransızlar işgal harekâtında bölgedeki Ermenileri de silahlandırmıştır. Bundan mütevellit bu cephede hem **Fransızlar** hem de **Ermeniler** ile mücadele edilmiştir.
- Güney Cephesinde '**Düzenli bir ordu görev yapmamıştır.**' Bölgede Kuvayı Milliye görev yapmıştır.

- Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan işgallere **ilk silahlı direniş Hatay Dört Yol'da** gösterilmiştir. (Kara Mehmet Çavuş)

Adana Savunması	➤ Karaisalı Müftüsü Mehmet Hoca, Tufan Bey lakabı ile Yüzbaşı Osman Adana'da önemli başarılar elde etmiştir.
Maraş Savunması	➤ Sütçü İmam , Maraş'ın savunulması ve halkta milli bilincin oluşmasında etkili olmuştur. 11 Şubat 1920 tarihinde Fransızlar bölgeden çekilmiştir.
Urfa Savunması	➤ Yüzbaşı Ali Saip Bey önderliğindeki Kuvayı Milliye birliklerinin mücadelesi üzerine Fransızlar 10 Kasım 1920'de Urfa'yı boşaltmıştır.
Antep Savunması	➤ Güney Cephesinde en yoğun mücadelelerin olduğu yerdir. Yöredeki halka Şahin Bey ve Kılıç Ali Bey öncülük etmiştir. ➤ 6 bin insanın hayatını kaybettiği Antep yöresine 1921 tarihinde Gazi unvanı verilmiştir.

Millî Mücadele esnasında gösterdikleri başarıdan dolayı unvan verilen illerimiz	İstiklal Madalyası verilen yerler
➤ 1921 tarihinde Antep'e Gazi unvanı	➤ 1924'te İnebolu : İstiklal Madalyası alan tek ilçedir.
➤ 1973 tarihinde Maraş'a Kahraman unvanı	➤ 1925'te Maraş : İstiklal Madalyası alan ilk ildir.
➤ 1984 tarihinde Urfa'ya Şanlı unvanı verilmiştir.	➤ 2008'de Antep
➤ 2016 tarihinde Ankara'nın Kazan ilçesine 'Kahraman' unvanı verilmiştir.	➤ 2016'da Urfa

- Güney Cephe'sinin kapanmasında Batı Cephe'sinde kazanılan **Sakarya Meydan Muharebesi** sonrasında **Fransa ile yapılan 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması** etkili olmuştur.
- Fransa, Ankara Antlaşması ile TBMM'yi tanıyan **ilk İtilaf Devleti** olmuştur.

C. BATI CEPHESİ

- Bu cephede Türk kuvvetleri ile İngiliz destekli Yunan kuvvetleri mücadele etmiştir.
- Kurtuluş Savaşı'mızda **en yoğun mücadelelerin** olduğu cephedir.
- 15 Mayıs 1919 tarihinde **Paris Barış Konferansı**'nda alına karar gereği İzmir, Yunanistan tarafından işgal edilmiştir.
- İzmir'in işgaline tepki olarak ilk kurşunu Hukuku Beşer gazetesi çalışanı olan Hasan Tahsin (Osman Nevres) atmıştır.
- Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri bu cephenin oluşturulmasında etkili olmuştur.
- Osmanlı Devleti'nin **işgale kayıtsız kalması üzerine** halk kendi can, mal ve namus güvenliğini kendisi sağlamak üzere **Kuvayı Milliye** adı verilen silahlı birlikler oluşturmuştur.
- Sivas Kongresi'nde Batı Cephesi Kuvayı Milliye Komutanlığı'na **Ali Fuat Cebesoy** atanmış (Temsil Heyeti'nin Yürütme Yetkisi) ve Ali Fuat Cebesoy 24 Ekim 1920 tarihinde **Gediz Taarruzu** düzenlemiştir. 24 Ekim 1920'de gerçekleşen bu taarruz girişimi, Kuvayı-i Milliye birliklerinin mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır.

- Gediz Taarruzunun **başarısız olmasının sonucunda:**

- Ali Fuat Paşa ise Moskova Büyükelçiliği'ne atanmıştır. (Türkiye'nin elçilik açtığı ilk ülke SSCB Rusya)
- Kuvayı Milliye'nin varlığına son verilmiş ve tüm bu birlikler 8 Kasım 1920'de Düzenli Ordu'ya dönüştürülmüştür. 3 Aralık 1920 tarihinde **'Yeni bir düzenli ordu'** kurulmuştur.
- Batı Cephesi **Kuzey ve Güney** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Asıl cephe olan Kuzey Cephesi'ne **Albay İsmet Bey**, Güney Cephesi'ne ise **Albay Refet Bey** atanmıştır. Her iki cephe de Fevzi (Çakmak) Paşa'nın komutasındaki Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır.
- Düzenli ordunun kurulmasına karşı çıkan ve emir altına girmek istemeyen Çerkez Ethem 27 Aralık 1920'de isyan etmiş, ancak ayaklanma İsmet Paşa komutasındaki Birlikler tarafından bastırılmıştır.

I. İNÖNÜ SAVAŞI (6 OCAK 1921 -10 OCAK 1921)

- Yunan kuvvetlerinin Çerkez Ethem isyanından yararlanıp, Türklere Sevr Barış Antlaşması'nı kabul ettirmek amacıyla düzenlemiş olduğu taarruz hareketidir.
- 6 Ocak 1921.de iki tümenle saldırıya geçen Yunanlılar, Bursa ve Uşak istikametinden Eskişehir ve Afyon'a doğru taarruza başlamışlardır.

Albay İsmet Bey komutasındaki yeni düzenli ordu **Çerkez Ethem isyanın** bastırmış aynı zamanda Yunan kuvvetlerinin saldırısını püskürtmüştür.

- Yeni düzenli ordunun ilk askeri başarısıdır.
- Yunan kuvvetleri I. İnönü Savaşı'nı **'Keşfi Taarruz'** olarak adlandırmaktadır.
- Bu savaşta Yunan kuvvetlerine karşı elde ettiği başarılarından dolayı, İsmet Paşa'nın rütbesi **'Albaylıktan tuğgeneralliğe'** yükseltilmiştir.
- Bu zafer sonrasında yeni düzenli orduya duyulan güven artmıştır. Askere alma işlemleri hızlanmıştır

I.İNÖNÜ SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Teşkilatı Esasiye (20 Ocak 1921)
Afgan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)
Londra Konferansı (21 Şubat 1921)
İstiklal Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921)
Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

TEŞKİLATI ESASİYE ANAYASASI (20 OCAK 1921)

- Yeni Türk Devleti'nin 85 numaralı ve kabul tarihi 20 Ocak 1921 olan 23 madde ve bir ayırık maddeden oluşan kısa çerçeve anayasadır.
- Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan 1876 Kanun-i Esâsi'yi kaldırılmamış, bu anayasanın 1921 Anayasası hükümleriyle çelişmeyen maddeleri kabul edilmiştir.
- 1921 Anayasası olağanüstü bir dönemde (savaş döneminde) hazırlandığı için, kişi Hak ve özgürlüklerine yer verilmemiştir.
- Mecliste alınan kararların hızlı ve kolay bir şekilde uygulamaya konulabilmesi için güçler birliği ilkesine yer verilmiştir.
- **Tek yumuşak Anayasa'dır.**
- **Tek değişikliği Cumhuriyet'in ilanı 1923 değişikliğidir.**
- 1921 Anayasası'na göre;
 - Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir. (Hâkimiyet, bilâ kaydü şart Milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir.)
 - Türkiye Devletinin dini, Dini İslam'dır. Resmi lisanı Türkçedir.
 - Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükûmeti «Büyük Millet Meclisi Hükûmeti» unvanını taşır.
 - Seçme yaşı 18, seçilme yaşı 25'tir.
 - Seçimler iki yılda bir düzenlenir.
 - Seçimler çift dereceli seçim sistemine göre yapılır.

Teşkilatı Esasiye'ye anayasasına temel ve kaynak olan beyanname – nizamname “13 Eylül 1920 Halkçılık Nizamnamesi”dir.

TÜRK AFGAN DOSTLUK ANTLAŞMASI (1 MART 1921)

- Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması'nın görüşmelerinin yapıldığı sırada, Rusya'da bulunan TBMM Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşek ve TBMM delegesi Dr. Rıza Nur, Afganistan Devleti adına General Veli Han ile bir dostluk ve ittifak antlaşması imzalamıştır.
- TBMM'nin varlığını kabul eden **ilk Müslüman devlet Afganistan**'dır.
- Antlaşmaya Göre:
 - Türkiye'den Afganistan'a subay ve öğretmen gönderilmesi kabul edilmiştir.
 - Taraflar birbirlerinin bağımsızlığını resmen tanıyacak
 - Tarafların birine yapılacak saldırının diğerine yapılmış sayılacağı karara bağlanmıştır

LONDRA KONFERANSI (21 ŞUBAT 1921)

Konferansın Toplanış Amacı:	- Sevr Antlaşması'nı şeklen değiştirip Türklere kabul ettirmek - Yunan Ordusuna zaman kazandırmak
Konferansa İstanbul Hükümeti ve TBMM Hükümeti Birlikte Davet Edilmesinin Nedeni:	İstanbul Hükümeti ile TBMM Hükümeti arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanıp ikilik çıkarmak istemiştir.
Konferansa TBMM'yi davet eden ülke:	TBMM, İtalya'nın aracılığıyla ayrı olarak davet edilmiştir.
İstanbul Hükümeti'ni Temsil Eden Kişi:	Sadrazam Tevfik Paşa
TBMM Hükümeti'ni Temsil Eden Kişi	Dış İşleri Bakanı Bekir Sami Bey
TBMM'nin Konferansa Katılma Nedenleri:	- Barış yanlısı olduğunu göstermek - Misakı Milli'yi duyurmak - Kendisini tanıtmayı amaçlamıştır.
- Osmanlı temsilcisi Tevfik Paşa, söz kendisine geldiğinde, 'Ben sözü Türk milletinin gerçek temsilcisi olan TBMM temsilcisine bırakıyorum.' diyerek TBMM Heyetinin işini kolaylaştırmış ve yeni devletin gücünü meşrulaştırmıştır. - İtilaf Devletleri, Sevriin bazı maddelerinde oynamalar yaparak Türk tarafına kabul ettirmek istemiş olsalar da Yunan saldırısının yeniden başlaması üzerine konferans hiçbir sonuç alınamadan sona ermiştir. İtilaf Devletleri TBMM'nin varlığını hukuken (Resmen) ilk kez tanımıştır. - Londra Konferansı'nda Bekir Sami Bey, TBMM'nin onayını almadan İtalya, Fransa ve İngiltere ile esir değişimi konularında birtakım sözleşmeler imzalamıştır. - Ancak, bu sözleşmeler Misakı Milli'ye uygun olmadığından, devletlerin eşitliği ve tam bağımsızlık ilkelerine aykırı olduğundan dolayı TBMM tarafından kabul görmemiştir. - Bu girişiminden dolayı Bekir Sami Bey görevinden istifa etmek zorunda kalmış Dışişleri Bakanlığı'na da Yusuf Kemal Tengirşek atanmıştır	

İSTİKLAL MARŞI'NIN KABULÜ (12 MART 1921)

İstiklal Marşı'nın Güftesi	➤ Mehmet Akif Ersoy'a aittir.
İlk Bestesi:	➤ İstiklâl Marşı'nın 1924-1930 yılları arasında kullanılan bestesi Ali Rıfat Çağatay tarafından yapılmıştır
Günümüz Bestesi:	➤ Günümüzde de kullandığımız Osman Zeki Üngör'ün bestesine bırakmıştır.
Yarışmayı Düzenleyen Kurum:	➤ Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) ➤ İstiklal Marşı, ilk kez dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından TBMM'de okunmuştur.
Yazıldığı Yer:	➤ Ankara'da bulunan Taceddin Dergâhı
İthaf Edilişi:	➤ Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı'nı kahraman Türk Ordusu'na ithaf etmiştir
Yayımlayan Gazete:	➤ Kastamonu'da çıkarılan yerel bir gazete olan Açıksöz Gazetesi'nde yayımlanmıştır.
İlk Yayımlayan Dergi:	➤ Sebîlürreşâd Dergisi

- İstiklal Marşı'mızın yer aldığı ilk Anayasa **1982 Anayasa'sı**dır.
- Mehmet Akif Ersoy, ödülü **Darül Mesai** isimli kuruma bağışlamıştır.

MOSKOVA DOSTLUK VE KARDEŞLİK ANTLAŞMASI (16 MART 1921)

- Millî Mücadele Dönemi'nde Sovyet Rusya ile başlayan dostluğun resmî belgesi niteliğinde olan bu antlaşma bir nevi ittifak sözleşmesidir.

TBMM Adına imzalayanlar	SSCB Rusya Adına İmzalayanlar
➤ Ali Fuat Cebesoy ➤ Yusuf Kemal Tengirşek ➤ Dr. Rıza Nur	➤ Rus Dış İşleri Adına Çiçerin

Çarlık Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan tüm antlaşmalar geçersiz sayılacak.	➤ Her iki ülkede de yönetim şeklinin değiştiğini göstermektedir.
Sovyet Rusya kapitülasyonların kaldırılmasını kabul edecek.	➤ Kapitülasyonların kaldırılmasını kabul eden ilk devlet Rusya olmuştur.
Batum Gürcistan'a bırakılacak	➤ Misakı Milli'den ilk taviz Batum'dur.
Rusya Misakı Milli'yi tanıyacaktır.	➤ TBMM'yi tanıyan ilk Avrupa Devleti Rusya'dır.
Taraflardan birinin kabul etmediği bir belgeyi diğer taraf da tanımayacak.	➤ Bu madde uluslararası alanda ittifak yapıldığının ve Rusya'nın Sevr'i kabul etmediğinin bir kanıtıdır.
Esirler karşılıklı serbest bırakılacak.	➤ I. Dünya Savaşı'ndan kalan esirlerin iadesi gerçekleştirilmiştir.
Boğazların geleceği kıyı devletlerin temsilcilerinden oluşmak üzere daha sonra yapılacak bir konferansta belirlenecektir.	➤ Boğazlarının geleceği hususunda boğaza kıyısı olan devletlere vurgu yapılmış ve Bulgaristan ve Romanya gibi devletlerde süreç dahil edilmiştir.

II. İNÖNÜ SAVAŞI (23 MART 1921 – 1 NİSAN 1921)

- Londra'da toplanan konferansta lehlerine bir sonuç alamayan İtilaf Devletleri'nin Yunanları kışkırtması sonucunda başlayan muharebe, Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlanmıştır.
- I. İnönü yenilgisini unutturma düşüncesi ve Sevr'i TBMM'ye zorla kabul ettirme amacı ile Afyon üzerinden başlattıkları saldırı ile harekete geçen Yunanlar kuzey ve güneyde aldıkları ağır tahribat karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır.
- Yeni düzenli ordumuzun başında bulunan İsmet Paşa ve Fevzi Çakmak gibi komutanlarımız başarılı savunmaları neticesinde Yunan kuvvetleri geri çekilmiştir.
- Düzenli ordunun Yunanlılara karşı elde ettiği ikinci savunma zaferidir.

- II. İnönü Savaşı'nda Yunan kuvvetleri Koçgiri İsyanından yararlandılar.

Metristepe'de Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'ya Mustafa Kemal, zaferin ardından İsmet Paşa'ya telgraf çekerek '**Siz orada sadece düşmanı değil, milletin makûs (kötü) talihini de yendiniz.**' demiştir.

II. İNÖNÜ SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Fransa Zonguldak ve çevresini boşaltmıştır.
İngiltere Malta esirlerinden 40 kişiyi serbest bırakmıştır.
Fransa TBMM'ye ateşkes önerisinde bulunmuştur.
İtalya işgal ettiği yerleri boşaltma kararı almıştır.
Millî Savunma Bakanı Fevzi Çakmak'a 'Orgenerallik' rütbesi verilmiştir.

Aslıhan Dumlupınar Muharebesi (8 – 12 Nisan 1921)

- İnönü zaferini takiben Türk ordusu, geri çekilen Yunan ordusuna karşı Aslıhanlar ve Dumlupınar taarruzlarını yapmış, ancak bu girişim sonuçsuz kalmıştır.
- Bu durum, ordunun henüz 'Saldırı Gücüne' ulaşamadığını açıkça göstermiştir.
- Bu başarısız taarruz girişimi sonrası Batı Cephesi Güney Kısım Komutanlığından alınmış ve **Batı Cephesi İsmet Paşa** komutasında **birleştirilmiştir.**

KÜTAHYA ESKİŞEHİR SAVAŞLARI (1 TEMMUZ 1921 – 10 TEMMUZ 1921)

- İnönü Muharebelerinde ağır bir darbe alan Yunanistan, ordusunu güçlendirerek yeniden saldırıya geçmiştir.
- 10 Temmuz'da iki ayrı cepheden Yunan kuvvetlerinin saldırı başlatması karşısında tutunamayan Türk ordusu, geri çekilmek zorunda kalmıştır.
- Düzenli ordunun tek ve son yenilgisidir.
- Yaşanan bu gelişmeler karşısında Mustafa Kemal; düzenli ordunun tamamen yok olmaması, daha elverişli şartlarda savaşması ve ordunun toparlanması için zaman kazanılması gibi nedenlerle **Türk kuvvetlerinin Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi** emrini vermiştir.

KÜTAHYA ESKİŞEHİR SAVAŞLARININ SONUÇLARI

• Bursa, Kütahya, Eskişehir, Bilecik, gibi kentler Yunan işgaline uğramıştır. Yunan kuvvetleri 400 km'lik bir alanı işgal etmiştir. Hatta Yunanlılar Ankara/Polatlı'ya kadar ilerlemiş, top sesleri meclisten duyulur hâle gelmiştir.
• Bursa 'nın kaybedilmesi üzerine TBMM'deki kürsüye siyah örtü asılmıştır.
• TBMM'nin yeri tartışılmaya başlanmış, meclisin Kayseri 'ye taşınması gündeme gelmiştir.
• İtalyanlar Anadolu'dan çekilme kararlarını askıya alıp bekleme kararı almıştır.
• Kuvayı Milliye'ye geri dönülmesi tartışmaları yaşanmıştır.
• Savaş devam ederken açılış konuşmasını Mustafa Kemal'in yaptığı Maarif Kongresi toplanmıştır.
• Mustafa Kemal'e Başkomutanlık yetkisi verilmiştir. (5 Ağustos 1921)
• Başkomutan Mustafa Kemal Teklifi Milliye Emirlerini yayınlamıştır. (7 Ağustos 1921)
MUSTAFA KEMAL'E BAŞKOMUTANLIK YETKİSİNİN VERİLMESİ (5 AĞUSTOS 1921) • 5 Ağustos 1921'de TBMM'de kabul edilen Başkomutanlık Kanunu ile Meclisin tüm yetkileri 3 ay için Mustafa Kemal'e verilmiştir. • Mustafa Kemal bu kanunla, ayrıldığı askerlik mesleğine yeniden dönmüştür. • Mustafa Kemal'in bu kadar geniş yetkiler üstlenmesinde, olağanüstü dönemde hızlı karar alma isteği etkili olmuştur. • Başkomutanlık Kanunu daha sonra üçer ay uzatıldı. (30 Ekim 1921, 4 Şubat 1922, 6 Mayıs 1922). 20 Temmuz 1922'de Mustafa Kemal'in başkomutanlık yetkisi TBMM tarafından süresiz uzatıldı. • Bu yetkiyle Büyük Taarruz 'da ordunun başına geçen Mustafa Kemal Paşa'nın, Kurtuluş Savaşı'nda zaferin kazanılmasında çok büyük payı oldu. Mustafa Kemal bu görevi 29 Ekim 1923'te cumhurbaşkanı seçilinceye kadar sürdürdü.

TEKALİFİ MİLLİYE EMİRLERİ (7 AĞUSTOS 1921)

- Emirlerin yayımlanışındaki temel amaç; silah, giyecek, taşıt, asker gibi ihtiyaçlarını karşılayarak ordunun eksiklerinin giderilmek istenmesidir.
- Bu emirler topyekûn seferberlik olarak nitelendirilir.
- Mustafa Kemal tarafından, '**Başkomutanlık**' yetkisi ile çıkarılan emirlerdir.
- Emirler, TBMM'nin onayından geçmemiştir.
- Tekâlifi Milliye Emirlerinin uygulanmasını sağlamak için **İstiklâl Mahkemeleri** kurulmuştur.

- Her ilçede kaymakam başkanlığında bir Tekâlif-i Milliye Komisyonu kurulacak
- Herkes elindeki bez, çaput, patiska, pamuk, yün, kumaş, iplik vs.nin %40'ını Komisyona teslim edecek.
- Komisyon, teslim aldığı her mal için bedeli ödenmek üzere makbuz verecek
- Her aile birer kat çamaşır, bir çift çorap ve bir çift çarık hazırlayıp komisyona teslim edecek.
- Herkes elinde kalmış olan her çeşit aracıyla ayda bir kez 100 km'yi geçmemek şartıyla ordu mallarını ücretsiz taşıyacaktır.
- Herkes elindeki deve, at, öküz, katır ve merkebin %20'sini teslim edecek
- Herkes elindeki silah ve cephanesini üç gün içinde komisyona teslim edecek.
- Kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilen tüm zanaatçılar isim ve yeteneklerini komisyona yazdıracaklar.

MAARİF KONGRESİ (15-21 TEMMUZ 1921)

Maarif Kongresi, 15-21 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. O sırada Eskişehir-Kütahya savaşları yapılmakta, Sakarya'da askerler doğuya çekilmekteydi. Böylesine sıcak bir atmosferde 180 kişiden fazla bir katılımcının yer aldığı kongre, bugünkü Ankara Ulus Merkez Bankası, o dönemde Ankara Öğretmen Okulu olarak kullanılan binanın konferans salonunda yapılmıştır. Mustafa Kemal cepheyi bırakarak bu kongreye ulaşmış ve Milli Eğitim tarihine geçecek nutkunu okumuştur. Maarif Kongresi, dönemin **Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver** başkanlığında 7 gün sürmüştür. İstiklal Savaşının zorlu günlerinde Mustafa Kemal'in cepheden bir günlüğüne dahi olsa gelip tarihi nitelikteki açılışını yaptığı Maarif Kongresi, ülke için bir umut olmuştur. O dönemde Anadolu'da sadece 3000 öğretmen bulunmakta ve bunların da sadece 20% sini kadın öğretmenler oluşturmaktaydı. Kongrenin kadın erkek aynı çatıda gerçekleştirilmesi ve görüşülen konular sadece düşmanla değil cehaletle de savaşılacağı ve ciddi eğitim politikalarının oluşturulacağına göstergesiydi.

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (23 AĞUSTOS 1921 – 13 EYLÜL 1921)

- Sakarya Meydan Muharebesi, Mustafa Kemal tarafından çok büyük ve kanlı savaş anlamına gelen **Melhamei Kübra** ifadesi ile anılan savaştır.
- Yunan kuvvetlerinin, Türk ordusunun Eskişehir – Kütahya savaşında aldığı yenilgi sonrası tekrar toparlanmasına fırsat vermemek adına başlattıkları taarruz hareketidir.
- Sakarya Meydan Muharebesi, Türk tarihinin en önemli savaşlarından biridir.
- Yunan General Papulas tarafından Yunan ordularına Ankara'ya harekât emri verilmişti. Savaşı Yunan tarafı kazanırsa TBMM, Sevr Antlaşması'nı kabul etmek durumunda kalacaktı.

Mustafa Kemal '**Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır.** Vatanın her karış toprağı vatandaş kanıyla sulanmadıkça vatan terk olunamaz. Onun için küçük, büyük her cüzütamı (birlik), bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük, büyük her cüzütam ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki cüzütamın çekilmeye mecbur olduğunu gören cüzütamlar, ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide nihayete kadar sebat ve mukavemete mecburdur.' emrini vererek muharebeyi geniş bir alana yaydı. Böylece Yunan kuvvetleri de karargâhlarından uzaklaşıp bölünmüş olacaktı.

- 23 Ağustos 1921'de Yunan ordusunun taarruzu ile başlayan savaşta, Türk ordusu üstün bir savunma başarısı elde etmiştir. 22 gün 22 gece süren savaştan sonra üstünlüğü ele geçiren Türk ordusunun, zaferiyle sonuçlanmıştır.

- Mustafa Kemal'in Başkomutan olarak idare ettiği ilk savaştır.
- Sakarya Savaşı 'Zabitler (Subaylar) Savaşı' olarak da anılmaktadır.
- Sakarya Savaşı **Armagedon Savaşı** olarak da bilinmektedir.
- Sakarya Meydan Muharebesi'nin en şiddetli çarpışmalarının yaşandığı yer '**DUATEPE**' dir.

SAKARYA MEYDAN SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

- Sakarya Meydan Muharebesi Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktası sayılır. 13 Eylül 1921 günü Viyana'da başlayan çekilme, 238 sene sonra Sakarya'da durdurulmuştur.
- Sakarya Meydan Muharebesi Türk ordusunun 'Son Savunma Savaşı'dır.
- Mustafa Kemal **Gazi** unvanı ve **Mareşallik** (Müşir) rütbesi verilmiştir.
- Mustafa Kemal'in **Başkomutanlık Yetkisi** uzatılmıştır.
- TBMM ile **Ukrayna arasında Dostluk** Antlaşması imzalanmıştır.
- 20 Ekim 1921 tarihli **Fransa ile Ankara Antlaşması** imzalanmıştır.
- İtilaf Devletleri, **TBMM'ye ateşkes önerisinde** bulunmuştur. (**Paris Mukarreratı**)
- İngiltere ile **esir değişimi anlaşması** imzalanmıştır. İngiltere, **Malta esirlerinin** tamamını serbest bırakmıştır.
- 13 Ekim 1921 Kafkas Cumhuriyetleri ile **Kars Antlaşması** imzalanmıştır.
- İtalya Anadolu'yu **tamamen çekilmiştir.**

KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

- Sovyet Rusya aracılığıyla, **Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan** ile **TBMM** arasında yapılmıştır.
- Antlaşmayı Kazım Karabekir imzalamıştır.
- Kars Antlaşması ile **Doğu sınırimız kesin** olarak çizilmiştir.
- **Nahcivan'a muhtariyet (özerklik)** verilecek,
- Taraflar arasında sağlık, güvenlik, ticaret gibi konularda iş birliği yapılacak,
- Taraflar arasında telgraf ve demiryolu hatları güçlendirilecektir.
- İstanbul'un güvenliği sağlanacak ve Boğazlar ticarete açılacak,

ANKARA ANTLAŞMASI (20 EKİM 1921)

- Yunanistan'ın Sakarya Savaşı'ndaki yenilgisi üzerine Fransa, TBMM ile yaptığı barış görüşmeleri sonucunda Ankara Antlaşması'nı imzalamış ve böylece **Güney Cephesi** kapanmıştır.
- TBMM'nin varlığını resmen kabul eden **ilk İtilaf devleti Fransa**'dır.
- Antlaşmayı TBMM adına **Yusuf Kemal Tengirşek** imzalamıştır.
- Fransa TBMM'nin varlığını resmen kabul etmiştir.
 - Taraflar arasındaki savaş sona erecek ve her iki taraf genel af ilân edecek,
 - Savaş esirleri karşılıklı olarak serbest bırakılacak
 - **Caber Kalesi** (Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın mezarının bulunduğu kale) Türk toprağı sayılacaktı.
 - Hatay'da özel bir yönetim kurulacak ve resmî dili Türkçe olacak,

BAŞKOMUTANLIK MEYDAN MUHAREBESİ (26 Ağustos 1922 – 9 Eylül 1922)**Taarruz İçin Yapılan Hazırlıklar:**

- Seferberlik ilan edilmiştir.
- Mustafa Kemal'in Başkomutanlık süresi uzatılmıştır.
- Sakarya Muharebesi'nde 350 civarında subayın şehit olması üzerine, sevk ve idare için kısa süreli subay yetiştirme kursları düzenlenmiştir.
- Tekalifi Milliye emirleri daha rahat uygulanmıştır.
- Ordu karargâhı **Akşehir**'e taşınmıştır.

'Ordumuzun kararı taarruzdur. Fakat biz bunu şimdilik erteliyoruz. Çünkü hazırlıklarımız henüz tamamlanmadı. Yarım hazırlıkla taarruza geçmek, hiç taarruz etmemekten daha fenadır.' (Gazi Mustafa Kemal)

Taarruz:

- 1922 yılının haziran ayı ortalarında, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, taarruza geçme kararını aldı. Bu karar sadece üç kişi ile paylaşıldı: Cephe Komutanı Mirliva **İsmet Paşa**, Genelkurmay Başkanı Birinci Ferik **Fevzi Paşa** ve Millî Savunma Bakanı Mirliva **Kâzım Paşa**. Asıl amaç; kesin sonuçlu bir muharebenin ardından, düşmanın savaşma azim ve iradesini tamamen ortadan kaldırmaktır.
- 26 Ağustos gecesi 5. Süvari Kolordusu, Ahır Dağları üzerindeki Yunanların gece savunmadığı Balıkaya mevkiinden sızma yaparak Yunan hatlarının gerisine intikale başladı. İntikal bütün gece sabaha kadar sürdü.
- Yine 26 Ağustos sabahı Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, yanında Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile muharebeyi idare etmek üzere **Kocatepe**'deki yerini aldı.
- Büyük Taarruz burada başlayarak, topçuların sabah saat 04.30'da taciz ateşi ile başlayan harekât, saat 05.00'te önemli noktalara yoğun topçu ateşi ile devam etti. Türk piyadeleri, sabah 06.00'da **Tınaztepe**'ye hücum mesafesine yaklaşarak tel örgüleri aşip Yunan askerini süngü hücumu ile temizledikten sonra Tınaztepe'yi ele geçirdi.
- 30 Ağustos 1922 tarihinde Başkomutanlık Meydan Muharebesi (Rum Sındığı)** sonucunda düşman ordusunun büyük kısmı dört taraftan sarılarak Mustafa Kemal Paşanın ateş hatları arasında, bizzat **Zafertepe**'den idare ettiği savaşta, tamamen yok edildi veya esir edildi. Aynı günün akşamın da Türk birlikleri Kütahya'yı geri aldı.
- Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Afyon-Kocatepe'den; "**Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!**" emrini vermiştir.

- Başkomutanlık Meydan Muharebesi Dumlupınar mevkiinde meydana gelmiştir.

- 2 Eylül'de Uşak'a bağlı Karlık Köyü'nde Yunan Başkomutanı **General Trikopis** esir alınmıştır.
- 9 Eylül 1922 Türk ordusu İzmir'e** girerek şehri düşman işgalinden kurtarmıştır.
- Savaş sonrasında Yunan işgali sona ermiş, İngiltere Anadolu üzerinde uygulamaya çalıştığı politikada yalnız kalmış ve İtilaf Devletleri TBMM Hükümeti'ne ateşkes önerisinde bulunmuştur.

Çanakkale Krizi: Türk kuvvetlerinin 9 Eylül 1922'de İzmir'e girmesinden sonra, Eylül 1922'de İngiliz-Fransız kontrolündeki Boğazlar Tarafsız Bölgesi'ne ilerlemesiyle ortaya çıkan siyasi ve askeri bir krizdir. Bu kriz, Birleşik Krallık başbakanı David Lloyd George'un iktidarını kaybetmesine sebep oldu.

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (3-11 EKİM 1922)

- TBMM hükûmetini Dış İşleri Bakanı **İsmet Paşa** temsil ederken, Fevzi Paşa ve Refet Paşa da görüşmeler boyunca Mudanya'da bulundular. Birleşik Krallık'ı **General Harington**, Fransa'yı **General Charpy** ve İtalya'yı da General **Mombelli'nin** temsil etmiştir.
- Mudanya görüşmelerinde, ateşkesle doğrudan ilgili durumda bulunan Yunanistan, General Mazarakis'i görevlendirmesine karşın, Yunan delegeler görüşmelere doğrudan doğruya katılmayıp Mudanya açıklarında bir Britanya gemisinde beklediler.
- Görüşmeler **11 Ekim 1922** Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla sona erdi.

Mudanya Ateşkes Antlaşması

- Doğu Trakya Meriç'e kadar TBMM'ye bırakılacak ve 15 gün içinde Yunanlılar burayı boşaltacaktır.
- İstanbul ve Boğazlar TBMM'ye bırakılacak, kalıcı barış yapılana kadar Türk ordusu Doğu Trakya, Boğazlar ve İstanbul'a girmeyecektir.
- Üç gün içinde yürürlüğe girecek anlaşma ile **Türk-Yunan çarpışması sona erecektir.**

- Mudanya Ateşkes Antlaşması sonrasında Doğu Trakya'nın teslim alınması görevini Doğu Trakya Yüksek Komiseri olarak TBMM **adına Refet Bele** üstlenmiştir.
- Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti hukuken sona ermiştir.
- Kurtuluş Savaşı'nın askerî safhası sona ermiştir.
- İngiltere'de Lloyd George Hükûmeti istifa etmiştir.

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

Nedenleri

- Ulusal Egemenlik ilkesinin hayata geçirilmek istenmesi
- Çift başlılığa son vermek isteği
- İtilaf Devletleri'nin Lozan Görüşmeleri 'ne Osmanlı Devleti'ni davet etmesi

Gelişmeler

- Bu sırada Mustafa Kemal'in de aralarında bulunduğu bazı milletvekilleri, bir önerge ile Osmanlı Devleti'nin sona erdiğinin ve yeni Türkiye hükûmetinin onun yarısı olduğunun ve halifelik makamının kurtarılacağına karar altına alınmasını istemişlerdir.
- Komisyon, bu gelişmelerin ardından saltanatla halifeliğin birbirinden ayrıldığını ve Saltanatın kaldırdığını belirten yasa taslağı hazırlamış, açık oylama ile taslak kabul edilerek yasalaşmıştır.
- Saltanatın kaldırılmasının ardından Sadrazam Tevfik Paşa padişaha istifasını sunmuş, Halifeliğin hiçbir etkisinin kalmadığını anlayan Sultan Vahdettin ise Müslümanların halifesi unvanı ile Malta'ya gitmiştir.

Sonuçları

- Saltanatın Kaldırılması Atatürk'ün **Cumhuriyetçilik ilkesi** ile doğru ilişkilidir.
- Saltanatın Kaldırılması **Laik devlet olma yolunda atılan ilk adımdır.**
- Osmanlı Devleti **resmen** sona ermiştir.
- Saltanatın Kaldırılması ile **devlet başkanlığı ve rejim sorunu** ortaya çıkmıştır. Bu durum ilerleyen günlerde Cumhuriyet'in ilanına zemin hazırlamıştır.
- Osmanlı ailesinin en yaşlı üyesi olan Abdülmecit Efendi halife seçilmiştir.

- I.TBMM'nin gerçekleştirdiği tek devrim Saltanatın kaldırılmasıdır.
- Son padişah Vahdettin'dir.
- Son halife Abdülmecit Efendi.
- **Son Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa'dır.**

LOZAN BARIŞ KONFERANSI (20 KASIM 1922 – 24 TEMMUZ 1923)

Çağrı Yapan Devletler	Fransa, İngiltere, Japonya, İtalya
Gözlemci	ABD
Boğazlar	SSCB Rusya- Bulgaristan
İkili Anlaşma (Ticaret Anlaşması)	Portekiz ve Belçika
Daimî Katılımcı	Türkiye ve Yunanistan
TBMM Heyeti Baş Müzakereciler	İsmet Paşa, Rıza Nur, Hasan Saka
TBMM'nin Asla Taviz Verilmemesini İstediği Konular	Kapitülasyonlar Ermeni Yurdu Husus Misakı Milli
Konferans , 20 Kasım 1922'de İsviçre devlet başkanının konuşması ile açılmıştır.	
İsmet Paşa , konferansın ilk gününde söz alarak "Çok ıstırap çektik, çok kan akıttık; bütün Medeni milletler gibi hürriyet ve istiklal istiyoruz..." demiştir.	
4 Şubat 1923 tarihinde birçok konuda görüş birliğine varılamaması üzerine ara verilmiştir.	
Lozan Görüşmelerinin kesintiye uğradığı dönemde TBMM , Lozan'a oluşan muhalefeti engellemek adına seçim kararı almış ve İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir.	

- Yaşanan bu gelişmeler karşısında Mustafa Kemal “Orduların Boğazlar ve Musul üzerine yürümesi” emrini vermiştir. - Bunun üzerine, yeni bir savaşı göze alamayan İtilaf Devletleri’nin girişimleriyle, görüşmeler 23 Nisan 1923’te yeniden başlamıştır.
24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalandı. - Lozan Barış Antlaşması’nı imzalayan I. TBMM’dir. - Lozan Barış Antlaşması’nı onaylayan ise, II. TBMM’dir.

Lozan Barış Antlaşması’nın Maddeleri

Kapitülasyonlar	Her türlü adlî, malî tüm sınırlamalar kesin olarak kaldırılmıştır
Azınlıklar	Tüm azınlıklar Türk vatandaşı sayılmıştır.
Yabancı Okullar	Türkiye’deki tüm yabancı okullar Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır. Bu konuda en çok sorun Fransa ile yaşanmıştır.
Boğazlar	Boğazların yönetimi başkanı Türk olan uluslararası bir komisyona bırakılmıştır. Bu durum egemenlik hakkımızla çelişmektedir. Uluslararası Boğazlar komisyonu başkanı Vasıf Temel’dir.
Patrikhane	Fener Rum Patriği tüm çabalara rağmen Türkiye sınırları dışına çıkarılamamıştır. Ancak Patriğin ekümenlik (evrensel) ve dünyevî yetkilerine son verilmiştir.
Adalar	➤ Bozcaada (Tenedos), Gökçeada (İmroz) ve Tavşan adaları Türkiye’ye bırakılmıştır. ➤ Rodos, On İki Ada ve Meis İtalya’ya bırakılmıştır. ➤ Ege adaları Yunanistan’a bırakılmıştır. Ancak Yunanistan’ın ➤ Türkiye’ye yakın Ege adalarında silah bulundurmaması kararı da alınmıştır.
Savaş Tazminatı	Yunanistan tarafından Bosnaköy ve Karaağaç ’ı tazminat olarak Türkiye’ye vermiştir.
Nüfus Mübadelesi	➤ Batı Trakya daki Türkler hariç ➤ İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada’da yaşayan Rumlar hariç, ➤ Diğer Türk ve Rum ahali karşılıklı olarak yer değiştirecektir.
Osmanlı Borçları	Türkiye’nin Osmanlı’dan kalan borçları taksitler halinde ödemesi kararlaştırılmıştır. Düyunu Umumiye İdaresi’nin varlığına hukuken son verilmiştir. Türk Heyeti borçların ödenmesi konusunda, ödemelerin Fransız Frangı ve Türk lirası birimleriyle yapılmasını önermiştir.
Sınırlar	➤ Irak Sınırı: Musul meselesi nedeniyle İngiltere ile çözüme kavuşmamış ve Lozan görüşmeleri sonrasında ikili görüşmelere bırakılmıştır. ➤ Suriye Sınırı: Fransa ile imzalanan 1921 Ankara Antlaşması’nın esasları kabul edilmiş, Hatay Misakı Millî dışında yer almıştır. ➤ Batı (Yunan) Sınırı: Doğrudan Lozan Antlaşması’nda çizilen tek sınırdır. Meriç Nehri sınır olarak kabul edilmiştir

Lozan Barış Antlaşması'nda Çözüme Kavuşmayan Konu:	Musul
Lozan'dan Sonra Tekrar Gündeme Gelen Konular:	Yabancı Okullar Musul Sorunu (Irak Sınırı) Patrikhane Osmanlı Borçları Nüfus Mübadelesi Boğazlar Suriye Sınırı (Hatay)
Türkiye'nin Aleyhine Çözülen Konular:	Patrikhane ve Boğazlar

ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA

II. TBMM'NİN AÇILMASI (11 AĞUSTOS 1923 – 1 EKİM 1927)

- II. TBMM siyasi tarihimizde 'İnkılapçı Meclis' olarak tanımlanmaktadır.
- I. TBMM' Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı dönemde Lozan'a oluşan muhalefeti engellemek için 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlere gitmiş ve meclis yenilenmiştir.
- 11 Ağustos 1923 tarihinde göreve başlayan II. TBMM 1 Ekim 1927'ye kadar görev yapmıştır.
- 1 Ekim 1927'ye kadar görevde kalan bu meclis, inkılapların yapılmasında önemli rol oynamıştır.
- II. TBMM'nin gerçekleştirdiği ilk iş Lozan Antlaşması'nı onaylamak olmuştur.

HALK FIRKASI'NIN KURULMASI (9 EYLÜL 1923)

- Kurtuluş Savaşı esnasında birlik ve beraberliğin bozulmaması adına partileşmeye izin verilmemiştir.
- Halk Fırkası, **Mustafa Kemal** tarafından inkılapları bir kadro çerçevesinde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.
- 1923 tarihinde Mustafa Kemal tarafından oluşturulan '**Dokuz Umde**' çerçevesinde Halk Fırkası kurulmuştur.
- Yeni kurulan Türkiye'nin '**İlk Fırkası**'dır.
- Fırkanın Genel Başkanı Mustafa Kemal, **Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk** Cemiyetinin tüm şubelerini halk fırkasına bağlayarak yurt genelinde yayılması Sağlanmıştır.
- 10 Kasım 1924'te parti isminin başına Cumhuriyet kelimesi eklenmiştir.
- Partinin ilk kongresi Sivas Kongresi olarak kabul edilmiştir.
- İkinci kongresinde ise Mustafa Kemal Nutuk adlı eserini okumuştur.
- Parti içinde denetimi sağlamak üzere **Müstakil Grup** adıyla bir grup kurulmuştur. Bu grup sayesinde parti içi muhalefetin geliştirilmesi istenmiştir. 1923 ile 1950 arası iktidar da kalmıştır.

Partinin Programı

- Parti ekonomide 'Devletçiliği' savunmuştur.
- Ulaşımda demiryolu politikasını savunmuştur.
- Askerlik süresinin azaltılmasını savunmuştur.
- Aşar vergisinin kaldırılmasını savunmuştur.

Ankara'nın Başkent Olması (13 Ekim 1923)

- 13 Ekim 1923 tarihinde İsmet İnönü'nün verdiği önerge ile Ankara yeni devletin başkenti olmuştur.
- Ankara'nın başkent olmasında, Millî Mücadeleye merkezlik yapması ve jeopolitik konumu etkili olmuştur.
- 1928 tarihinde Ankara'nın imar planı için bir yarışma düzenlenmiş yarışmayı Herman Jansen kazanmıştır.
- Başkent'in değişmesi ile Osmanlı Devleti'nin devamı olunmadığı izlenimi verilmiştir.

Ordunun Siyasetten Ayrılması

- Millî Mücadele'nin zor şartları, komutanlık ve milletvekilliği görevlerinin aynı kişide toplanmasında ortam hazırlamıştı. Ancak Mustafa Kemal, savaş döneminin bitmesi ile bu uygulamanın sona ermesi gerektiğini savunmuş ve komutanların vekillikten ayrılmasını istemiştir.
- 19 Aralık 1923 tarihinde çıkarılan bir kanun ile, bütün ordu mensuplarının istifa etmeleri ya da emekliye ayrılmaları durumunda vekil olarak seçilebilecekleri şartı getirilmiştir.
- Bu kanun kapsamında; 26 Ekim 1924'te Kâzım Karabekir, 30 Ekim 1924'te de Ali Fuat Paşa müfettişlik görevlerinden istifa etmişlerdir.

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ**TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI (17 Kasım 1924 – 5 Haziran 1925)**

- Türkiye'nin ilk muhalefet fırkası (Partisi) olarak **Kazım Karabekir** başkanlığında kurulmuştur.
- Parti ilk şubesini **Urfa**'ya açmıştır.
- Mustafa Kemal partinin kurulmasını "Komutanlar Komplosu" olarak adlandırmıştır.

Kurucuları	Kazım Karabekir (Genel Başkan) Ali Fuat Cebesoy Refet Bele Adnan Adıvar Rauf Orbay
Parti Programı	• İdarede Ademi Merkeziyetçilik ilkesini savunmuştur. • Tek dereceli seçim sistemini savunmuştur. • Liberal ekonomik sistemi savunmuşlardır. • Partinin dini inançlara saygılı olduğunu belirtmişlerdir. • Cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliğinin kaldırılmasını savunmuşlardır.
Genel Sekreteri	Ali Fuat Cebesoy
Özelliği	Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisidir.

- Partinin dinin düşünce inançlara saygılı olunacağını belirten maddesi **eski rejim** taraftarlarının partiye girmesine ortam hazırlamıştır.
- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1925 yılında çıkan **Şeyh Sait İsyanında** etkili olduğu düşüncesiyle 5 Haziran 1925'te **kapatılmıştır**.

Nasturi İsyanı (7 Ağustos 1924)

- 1924'te Hakkâri ve civarında yaşayan Hristiyan bir grup olan Nasturilerin çıkardığı isyan hareketidir.
- İsyanın çıkışında ve yayılmasında İngiltere'nin büyük etkisi vardır. İngiltere'nin bu isyanı desteklemesinde temel etkeni bölgede karışık bir ortam oluşturarak Musul konusunu lehine çözme isteğidir.
- İsyanın bastırılmasında Cafer Tayyar Paşa görevlendirilmiştir.
- 26 Eylül 1924 tarihinde isyan kesin olarak bastırılmış ve isyancıların bir kısmı Irak'a sığınmıştır.

Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat 1925)

- Türkiye Cumhuriyeti tarihinde **rejim karşıtı meydana gelen ilk isyandır**.
- İsyanın çıkmasında dini, etnik faktörlerin yanı sıra **Musul** sorununda Türkiye'yi zor durumda bırakmak isteyen **İngiltere** etkili olmuştur.
- Diyarbakır'ın Piran Köyü'nde başlayan ve kısa sürede Erzurum, Elâzığ, Muş, Bitlis ve Bingöl gibi bölgelere yayılan bir ayaklanmadır.
- İsyanın en kısa sürede geniş bir bölgeye yayılmasından önemli bir etken de **İngiltere**'nin isyancıları desteklemiş olmasıdır.
- Şeyh Sait İsyanının bastırılmasında başarı gösteremeyen Fethi Okyar Hükümeti istifa ederek yerini İsmet Paşa Hükümetine bırakılmıştır (3 Mart 1925)

- Şeyh Sait İsyanı sırasında hükümet değişikliği yaşanmıştır. **Ali Fethi Okyar Hükümeti İstifa** etmiş yerine **İsmet Paşa Hükümeti** kurulmuştur.

İsmet Paşa Hükümeti isyanı bastırmak için:

- Bölgede sıkıyönetim ve seferberlik ilân edilmiştir.
- Takrir-i Sükûn (Huzuru Koruma) Kanunu çıkarılmıştır. (1925 -1929 Süreli Kanun)
- Ankara ve Diyarbakır'da İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- Hükümetin önlemleri sonucu isyan 31 Mayıs 1925'te bastırılmış ve Şeyh Sait ile diğer İsyanlılar İstiklal Mahkemesinde yargılanarak cezalandırılmıştır.

İsyan Sonucunda

- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır.
- Çok partili hayata geçiş denemelerine ara verilmiş,
- Türkiye Cumhuriyet'i Musul'u kaybetmiştir.

Takrir-i Sükûn Kanunu

Takrir-i Sükûn Kanunu, huzur ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak TBMM tarafından çıkarılmıştır. Bu kanunla hükûmete, ayaklanmalara, düzeni bozacak kişi ve teşkilatlara karşı önlem alabilme ile parti ve gazete kapatma hakkı verilmiştir. Bu kanun ile başlayan **Takrir-i Sükûn Dönemi 1925 ile 1929** yıllarını kapsar.

Mustafa Kemal Atatürk'e Yönelik Suikast Girişimi (15 Haziran 1926)

- İzmir Suikastı, Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşaya 15 Haziran 1926 tarihinde, İzmir'de yapılması planlanan suikast girişimidir.
- Suikastın İzmir'in Kemer altı semtinde yapılması planlanmıştı. Buradaki kavşakta dönmek için yavaşlayacak olan Mustafa Kemal Paşa'nın otomobiline; Ziya Hurşit Bey'in kaldığı Gaffarzâde Oteli ve Gürcü Yusuf ile Laz İsmail'in bulunduğu otelin altındaki berber dükkânından ateş edilecek ve bomba atılacaktı. Bu sırada yan sokaktaki otomobilde bekleyecek olan Çopur Hilmi ve Giritli Şevki ile birlikte olay yerinden kaçılması ve daha sonra bir motorla Sakız Adası'na geçilmesi planlanmıştı.
- Ancak 14 Haziran günü İzmir Valisi Kâzım Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen telgraf sonrasında kendisinin İzmir'e seyahatini ertelemesi üzerine plan gün yüzüne çıkarıldı. 15 Haziran 1926'da Giritli Şevki'nin İzmir Valiliğine yazdığı mektupta ise suikastın kimler tarafından düzenleneceği bilgisi yer aldı. Bir müddet sonra dört kişi yakalandı ve suçlarını itiraf ettiler.

Mustafa Kemal, 19 Haziran 1926'da verdiği bir demeçte bu olayla ilgili olarak: **"Bu alçak girişimin benim şahsiyetimden çok, Yüce Cumhuriyetimize ve onun dayandığı yüksek ilkelere yönelik olduğuna şüphe yoktur. Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır."** demiştir.

- İstiklal Mahkemeleri **son kez** İzmir Suikastı sonrasında kurulmuştur.
- Suikast girişimini hazırladığı tespit edilen eski **İttihatçılar ve İttihatçı düşünceler ülkeden tasfiye edilmiş**, böylece yönetimde hükûmetin otoritesi güçlenmiştir.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (12 AĞUSTOS 1930 -17 KASIM 1930)

- Mustafa Kemal'in isteği ile Ali Fethi Okyar tarafından 12 Ağustos 1930'da kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü partisi, **ikinci muhalefet** partisidir.
- Partinin kurulmasında **"Hükûmetin denetlenmesi ve 1929 ekonomik krizine çözüm bulunması"** etkili olmuştur.
- Mustafa Kemal'in kız kardeşi **Makbule Atadan** partinin üyesi olmuştur.

Partinin Genel Başkanı	Ali Fethi Okyar
Partinin Programı	- Liberal ekonomik anlayışını savunmuştur. - Cumhuriyetçi, Milliyetçi ve Laik ilkelere bağlılık bildirmiştir. - Tek dereceli seçim sistemini savunmuştur. - Kadınlara siyasi haklar verilmesini savunmuştur.

- İzmir ve çevresinde gezi sırasında parti teşkilatlarına rejim karşıtlarının olduğuna gören Ali Fethi Okyar, 17 Kasım 1930'da kötü bir olaya sebep olmamak için partisini **feshetmiştir**.

Menemen Olayı (23 Aralık 1930)

- Menemen Olayı, Serbest Cumhuriyet Fıkrasının kapatılmasından sonra inkılaplara ve düzene karşı olanların çıkardığı bir isyan hareketidir.
- Nitekim 23 Aralık 1930'da **Derviş Mehmet** ve Laz İbrahim liderliğinde İzmir Menemen'de bir isyan çıkarmışlardır.
- İsyen cumhuriyet rejimine ve inkılaplara yöneliktir.
- Menemen'deki 43. Piyade Alay Komutanlığı tarafından görevlendirilen Asteğmen Kubilay (asıl adı Mustafa Fehmi'dir.) ile isyancılara müdahale eden iki mahalle bekçisi isyancılar tarafından şehit edilmiştir.
- Sıkıyönetimle birlikte isyancılar yakalanmış ve **Divan-ı Harpte** (Askeri Mahkeme) yargılanmıştır.

- Menemen Olayı Atatürk döneminde çok partili hayat denemelerini ikinci kez kesintiye uğratmış ve 1945 yılına kadar denemelere ara verilmiştir.

Atatürk Döneminde Kurulan Diğer Partiler

- Türkiye Cumhuriyeti Amele ve İşçi Partisi
- Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Partisi
- Ahali Cumhuriyet Partisi

Bursa Olayı (1933)

- Ezanın Türkçe okunmasına tepki gösterenlerin başlattığı bir olaydır.
- Atatürk '**Bu olay din değil, dil meselesidir**' sözünü kullanmıştır.

ATATÜRK'ÜN İLKELERİ

İLKE	ANAHTAR SÖZCÜKLERİ	ÖRNEKLER
CUMHURİYETÇİLİK	➤ Seçim ➤ Demokrasi ➤ Meclis ➤ Parti ➤ Ulusal Egemenlik ➤ Milli İrade	➤ Saltanatın Kaldırılması ➤ Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri ➤ Kadınlara Siyasi Hakların Verilmesi ➤ Seçmen Yaşının Düşürülmesi ➤ Ordunun Siyasetten Ayrılması
MİLLİYETÇİLİK	➤ Ulusal Bağımsızlık ➤ Birlik Beraberlik ➤ Öz Benlik ➤ Kültür Birliği ➤ Dil ve Tarih	➤ Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması ➤ Türk Dil Kurumu'nun Kurulması ➤ Misakı Milli ➤ Kurtuluş Savaşı ➤ Manda ve Himayenin Reddi ➤ Kabotaj Kanunu
HALKÇILIK	➤ Sosyal Devlet ➤ Eşitlik ➤ Sınıfsız Toplum ➤ Sosyal Adalet ➤ Kamu Yararı	➤ Aşar Vergisinin Kaldırılması ➤ Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü ➤ Yeni Türk Harflerinin Kabulü ➤ Millet Mekteplerinin Açılması ➤ Toprak Reformu ile İlgili Kanunun Çıkarılması ➤ Kadınlara Seçme-Seçilme Hakkının Verilmesi ➤ Soyadı Kanunu
LAİKLİK	➤ Akılcılık ve Bilimsellik ➤ Din ve Vicdan Özgürlüğü ➤ Din ve Devlet İşlerinin Ayrılması	➤ Saltanatın Kaldırılması ➤ Halifeliğin Kaldırılması ➤ Medreselerin Kapatılması ➤ 1924 Anayasası'nın 1928 Değişikliği ➤ Tekke Zaviye ve Türbelerin Kapatılması
DEVLETÇİLİK 'Atatürk'ün zorunlu olarak ve en son benimsediği ilkedir.'	➤ Planlı Ekonomi ➤ Kalkınma ➤ Yatırım ➤ KİT ➤ Sanayi Planı	➤ 1. Beş Yıllık Sanayi Planının Hazırlanması ➤ Sümerbank ➤ Halkbank ➤ Etibank ➤ Denizbank
İNKILAPÇILIK	➤ İlerleme ➤ Değişim ➤ Yenilik ➤ Devrim ➤ Batılılaşma	➤ Miladi Takvim ➤ Ulusal Saate Geçiş ➤ Şapka Kanunu ➤ Latin Alfabesi'nin Kabulü

- Atatürk'ün ilkeleri 1924 Anayasası'nın 1937 değişikliği ile Anayasa'ya girmiştir. Böylece hukuki alanda laikleşme tamamlanmıştır.

TÜRK İNKILÂBİ

Türk İnkılabının Özellikleri

Çağın gereklerine uygun olarak yapılmış bir aydınlanma ve yenilenme hareketidir.
Toplumun ihtiyaçlarından doğmuştur.
Ulusal egemenliğe dayalı demokratik bir düzen kurmayı amaçlamıştır.
Emperyalist zihniyete karşı başarı sağlamıştır. Bu yönü ile evrensel bir nitelik taşıyan Türk inkılabı tutsak milletlere örnek olmuştur.
Akla ve bilime dayandığı için laik özellikler taşır, dogmatik değildir.

Türk İnkılabının Amaçları

Milletin refah düzeyini yükseltmek
Her yönden modernleşmeyi sağlamak
Ulus egemenliğini ve demokratik uygulamaları yerleştirmek
Türkiye'yi çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkarmak
Batı ile bütünleşmek
Ulusal bütünlüğü sağlamak
Türkiye Cumhuriyeti' nin varlığını ve tam bağımsızlığını sonsuza kadar sürdürmek

SİYASÎ ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

Nedenleri:

- Ulusal egemenliğin önünde bir engel oluşturması
- Lozan görüşmelerine Osmanlı Hükümeti'nin de davet edilip, İtilaf Devletleri'nce ikilik çıkarılmak istenmesi
- Osmanlı Hükümeti'nin Millî Mücadele'ye yönelik tavrı

Gelişmeler:

- 23 Nisan 1920'de açılan TBMM, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ve "Türkiye Devleti TBMM tarafından idare olunur." prensipleri doğrultusunda hareket etmiştir. Bu ilkeler saltanat makamının kaldırılacağı beyan eder niteliktedir.
- Nitekim, İtilaf Devletleri' nin Lozan' da yapılacak olan barış görüşmelerine TBMM Hükümeti ile İstanbul Hü-

kümetini de davet edip **ikilik yaratmak** istemesi ve bu durumdan yararlanarak Türk milleti aleyhine kararlar almayı amaçlaması, saltanatın kaldırılmasına ortam hazırlamıştır.

- Mecliste sert tartışmalar yaşanmasına rağmen **1 Kasım 1922**'de çıkarılan bir kanunla saltanat makamının varlığına son verilmiştir. Ayrıca, halifeliğin devamına ve Osmanlı hanedanından bir kişinin Meclis tarafından halifelik görevine getirilmesine karar verilmiştir.

- I.TBMM' nin gerçekleştirdiği tek devrim '**Saltanatın Kaldırılmasıdır.**'

Sonuçları:

- Ulusal egemenlik yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Laik devlet olma yolunda ilk adım atılmıştır.
- Lozan görüşmelerinde ikilik çıkması engellenmiştir.
- Osmanlı Devleti' nin son padişahı Vahdettin (VI. Mehmet) ülkeyi terk etmiş ve Osmanlı Devleti **resmen sona ermiştir.**
- Abdülmecit Efendi, TBMM tarafından halife seçilmiştir. Halifelik makamına seçilen Abdülmecit Efendi **son İslâm halifesidir.**

CUMHURİYETİN İLANI (29 EKİM 1923)

- 1920'de TBMM'nin açılması, 1921 Anayasası'nda (Teşkilâtı Esâsiye'de) "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ifadesine yer verilmesi ve 1 Kasım 1922'de Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyet rejimine geçişin önemli birer adımı olmuştur.

Nedenleri:

- Saltanatın kaldırılması sonucunda ortaya çıkan 'Devlet Başkanlığı' sorunun olması
- Saltanatın kaldırılması sonucunda ortaya çıkan 'Rejim Sorununun' olması
- Ulusal Egemenliği güçlendirme isteği
- Meclis Hükûmeti Sistemi'nden kaynaklanan hükûmet kurma bunalımının yaşanması

- Fethi Okyar Hükûmeti'nin 27 Ekim 1923'te istifa etmesiyle, Meclis Hükûmeti Sistemi'nden kaynaklanan hükûmet kurma bunalımının yaşanması (**Ekim Bunalımı**)

- 28 Ekim'de Çankaya Köşkü'ndeki akşam yemeğinde İsmet Paşa, Fethi Bey, Kazım Paşa, Kemalettin Sami Paşa, Halit Paşa, Rize mebusu Fuat ve Afyon mebusu Ruşen Eşref Bey'i misafir olarak ağırlayan Mustafa Kemal Paşa, kabine bunalımından çıkma yolu üzerine görüştü ve misafirlerine "**Yarın Cumhuriyet ilan edeceğiz**" dedi. Yemekten sonra Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa birlikte kanun tasarısını hazırladı.

- Hükûmet bunalımının mecliste 'Kabine Sistemi' ne geçişle çözüleceğine inanan Mustafa Kemal, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyeti ilan etmiştir.

Cumhuriyetin İlanının Sonuçları

- Türk devletinin rejimi belirlenmiş ve bu konuda yaşanan tartışmalara son verilmiştir.
- Ulusal egemenlik ilkesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Cumhurbaşkanının belirlenmesi ile devlet başkanlığı sorunu sona erdirilmiştir.
- Meclis Hükümeti Sistemi yerine “Kabine Sistemi”ne geçilmiştir.
- Kurulan hükümetler TBMM Hükümeti yerine “Cumhuriyet Hükümeti” adını almıştır.

➤ Mustafa Kemal	Cumhurbaşkanı
➤ İsmet İnönü	Başbakan
➤ Ali Fethi Okyar	Meclis Başkanı

- Mustafa Kemal 4 dönem Cumhurbaşkanlığı yapmış ve ölümüne kadar sürmüştür. (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938) Böylece Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en uzun süre Cumhurbaşkanı olan kişi Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Atatürk’ün vefatından sonra ise 11 Kasım 1938’de İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur.
- Atatürk döneminin son başbakanı Celâl Bayar’dır.

Cumhuriyetin İlanı ile 1921 Anayasası’nda Yapılan Değişiklikler

- Cumhuriyetin ilanı ile 1921 Anayasası’nın 1, 2, 4, 10, 11 ve 12 maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.
- 1921 Anayasasında (Teşkilât-ı Esasiye) yapılan ilk değişiklik Cumhuriyet’in ilanıdır.

Buna göre;

- Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur. Yönetim şekli, halkın kendi geleceğine doğrudan doğruya katılması esasına dayanır. Türkiye Devleti’nin yönetim şekli cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti’nin dini İslam, resmi dili Türkçedir.
- Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, Bakanlar Kurulu vasıtasıyla ülkeyi yönetir.
- Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Tekrar seçilme hakkı vardır.
- Cumhurbaşkanı, devletin de başıdır. Bu sıfatla gerekli görüldükçe Meclise ve hükümete başkanlık eder.
- Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından Meclis üyeleri arasından seçilir. Bakanlar, başbakan tarafından yine Meclis üyeleri arasından seçilir ve toplu olarak cumhurbaşkanının onayına sunulur.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)**Nedenleri:**

- Laik devlet anlayışı ile çelişmesi
- Ulusal egemenlik anlayışı ile çelişmesi
- Ümmet toplumundan ulus topluma geçilmek istenmesi
- Eskiye dönüşün engellenmek istenmesi
- Abdülmecit Efendi'nin devlet başkanı gibi davranması
- Hintli lider İmam Ağa Han ile Afgan lideri Emir Ali'nin halifelikle ilgili olarak İsmet İnönü'ye gönderdikleri mektupların basına yansması

Sonuçları:

- Atatürk'ün Laiklik ilkesi ilişkili önemli bir devrim gerçekleştirildi.
- Eskiye dönüş engellendi.
- Çift başlılığa son verildi.
- Ümmet anlayışından "Ulus Toplum" anlayışına geçilmesinde önemli bir adım atılmıştır.
- Ulusal egemenlik yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Son Osmanlı Halifesi Abdülmecit Efendi'dir.
- Şeyhülislamlık makamı resmi olarak sona ermiştir.

3 Mart 1924 Tarihinde Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

Tevhidi Tedrisat Kanunu	➤ Eğitim öğretim kurumlarının birleştirilmesi ve devlet denetimi altına alınmasını sağlayan bu kanunla eğitimin laikleşmesine de hizmet edilmiştir.
Osmanlı Hanedanının Yurt Dışına Çıkarılması	➤ Bu kanunun çıkarılmasının temelinde, hanedan etrafında eski rejim taraftarlarının toplanmasını engelleme düşüncesi yatmaktadır. ➤ Osmanlı hanedanının gelecekte saltanat ve halifelik iddiasında bulunmaları engellenmiştir.
Şer'iye ve Evkaf Vekâleti Kaldırılması	➤ Şer'iye Vekaletinin yerine «Diyanet İşleri Başkanlığı» kurulmuştur. Ayrıca, «Şer'iye Mahkemeleri» de kapatılmıştır. ➤ İlk Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'dir. ➤ Evkaf Vekaleti yerine de "Vakıflar Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. ➤ (Laiklik İlkesi)
Erkân-ı Harbiye Vekâleti Kaldırılmıştır.	➤ Orduyu siyasetten ayırmak amacı ile kaldırılan bu kurumun yerine "Genelkurmay Başkanlığı" kurulmuştur. (Cumhuriyetçilik İlkesi)

BERLİN'DE HAKİMLER VAR.

Prusya Kralı II. Frederick, Potsdam ormanlarında gezinirken güzel ve yüksek bir tepeye rastlar. Bu tepeye görkemli bir saray yaptırmaya karar verir. Fakat tepede eski bir değirmen de bulunmaktadır. Kral değirmeni satın alarak saray hayalini gerçekleştirmek ister. Fakat değirmenin sahibi satışa razı değildir.

Kral Büyük Frederick ihtiyar değirmenciye satışa ikna etmek için, önce değirmene değerinin kat kat üstünde, bir bedel ödemeyi teklif eder.

Değirmenci Sans-Souci, "Hayır, değirmenim satılık değil, bu benim tek geçim kaynağım. Burası bana büyük babamdan ve babamdan miras kaldı. Ben de bu değirmeni oğluma ve torunlarıma bırakacağım" der.

Kral bu cevaba kızar ve "Sen benim Prusya Kralı olduğumu bilmiyor musun?" diye sorar.

"Biliyorum, biliyorum" der değirmenci Sans- Souci,

"Sen de benim bu değirmenin tapulu sahibi olduğumu biliyor musun?" diye anlamlı bir cevap verir.

Kral çok öfkelenir.

Senin tapulu mülkün de olsa, ben burayı zorla alacağım. Bakalım o zaman ne yapacaksın?" der.

Değirmenci başını kaldırır ve atının üzerinde bütün ihtişamı ile duran Kral'a, sükûnet içinde "Sen kralısın ama Berlin' de hakimler var" der. Ve kralın teklifini sert sözlerle reddeder.

Neticede, ihtiyar değirmenci değirmenini satmaz ve kral da değirmeni zorla alamaz. Değirmenin hemen yanına sarayını yaptırmak zorunda kalır. Günümüzde tepenin bulunduğu yerde büyük bir saray ve değirmen hala adaletin timsali olarak yan yana durmaktadırlar.

Kralın değirmene dokunmayarak hemen yanına sarayı yaptırması ile kral ve değirmenci dost olmuşlar ve kral her sabah güne sıcak ekmek kokularıyla uyanmıştır. .

Bu eski değirmen ve saray "koruma altında" adalet tarihindeki yerini alır.

Bu hikâyeden yıllar sonra, bir Osmanlı heyeti diplomatik ilişkileri geliştirmek için bu topraklara gelirler. Heyetteki genç bir subay bildiği bu hikâyeyi arkadaşlarına anlatır ve bu adalet sembolünü görmeyi önerir. Havanın soğuk olmasından yakının, aslında o akşamki eğlenceyi düşünen heyetten hiç kimse bu adalet simgesini gidip görmek zahmetine katlanmaz.

Tek kişi hariç!

O genç subay.

Bu genç subay tek başına gider ve uzun uzun sarayı ve değirmeni seyreder.

İşte her zaman adaletin gücüne inanmış bu genç subay, Mustafa Kemal Atatürk'ün ta kendisidir.

HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- 1924 Anayasası'nın Kabulü (20 Nisan 1924)
- 1921 Anayasası olağanüstü bir süreçte hazırlanmış, bu nedenle kısıtlı tutulmuştu. Ayrıca bu anayasada Osmanlı Devleti'nden kalma bazı yasaların olması ve bu yasaların Türk milletinin ihtiyaçlarına cevap vermemesi yeni bir anayasa hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.
- Bu nedenlere bağlı olarak komisyonun hazırladığı yeni anayasa tasarısı 20 Nisan 1924'te II. TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.
- 1924 Anayasası'nın kabulüyle, hem 1876 Anayasası (Kanun-i Esasi) hem de 1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye) yürürlükten kaldırılarak iki başlı anayasal düzene son verilmiştir.
- **1924 Anayasası'nın Bazı Maddeleri**
 - Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
 - Türkiye Devleti' nin yönetim şekli cumhuriyettir.
 - Türkiye Devleti' nin dini İslam, başkenti Ankara, dili Türkçe 'dir.
 - Yasama, yürütme ve yargı yetkisi Meclisin kontrolündedir.
 - Güçler birliğinin doğal sonucu olarak yasaları yapma ve onları yorumlama yetkisi Meclise aittir.
 - Meclis, yürütme yetkisini hükümet aracılığı ile kullanır.
 - Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.
 - TBMM üyeleri dört yılda bir seçilir. Seçme yaşı 18, seçilme yaşı ise 30' dur.
 - Cumhurbaşkanı dört yıllık bir süre için Meclis içinden ve Meclis tarafından seçilir.
 - Seçme ve seçilme hakkı yalnızca erkekler tarafından kullanılır.
 - Türkiye Cumhuriyeti' nin tüm vatandaşları kanunlar önünde eşittir

1924 Anayasa'sında Yapılan Bazı Önemli Değişiklikler:

- **1928**'de "Devletin dini İslâm'dır." maddesi anayasadan çıkarılmıştır.
- **1928**'de Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin yemin şekli değiştirilmiş ve yemin metni içindeki dinî terimler kaldırılmıştır. (Vallahi yerine "Namusum üzerine ant içerim" şeklinde)
- **1930**'da kadınlara '**B**elediye Seçimlerine' katılma hakkı verilmiştir.
- **1933**'te kadınlara '**M**uhtarlık Seçimlerine' katılma hakkı verilmiştir.
- **1934**'te kadınlara '**M**illet**V**ekili Seçme ve Seçilme' hakkı verilmiştir
- **1934**'te seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.
- **1937**'de "Atatürk'ün altı temel ilkesi" anayasaya eklenmiştir.
- **1945**'te içeriği değiştirilmeden dili Türkçeleştirilmiştir.
- **1946**'da seçim sistemi değiştirilerek tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir.

TÜRK MEDENİ KANUNU (17 ŞUBAT 1926)

- Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında olduğu gibi hukuk alanında da birliktelik yoktu. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti hukuk alanında birlikteliği sağlamak adına çalışmalar yaptı.
- Osmanlı medeni hukuku, İslam dininin kurallarına göre düzenlenmişti. XIX. yüzyılda hazırlanan "Mecelle" içeriğinde İslam kuralları olmasından dolayı laik değildi ve yeni Türk devletinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamıyordu.
- **17 Şubat 1926'da İsviçre Medenî Kanunu örnek alınarak** Türk Medenî Kanunu kabul edilmiş, 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girmiştir.
- Medenî Kanun'unun İsviçre'den alınmasının en önemli sebebi, Avrupa'daki en yeni ve en çağdaş medenî kanun olması, Türk toplumuna uygun olması ve Adalet Bakanı **Mahmut Esat Bozkurt**'un İsviçre'de eğitim görmesi etkili olmuştur.
- Medeni Kanun '**Şahıs, Eşya, Miras, Aile** 'olmak üzere 4 bölümden meydana gelmiştir.

Türk Medeni Kanunu ile;

- Evlilikte **tek eşlilik** yasal hale getirilmiştir.
- Kadın ve erkek arasında **toplumsal ve mali** alanlarda eşitlik sağlanmıştır.
- Kadınlara istediği **mesleğe** girebilme hakkı tanınmıştır.
- Evlilik akdini bozma belirli şartlara bağlanmış ve **boşanma hakkı** kadınlara da tanınmıştır.
- Anneye çocuğun **velayetini alma** hakkı tanınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti'nde **hukuk birliği** sağlanmıştır.
- Medeni Kanun' da **patrikhanenin dünyevi yetkileri** de elinden alınmıştır. Dini yetkilerinin devam etmesine ise müdahale edilmemiştir.

- Türk Medeni Kanunu'nda '**Siyasi Hak Yoktur.**'

Avrupa Hukuk Sistemi'nden Yararlanılması (Kodifikasyon / Uyarlama)

1926'da İtalya'dan **Ceza Kanunu** alınmıştır.

1926'da İsviçre'den **Ticaret Kanunu** alınmıştır.

1926'da İsviçre'den **Borçlar Kanunu** alınmıştır

1927'de İsviçre'den **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu** alınmıştır.

1929'da Almanya'dan **Ceza Muhakemeleri Kanunu** alınmıştır.

1929'da Almanya'dan **Deniz Ticareti Kanunu** alınmıştır.

1929'da Fransa'dan **İdare Hukuku** alınmıştır.

1932'de İsviçre'den **İcra İflas Kanunu** alınmıştır.

Türk Kadınına Siyasi Hakların Verilmesi

- Medeni Kanun' un kabulü ile sosyal yaşamda kadın erkek eşitliği sağlanmıştı. Ancak, siyasal yaşamda Türk kadını halen ikinci plandaydı.

1930 **B**elediye seçimlerine katılma

1933 **M**uhtarlık seçimlerine katılma

1934 **V**ekil seçme ve seçilme

1935 yılında yapılan **genel seçim**lerinde toplam **17 kadın** milletvekili meclise girmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını

1936' da Sabiha Gökçen ilk kadın savaş **pilotu** olmuştur.

1935' te Dr. Pakize İzzet Tarzı kadın hastalıkları ve doğum alanında uzmanlık eğitimini tamamlamıştır. (Kadın doğum uzmanı olan ilk Türk kadını)

1933' te Sabiha Güreyman ilk kadın inşaat mühendisi olmuştur.

1931' de Rahime Batu ilk kadın **cerrah** olarak çalışmaya başlamıştır.

1933 yılında Gül Esin ilk kadın **muhtar** seçildi.

1930 yılında Sadiye Hanım ilk **belde belediye** başkanı seçildi.

MAHMUT ESAT BOZKURT
(1892- 1943)

Neden Cumhuriyet Savcısı

“Lozan’da doktora yaptıktan sonra Atatürk tarafından “Hukuk Reformu yapmakla” görevlendirilen Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, savcılar için “Cumhuriyet Savcısı” unvanının isim babasıdır.

Ata’nın huzurunda “Hukuk Reformu” için fikir fırtınası yapılırken, Bozkurt’un tepesinde şimşekler çaktırılır:

“Neden sadece savcılara Cumhuriyet Savcısı denilir? Cumhuriyet Başbakanı, Cumhuriyet Bakanı, Cumhuriyet Müsteşarı, Cumhuriyet Valisi, Cumhuriyet Büyükelçisi olmuyor da, neden Cumhuriyet Savcısı? Savcılara neden bu imtiyaz (ayrıcılık)?

Atatürk, Bozkurt’a, “Ne diyorsun?” diye sorar. Bozkurt’un cevabı çok net olur:

“Çünkü, öyle zaman olur ki, cumhuriyeti korumak için başbakandan, bakandan, müsteşardan, validen, büyükelçiden bile hesap sormak gerekebilir. İşte o Cumhuriyet Savcısı’dır.”

Atatürk, gülümseyerek hoşnut kaldığını belli eder.

“Devam et Bozkurt” der.

Cumhuriyet Savcısı’nın bu cumhuriyeti korumak ve kollamak yorumu hukuk reformuna ve Atatürk’ün yorumuna kadar uzanır.

EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR**Maarif Kongresi (15-16 Temmuz 1921)**

- Kurtuluş Savaşı’mızın en önemi savaşlarından biri olan Kütahya Eskişehir savaşları esnasında düzenlenmiştir.
- Açılış konuşmasını Mustafa Kemal yapmıştır.
- Başkanlığını Hamdullah Suphi Tanrıöver yapmıştır.

Tevhidi Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

- Osmanlı Devleti’nde eğitim ve öğretim birliği söz konusu değildi. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti eğitim ve öğretimde birlikteliği sağlamak, eğitim de laikleşmeyi ve eşitliği sağlamak için 3 Mart 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Kanunu’nu kabul etmiştir.
- Tevhidi Tedrisat Kanunu’nu dönemin Milli Eğitim Bakanı **Hüseyin Vasıf Çınar** sunmuştur.
- Bu kanun ile tüm okullar **Millî Eğitim Bakanlığı**’na bağlanmıştır.
- Şeriye ve Evkaf Vekaleti’nin bütçesine ayrılan eğitim payı, Maarif Vekaleti’ne devredilmiştir.
- Eğitimde **ikiliğe son verilmiştir**.
- İlköğretimin zorunlu ve **parasız** hale getirilmiştir.
- Azınlık okulları ve **yabancı okullar devlet denetimi** altına alınmıştır.
- Bu kanunla Medreselerin kapatılmasına ortam hazırlanmıştır.

Medreselerin Kapatılması (11 Mart 1924)

- Dinin eğitim üzerindeki etkisinin sonlandırılması için dönemin Millî Eğitim Bakanı Vâsıf Çınar'ın 11 Mart 1924 tarihli genelgesiyle medreseler kapatılmıştır. Medreselerin kapatılması Atatürk'ün Laiklik ilkesi ile ilişkilidir.

Maarif Teşkilâtı Hakkında Kanun (2 Mart 1926)

- Bu kanunla eğitim hizmetleri düzenlenmiş, ilk ve ortaöğretimin esasları belirlenmiştir.
- Kanun kapsamında **Karma eğitim** modeline geçilmiştir.
- Kanun çerçevesinde Talim Terbiye Kurulu açılmıştır.
- Bu kanun doğrultusunda **devletin izni olmadan** okul açılması yasaklanmıştır.
- Yabancı okullardaki Tarih, Coğrafya, Türkçe ve Felsefe derslerinin Türk öğretmenler tarafından okutulması kararlaştırılmıştır. (Milliyetçilik)

Yeni Türk Harfleri 'nin Kabulü (1 Kasım 1928)

- Arap harflerinin öğreniminin zor olmasından kaynaklanan okuma yazma oranının düşük olması
- Okuma yazmayı kolaylaştırma** ve okuryazar oranını artırma isteği (Halkçılık)
- Batı ile kültürel ilişkileri geliştirme isteği (Latin Alfabesi- İnkılapçılık)
- Ulusal bilinci geliştirme isteği
- Arap harflerinin, Türkçenin ses düzenine uymaması

1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde Latin Harflerinin kabulü teklif edilmiş ancak Kazım Karabekir tarafından gündem dışı olduğu için teklif reddedilmiştir.

- Mustafa Kemal yeni Türk harflerinin tanıtımını **Sarayburnu Parkı'nda** yapmıştır.
- Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun TBMM' de **1 Kasım 1928'** de kabul edilmiştir.

Latin harfleriyle çıkarılan ilk gazete **Mardin Gazetesi'**dir. (1928)

Millet Mekteplerinin Açılması (24 Kasım 1928)

- Yeni harflerin kabulü, harflerin kısa sürede halka nasıl öğretilceği konusunu da gündeme getirmiştir.
- Bu meseleyi çözmek ve yeni harflerin tüm yurttan yaygın bir şekilde öğretilmesini sağlamak amacıyla Millet Mektepleri Talimatnamesi çıkarılmıştır.
- 24 Kasım 1928' de hazırlanan bu talimatname ile,

➤ 14 ile 45 yaş arasındaki her Türk vatandaşının bu mekteplere devam etmesi zorunlu kılınmıştır.

➤ Mustafa Kemal bu talimatname ile Millet Mekteplerinin **Başöğretmeni** seçilmiştir.

➤ Millet Mektepleri **Halk Mecmuası** adıyla yayın organı çıkarmıştır.

➤ Millet Mektepleri 1 Ocak 1929' dan itibaren açılmaya başlamıştır.

- Millet Mekteplerinin açılması Atatürk'ün **Halkçılık** ilkesi ile doğrudan ilişkilidir.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu / 15 Nisan 1931)

- Osmanlı Devleti'nde Türk Tarihi ve genel hatları ile tarih anlayışı, İslam Tarihi ve Osmanlı Tarihi ile sınırlı tutulmuştur. Bu durum, milli bir tarih anlayışının benimsenememesine neden olmuştur.
- Mustafa Kemal de binlerce yıllık geçmişi olan Türk Tarihinin sınırlandırılmasına karşı çıkarak, bu konuda araştırmalar yapılmasını istemiştir.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasında **Yusuf Akçura** ve **Tevfik Bıyıklıoğlu**'nun çalışmaları etkili olmuştur.
- 15 Nisan 1931 tarihinde **Tevfik Bıyıklıoğlu** başkanlığında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.
- 1931 yılında, liseler için 4 ciltlik bir "Genel Tarih" serisi hazırlanmıştır.
- 1932 yılında Ankara'da I. Tarih Kongresi toplanmıştır. Kongrede "**Türk Tarih Tezi**" ortaya atılmıştır.
- 1933'te Anadolu'daki kalıntıları inceleyerek yurdumuzun tarih öncesi dönemini aydınlatmak amacıyla, Cumhuriyet tarihinin ilk arkeolojik kazısını **Ahlatlıbel**'de gerçekleştirmiştir.
- 1935 tarihinde Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur.
- 1937 tarihinde Türk Tarih Kurumu'nun yayın organı olan 'Belleten' dergisi çıkarılmaya başlanmıştır.
- İlk kadın tarihçimiz **Afet İnan**'dır.
- Atatürk, vasiyeti üzerine mal varlığının bir kısmını TTK'ya bağışlamıştır.

Halkevlerinin Açılması (19 Şubat 1932)

- Mustafa Kemal'in yapılan inkılapları halka öğretmek, halkın kültürel ve sosyal gelişimine katkı sunmak amacıyla kurduğu kültür kurumudur.
- Halkevleri, Türk Ocakları'nın yerine açılmıştır.
- Halkevleri **Ülkü** isimli dergi çıkarmıştır.
- Halkevleri ilk yurt dışı şubesini **Londra**'ya açmıştır.
- Halkevleri, 1951 tarihinde Demokrat Parti tarafından kapatılmıştır.
- Halkevleri, Atatürk'ün **Halkçılık** ilkesi ile ilişkilidir.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu- 12 Temmuz 1932)

- Türk dilini **yabancı dillerin etkisinden kurtarmak**
- Türk dilinin köklerini incelemek
- Sözcük türetmek
- Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıkları gidermek
 - 1930'lu yıllarda Güneş Dil Teorisi ortaya atılmıştır.
 - 1932 yılında I. Birinci Dil Kurultayı toplanmıştır.
- Türk Dil Kurumu'nun ilk başkanı Sami Rifat Horozcu 'dur.
 - Ünlü bir dilbilimci ve aynı zamanda Türk Dil Kurumu'nun da ilk genel sekreteri olan Agop Martayan, Türkçenin gelişimine çok büyük katkı sağlamıştır. Bu katkılarından dolayı kendisine Atatürk tarafından "Dilaçar" soyadı verilmiştir.
 - Atatürk, vasiyeti üzerine mal varlığının bir kısmını da Türk Dil Kurumu'na bağışlamıştır.

Üniversite Reformu (1933)

- Cumhuriyet kurulduktan sonra kısa bir süre Darülfünun-u Osmani adını taşıyan üniversite, 1924 yılında 493 sayılı yasa ile "İstanbul Darülfünunu" adını almıştır.
- Yenileşmenin bir parçası olan üniversitelerle ilgili çalışmalar yapmak üzere, Mustafa Kemal tarafından bizzat İsviçreli **Albert Malche** Türkiye'ye davet edilmiş ve rapor hazırlanmıştır.
- Albert Malche raporu çerçevesinde **Darülfünun kapatılarak** yerine İstanbul Üniversitesi açılmıştır.

Atatürk Dönemi'nde Eğitim ve Kültür Alanındaki Diğer Gelişmeler

- 1924' te Musiki Muallim Mektebi (Ankara Devlet Konservatuari) açılmıştır.
- 1924'te Yüksek Maden Mektebi açılmıştır.
- 1924'te Topkapı Sarayı müze hâline getirilmiştir
- 1925' te **Ankara Hukuk Mektebi** açılmıştır.
- 1926' da **Gazi Eğitim** Enstitüsü açılmıştır.
- 1926'da Sarayburnu'ndaki ilk Atatürk Heykeli açılmıştır
- 1927'de Sanayi-i Nefise Mektebi Güzel Sanatlar Akademisi'ne çevrilmiştir.
- 1928' de İstanbul' da Taksim Cumhuriyet Anıtı açılmıştır.
- 1929' da Ankara-İstanbul arasında telefon görüşmeleri başlamıştır.
- 23 Nisan **1929' da ilk defa Çocuk Bayramı** kutlanmıştır.
- 1933'te Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmıştır.
- 1934'te Türkiye'deki ilk opera olan Özsoy Operası, ülkemizi ziyaret eden İran Şahı Rıza Şah Pehlevî onuruna Ankara' sahnelenmiştir.
- 1936'da **Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi** açılmıştır.
- 1936'da Mülkiye Mektebi **Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne** dönüştürülmüştür. 1937'de İstanbul/ Dolmabahçe'de **Resim ve Heykel Müzesi** açılmıştır.

TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

Toplumsal Alanda İnkılaplar Yapılmasının Gerekliklikleri

- Toplumsal alanda eşitliğin sağlanmak istenmesi
- Toplumsal alandaki ikiliklerin ortadan kaldırılmak istenmesi
- Toplumun çağdaşlaştırılmak istenmesi
- Ayrıcalıksız, sınıfsız ve kaynaşmış bir toplum oluşturma düşüncesi

Şapka Kanunu (25 Kasım 1925)

Nedenleri:

- Topluma çağdaş bir görünüm kazandırma isteği
- Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma düşüncesi
- Batı ile bütünleşme isteği

Gelişme:

- İlk olarak 25 Kasım 1925'te Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun kabul edilmiş, erkeklerin fes, kalpak, kavuk giymeleri yasaklanarak şapka giyilmesi zorunlu kılınmıştır.
- Mustafa Kemal **Kastamonu – İnebolu'da** halka şapkayı tanıtmıştır.
- Şapka Kanunu, Mustafa Kemal'in Laiklik ve İnkılapçılık ilkeleri ile doğrudan ilişkilidir.
- 3 Aralık 1934' te çıkarılan bir kanun ile din adamlarının mabetler ve ayinler haricinde dini kıyafetlerle dolaşmaları yasaklanmıştır. Bu düzenlemeden Diyanet İşleri Başkanı, patrik ve hamam başı muaf tutulmuştur. Bu karar ile toplumsal yaşamın laikleşmesi amaçlanmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın sembol kıyafeti **kalpaktır**.

Tekke Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)

Nedenleri:

- Tarikat üyelerinin toplandığı, dini ve sosyal faaliyetler yaptıkları yerlerin büyüklerine tekke, küçüklerine zaviye adı verilirdi.
- Toplumda din istismarını önlemek
- Toplumda eşitliği sağlamak

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, 30 Ağustos 1925'teki ünlü Kastamonu söylevinde “Ölülerden medet ummak, medenî bir cemiyet için şındır (lekedir). Efendiler ve ey millet! Biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve meczuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır.” sözleriyle tüm yurttaki tekke ve zaviyelerin kapatılacağını işaretini vermiştir.

Gelişme:

- 30 Kasım 1925' te TBMM tarafından çıkarılan bir kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır.
- Kanun teklifini Refik Koraltan ve arkadaşları vermiştir.
- Toplumun laikleşmesi ve çağdaşlaşması yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Aynı kanun ile "Şeyhlik, dedelik, dervişlik, seyyitlik, çelebilik ve türbedarlık" gibi ayrıcalık bildiren dini unvan ve sıfatların kullanılması da sona erdirilmiştir

Bu kanunun uygulanması esnasında, tarihe mâl olmuş; dinî, ilmî ve siyasî liderlerin mezarlarına dokunulmamıştır. (Yavuz Sultan Selim, Fatih Sultan Mehmet vb.) Hatta buralar devlet koruması altına alınmıştır.

Takvim, Saat, Rakam, Ölçü Birimleri ve Hafta Sonu Tatilinde Yapılan Düzenlemeler

Milâdî Takvim'in Kabulü (25 Aralık 1925)	Osmanlı Devleti'nde sosyal yaşamda Hicrî Takvim malî işlerde ise Rumî Takvim kullanılıyordu. Bu durum da Batı ile ilişkilerde karışıklıklara neden oluyordu. Bunu önlemek için 25 Aralık 1925'te Milâdî Takvim kabul edilerek Batı dünyasıyla uyumsuzluklara son verilmiştir. Miladi Takvim 1 Ocak 1926' dan itibaren uygulanmaya başlanmıştır.
Saat Sistemi Değişikliği (26 Aralık 1925)	26 Aralık 1925 tarihinde "alaturka saat" denilen ve yaz kış güneşin batışını 12,00 olarak kabul eden saat sistemi sonra erdirilerek uluslararası saat usulü kabul edilmiştir.
Beynelmilel Rakamların Kabulü (20 Mayıs 1928)	20 Mayıs 1928' de rakamlarda değişiklik yapılarak milletlerarası rakamlar yürürlüğe konulmuştur. Yeni rakamları yayımlayan ilk gazete ' Sabah 'tır.
Uluslararası Ölçü Birimlerinin Kabulü (1 Nisan 1931)	Osmanlı Devleti' nde kullanılan arşın, okka, endaze, dirhem, çeki gibi bölgelere göre standartları değişen ve kullanımı zor olan ölçüler yerine 1 Nisan 1931' de çıkarılan kanun ile Batı' ya uygun olarak onlu sisteme göre düzenlenmiş litre, metre ve kilo usulü kullanılmaya başlanmıştır.
Hafta Tatilinde Değişiklik (1 Haziran 1935)	Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlılarda olduğu gibi hafta tatili cuma günü olarak sürdürülmüştür. (1924 – 1935) 1935' te alınan bir karar ile cuma günü olan hafta tatili pazar gününe alınmıştır. Bu kararla Batı ile olan ticari ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır.

- Bu alanlarda düzenlemeler yapılmasının temelinde, Türkiye' nin **Batılı ülkelerle** olan ilişkilerini düzene koymak, ticari ve mali konulardaki karışıklıkları önlemek amacı yatmaktadır.
- Ayrıca, bu tür düzenlemelerle ülke içindeki uygulamalarda da birlik sağlanmıştır.
- Batı'ya uyum için yapılan inkılaplar Atatürk'ün **İnkılapçılık ilkesi** ile doğrudan ilişkilidir.

Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)

- Osmanlı toplumunda soyadı zorunluluğu bulunmaktaydı. Kişiler yalnızca adları veya unvanları ile anıldığı için toplumsal ilişkilerde büyük bir kargaşa yaşanmaktaydı.
- Nüfus kayıtlarının düzenli olmamasından dolayı evlilik birliğinde, askere almada, ekonomik ilişkilerde, eğitim düzeninde, resmi işlemlerde ve miras paylaşımında büyük sorunlar yaşanmaktaydı.
- 21 Haziran 1934’ te, devlet ve toplum hayatındaki bu karışıklıkları önlemek amacıyla **“Soyadı Kanunu”** çıkarılmıştır. Bu kanun ile herkesin ilk isminin dışında soyadı taşıması zorunlu hale getirilmiştir.
- 24 Kasım 1934’te kabul edilen bir kanunla Mustafa Kemal’e “Atatürk” soyadı verilmiş, 17 Aralık 1934’te çıkarılan bir yasayla da “Atatürk” soyadının bir başkası tarafından kullanılması yasaklanmıştır.
- Mustafa Kemal’in ailesinden gelenlere **‘Atadan’** soyadı verilmiştir.
- Soyadı Kanunu, Atatürk’ün **Halkçılık ilkesi** ile doğduran ilişkilidir.

EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

- Yeni Türk devletinin Kurtuluş Savaşı’nda sonra öncelik verdiği konuların başında ekonomik kalkınma gelmektedir. Nitekim bu konuya ilişkin Atatürk, **‘Siyasî, askerî zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devam edemez, az zamanda söner.’** demiştir.
- Bu ilke doğrultusunda Millî Mücadele’nin kazanılmasından sonra ekonomik alanda kalkınma için pek çok inkılâp gerçekleştirilmiştir.
- Mustafa Kemal’in ekonomi ilkeleri arasında **‘Millî sermayeye dayalı bağımsız yapı oluşturma, dışa bağımlı olmama, özel sektörde gelişmeyi sağlama’** gibi hususlar yer almaktadır. Bu hedefleri gerçekleştirmek, Millî Ekonomiye oluşturmak ve ekonomik hedefleri belirlemek için **17 Şubat 1923’te İzmir İktisat Kongresi** düzenlenmiştir.

İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat 1923)

- Lozan Görüşmelerinin kesildiği sırada İzmir’de çeşitli meslek gruplarından katılımcıların oluşturduğu Türkiye İktisat Kongresi toplanmıştır.
- Kongreye 1135 üye katılmıştır.
- Kongrenin başkanlığını **Kazım Karabekir** yapmıştır.
- Kongrenin açılış konuşmasını Mustafa Kemal yapmıştır.
- Kongrede alınan kararlara **‘Misakı İktisadi’** adı verilmiştir.
- Kongrenin İzmir’de yapılmasında ‘Önemli bir liman kenti olması ve Millî Mücadele’nin son noktası olması’ etkili olmuştur.
- Kongreye; **çiftçi, sanayici, tüccar ve işçi** kesimleri katılmıştır.

İzmir İktisat Kongresi Kararları

- Yabancıların kurduğu tekellerden kaçınılmalıdır.
- Sanayi teşvik edilmelidir.
- Milli bankalar kurulmalıdır.
- Demiryolu yapımına önem verilmelidir.
- “Özel Sektör” desteklenmelidir.
- İşçilere sendika ve grev hakkı tanınmalıdır.
- Küçük imalattan, hızlı şekilde fabrikaya geçilmelidir.
- İş erbabına amele değil işçi denilmeli
- Vergi sisteminde değişiklikler yapılmalı, aşar vergisi kaldırılmalıdır.

İzmir İktisat Kongresi'nde 'Okuma Bayramı' kabul edilmiştir.

Atatürk Döneminde Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar

- Osmanlı toplumunun %80' i toprağa bağlı yaşamaktaydı. Ancak ilkel yöntemlerle tarım yapılıyor olması alınan verimi düşürüyordu.
- Ekonominin temeli olan tarımı düzeltmek için köylünün durumunun güçlendirilmesi gerekmektedir. Devlet bu konuda "**Köycülük siyaseti**" belirlemişti.
- Buna göre;
 - Köylünün üzerinden ağır vergilerin kaldırılması ve köylünün maddi yönden güçlendirilmesi
 - Toprağı olmayan köylülere toprak verilmesi,
 - Köylüye ait üretim imkanlarının artırılması görüşleri benimsenmiştir.
- 1924'te Manisa-Akhisar'da Türkiye Tütüncüler Bankası kurulmuştur
- Osmanlı Devleti Dönemi' nde açılan Ziraat Bankası geliştirilmiş, sermaye ve şube miktarı artırılmıştır. Bu banka aracılığıyla dışarıdan alınan tarım araçları köylüye dağıtılmıştır

- Ziraat Bankası 1888 tarihinde **II. Abdülhamit** döneminde açılmıştır.

- 1925 tarihinde köylüyü ağır bir yük altına sokan '**Aşar vergisi**' kaldırılmıştır. Aşar vergisinin kaldırılması **Halkçılık ilkesi** ile ilişkilidir.
- 1925'te yabancıların elindeki "Tütün işletme hakkı" satın alınarak Tütün Reji İdaresi'ne son verilmiştir. (**Milliyetçilik ilkesi**)
- 1925 tarihinde Atatürk Orman Çiftliği açılmıştır.
- 1928 tarihinde Tarım Kredi Kooperatifleri kurulmuştur.
- 1929'da topraksız köylüye toprak dağıtılmasını öngören **Toprak Reformu Kanun** çıkarılmışsa da istenilen başarı elde edilememiştir.
- Köylünün ihtiyaçlarını gidermek amacıyla 1932 yılında Ziraat Donatım Kurumu açılmıştır.
- Tarım alanında uzmanlar yetiştirmek amacıyla 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur.
- 1938'de Giresun'da fındık tarımına yönelik Fiskobirlik kurulmuştur.
- 1938'de sermayesi devlete ait olan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) açılmıştır.

Atatürk Döneminde Ticaret Alanında Yapılan Çalışmalar

1924 – İş Bankası kuruldu.	- Yeni kurulan devletin ilk özel bankasıdır. - İlk genel müdürü Celal Bayar'dır. - İlerleyen yıllarda İtibari Milli Bankası ile birleşmiştir.
1924 Anadolu Sigorta kuruldu.	İlk milli sigorta şirkettir.
1924 tarihinde Cumhuriyet'in ilk madeni parası basıldı.	- Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, madeni ilk paralarını 3 Ağustos 1924'te bastı. - Tedavüle çıkarılan ilk madeni paralar; 100 para, 5 kuruş, 10 kuruş olmak üzere 3 paradan oluşuyordu. Bu seriye 1925 yılında 25 kuruş eklendi.
1926 tarihinde Kabotaj Kanunu kabul edildi.	- Türkiye limanları ve sahilleri arasında yük ve yolcu taşınması ile kılavuzluk ve römorkaj hizmetleri, Türk vatandaşları ve Türk bayrağı taşıyan gemilerce yapılır. - Milliyetçilik ilkesi
1927 tarihinde Eskişehir Bankası kuruldu.	- Esbank (Eskişehir Bankası) 15 Eylül 1927 tarihinde Eskişehir'de yöresel bir banka olarak kurulmuştur. 1955'te tek şubeyle hizmeti vermişlerdir. Daha sonra kadar bölgesel olarak faaliyet göstermiş, sonraki dönemlerde ulusal bir banka olma yolunda önemli adımlar atmasıyla yer almıştır.
1927 tarihinde ilk kâğıt paralar basılmıştır.	- Cumhuriyet döneminin ilk banknotları harf devriminin henüz gerçekleşmediği 1927 yılında basıldı. - İlk banknotlarda yazılar Osmanlıcaydı. Bununla birlikte banknotların üzerinde Fransızca ibareler vardı.
1928 Ege Bank kuruldu.	Egebank 9 Nisan 1928 tarihinde İzmir'de yöresel bir banka olarak İzmir Esnaf ve Ahali Bankası adıyla kurulmuştur. 1959 tarihinden Egebank adıyla adını almıştır.
1929 Koruyucu Gümrük Kanunu çıkarılmıştır.	1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na bağlı ticaret muahedesinde, Türkiye Cumhuriyetinin beş yıl daha koruyucu gümrük politikası uygulamasını engelleyen hükümler vardı. 1929 yılında bu sınırlama kalkınca, gümrük bağımsızlığı sağlandı. Aynı yıl hem mali hem de milli sanayi koruyucu özellikler taşıyan Gümrük Tarifesi ve İthalat Umumi Tarifesi Kanunu kabul edildi.
1930 Türk parasının koruma kanunu çıkartılmıştır.	- Milliyetçilik ilkesidir. 1929 tarihinde yaşanan krizin etkisini azaltmak üzere çıkarılmıştır.

1930 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur.	1928 yılında Türkiye'ye davet edilen Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi Üyesi Dr. G. Vissering, hazırladığı raporda hükûmete bağlı olmayan ve bağımsız bir merkez bankasının gerekliliğine dikkat çekerken; 1929 yılında İtalyan Uzman Kont Volpi, Türk parasının istikrarının sağlanması için bir merkez bankası kurulmasının şart olduğunu belirtmiştir. - Bu gelişmelerin ardından Hükûmet; merkez bankası kurulmasına ilişkin gerekli yasal çerçevenin hazırlanması için harekete geçmiş, Lozan Üniversitesinden Prof. Leon Morf'un katkılarıyla Merkez Bankası yasa tasarısı hazırlanmıştır. - Tasarı; Türkiye Büyük Millet Meclisince 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilerek, 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. - Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Banka; diğer kamu kurumlarından tamamen ayrı ve bağımsız statüsünün bir göstergesi olarak, anonim şirket biçiminde hukuki varlığını kazanmıştır. - Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın bastığı ilk kâğıt para 5 TL'dir.
1933 tarihinde Belediyeler Bankası kurulmuştur.	1933 yılında, "Belediyeler Bankası" adı ile belediyelere kredi temini amacıyla kurulmuş, 1945 yılında faaliyet sahası genişletilerek "İLLER BANKASI" adını almıştır.
1933 tarihinde Halkbank kurulmuştur.	Türkiye Halk Bankası 1933 tarihli ve 2284 sayılı "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu" kapsamında kurulur, 1938 yılında faaliyete geçer.
1937 Denizbank kuruldu.	Deniz ticaretini ve filoları desteklemek amacıyla kurulmuştur.

Atatürk Döneminde Sanayi Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

- Yeni Türk devletinin ekonomik bağımsızlığını güçlendirmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır.

1925 Sanayi Maden Bankası kuruldu.	Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası, İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda 1925 yılında bir devlet bankası olarak kurulmuştur.
1926 Emlak ve Eytam Bankası kuruldu.	Emlak ve Eytam Bankası, Türkiye'de halkın inşaat teşebbüslerini desteklemek, gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak amacıyla Atatürk'ün talimatları doğrultusunda 3 Haziran 1926 tarihinde kurulan bankadır.
1927 Teşviki Sanayi Kanunu Kabul edildi.	- Özel sektörün desteklenmesi amacıyla çıkarılmıştır. - Başarısız olmuştur. - Sermeye yetersiz - Nitelikli iş gücü yok 1929 Ekonomik Krizi
1933 tarihinde Devletçilik ekonomi modeli uygulanmaya başlanmıştır. Atatürk'ün benimsediği en son ilke Devletçiliktir. Kadro Dergisi: 1932 yılında İsmail Hüsrev, Vedat Nedim ve Yakup Kadri gibi aydınlar tarafından çıkarıldı. Türkiye'de Devletçilik ilkesini savundu.	- Devletçilik, temel anlamıyla devletin ekonomik hayatın içine girmesidir. - Elinde sermayesi olan vatandaşlar, birkaç alan dışında, diledikleri biçimde üretime katılabilirler. Devlet bunlara engel olmadığı gibi üstelik gereken tedbirleri alarak işlerini kolaylaştırır, kişileri üretim ve ticaret işine özendirir.
1933 tarihinde I. Beş Yıllık Sanayi Planı Hazırlanmıştır. 1934 tarihinde uygulanmaya konmuştur.	- Devletçilik ilkesi ile ilişkilidir. - Planın uygulanmasından sorumlu banka Sümerbank'tır. - Planın uygulanmasına Rusya yardım etmiştir. - Başarılı olmuştur. - Ham maddesi yurt içinde olan 'Üç Beyaz'a öncelik verilmesi istenmiştir - Un, Şeker, Pamuk.
1933'te Sümerbank kurulmuştur.	- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kamu yatırımdır. - Sümerbank, özel bütçenin temelini oluşturan katma bütçeli idare uygulamasının başladığı 1933 yılında kurulmuş, ticari nitelikte mal üreten kuruluş. Tekstil sanayisi ile aynı anda banka konumundadır. 11 Temmuz 1933 tarihinde Atatürk tarafından Sümerbank ismi verildi

1935 yılında Etibank açılmıştır.	14 Haziran 1935 tarihinde, Atatürk'ün direktifi ile Türkiye'nin yer altı kaynaklarını işletmek ve değerlendirmek üzere, sanayinin ihtiyacı olan madenleri, endüstriyel hammaddeleri, enerjiyi üretmek ve bu işlerin yapılması için gerekli sermayenin toplanacağı her türlü bankacılık işlemini yapması için kuruldu.
1938 tarihinde II. Beş Yıllık Sanayi Planı Hazırlandı.	II. Dünya Savaşı'nın uygulanmasını engelledi.

Atatürk Döneminde Açılan Önemli Bankalar

1924 İş Bankası
1925 Sanayi Maden Bankası – Devletçilik İlkesi
1926 Emlak ve Eytam Bankası – Devletçilik İlkesi
1930 Türkiye Merkez Bankası – Milliyetçilik ve Devletçilik İlkeleri
1933 Sümerbank – Devletçilik İlkesi
1933 Belediyeler Bankası – Devletçilik İlkesi
1933 Halkbank – Devletçilik İlkesi
1935 Etibank – Devletçilik İlkesi
1937 Denizbank – Devletçilik İlkesi

Atatürk Döneminde Ulaşım ve Bayındırlık Alanında Yapılan Çalışmalar

- Ekonominin gelişmesinde ulaşımın büyük etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ulaşımına büyük önem verilmiştir.
- 1924 tarihinde Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur.
- 1925 tarihinde Türk Tayyare Cemiyeti kurulmuştur.
- 1926 Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu.
- 1928 tarihinde Osmanlı'dan kalan demiryollarının ulusallaştırılmasına öncelik verildi.
- 1933 Vechi Hürkuş, İlk sivil havacılık okulunu açtı.
- 1935 tarihinde Türk Kuşu kuruldu.

Atatürk Döneminde Sağlık Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

- 1920'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurulmuştur.
- 1920'de Yeşilay kuruldu.
- 1921 tarihinde Çocuk Esirgeme Kurumu kuruldu.
- 1924 yılında Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum, Trabzon ve Diyarbakır' da Numune Hastaneleri kurulmuştur.
- 1928'de Dr. Refik Saydam öncülüğünde Ankara'da Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü kurulmuş, burada sıtma, kolera, veba, tifo gibi bulaşıcı hastalıkların tedavisi ücretsiz sağlanmıştır.
- 1930'da sağlık hizmetlerinin yürütülmesi için "Umumî Hıfzıssıhha Kanunu" çıkartılmıştır.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Atatürk Dönemi Türk Dış politikası kendi içerisinde;

- 1923 – 1930 Lozan'dan Kalan Sorunlar
- 1930 – 1938 Almanya ve İtalya'nın yayılmacı siyasetine karşı alınan önlemler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

Atatürk Dönemi Dış Politikasının Temel İlkeleri

- Türk ordusunu, Türk dış politikasını destekleyen caydırıcı güç olarak tutmak.
- Dış siyaseti yurttan barış dünyada barış doğrultusunda ilerletmek
- Ulusal sınırlar içinde kendi gücümüze dayanarak varlığımızı sürdürmek, dış siyasete bağımlı olmamak,
-
- Türkiye' nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygılı devletlerle iyi ilişkiler kurmak ve dünyada uygar bir toplum olarak yer almak,

a) 1923 – 1930 Arası Türk Dış Politikası

Yabancı Okullar Sorunu

- Türkiye ile Fransa arasında yaşanan bir sorundur.
- Lozan Barış Antlaşması'nda alınan kararlar tüm okulların, Türk kanunlarına ve kurallarına uyması kararlaştırılmıştı.
- Bu konuda en çok sorun çıkaran ülke Fransa olmuştur.
- Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile yurttaki tüm okullar milli eğitim bakanlığına bağlanmıştır.
- Bu durumdan rahatsız olan Fransa konuyu uluslararası alana taşımak istemişse de Türkiye bu konuyu kendi iç meselesi saymış ve görüşmeyi kabul etmemiştir.
- Yabancı okullar sorunu Türk dış politikasının ilk başarısıdır.

Fener Rum Patrikhanesi Sorunu (1925)

- Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanmıştır.
- 1924 tarihinde Yunanistan' nın baş papazlığı **Arapoğlu Konstantin'i** tayin etmesi ile Türkiye ile Yunanistan arasında gerginlik yaşanmıştır.

- Türkiye Arapoğlu Konstantin'in Nüfus Mübadelesine tabi olduğunu belirtmiştir.
- Yunanistan konuyu Milletler Cemiyeti'ne taşımak istemiş ancak başarılı olamamıştır.
- Sorun, Konstantin'in 19 Mayıs 1925'te görevden çekilmesiyle çözüme kavuşmuş ve yerine Vasil Georgiades seçilmiştir.

Musul Sorunu ve 5 Haziran 1926 Ankara Antlaşması

- Konu İngiltere ile görüşülmüştür.
- Lozan görüşmelerinde Musul konusunda mutabakata varılamamış, sorun Lozan görüşmelerinden sonra 9 ay içinde yapılacak ikili görüşmelere bırakılmıştır.
- 1924'te İstanbul'da toplanan Haliç Konferansı'nda konu ile ilgili görüşmelere başlamış ancak çözüme kavuşturulamamıştır.

1924 Haliç Konferansı'nda Türkiye'yi dönemin başbakanı **Ali Fethi Okyar** temsil etmiştir.

- Haliç Konferansı'nın sonuçsuz kalması üzerine, sorun Milletler Cemiyeti'ne taşınmıştır. **Milletler Cemiyeti'nin** bölgeye gönderdiği bir komisyon "Irak Sınırı" ile ilgili tespitini yapmış ve hazırladığı Brüksel Hattı Raporu'nda "Musul" un Irak sınırları içinde olduğunu belirtmiştir.
- Türkiye ile İngiltere arasında Musul görüşmelerinin sürdüğü sırada Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde '**Şeyh Sait İsyanı ve Nasturi İsyanı**' yaşanmış bu ayaklanmalar bölgede Türkiye'nin hareket alanını sınırlamış ve Türkiye 5 Haziran 1926 Ankara Antlaşması ile Musul'u Irak'a bırakmak durumunda kalmıştır.

Ankara Antlaşması (5 Haziran 1926)

- Türkiye ve İngiltere arasında yapılmıştır.
- Musul, Irak' bırakıldı. (Misakı Milli'den taviz verildi.)
- Hakkâri sancağı Türkiye'ye bırakıldı.
- Irak, petrol gelirlerinin %10'nu 25 yıl süre ile Türkiye'ye verecektir.
- Türkiye 1929 Dünya Ekonomik Buhranı nedeniyle bu hissesini 500.000 sterline terk etmiştir.

- Musul Sorunun da yalnız kalan **Türkiye Rusya ile yakınlaşmış** ve 17 Aralık 1925'te Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması imzalanmıştır.

Bozkurt Lotus Olayı (2 Ağustos 1926)

- 2 Ağustos 1926 tarihinde Midilli açıklarında Türk gemisi Bozkurt ile Fransız gemisi Lotus kaza yapması sonucu ortaya çıkan gelişmedir.
- Kaza sonucu 8 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir.
- Türkiye konu ile ilgili soruşturma açmış ve Fransız kaptan haksız bulunmuştur. Duruma itiraz eden Fransa konuyu **Milletler Cemiyeti**'ne taşımıştır.
- Lahey Adalet Divanı Türkiye'yi haklı bulmuştur.
- Bu dava esnasında gösterdiği başarıdan dolayı **Mahmut Esat Bey**'e Bozkurt soyadı verilmiştir.
- Bu dava hukuk literatürüne '**Mülkîlik**' kavramının yerleşmesinde etkili oldu.

Adana-Mersin Demiryolu Anlaşmazlığı (1929)

- Osmanlı Devleti'nden kalan demiryollarının işletmesi birçoğu yabancılardaydı.
- Bunlardan biri olan Adana Mersin demiryollarının işletim hakkını 1929 tarihinde Türkiye satın almıştır.
- Böylece Kapitülasyonların izleri tamamen silinmek istenmiştir.

Osmanlı Borçları Meselesi (Dış Borçlar- Hower Moratoryumu)

- Osmanlı Devleti'nin en çok borçlu olduğu ülke Fransa'ydı.
- Lozan Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin borçlarının ne şekilde ödeneceği karara bağlanmıştı.
- 13 Haziran 1928 tarihinde imzalanan antlaşmalar ile borcun ne şekilde ödeneceği ve ödeme şekli karara bağlanmıştı. (Fransız frangı ve TL)
- 1929 tarihinde meydana gelen Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye'nin dış borç ödemesinde zorluklar yaşamasına neden olmuştur.
- ABD Başkanı **Hoover** bir moratoryum (Borç yapılandırma sistemi) yayımlamıştır.
- Türkiye bu borç yapılandırma programından yararlanmış 1933 tarihinde imzalanan sözleşme ile borçlarını yeniden yapılandırmıştır.
- Osmanlı Devleti'nden kalan borçlar 25 Mayıs 1954 tarihinde bitmiştir.

Nüfus Mübadelesi (Değişimi/Etabli) Sorunu

- Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanmıştır.
- Konu Lozan Barış Antlaşması'nda görüşülmüş ve 'Batı Trakya Türkleri ile İstanbul ve Adalarda yaşayan Rumlar hariç diğer yerlerde yaşayan ahalinin yer değiştirmesi kararı alınmıştır.
- Değişimin gözlenmesi için Karma Komisyon kurulmuştur.
- Sorun Yunanistan'ın İstanbul'da çok Rum bırakmasından yaşandı.
- Türkiye Hükümeti 1918 tarihinden sonra İstanbul'a getirilen Rumların yerleşik sayılamayacağını belirtti.
- Konu **Milletler Cemiyeti**'nin gündemine taşınmışsa da çözüm gerçekleşmemiştir.
- İki ülke arasında gerginlik artmış, 1929 tarihinde Atatürk ile Yunanistan başbakanı Venizelos arasında yapılan görüşmeler neticesinde sorun diplomatik yolla çözüme kavuşmuştur.
- **10 Haziran 1930'da** Ankara'da iki ülke arasında **Ahali Mübadelesi** Antlaşması imzalanmıştır.
- Batı Trakya Türkleri ile İstanbul ve Adalarda yaşayan Rumlar Mübadeleden **muaf** tutulmuştur.
- Nüfus Mübadelesi sorununun çözülmesi ile Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler olumlu yönde gelişmeye devam etmiştir.
- 1954 yılında Kıbrıs Sorunu ortaya çıkmıştır.

- Yunan Başbakanı Venizelos, 1934 yılında Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir. Ancak ödül İngiliz Bakan Handersen'e verilmiştir.

- 1923-1930 arası dönemde en sorunsuz ilişkiler Sovyet Rusya ile yaşanmıştır.

- Türkiye'ye ilk resmî ziyareti gerçekleştiren yabancı devlet adamı Afgan Lider **Amanullah Han**'dır
- Atatürk döneminde en uzun süre dış işleri bakanlığı yapan kişi **Tevfik Rüştü Aras**'tır.

b) 1932 – 1939 Arası Türk Dış Politikası

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Üyeliği (1932)

- Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam), I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışının devamını sağlamak ve uluslararası anlaşmazlıkları çözmek amacıyla kurulmuştur.
- Türkiye uzun süre Milletler Cemiyeti'nin izlediği yanlı siyasetten ötürü, Milletler Cemiyeti'ne girmeyi düşünmemiştir.
- 1930'lu yıllardan Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikası diğer yandan İngiltere ile olumlu yönde gelişen ilişkiler Milletler Cemiyeti'ne olan olumsuz fikrin değişmesine neden olmuştur.
- 1932 tarihinde İspanya'nın teklifi ve Yunanistan'ın desteği ile Milletler Cemiyeti tarafından davet edilen Türkiye, 18 Temmuz 1932'de bu cemiyete üye olmuştur.
- İlk temsilcimiz **Cemal Hüsnü Taray** olmuştur.
- Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye olduktan sonra Boğazlar ve Hatay sorunlarını olumlu yönde çözüme kavuşturmuştur.

Balkan Antantı (1934)

- **Türkiye**
- **Yunanistan**
- **Yugoslavya**
- **Romanya**
- Almanya ve İtalya'nın yayılmacı siyasetine karşı, batı sınırını korumak amacıyla oluşumuna katkı sağladığı girişimdir.
- 9 Şubat 1934 tarihinde **Atina**'da yapıldı.
- Balkan Antantına Bulgaristan Ege Denizi üzerinde yayılmacı siyaset izlediği için katılmamıştır.

Möntrö Boğazlar Sözleşmesi (1936)

- Lozan Barış Antlaşması'nda Boğazlar, başkanı Türk olan uluslararası bir komisyona bırakılmıştı.
- 1936'dan sonra Almanya ve İtalya'nın yayılmacı siyaseti (İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Almanya'nın Ren bölgesine saldırması) üzerine Türkiye Cumhuriyet'i komisyondaki üye devletlere birer nota gönderecek 'Boğazların' durumunun yeniden değerlendirilmesini istedi.
- İsviçre'nin Möntrö şehrinde bir konferans toplanmıştır.
- Konferansa Türkiye, İngiltere, Fransa, Japonya, Yunanistan ve Yugoslavya katılmıştır.
- Konferans neticesinde Möntrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır.
 - Uluslararası Boğazlar Komisyonu kaldırıldı.
 - Boğazların her iki yakasına asker ve silah konuşlandırabilme hakkı Türkiye'ye verildi.

- Ticaret gemilerine geçiş serbestisi verildi.
- Antlaşma 20 sene geçerli olacaktır.
- Savaş gemilerinin geçiş izni Türkiye'ye verildi.

Akdeniz Paktı (1936)

- İtalya'nın Akdeniz'deki yayılmacı siyaseti karşısında 'Türkiye, İngiltere, Yugoslavya, Yunanistan' tarafından oluşturulmuştur.

Sadabat Paktı (1937)

- İtalya'nın Ortadoğu'daki yayılmacı siyaseti sonucunda, Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında yapılan pakttır.
- Sadabat Paktı, İran'ın Tahran kentinde yapılmıştır.
- Sadabat Paktı'na Suriye bölge devletleri ile yaşamış olduğu sınır problemleri nedeniyle katılmamıştır.

Nyon Konferansı (1937)

- Akdeniz'de meydana gelen korsanlık faaliyetlerine karşı bölge devletlerinin bir araya gelerek düzenlemiş olduğu konferanstır.

Hatay Meselesi (1938)

- Kurtuluş Savaşı sürerken Fransa ile 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması yapılmış, Hatay hariç Türkiye- Suriye sınırı çizilmişti.
- 1936'yılında Fransa, Almanya'nın yayılmacı siyaseti üzerine Suriye üzerindeki manda ve himayesini kaldırdı.
- Bu durum üzerine Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Hatay'ın durumunun yeniden değerlendirilmesini istedi.
- Milletler Cemiyeti yaptığı incelemeler sonucunda Sandler Raporu'nu yayınladı.
- Sandler Raporu doğrultusunda, Milletler Cemiyeti bir komisyon oluşturarak statünün ve anayasanın hazırlanmasını sağlamıştır.
- Böylece Hatay, 2 Eylül 1938'de ayrı varlık statüsü kazanarak bağımsız bir devlet olmuştur.

Tayfur Sökmen	Bağımsız Hatay Devleti Cumhurbaşkanı
Abdurahman Melek	Bağımsız Hatay Devleti Başbakanı
Abdülğani Türkmen	Bağımsız Hatay Devleti Meclis Başkanı

- Bu gelişmeden bir süre sonra, Hatay Parlamentosu Türkiye'ye katılmak için karar almış ve 29 Haziran 1939'da Hatay Türkiye'ye katılmıştır.
- Hatay'ın ana vatana katılmasıyla en son Suriye sınırı çizilmiştir.
- Misâk-ı Millî kararları doğrultusunda sınırlarımıza katılan son toprak parçası da
- Hatay olmuştur.

- Hatay meselesi için Mustafa Kemal: '**Şahsi Meselem**' demiştir.
- Mustafa Kemal, Hatay meselesini '**Sancak Sorunu**' olarak değerlendirmiştir.
- Mustafa Kemal Hatay meselesi için '**Kırk asırlık Türk Yurdu düşman eline bırakılamaz**' sözünü söylemiştir.
- Mustafa Kemal Atatürk, 1937 tarihinde **Asım Us** adıyla **Kurun** gazetesinde Hatay meselesini değerlendiren yazılar yazmıştır.

Atatürk Döneminde Üye Olunan Uluslararası Kuruluşlar

Birand Kellog Paktı (1928)	Türkiye Ocak 1929 tarihinde üye olmuştur.
Litvinov Paktı (1929)	SSCB'nin 1929'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu sınır komşuları ile imzaladığı protokoldür.
Milletler Cemiyeti (1932)	İspanya'nın daveti, Yunanistan'ın desteği ile üye olundu.
Balkan Antantı (1934)	Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında yapıldı.
Akdeniz Paktı (1936)	Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Yugoslavya arasında yapıldı.
Sadabat Paktı (1937)	Türkiye, Afganistan, İran ve Irak arasında yapıldı.

Atatürk Döneminde Meydana Gelen Diğer Önemli Dış Gelişmeler

Vagon Lits Olayı	Vagon-Li Olayı, 1933 yılında Vagon-Li Şirketi'nin müdürünün Türkçe konuşan memuruna şirketin resmi dilinin Fransızca olduğunu bildirerek, para ve işten uzaklaştırma cezaları vermesiyle başlamış olaylardır.
Razgrad Olayı	Bulgaristan 'ın Razgrad şehrinde bulunan Türk mezarlığı 20 Nisan 1933'te Bulgarlar tarafından tahrip edildi. Bunun üzerine İstanbul'da üniversite öğrencileri Bulgar mezarlığına çelenk bıraktı. İstanbul'da gösteriler yapıldı.

Milletler Cemiyeti'nin Gündemine Giden Olaylar:

- Musul Sorunu – Irak Sınırı
- Bozkurt Lotus Sorunu
- Nüfus Mübadelesi Sorunu
- Boğazlar Sorunu
- Hatay Sorunu

ATATÜRK'ÜN HAYATI

ATATÜRK'ÜN HAYATI (1881-1938)

- Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selânik'te Kocakasım Mahallesi, Islâhhâne Caddesi'ndeki üç katlı pembe evde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır.

Eğitim Hayatı

- Selanik Mahalle Mektebi
- Şemsi Efendi Mahalle Mektebi
- Selanik Mülkiye Rüştiyesi
- Selanik Askeri Rüştiyesi
- Manastır Askeri İdadisi
- İstanbul Harp Okulu
- İstanbul Harp Akademisi

- Mustafa Kemal 1905 tarihinde Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuş ve ilk görev yeri olan **Şam 5. Ordu'da görev** almıştır. Burada Vatan ve Hürriyet adlı bir cemiyet kurmuştur.

Görevleri

- 1905 Şam 5. Ordu (İlk Görev Yeri)
- 1909 3. Ordu Selanik Tümeni Kurmay Başkanı olarak görev yaptı.
- 1909 tarihinde 31 Mart isyanının bastırılmasında rol oynadı.
- 1910 Fransa'da Pircadi Manevralarına katıldı.
- 1911 Trablusgarp Savaşı'na Şerif takma adıyla katıldı. (İlk savaşı)
- 1912 I. Balkan Savaşı esnasında Akdeniz Harekât Şubesi Müdürlüğü'nde görev yaptı.
- 1913 II. Balkan Savaşı'nda Bolayır Grup Komutanlığında görev yaptı.
- 1913 Sofya Ateşemiliteri olarak görev yaptı.
- 1915 Çanakkale Savaşı kapsamında 19. Tümen komutanlığında görev yaptı.
- 1916 Kafkas Cephesi'nde Muş ve Bitlis'i işgalden kurtardı.
- 1917 Şehzade Vahdettin ile Almanya gezisine katıldı.
- 1918 Yıldırım Orduları Komutanlığı'na atandı.

Mustafa Kemal'i Etkileyen Şehirler

- Selanik
- Manastır
- Sofya
- İstanbul

Mustafa Kemal'in Eserleri

- Takımın Muharebe Eğitimi
- Bölüğün Muharebe Eğitimi
- Cumali Ordugahı
- Zabit ve Kumandan ile Hasbihal
- Nutuk
- Vatandaş İçin Medeni Bilgiler
- Geometri Kılavuzu

Nutuk

- 1919 ile 1927 arası dönemi kapsamaktadır.
- Mustafa Kemal tarafından CHP'nin 1927 tarihli kongresinde altı günde okunmuştur.
- Basım hakkı Türk Tayyare Cemiyeti'ne verilmiştir.

Mustafa Kemal'in Katıldığı Kongreler

- Erzurum
- Sivas
- Afyon
- Pozantı

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ EDEBİYAT

Nutuk	Mustafa Kemal
İstiklal Harbimizin Esasları	Kazım Karabekir
Zeytin Dağı	Falih Rıfkı Atay
Çankaya	Falih Rıfkı Atay
Vurun Kahpeye	Halide Edip Adivar
Ateşten Gömlek	Halide Edip Adivar
Cehennem Değirmeni	Rauf Orbay
Millî Mücadele Hatıraları	Ali Fuat Cebesoy

MİLLÎ MÜCADELE'NİN KADIN KAHRAMANLARI

Asker Saime	Darülfünun 'da öğrencisiyken, Batı Cephesi'ne katılmıştır.
Tayyar Rahime	Güney Cephesinde Fransızlara karşı mücadele ederken şehit düşmüştür.
Kara Fatma	Fatma Seher, Batı cephesinde Milis Müfreze komutanlığı yapmıştır.
Gördesli Makbule	Kurtuluş Savaşı'nda Balıkesir dolaylarında mücadele etmiştir.
Küçük Nezahat	Babasının yanında küçük yaştan itibaren savaşlarda yer almıştır. Türk Jan Dark olarak bilinmektedir.
Halide Edip Adivar	Anadolu Ajansı'nın kurulmasında etkili olmuştur.

MİLLİ MÜCADELE'NİN ÖNEMLİ KOMUTANLARI

Kazım Karabekir

- Musa Kâzım Karabekir (23 Temmuz 1882, İstanbul- 26 Ocak 1948, Ankara), doğum adı Musa Kâzım Zeyrek, Türk asker ve siyasetçi. “**Alçıtepe Kahramanı**” namıyla tanınır
- 1907’de Enver Paşa ile İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Manastır şubesini kurdu. 1909’da 31 Mart Olayı’nı bastırmak için kurulan Hareket Ordusu’na katıldı. 1912’de I. Balkan Savaşı’nda yer aldı.
- I. Dünya Savaşı esnasında Kafkas Cephesi’nde 2. Kolordu Komutanı olarak atandı.
- Türk Kurtuluş Savaşı’nı başlatan komutanların arasında Anadolu’ya ilk geçen komutan oldu.
- Mustafa Kemal Paşa’yı tutuklamasını emreden telgrafa rağmen ‘**Ben ve kolordum emrinizdedir Paşam!**’ sözünü söyleyerek Mustafa Kemal Paşa’nın emrine girdi. Ardından Erzurum Kongresi’nin düzenlenebilmesi için büyük gayret gösterdi ve askeri güvenliği sağladı.
- Kurtuluş Savaşı’nda Doğu cephesinde Ermenistan’a karşı önemli başarılar elde etti. 3 Aralık 1920 Gümrü Antlaşması’nı imzaladı.
- İzmir İktisat Kongresi’nin başkanlığını yaptı.
- 1924 tarihine Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı kurdu.
- İstiklal Harbimizin Esasları, Maarif Davamız, önemli eserleri arasında yer alır.

İsmet İnönü

- 1884 yılında İzmir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas’ta tamamladı. Bir yıl Sivas’ta Mülkiye İdadisinde okuduktan sonra, 1897 yılında İstanbul’daki Mühendishane İdadisine gitti. 1901’de Mühendishane-i Berri-i Hümayuna (Kara Harp Okulu) giren İsmet İnönü, bu okulu 1903’te topçu teğmeni olarak birincilikle bitirdi.
- 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909) olarak bilinen ayaklanmayı Selanik’ten gelerek bastıran Hareket Ordusu’nda görev aldı.
- I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi’nde Kolordu Komutanı olarak Atatürk’le birlikte çalışırken, dostlukları ve devletin geleceği hakkında ortak fikirleri gelişti. Ardından Suriye Cephesi’nde savaşan Mustafa İsmet Bey, Millî Mücadele sırasında Atatürk’ün en yakın silâh arkadaşı olarak öne çıktı.
- I. İnönü Savaşı ile tuğgeneral rütbesine yükselen İsmet Paşa, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruzdan sonra kazanılan zafer üzerine Mudanya Ateşkes toplantısında Büyük Millet Meclisi’ni temsil etti. 1922’de hariciye vekili oldu. Gençlik yıllarından beri edindiği diplomatik müzakere tecrübesi nedeniyle Lozan Barış Konferansı’na Dışişleri Bakanı ve Türk heyeti başkanı olarak gönderildi.

Rauf Orbay

- Hüseyin Rauf Orbay (27 Temmuz 1881, İstanbul- 16 Temmuz 1964, İstanbul), Abhaz asıllı Türk asker, siyasetçi. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Kurtuluş Savaşı'nda ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde önemli görevlerde bulunmuştur
- Hamidiye Kahramanı olarak bilinir.
- 30 Ekim 1918 tarihinde Mondoros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı.
- Cehennem Değirmeni adlı eseri bulunmaktadır.
- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularındadır. İzmir Suikastı davasında idamla yargılanmış, on yıla mahkûm edilmiştir. 1939'da politikaya dönen Orbay, Kastamonu mebusluğu ve Londra büyükelçiliği yapmıştır.

Ali Fuat Cebesoy

- 1882 İstanbul doğumludur.
- Millî Mücadele döneminde Amasya Genelgesi'ni onaylamıştır.
- Sivas Kongresi'nde Batı Cephesi Kuvayı Milliye komutanlığı görevine getirilen Ali Fuat Cebesoy, Gediz Taarruzundan sonra görevinden alınıp Rusya'ya elçi olarak gönderilmiştir.
- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer almıştır.